

GLĂȘUL BISERICII

REVISTA OFICIALĂ
A SFINTEI MITROPOLII A UNGROVLAHIEI

ANUL XXX, Nr. 1—2 - IANUARIE — FEBRUARIE 1971

GLĂȘUL BISERICII

REVISTA OFICIALĂ
A SFINTEI MITROPOLII A UNGROVLAHIEI

ANUL XXIX Nr. 1 — 2
IANUARIE - FEBRUARIE
1971

Lista pag 130-143

Redacția și Administrația: Sectorul Cultural-Social al Arhiepiscopiei Bucureștilor
Str. Patriarhiei Nr. 21 — Sectorul V

COMITETUL DE REDACȚIE

PREȘEDINTE :

Prea Fericitul Părinte

JUSTINIAN

**Mitropolitul Ungrovlahiei
și Patriarhul României**

VICEPREȘEDINȚI :

P. S. Dr. ANTIM
Episcopul Buzăului

P. S. CHESARIE
Episcopul Dunării de Jos

MEMBRI :

P. S. Dr. ANTIM TÎRGOVIȘTEANUL
Episcop vicar patriarhal

P. C. Pr. ALEXANDRU IONESCU
Vicar mitropolitan

REDACTOR RESPONSABIL :

P. C. Pr. PETRE F. ALEXANDRU
Consilier cultural mitropolitan

C U P R I N S U L

ASISTENT, *De Anul Nou la palatul patriarhal* 5

ANIVERSĂRI

REDACȚIA, *La 70 ani de viață a Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian* 12

ÎNDRUMĂRI PASTORALE, OMIETICE ȘI CATEHETICE

Pr. DAVID POPESCU, *La Duminica a XXIX-a după Rusalii. — Leproșii* 17
Pr. GHEORGHE SÎRBU, *La Duminica lui Zahau* 20
Pr. Asist. DUMITRU RAȚU, *La Duminica lăsatului sec de carne* 25

PENTRU PACEA A TOATĂ LUMEA

REDACȚIA, *Acțiuni în slujba păcii (ianuarie—februarie)* 29
Prof. O. BUCEVȘCHI, Diac. AN. LEFTER, ANCA MANOLACHE, *Știri ecumenice* 38
ASISTENT, *Aniversarea nașterii Sanctității Sale Patriarhului Kiril* 47

ARTICOLE ȘI STUDII

Diac. Asist. ION BRIA, *Teologia ortodoxă română contemporană* 49
Pr. POPESCU M. ARISTIDE, *Semne grăitoare despre «formarea unei puternice conștiințe pancreștine»* 73
Pr. Dr. GH. TILEA, *Maica Domnului după cărțile noastre de cult. Însemnări de mariologie ortodoxă* 80
Drd. NICOLAE FER, *Cunoașterea lui Dumnezeu la Pseudo-Dionisie Areopagitul* 94

COMEMORĂRI

IOAN F. STÂNCULESCU, *Iohann Heinrich Pestalozzi. Cu prilejul comemorării nașterii sale* 113

DOCUMENTARE

A. A. BOLȘACOV-CHIMPU, *Episcopi ortodocși din Țările Române în secolul al XIII-lea* 118

POPESCU GH. EUGEN, <i>Biserica Sfântul Pantelimon (Foșorul de Foc), București</i>	130
Pr. ILIE D. NEGOIȚĂ, <i>Legăturile româno-bizantine și greco-române oglindite în revista «Biserica Ortodoxă Română» în primii 30 de ani de la apariție</i>	144

VIAȚA BISERICESCĂ ÎN CUPRINSUL MITROPOLIEI

Pr. DAVID POPESCU, <i>Adunarea Generală a Casei de Ajutor Reciproc a Clerului și salariaților bisericești, din Arhiepiscopia Bucureștilor</i>	153
ADRIAN N. POPESCU, <i>Sărbătorirea «Zilei Hramului» la Institutul și Seminarul teologic din București</i>	155
ASISTENT, <i>Biserica «Sfântul Gheorghe» din Municipiul Călărași, județul Ialomița</i>	158
ASISTENT, † <i>Preotul Nicolaie Angelescu</i>	159

EPISCOPIA BUZĂULUI

CRONICAR, <i>Prăznuirea Sfinților Trei Ierarhi la Seminarul teologic</i>	160
--	-----

EPISCOPIA DUNĂRII DE JOS

Pr. C. CRONȚ, <i>Hirotonia în Arhiepiscop-Vicar a Prea Cuviosului Arhimandrit Gheasim Cristea</i>	165
---	-----

RECENZII

Immanuel Kant, <i>Critica rațiunii pure</i> , trad. din l. germană de Nicolae Bagdasar și Elena Moisuc, Studiu introductiv, Căsoșar Kantian, și Indice de nume proprii: Nicolae Bagdasar, Editura științifică, București, 1969, C + 700 p., de Diac. P. I. DAVID	172
Torquato Tasso, <i>Ierusalimul liberat</i> , în românește de Aurel Covaci, prefață de Ovidiu Drimbiță, 2 vol, Editura pentru literatură, București, 1969, XLVI + 364 + 372 p., de Pr. DUMITRU SOARE	176
George Breazu, <i>Pagini din Istoria muzicii românești</i> , II, Ediție îngrijită și prefațată de Gheorghe Fircă, Editura Muzicală a Uniunii Compozitorilor, București, 1970, 256 p. de Prof. N. STĂNCULESCU	178
<i>Note bibliografice</i> de Ilean F. Stănculescu, Fr. Udrea Aurelian și Victoria Popovici	183

ANEXĂ

Imne închinare Prea Fericitului Părinte Patriarh cu prilejul aniversării a 70 de ani de viață	191
---	-----

DE ANUL NOU LA PALATUL PATRIARHAL

Potrivit unei datini ce a devenit o frumoasă tradiție în Biserica noastră și anul acesta de Anul nou preoțimea din Capitală, împreună cu salariații ai Instituțiilor Centrale bisericești au urcat din nou dealul Patriarhiei pentru a aduce în numele credincioșilor, buchetul de gânduri, de omagii și de urări, de mulțumiri și de angajamente pentru munca de viitor în ogorul Bisericii noastre.

Cu sufletele pline de bucuria venirii unui nou an și cu emoțiile firești ale sărbătorilor Nașterii Domnului, prinos din bucuria lor aduc Înaltului Ierarh.

De aproape un sfert de veac, an de an și Paște de Paște, — vin să primească din partea Părintelui lor duhovnicesc Înalta binecuvântare pentru munca ce o vor depune mai departe.

Astfel în seara Anului nou pîlcuri, pîlcuri de preoți au venit la Palatul Patriarhal, în frunte cu colaboratorii apropiați ai Prea Fericirii Sale: PP.SS. Episcopi Vicari — Antim Tîrговиșteanul și Antonie Ploieșteanul, salariații Administrației Patriarhale în frunte cu P. C. Pr. Ioan Gagiu, salariații Casei de Pensii în frunte cu P. C. Pr. Traian Ghica, salariații Arhiepiscopiei Bucureștilor în frunte cu P. C. Pr. Alexandru Ionescu, vicar mitropolitan, PP. CC. Consilieri Patriarhali și Mitropoliteni, Rectorul Institutului teologic Diac. N. I. Nicolaescu în fruntea profesorilor Institutului și N. Grosu Directorul Seminarului în fruntea profesorilor de la Seminar, slujitorii Catedralei, etc.

După intrarea în sala de festivități a Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, Corala preoților din Capitală a executat un scurt concert de colinde, după care preotul Constantin Sirbu de la parohia Bumbăcari din Capitală, în cuvinte pline de respect și vie recunoștință, a adus Prea Fericirii Sale omagiul clerului, credincioșilor din Capitală, al salariaților bisericești, ai corpului profesoral de la Institutul și Seminarul teologic și sincere urări de fericire, de sănătate și viață îndelungată, pentru ca mulți ani de aici înainte, cu aceleași puteri de muncă și aceleași înțelepciune, să conducă Biserica noastră strămoșească.

Arată că întreaga preoțime luînd pildă din faptele și experiența Prea Fericirii Sale din toate domeniile Apostolatului Social, a căutat să reinnoiască, să înfrumusețeze și să restaureze bisericile și casele lor parohiale. A fost prezentă în toate problemele cu caracter obștesc din țara noastră, fiind mereu în mijlocul credincioșilor lor și sprijinindu-i, în împlinirea aspirațiilor lor. Luînd exemplul din activitatea Prea Feri-

cirii Sale în lupta pentru apărarea păcii, preoțimea este înrolată cu tot sufletul, în rîndul celor ce doresc și lucrează pentru apărarea păcii în lume.

Urmărind progresul pe care creștinătatea de pretutindeni îl face pe linia ecumenismului și bucurîndu-se de aportul și de realizările aduse de Biserica Ortodoxă Română ca membră activă în Consiliul Mondial al Bisericilor, — și preoții — în mic — în parohiile lor, se străduiesc să îndeparteze vrajba și neînțelegerile religioase dintre frații acleiași credințe. Mulțumește pentru toate îndemnurile date în acest aproape un sfert de veac, ca Înalt Ocîrmuitor și bun Părinte, pentru a merge pe căile vremilor noi, a sluji poporului, a reinnoi duhovnicește spiritul teologic și a rămîne fără șovăire, ucenici ai Celui Care a spus: «*Eu am venit ca lumea viață să aibă și mai mult să aibă*».

Într-o atmosferă de adînc respect cei de față au ascultat cuvîntul duhovnicesc al Prea Fericirii Sale, care a spus:

«Prea cucernici părinți,

Vă mulțumesc din toată inima pentru dragostea ce mi-ați arătat-o, venind și de astă dată, conform unei bune tradiții statornicite, ca să asigurați pe Arhipăstorul vostru, în prima zi a noului an, de atașamentul sufletesc și de colaborarea PP. CC. Voastre în lucrarea de păstorie a sfîntei noastre Biserici.

Mulțumesc, de asemenea, și părintelui Constantin Sirbu pentru caldă expresie pe care a dat-o sentimentelor ce vă însușețesc și pentru cuvintele de prețuire pe care le-a adresat, în numele PP. CC. Voastre, în legătură cu activitatea mea ca Întîistătător al Bisericii Ortodoxe Române.

Primul nostru gînd comun, la această întîlnire și la acest început de an nou, se cuvine să-l îndreptăm cu toți către Părintele nostru ceresc, de la care coboară «tot darul cel desăvîrșit», ca să-l mulțumim cu recunoștință pentru toate inspirațiile bune, pentru toate îndrumările și pentru toate întăririle și ajutoarele ce ni le-a dăruit în tot cursul anului trecut, în străduința noastră de a sluji Biserica pe care Fiul Său «a cîștigat-o cu singele Său» (Fapte XX, 28) și întru care Duhul Sfînt ne-a rînduit pe unii episcopi, pe alții preoți, iar altora le-a dat alte prețioase daruri slujitoare spre împlinirea planului Său de mîntuire a lumii.

O dată cu această mulțumire, inimile noastre se sînt îndemnate să rugăm pe bunul Dumnezeu ca și în noul an ce ne stă în față, să ne fie căldăuzitor și ajutător în fiecare clipă, ca să împlinim cu sîrguință și cu bune roade tot ceea ce este bine plăcut înaintea Lui, tot ceea ce ne este de folos în «slujba pe care am primit-o de la Domnul Iisus» (Fapte XX, 24), a cărui Naștere după trup am prăznuit-o zilele trecute.

Nu fără înțeles în preajma noului an care începe, am retrăit și am simțit bucuria și harul ce s-a revărsat asupra noastră, prin sărbătorile cele mari ale Nașterii Domnului.

Căci, într-adevăr, prin întruparea Fiului lui Dumnezeu în Iisus din Nazaret, s-a început mîntuirea noastră. Venind ca un om la oameni și pentru oameni, Fiul lui Dumnezeu a arătat că adevărata cale de mîntuire a omului este calea slujirii, Dumnezeu Creatorul se întrupează ca

Dumnezeu Mîntuitorul, luînd chip de slujitor. Pentru Iisus Hristos, preoția Sa este un act de slujire, de slujire pînă la jertfă; de aceea și slujirea Bisericii — care izvorăște din preoția lui Hristos — este slujire și răspundere, atît față de Dumnezeu, cît și față de oameni.

Nașterea Mîntuitorului Hristos ca om este cu atît mai dătătoare de putere în lucrarea noastră pastorală cu cît această Naștere a adus aproape de noi pe Dumnezeu în chip și în acțiune de slujitor, nu de împărat stăpînitor. A spus-o El însuși în cuvinte care ar trebui să ne fie și nouă neconținut farul călăuzitor principal. Arătînd că a venit ca să slujească și nu ca să I se slujească, Domnul Hristos nu s-a mulțumit să spună că a făcut aceasta numai pentru ca să ne minunăm de ceea ce a făcut El pentru noi, ci a precizat că și noi avem datoria să facem la fel. El a arătat că chiar pentru aceasta s-a făcut slujitorul nostru, ca să întemeieze pe pilda Sa porunca de a ne face și noi slujitori ai lui Dumnezeu și ai oamenilor.

Mîntuitorul a schimbat, deci, radical înțelesul întîietății, căci El a fost primul care a arătat : «Știți că ocîrmuitorii neamurilor domnesc peste ele și cei mari le stăpînesc. Nu tot așa va fi între voi, ci care dintre voi va vrea să fie mai mare să fie slujitorul vostru și, care între voi va vrea să fie întîiul, să fie vouă slugă, după cum și Fiul Omului n-a venit să I se slujească, ci ca să slujească El și să-și dea viața rîscumpărare pentru mulți» (Matei XX, 25—28).

Datori sintem, deci, și noi, care vrem să urmăm învățătura și pilda Lui, să fim slujitori deopotrivă și lui Dumnezeu și oamenilor.

Fără îndoială, întrucît avem misiunea să facem cunoscută pilda, învățătura și slujirea Domnului Hristos între credincioșii noștri și în lume, trebuie să cucerim pe toți membrii Bisericii pentru urmarea pildei lui Hristos, ca toată Biserica să devină o Biserică slujitoare a lui Dumnezeu și a oamenilor. Ba mai mult, avem datoria să facem cunoscută între toți oamenii această înaltă învățătură și pildă a lui Hristos, ca toți oamenii să-și devină slujitori unii altora. Numai crezînd și făcînd așa, vom lucra efectiv pentru apropierea împărăției lui Dumnezeu, pentru mai multă dragoste, pace și înfrățire între oameni.

Dar este bine să fim conștienți de faptul că nu vom avea succés în propovăduirea lui Hristos-Slujitorul nici între credincioși, nici între oameni, dacă nu vom exemplifica cu fapta și cu viața noastră puterea mîntuitoare a Lui ca slujitor. Așa precum Mîntuitorul Hristos a cucerit sufletele pentru urmarea Lui nu numai propovăduind învățătura despre slujire, ci și practicînd-o El însuși, tot astfel, tot astfel va depinde și succesul propovăduirii învățăturii Lui de către noi, de întruparea ei în viața noastră pilduitoare.

În datoria noastră de a fi propovăduitori ai învățăturii lui Hristos se include așadar datoria să fim slujitorii de model ai oamenilor, asemenea lui Hristos.

În aceasta stă răspunderea și puterea noastră, ca episcopi și ca preoți, asupra sufletelor, în sensul bun al cuvîntului : în practicarea calității de modele ale slujirii, cu conștiința că nu trăim numai pentru noi, ci și pentru ceilalți oameni. Această slujire o amintește și Sfîntul Ioan Gură de Aur, care a arătat că preoția creștină are o dublă slujire : una

sacerdotală, care se oficiază în Biserică, pe masa Sfintului Altar, și alta umană, care se oficiază în mijlocul comunității, pe altarul sufletului fiecărui credincios. «Omul — zice Sf. Ioan Gură de Aur — este un altar» pe care preotul trebuie să slujească cu aceeași datorie și răspundere ca și în fața sfântului jertfelnic.

Același Sfânt Părinte, comentînd concepția Sfintului Apostol Pavel despre Biserică din epistola I către Corinteni, socotește întreaga omenire ca un trup unitar, în care fiecare mădular slujește celorlalte într-o deplină armonie, iar dacă unul dintre membre face rău celorlalte se păgubește și pe sine însuși, trăgînd concluzia că: «dacă cineva luptă împotriva fratelui său, luptă chiar împotriva sa și paguba nu se oprește la frate, ci el însuși se va păgubi».

De asemenea, Sfîntul Grigorie de Nazianz, vorbind despre datoria de a face bine semenilor noștri, spune că prin slujirea binelui, ne facem asemenea lui Dumnezeu, căci «nimic nu are omul așa de mult comun cu Dumnezeu, ca însușirea de a face binele».

Prin urmare, preoția creștină este o preoție a slujirii lui Dumnezeu prin slujirea oamenilor. De aceea pastorația preotului ortodox nu constă în dominație și autoritate, ci în slujire umană și pildă de răspundere.

*

Astăzi se vorbește pretutindeni despre datoria Bisericii de a fi o Biserică slujitoare, combătîndu-se acest spirit triumfalist, care a dus unele Biserici în trecut să înțeleagă misiunea ca dominație asupra lumii. În mai toate întîlnirile dintre creștini, în organizațiile creștine mai mult sau mai puțin cuprinzătoare, accentul comandamentului primordial al creștinilor a căzut pe împlinirea misiunii slujitoare a Bisericii. Dar «Biserica slujitoare» nu este o noțiune abstractă; de aceea, în rezolvarea marilor probleme care frămîntă omenirea contemporană, ca: problema păcii, problema drepturilor fundamentale ale omului, problema libertății, problema dreptății sociale, problema securității și înfrățirii dintre oameni și popoare, ca și în toate celelalte probleme generale ale omenirii de azi, ierarhii, teologii și creștinii conștienți își dau seama din ce în ce mai mult că slujirea lui Dumnezeu este strîns legată de slujirea oamenilor. Ne dăm cu toții seama astăzi, mai mult decît oricînd, de adevărul cuprins în cuvintele Sfintului Ioan Evanghelistul, care spune: «Dacă cineva zice: iubesc pe Dumnezeu, iar pe fratele său îl urăște, mincinos este. Pentru că cel ce nu iubește pe fratele său pe care-l vede, cum poate să-L iubească pe Dumnezeu pe care nu-L vede?» (I Ioan IV, 20).

Redînd sub altă formă cuvintele Mintuitorului: «Amin grăiesc vouă, întrucît ați făcut unuia din acești frați ai Mei prea mici, Mie ați făcut (Matei XXI, 40). Apostolul iubirii stabilește pentru totdeauna că iubirea și slujirea lui Dumnezeu se împlinesc și se desăvîrșesc prin iubirea și slujirea omului.

Calea slujirii Bisericii față de omenire ar putea fi cea mai directă și eficientă cale de apropiere între Bisericile creștine.

În acest sens datoria de a iubi și de a sluji pe Dumnezeu, prin iubirea și slujirea oamenilor, trebuie să însuflească pe toți creștinii —

indiferent cărei confesiuni ar aparține ei — și ea își are temei veșnic în răspunsul dat de Mîntuitorul Hristos învățătorului de lege care L-a ispitit, întrebîndu-L: «Învățătorule, care poruncă este mai mare în Lege?»

Iar Iisus i-a răspuns: Să iubești pe Domnul Dumnezeuul tău, cu toată inima ta, cu tot sufletul tău și cu tot cugetul tău. Aceasta este marea și întâia poruncă, Iar a doua, la fel ca aceasta: să iubești pe aproapele tău ca pe tine însuși» (Matei XXII, 36—38).

Prea cucernici părinți,

Am socotit necesar să vă înfățișez aceste cîteva gînduri și îndemnuri la începutul anului în care am intrat, pentru două motive:

Mai întâi pentru faptul că Biserica creștină, ca de altfel și alte religii, trebuie să fie prezentă și activă în toate suferințele și în toate năzuințele de mai bine ale omenirii, în toate eforturile pe care oamenii și popoarele le depun în epoca actuală pentru propășirea și fericirea lor. Creștinismul lucrează ca forță slujitoare, ca valoare permanentă, ajutînd omenirea să se apropie de împărăția lui Dumnezeu, de împărăția lumii, a iubirii, a păcii și cooperării între toți oamenii.

V-am amintit apoi cîteva temeuri ale slujirii creștine, fiindcă — trebuie să mărturisesc că — din presă și din contactul direct pe care l-am avut în ultimul timp cu unii slujitori, teologi și gînditori creștini din Apus, — se ridică tot mai mult glasuri care afirmă că Biserica ar putea deveni mai slujitoare dacă s-ar deslipi mai mult de Dumnezeu și și-ar căuta temeiurile slujirii, în vreo filozofie despre om. Sînt în Apus oameni care, sub firmă creștină, gîndesc și trăiesc desprinși de învățătura creștină și rareori intră în viața și în învățătura lor planul de mîntuire al lui Dumnezeu și îndemnul Lui.

Noi ortodocșii socotim însă că nu există un izvor mai bogat și mai puternic pentru misiunea noastră slujitoare decît Evanghelia Domnului Hristos, cu viața și învățătura Lui.

Noi credem nestrămîtat că, cu cît ne vom alipi mai mult de preoția și slujirea Mîntuitorului Hristos, cu atît vom putea sluji mai bine și mai deplin și pe Dumnezeu și pe oameni. «Apostolatul social», pe care l-am propovăduit și l-am practicat pînă în prezent, dorim să fie mai departe un apostolat al iubirii și al slujirii evanghelice și patristice, plin de răspunderi față de Dumnezeu și față de oameni.

*
* *

Prea cucernici părinți,

Înainte de a încheia cuvîntul meu de azi, am bucuria de a prezenta PP. CC. Voastre pe noul Episcop-Vicar al Patriarhiei noastre, pe Prea Sfințitul Antonie Ploieșteanul. Prea Sfințitul Antonie a fost ales episcop-vicar de Sfințul Sinod la 15 decembrie 1970, a fost recunoscut în acest post prin decret de stat și la 27 decembrie, adică a treia zi de Crăciun a fost hirotonit arhiereu.

Marți 29 decembrie 1970, i s-a înmînat, în cadrul unei solemnități deosebite — împreună cu alți trei noi arhieri — decretul de recunoaștere din partea Conducerii de Stat și începînd cu data de astăzi, intră în atribuțiunile ce i-au fost fixate în cadrul Administrației Patriarhale.

P. S. Episcop Antonie este un om tînăr, cu serioasă pregătire teologică, cu deosebită putere de muncă și cu un spirit metodic în tot ce face. A dovedit și pînă acum, o dată cu pregătirea sa teologică și cu însușirile cu care a fost înzestrat de Dumnezeu, un mare devotament pentru Biserica și țara noastră, în diferite misiuni de reprezentare pe care le-a îndeplinit cu succes în timpul cît și-a continuat studiile în Anglia.

Sîntem îndreptățiți, de aceea, să ne punem mari speranțe în munca și rîvna sa viitoare de a sluji, din postul mai înalt la care a fost chemat, Biserica noastră strămoșească, prestigiul și năzuințele de pace, progres și fericire ale poporului nostru.

*

Și acum, la sfîrșitul cuvîntului meu, rog pe bunul Dumnezeu să dăruiască PP. CC. Voastre și familiilor PP. CC. Voastre, în noul an, sănătate și succese în toate cele ce veți întreprinde, spre propășirea Bisericii și Patriei noastre, și spre binele și mulțumirea Dvs. a tuturor.

Dumnezeul părinților noștri să ocrotească și să ajute țara și Biserica noastră în toate străduințele lor de continuă înălțare și fericire. La mulți ani !»

În continuare, P. S. Episcop Antonie Ploieșteanul, noul vicar patriarhal, prezentat clerului din Capitală de către Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, a rostit un călduros cuvînt de mulțumire și recunoștință Sfîntului Sinod și Părintelui Patriarh pentru atenția și grija ce i-a acordat încă de pe băncile Institutului teologic, pentru trimiterea sa la studii în Anglia, avînd astfel posibilitatea nu numai de a-și completa studiile teologiei, dar și să dobîndească o experiență variată, prin vizitarea multor țări din Apus și Răsărit, printre care Grecia, Muntele Athos și Țara Sfîntă, S.U.A. și Canada.

În continuare, într-o privire generală deosebit de interesantă a făcut scurte considerații asupra stării religioase din Occident. Problema majoră discutată religios pe toate meridianele lumii creștine este aceea a raportului dintre Biserica și lumea de azi. Pasiunea noului, care este o caracteristică generală a actualității, a cuprins și viața creștină în sensul că «cele care au fost pînă acum trebuiesc schimbate».

A doua coordonată a actualității religioase apusene este aceea a problematizării credinței. Lumea nu mai crede axiomatic. Nu mai vrea și nu mai poate să creadă așa cum credeau părinții noștri și cum credem noi ortodocșii astăzi. Altă coordonată este a onestității — (*Honest to God*) — lansată de episcopul Robinson — a fi onest față de Dumnezeu. De asemenea, o altă coordonată este a «secularizării» care a dus la «Criza religioasă» din Occident. Printre elementele acestei crize se poate menționa *Criza de autoritate* care în Biserica Romano-Catolică a fost

discutată amplu la Conciliul II Vatican, în legătură cu doctrina «infaibilității papale» — cu rolul laicilor din Biserică în cadrul «aggiornamentului» enunțat de Papa Ioan al XXIII-lea și lansată de Papa Paul al VI-lea. Criza din catolicismul apusean a adus o desacralizare a multor principii elementare de credință etc.

În Protestantism, orientarea «secularizării» a fost dată de teologul Dietrich Bonhöfer, ucis de naziști și care oferă o concepție în ceea ce privește raporturile dintre Biserică și lume. În general creștinismul apusean este într-o criză avansată. Își slăbește calitatea de a fi criteriu de morală în viața oamenilor. Afluența creștinilor în marile catedrale este foarte redusă iar viața monahală se destramă, ordinele călugărești fiind considerate ca depășite de vreme.

Menționează, cu o firească mândrie la care participăm și noi, prestigiul de care se bucură Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian în Bisericile din străinătate.

Descoperirile social-religioase pe care aceste Biserici le-au făcut acum, Biserica Ortodoxă Română le-a realizat generos din prima zi a păstoririi Prea Fericirii Sale prin Apostolatul Social și orientarea teologiei românești pe adevăratele și drepte făgașuri ale tradiției. Organizarea învățămîntului teologic, a cursurilor de îndrumare pastorală a clerului a realizat mult, iar Bisericile străine, cunoscînd necesitatea lor și importanța lor, vor să le ia ca model.

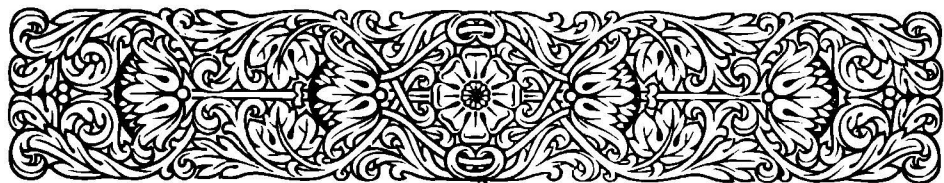
Organizarea sistemului de pensionare și de asigurări sociale — sanatorii, băi și tratamente, — oferă delegaților străini ce vor să viziteze Biserica noastră exemple de urmat.

Cuvintele P. S. Sale au fost ascultate cu deosebit interes expunînd noutăți pe care nu le cunoșteam.

*

Solemnitatea primirii de Anul nou 1971 a constituit o bucurie launtrică de înaltă ținută, — prilej de adîncă trăire și meditație pe linia misiunii slujirii omului — care a fost atît de luminos prezentată de către Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian.

ASISTENT

ANIVERSĂRI

LA 70 DE ANI DE VIAȚĂ A PREA FERICITULUI PĂRINTE PATRIARH JUSTINIAN

Sărbătorirea zilei de naștere a Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian este pentru preoții și credincioșii Bisericii Ortodoxe Române, și pentru cei din Arhiepiscopia Bucureștilor în chip special, prilej să mulțumească Celui Atotputernic Care i-a dat viață, l-a înzestrat cu toate darurile de conducător destoinic și l-a rânduit Întâistătător al Bisericii Sale în țara noastră.

Păznuirea de anul acesta a zilei de 22 februarie, când Prea Fericirea Sa împlinește 70 de ani, este sărbătoarea împlinirii Bisericii, împliniri de care nu se va putea vorbi niciodată fără a fi legate de aleasa personalitate a Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian.

Oamenii mari lasă amprenta personalității lor pe epoca în care trăiesc. Dacă Biserica noastră se bucură în prezent de multă cinste în fața celorlalte Biserici Ortodoxe și Bisericilor de alte confesiuni din țară și de peste hotare, dacă contribuțiile teologilor noștri sînt prețuite de teologii altor Biserici, dacă vizitele reprezentanților Bisericii'or și confesiunilor din afara țării noastre au sporit atît de mult, dacă Biserica noastră se bucură de atîta prețuire și încredere din partea fiilor săi, dacă bisericile noastre sînt astăzi mai frumoase și mai înzestrate ca orîcînd, — noi preoții și credincioșii știm, simțim și mărturisim că aceasta se datorește inițiativei, exemplului și îndemnului Prea Fericirii Sale Părintelui Patriarh Justinian.

Pentru uriașa lucrare închinată Bisericii, desăvîrșirii omului și credinței strămoșești, în conștiința preoților și a credincioșilor noștri s-a înălțat un sentiment statornic de recunoștință, dragoste și prețuire, pe care, din prea plinul sufletului nostru, îl exprimăm la acest prilej al împlinirii a 70 de ani de viață a Prea Fericirii Sale.

Ne-am obișnuit să spunem și să mărturisim că Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian este omul providențial, ales de Dumnezeu la timp potrivit și dat Bisericii conducător, la răscruce de vremuri. Cuvintele se vîlăguiesc de multă întrebuițare ca și minerele uneltelor, dar ele nu-și pierd prin aceasta însemnătatea lor.

Dorim să pomenim, în această lucrare a Providenței, două nume prin care aceasta a lucrat. Primul este al binecredincioasei mame a Prea Fericirii Sale. Ascultînd glasul moșilor ei, luptători pentru credință și țară (Protopopul Dumitrașcu din Blejoi, spînzurat de turci în ușa bisericii în ziua de Paști și Popa Dumitrașcu, căpitan de panduri) ea și-a dat copilul la seminar, pregătind astfel pe cel ce avea să fie Patriarhul de astăzi al Bisericii românești. Al doilea este numele Mitropolitului cărturar Irineu Mihălcescu. În anul 1944, în timpul refugiului la Rîmnicul Vîlcii, Mitropolitul Irineu, avînd atunci prilejul să cunoască energia, spiritul de mare organizator și dragostea pentru Biserica lui Hristos a preotului Ioan Marina, pe de o parte, iar pe de alta cunoscînd ruina și foametea, paragina și dezorientarea preoților din Eparhia Iașilor, urmări ale războiului, a spus: «Este singurul om pe care-l socotesc capabil să facă față situației în care se găsește Sfînta Mitropolie a Moldovei».

Și, într-adevăr, încrederea a întrecut așteptările. Spirit organizator și plin de inițiativă, gospodar neîntrecut, în plină vigoare și cu o mare experiență pastorală, sesizînd problemele în miezul lor și stăruind cu perseverare neclintită în a împlini toate gîndurile sale închinete Bisericii și binelui obștesc, — *«în vocabularul meu nu există cuvintele nu se poate»*, a spus de la început preoților din Eparhia Iașilor — Prea Fericirea Sa a reușit în cei trei ani de vicariat, de locotenență și apoi de Mitropolit al Eparhiei Iașilor, să pună ordine în trebile Mitropoliei și să ajute la vindecarea rănilor războiului în acea parte a țării.

Prin trecerea spre cele veșnice a fericitului întru pomenire Patriarhul Nicodim, în anul 1948, Mitropolitul Moldovei Justinian a întrunit aproape unanimitatea votului Marelui Colegiu Electoral pentru scaunul vacant de Arhiepiscop al Bucureștilor, Mitropolit al Ungrovlahiei și Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române. Astfel, Biserica a primit în fruntea ei pe unul din cei mai mari ierarhi ai săi.

La acest popas aniversar nu vom încerca decît în prea puține cuvinte să spicuiim cîteva din gîndurile și realizările bogatei activități pe toate tărîmurile: bisericesc, ecumenic-creștin, social, pe cel al apărării păcii, etc. a Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian. Lăsînd altor condeie să se ocupe mai îndeaproape de activitatea Prea Fericirii Sale ca Patriarh, — noi, ca revistă a preoților și a Mitropoliei pe care o conduce direct Prea Fericirea Sa, dorim în primul rînd să exprimăm aici și acum recunoștința celor peste 2 000 de clerici din Arhiepiscopia Bucureștilor și a credincioșilor lor, pentru tot ceea ce Prea Fericirea Sa a făcut pentru ei.

Ca unul care la venirea la cîrma Bisericii noastre avea o experiență de preot de parohie de peste douăzeci de ani, a cunoscut și năzuințele și nevoile și lipsurile acestei preoțimi, care întreține flacăra credinței în așezările și căminele cele mai depărtate. *«Către preot și către preoți s-au îndreptat toate strădaniile și grija noastră»*, a spus la începutul arhipăstoririi Sale, *«pentru ca să fim cu toți una în slujirea noastră, să putem merge umăr la umăr, pe drumul împlinirii poruncilor evanghelice, pe drumul slujirii nobilelor năzuințe de pace ale popoarelor și lumii întregi»* (Apostolat Social, vol. VIII, pag. 188).

Ctitor de viață bisericească nouă, a dat alt ritm lucrării preoțești și a pus accentul pe adevărata concepție despre menirea clerului, înlăturând din preocupările acestuia tot ce este străin și vătămător sfintei lui chemări. De la început a făcut clerului o părintească și caldă chemare: «*Vă chem prea cucernici părinți la o muncă fără preget, în scopul făuririi omului nou, omului social al păcii, frăției și dragostei, cinstei și muncii. Să creăm omul nou după învățătura Evangheliei, să nu acceptăm ca unii din noi să potrivească Evanghelia ca scut al apărării privilegiilor și intereselor lor egoiste. Trebuie creat omul nou și cu el o Biserică socială, vie, activă*» (Apostolat Social, vol. I, 1949, pag. 91). «*De îndată ce veți rupe legătura cu realitățile vieții, veți avea soarta lui Anteu din mitologie*» (Apostolat Social, vol. VII, pag. 39).

Și preoții l-au ascultat și l-au urmat. Prin cursuri de îndrumare misionară și conferințe protopreoești de orientare au învățat să cunoască și să se țină în pas cu vremea, să rămână în actualitate, să fie în stare a răspunde tuturor cerințelor creștine ale vremii. Cărțile de slujbă noi, diortosite în majoritate de Prea Fericirea Sa, s-au răspândit în toată țara, în așa fel ca «*în toate bisericile noastre Cuvîntul lui Dumnezeu să fie rostit în graiul poporului român pretutindeni*» (Prefață la Evanghelia ed. 1964). Cazania și Explicarea Evangheliilor reeditată de Prea Fericirea Sa după Teofilact al Bulgariei, publicațiile Institutului Biblic, obiectele de cult, vestimentele bisericești și podoabele artistice, dau prestigiu deosebit Bisericii noastre; «Apostolatul Social», lucrare prețioasă a Prea Fericirii Sale, de vie actualitate atât pentru apostolatul creștin al zilelor noastre, cât și pentru orientarea spre adevăratul umanism creștin; Sfînta Scriptură tipărită în ediție nouă revăzută, la îndemîna preoților și credincioșilor; cîntarea omofonă, care tinde ca toți creștinii să participe la săvîrșirea sfintelor slujbe; canonizarea celor șapte sfinți români și generalizarea în tot cuprinsul Bisericii Ortodoxe Române a cultului sfinților, ale căror sfinte moaște se află în diferite locuri din țara noastră și se bucură de cinstire cu caracter regional, — iată atîtea motive pentru care noi preoții datorăm mulțumire Prea Fericirii Sale, pentru că ne-a dat putința să lucrăm cu folos în parohiile noastre, să pricepem și să cunoaștem sarcinile pastorației actuale, să călăuzim și să semănăm cu succes învățătura Domnului în inimile credincioșilor noștri.

Și astfel, după o strădanie de peste douăzeci de ani, avem satisfacția de a auzi din gura Prea Fericirii Sale aceste memorabile cuvinte: «*Pe plan intern profețimea și-a îndeplinit cu devoțiune și zel apostolic sacra ei misiune... Mergînd cu hoiărîre pe drumul luminat de învățăturile dumnezeieștilor Scripturi, ascultînd cu fiiască dragoste îndemnul Sfîntului Sinod și ale ierarhilor săi, clerul a sprijinit toate inițiativele luate de conducătorii înțelepți ai țării noastre, pentru propășirea economică și culturală a poporului român. Preoții noștri și-au îndemnat credincioșii să aducă contribuția lor la orice acțiune de interes obștesc, la orice înfăptuire menită să ducă la înflorirea patriei*» (Apostolat Social, vol. VIII, pag. 25). Recunoașterea aceasta din partea celui ce a inițiat apostolatul social în Biserica noastră, a celui ce a pregătît și condus

preoțimea ortodoxă la cucerirea acestei mari biruințe — a ancorării în realitățile sociale, a luptei pentru om, pentru destinul său pămîntean și nevoile sale prezente — constituie un prilej de îndreptățită bucurie pentru clericii și credincioșii Bisericii noastre.

Exprimăm recunoștința noastră Prea Fericitului Părinte Patriarh, pentru grija ce a avut și de sănătatea trupească a slujitorilor Bisericii și familiilor lor, pentru casele de odihnă și tratament de la Techirghiol, Cheia, Bușteni, Cozia, Olănești, Peștera, Sinaia, pentru grija arătată celor bătrîni și fără sprijin familial, prin Casele sanatoriale de la Dealul și Viforita ; pentru asigurarea unei salarizări care permite un trai demn slujitorilor Bisericii, pentru organizarea Casei de Pensii și Ajutoare care asigură la bătrînețe, acestor slujitori ai altarelor, o viață fără lip-suri și cu demnitate.

Și mai avem un cuvînt de spus, pentru că «dacă noi vom tăcea, pietrele vor grăi», după cuvîntul Scripturii. E vorba de marea operă inițiată, condusă și împlinită de Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian : restaurarea mînaștirilor din cuprinsul Sfintei Arhiepiscopii. Toate se găseau în stare înaintată de degradare din cauza dintelui necruțător al vremii și anepăsării oamenilor cu răspundere. A plecat de la nimic. Căci ne-a mărturisit odată cum, pentru a pune cele două frumoase pietre funerare pe mormintele patriarhilor antecesorii, a trebuit să facă un împrumut, pe care apoi, Conducerea Statului l-a transformat în dotație. Apoi, an de an, din contribuția enoriașilor pentru luminări și calendare, gospodărind totul cu grijă și multă chibzuială, a reușit să redea strălucirea inițială tuturor mînaștirilor din Arhiepiscopie.

Îi mulțumim acum, aci, în numele maicilor de la Suzana, Ciorogîrla, Pasărea, Ghighiu și Țigănești, că le-a reparat, consolidat și amenajat casele care se năruiau ; ele au acum apă în case, lumină electrică, băi și încălzire, un trai omenesc și civilizată. Aceleași mulțumiri le aduc călugării de la Căldărușani, Cernica, Dealul, Cheia, Plumbuita, Sinaia și Antim, Peștera și Crasna. Mînaștirile noastre sînt azi mîndria Bisericii noastre, înfățișîndu-se demne de arhipăstoria Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian și de suflul nou de viață din țara noastră.

Cu adevărat se potrivesc Prea Fericitului Părinte Patriarh cuvintele Psalmistului : «*Rîvna casei Tale mă mistuie*».

Din această dragoste pentru sfînta biserică ca locaș de închinare, a salvat de la prăbușire cele două monumente de arhitectura bisericească ale Bucureștilor : bisericile Domnița Bălașa și Sfîntul Spiridon, și a ajutat să se termine bisericile Parcul Domeniilor, Sfîntul Elefterie, Sfîntul Anton Colentina, Parcul Ghencea și altele.

Entuziasmul, forța neobosită și dinamismul răzbătător al Prea Fericirii Sale l-a turnat cu generozitate și izbîndă în întreaga viață bisericească a Eparhiei noastre. Dragostea Prea Fericirii Sale pentru sfîntele locașuri, ocrotită și rodită de Duhul Sfînt, a făcut să înflorească și rodească viața duhovnicească și gospodărească la preoții și credincioșii lor, pe tot cuprinsul Sfintei Arhiepiscopii. Cîteva cifre sînt grăitoare pentru a arăta rîvna crescîndă a acestora : în 1968 preoții și credincioșii au cheltuit pentru construcții și reparații de biserici în tot cuprinsul

Sfintei Arhiepiscopii, 8.000.000 lei, iar în 1969, 10.000.000, pentru ca în 1970 să se cheltuiască 12.000.000 lei, ajungând ca una din trei parohii să aibă lucrări de pictură, de amenajări și reparații la biserica sa.

La eforturile lor s-a adăugat cu generozitate și dragoste părintească ajutorul substanțial al Sfintei Arhiepiscopii, care a depășit anual 2.000.000 lei.

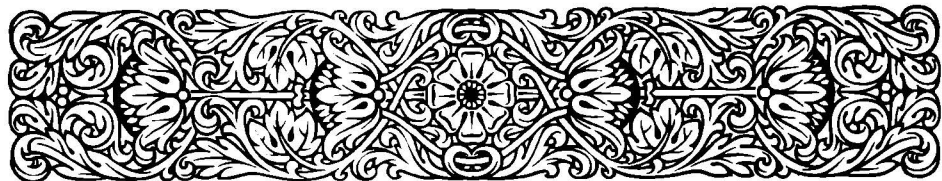
Pentru toate acestea și pentru toată dragostea părintească ce ne-o poartă, nouă, clerului și Bisericii strămoșești, venim cu puținul nostru și din adâncul inimii aducem iubitului nostru Arhipăstor omagiul nostru de recunoștință și dragoste nețărnută, la împlinirea vârstei de 70 de ani. Pentru mulți această vîrstă înseamnă început al bătrîneții; pentru Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, căruia îi cunoaștem tinerețea sufletească, vigoarea și puterea de muncă, credem și nădăjduim că aniversarea aceasta este numai un popas spre vîrsta patriarhilor biblici, popas care îi dă prilejul unei retrospective, dar și unui plan de perspectivă pentru viitor.

Vlăstar viguros al acestui pămînt și neam, «*mustul pămîntului*», cum îi plăcea să-l numească cineva, asemenea unui stejar pe coamă de deal, pe care vînturile și vijeliile l-au făcut să-și înfigă mai adînc rădăcini e în pămîntul frămîntat de singele și lacrimile vărsate pentru lege și țară, — Cel ce l-a ales și ridicat spre slava Bisericii Sale, să-i dăruiască mai departe aceeași robustă sănătate ca să ducă Biserica noastră pe culmi și mai înalte, în lanțul de munți al sfintei Ortodoxii.

Noi ne legăm să-i urmăm cu devoțiune pilda și îndemnurile, urîndu-i ani mulți de rodnică arhipăstorie, cu deplină sănătate, cu aceeași satisfacții și realizări, spre slava Bisericii noastre și a întregii Ortodoxii.

Întru mulți și fericiți ani, Prea Fericite Părinte Patriarh!

REDAȚIA

ÎNDRUMĂRI PASTORALE, OMILETICE ȘI CATEHETICE

LA DUMINICA A XXIX-A DUPĂ RUSALII —Leproșii—

«Au nu zece s-au curățit? Dar cei nouă unde sînt?» (Luca XVII, 17).

Mîntuitorul Iisus Hristos mergea din Galileia spre Ierusalim și s-a apropiat de un sat la hotarele cu Samaria. Acolo avea să săvîrșească una din minunile care se înscriu cu aur în cartea mîntuirii noastre; o minune care va frămînta, va muștra și va zgudui conștiința noastră. Pașii Fiului lui Dumnezeu intră în satul Ghineea, străvechea localitate Ain-Gamin, un sat de leviți din ținutul lui Isahar, la granița de sud a Galileii, numit azi de arabi Deșanin. O măreață biserică se ridica acum cîteva sute de ani la intrarea în sat, din care pelerinii văd azi numai praf și ruine. Mergînd mai departe dai de riul care șerpuește cu apele sale limpezi spre iazurile și fîntînile din sat, ca să se îndrepteze spre lacul din mijlocul satului și spre riul Kișon...

Aici L-au întîmpinat cei zece leproși pe Iisus Hristos, Mîntuitorul lumii. Stăteau departe și ridicîndu-și glasurile, au strigat toți într-un grai: «Iisuse Invățătorule, ai milă de noi». Și văzîndu-i, El le-a zis: «mergeți și vă arătați proșilor; dar pe cînd mergeau ei, s-au vindecat».

Iată primul tablou al minunii. Făptura se întîlnește cu Ziditorul. Părintele se întîlnește cu fiii Săi. Marele Doctor se întîlnește cu marea suferință. Marea iubire se întîlnește cu marea durere. Erau leproși. Și Iisus nu le cere nici o jertfă, nu le pune nici o întrebare, nu le solicită nici o rugăciune, nici o lacrimă. Era de ajuns suferința lor. Le spune să meargă și să se arate proșilor, precum preciza legea lui Moisi (Levitic XIV, 2—32). Din vechime această boală egipteană, cunoscută cu numele de lepră era nespus de urîță și respingătoare. Unii bolnavi se vindecau mai repede de lepra ușoară. Alții după nouă, optsprezece ani, sau chiar 30 de ani, lepra fiind considerată la toate popoarele orientale ca o pedeapsă divină. Leprosul era scos afară din cetate, din societate

și nu era primit decât atunci când preotul confirma vindecarea, potrivit prescripțiilor legii.

Astfel Iisus se situează pe linia legii mozaice. Iubirea Sa dumnezeiască și mila pentru cei în suferință se revarsă pe văile seculare ale legii coborite din cer pe muntele Sinai. În valuri, valuri se revarsă această iubire divină pe cărările noi ale Evangheliei și nu se va sfârși niciodată. Rătăcind afară din cetate, fără cămin, fără adăpost, fără leacuri, fără vre-o mângiere, leproșii par niște abandonați. Nu aveau nici posibilitatea de a merge la sinagogă, la templu să se roage. Erau necurați. În sufletele lor comunicarea cu cerul era întreruptă. Nu aveau o rază de lumină; nici o adiere nu le mișca inimile. Disperarea îi acoperise cu aripile sale. Oare va mai veni și pentru ei o zi luminoasă, plină de căldură și de iubire? Auziseră și ei de Iisus și de minunile Sale. În El le era singura nădejde.

La marginea drumului apare Iisus, singurul care putea să-i înțeleagă, să-i mângieie, să-i tămăduiască. Și atunci se ridică într-un singur glas strigarea lor, plină de nădejde, ca într-o rugă mai puternică decât valurile mării: glasul durerilor se ridică spre Părintele iubirii și al milostivirii: «Iisuse Învățătorule, ai milă de noi».

«Și pe când mergeau spre preoți, s-au curățit».

Totdeauna întâlnirea dintre om și Dumnezeu izvorăște viață, curățire, sănătate, iertare și mîntuire. Așa s-a petrecut și acum. Toți cei zece leproși s-au curățit.

Minunea aceasta are însă întrînsa și un fir de durere, de adîncă suferință morală. După vindecare, numai unul singur a venit să mulțumească «mărind pe Dumnezeu». Și a căzut cu fața la pămînt, la picioarele lui Iisus; și acesta era samarinean. Dintre cei zece bărbați leproși nouă erau israeliteni și unul era samarinean. Primii sînt reprezentanții iudaismului iar samarineanul reprezentantul păgînismului. Această proporție în care se găsesc iudeii leproși față de bolnavul samarinean arată în același timp proporția în care Iisus Hristos și-a desfășurat activitatea Sa între iudei și păgîni, potrivit cuvintelor divine: că «nu este trimis fără numai către oile risipite ale Casei lui Israel» (Matei XV, 24) și cuvintele femeii cananeence: «și cîinii mănîncă din fărîmiturile care cad de la masa domnilor lor». Cu cît părea mai preocupat Iisus de mîntuirea iudeilor — poporul ales — desconsiderînd pe păgîni, cu atît de ingrați și nemulțumitori se arătau iudeii față de Dînsul, mergînd pîna la moarte, iar păgînii ce se mulțumeau cu fărîmiturile ce cădeau de la masa bogată a iudeilor, cad cu fața la pămînt și mulțumesc pentru binefacerele primite.

Cel ce vine și mulțumește lui Iisus, căzînd la picioarele Sale era un străin, un samarinean, un spurcat, un păgîn, după părerea iudeilor.

Într-o superioritate morală de cel mai înalt grad, samarineanul, prețuind darul pe care iudeii îl considerau poate un drept, o moștenire, marchează primii pași ai universalismului evangheliei. Chiar și cîinii, în inima lor se bucură și se gudură cînd le arunci o bucată de pîine și în firea lor se alipesc de binefăcătorii lor, mergînd uneori pîna la sacrificiu. Omul, însă, de foarte multe ori uită și desconsideră pe binefăcă-

torii lui, devenind cu mult mai josnic decît ființele necuvîntătoare. De o asemenea înjosire s-au făcut vinovați cei nouă leproși vindecați, care o dată tămăduiți, au uitat de Marele lor Binefăcător.

Întorcîndu-se la casele lor poate povesteau rudelor și prietenilor despre minunea săvîrșită cu ei. Au luat vindecarea ca și cum ar fi răpit-o. Nu se mai întorc la Iisus, ca și cum se temeau să nu le ia înapoi vindecarea.

O, nerecunoștință, cît de dureroasă ești! Cît de mult îți întinzi tu aripile peste omenirea noastră! Ce mîna străină te-a semănat în grădina virtuților ca să acoperi cu umbra ta întunecată atîtea binefaceri? De aceea afirmația reală că recunoștința este o floare rară a rămas ca o maximă dureroasă a experienței vieții noastre. Prin raritatea ei, va'oaarea acestei virtuți crește din ce în ce mai mult și innobilează sufletele celor care o cultivă.

Cel de al zecelea lepros, prosternat la pămînt, vine să se așeze la picioarele lui Iisus să-I aducă prinosul mulțumirii și al fericirii sale. Ca exponent al întregii istorii el depune în numele conștiinței creștine omagiul mulțumirii și al adîncii gratitudinii Binefăcătorului Suprem — Dumnezeu.

«Oare nu zece s-au vindecat? Ceilalți nouă unde sînt?» a întrebat Iisus. Și la aceste cuvinte nu s-a dat nici un răspuns. Aceste cuvinte ne fac uneori să ne rușinăm și poate chiar să roșim în fața conștiinței noastre, că nu am fost la înălțimea acestui «samarinean» în atîtea împrejurări din viața noastră.

O veche legendă creștină spunea că odată Dumnezeu a invitat la masă toate virtuțile. Au venit credința, bunătatea, binefacerea, cumpătarea, recunoștința, nădejdea, dragostea, bărbăția și toate ce'lealte. Între aceste virtuți erau două care nu se cunoșteau. Acestea erau binefacerea și recunoștința. Cît de vorbitoare este această povestire!

Pe plan duhovnicesc lepra a fost asemănată cu păcatul și mai ales cu viciul care cînd pune stăpînire pe sufletul nostru, cu greu îl mai poți îndeprta. Desfigurînd pe credincios și adeseori transformîndu-l în fiară, păcatul îl exclude din aria credinței în care trebuie să exceleze prin strălucire și lumină, ca făptură superioară a lui Dumnezeu. Păcatul ne face să rătăcim afară din Biserică, așa cum erau cei zece leproși, afară din comuniunea frățească a Evangheliei. Cu ființa lăuntrică răvășită alergăm să ne găsim liniștea, pacea și împăcarea cu noi înșine și cu Dumnezeu. Leproșii auziseră de Hristos și cînd Acesta s-a apropiat de ei I-au cerut ajutorul și mila. După cîtă suferință, dureri, poate muștrări de conștiință, lipsiți de căldură, de dragoste familială, de un echilibru interior au primit însă tămăduirea? Iisus le-a dăruit-o ca pe un rod al răbdării, al așteptării și al suferinței.

Noi creștinii Îl aflăm pe Iisus în Biserică. Nu este nevoie să-L căutăm. «Iată Eu sînt cu voi pînă la sfîrșitul veacurilor» a spus ucenicilor Săi, și «unde sînt adunați doi sau trei întru numele Meu, acolo voi fi și Eu în mijlocul lor» ne-a îndreptat pe noi, adică în Biserica Sa. Aici poți aduce mulțumirea ta după ce ai primit darul iertării, al mîngîierii și al binecuvîntării Sale, aici poți îngenunchia în fața icoanei Sale, sau în fața sfîntului Potir, aducîndu-I omagiul recunoștinței tale.

Astfel, din relațiile nevăzute ale sufletelor noastre reiese limpede îndatorirea de a practica virtutea recunoștinței ca pe un semn de superioritate umană, de noblețe spirituală a înălțimii morale a Evangheliei.

Ea să fie luată și răsadită în toate sufletele pioase ca o floare ce rească cu rădăcinile în vasul de lut al ființei noastre omenești.

Experiența vieții, de asemenea, ne-a arătat că de cele mai multe ori sînt recunoscători și plini de recunoștință tocmai aceia de care nu ne așteptăm. Valoarea recunoștinței lor este cu atît mai mare. Înaintea lui Dumnezeu, însă, și în concepția noastră creștină nu se face vre-o deosebire între oameni, rase, popoare sau persoane. Numai bunătatea, curățenia, dragostea și sfințenia sînt considerente de luat în seamă pentru calificarea unui suflet cu adevărat creștin.

Pentru aceasta și noi sîntem datori a mulțumi lui Dumnezeu cu fiiască recunoștință pentru întreaga zestre spirituală cu care ne-a dăruit, pentru marile daruri pe care le face lumii, vieții și istoriei.

De asemenea sîntem datori a mulțumi tuturor binefăcătorilor noștri, mari și mici, pentru toate binefacerile pe care le-au făcut oamenilor, pentru civilizația acestui veac, pentru cultura acestei lumi, pentru micșorarea durerilor și suferințelor din omenire, pentru vindecarea boalelor, și înlăturarea nedreptăților, pentru pacea și restaurarea omului pe linia marilor idealuri concepute de marii dascăli ai lumii. Prin aceasta ne facem o datorie nobilă de conștiință și de umanitate.

Să venim pe calea pe care a mers cel de al zecelea lepros și să mulțumim tuturor pentru toate binefacerile primite.

Pr. DAVID POPESCU

LA DUMINICA LUI ZAHEU

Despre mila și iubirea de oameni a Mîntuitorului nostru Iisus Hristos

Am aflat din dumnezeiasca Evanghelie despre un vameș cu numele Zaheu, care trăia în cetatea Ierihonului și de a cărui ospitalitate s-a bucurat Mîntuitorul nostru Iisus Hristos, cu prilejul ultimei călătorii la Ierusalim, unde avea să-și încheie activitatea Sa pămîntească, prin moarte pe cruce.

Vameșii erau slujbași ai imperiului roman și se îndeletniceau cu strîngerea impozitelor de la oameni. Deși iudei de origine, fiind doriți de cît mai mult cîștig urît, ei erau hrăpăreți și nedrepti cu contribuabilii, mai cu seamă cu văduvele și orfanii, care trebuia să dea cît li se cerea, după bunul plac al încasatorilor, iar celor ce nu aveau cu ce plăti li se confisca tot ce aveau pe lîngă casă sau erau băgați în tem-

niță. Aceste abuzuri și nedreptăți atrăgeau după ele ura neîmpăcată a poporului și proasta reputație de tilhari și păcătoși.

Din această pricină, iudeii, în special cărturarii și fariseii, ținând la demnitatea lor personală, se fereau să vină în atingere cu păcătoșii și vameșii, pentru că socoteau că prin aceasta săvîrșesc o mare fărădelege.

Impotriva acestei prejudecăți, Mîntuitorul Hristos nu ezită să spună în fața tuturor, anunțînd pe Zaheu, care era mai mare peste vameși : «Zaheu, grăbește de te coboară, căci astăzi trebuie să rămîn în casa ta». Pentru ce această atitudine din partea Mîntuitorului, deși El știa că fariseii și cărturarii nu-L vor aproba, așa cum de altfel s-a și întîmplat, căci îi auzim învinuindu-L : «Iată, a intrat în găzduire la un om păcătos».

— «Pentru că Fiul Omului — răspunde El Însuși — a venit să caute și să mîntuiască pe cel pierdut».

Zaheu era un om păcătos și pierdut, pentru că, prin viața sa dezordonată și plină de nedreptăți sociale, se depărtase și pierduse din inima sa pe Dumnezeu. Dar iată, Mîntuitorul Hristos îl caută pe Zaheu, ca să-l redobîndească, îl află, merge în casa lui și îi spune : «Astăzi s-a făcut mîntuire casei acesteia, că și el este fiul lui Avraam». De acum încolo, Dumnezeu va rămîne veșnic în sufletul lui Zaheu.

Pe cînd Mîntuitorul se afla în casa unui alt vameș, — ce se chema Levi, adică Sfîntul Evanghelist Matei, cu ocazia chemării acestuia la apostolat, fiind întrebat : «Pentru ce mîncă și bea cu vameșii și păcătoșii ?», El arată că această atitudine plină de afecțiune față de vameși și păcătoși este în deplină conformitate cu activitatea Sa mesianică. Deci, mergînd învățați ce însemnează : «milă voiesc iar nu jertfă, căci n-am venit să chem pe cei drepecți, ci pe cei păcătoși la pocăință» (Matei IX, 12—13). Mîntuitorul, nu se teme că vameșii și păcătoșii Îl vor întina, ci îi caută, vine la ei acasă, îi cercetează și îi întoarce pe calea cea adevărată. Face aceasta, «ca să cunoașteți dragostea lui Hristos cea mai presus de cunoștință, ca să fiți plini de toată plinătatea lui Dumnezeu (Efeseni III, 4), și, cum zice Sfîntul Apostol Pavel, Iisus Hristos este Dumnezeul răbdării și al mîngîierii, care nu caută la fața omului (Romani XV, 5).

Întreaga lucrare mesianică a Mîntuitorului nostru Iisus Hristos este străbătută și pătrunsă de milă și iubire, sentimente care explică cu prisosință, atitudinea plină de bunătate și compătimire a Domnului față de cei păcătoși, căci fiind Dumnezeuul milei și al îndurărilor, El nu poate să nu miluiască pe aceia pentru care a venit.

Iubirea de semenii a Mîntuitorului Hristos este incomparabilă ; ea depășește tot ceea ce s-a văzut vreodată pe pămînt, deoarece Iisus Hristos este Dumnezeu și «Dumnezeu este iubire». Iubirea este aceea care L-a determinat să se facă om, cu voia deplină a Tatălui și a-și pune sufletul pentru salvarea oamenilor. «Căci în aceasta s-a arătat iubirea lui Dumnezeu către noi — scrie Apostolul iubirii — Sfîntul Evanghelist Ioan (I, IV, 9—10), că pe Fiul Său cel Unul-Născut L-a trimis Dumnezeu în lume, ca prin El să avem viață. Și aceasta nu pentru că noi am iubit pe Dumnezeu, ci pentru că Dumnezeu ne-a iubit pe noi, trimițînd pe Fiul Său ca ispășire pentru păcatele noastre.

În timpul vieții Sale pămîntești, Fiul lui Dumnezeu manifestă această iubire, luînd pentru Sine sărăcia, munca, truda și toate greutatea vieții omenești, asemănîndu-se cu cei mai umili oameni din vremea aceea. Iar cînd a sosit timpul activității publice, Domnul Hristos se dedică cu totul lucrării milei și iubirii Sale dumnezeiești, în vederea mîntuirii semenilor. Ce inimă ar fi putut săvîrși această lucrare dacă nu o inimă pătrunsă de iubire pentru ei? Și, într-adevăr inima Mîntuitorului Hristos este plină de milă și iubire pentru toți. Inima lui Hristos este pătrunsă de tot ceea ce există mai bun, mai blînd și mai uman. Mîntuitorul trebuie să aibe și o iubire dumnezeiască, care să-L facă și să-L aplece pentru a ridica pe umerii Săi, oaia pierdută și s-o ducă în staulul Împărăției Sale.

Chemările din Evanghelie sînt pline de mila și iubirea dumnezeiască față de oameni a Mîntuitorului Iisus Hristos: «Veniți la Mine toți cei osteniți și împovărați și Eu vă voi da odihnă. Luați jugul Meu asupra voastră și învățați de la Mine că sînt blînd și smerit cu inima și veți afla odihna sufletelor voastre» (Matei XI, 28—29). Recomandările Sa e: «Iubiți-vă unii pe alții precum v-am iubit Eu (Ioan XV, 12)... fiți milostivi, iubiți pe vrăjmașii voștri, binecuvîntați pe cei ce vă blestemă și faceți bine celor ce vă urăsc, rugați-vă pentru cei ce vă supără și vă prigonesc» (Matei V, 44), arată același sentiment de iubire față de oameni a Mîntuitorului Hristos.

Mila de oameni a Mîntuitorului nu era numai o compătimire emoțională față de cei necăjiți și obidiți, ci o exteriorizare a iubirii care se traduce prin acte de binefacere în folosul oamenilor și spre mărirea Tatălui din ceruri.

Domnul arată mila Sa dumnezeiască tămăduind boala (Matei IV, 23; IX, 35), ceea ce explică faptul că El era urmat de mulțimi, cătoro le arăta din belșug dovezile bunătății și iubirii Sale.

Mîntuitorul Hristos avea o influență supranaturală și manifestă un profund sentiment de milă și compătimire față de aceste mulțimi, între care se aflau săraci, infirmi, ologi, bolnavi, uneori incapabili de a se mișca ei înșiși, ci erau transportați de rude sau prieteni binevoitori.

El eliberează pe cei cuprinși de duhuri rele, dă vedere orbilor, putere paralizicilor, aduce pe morți la viață, «așa încît a ieșit vestea despre El și aduceau la Dînsul pe toți cei ce se aflau în suferințe, fiind cuprinși de multe feluri de boli și de chinuri... și El îi vindeca și multă gloată mergea după Dînsul» (Matei IV, 24).

Lucrearea Sa mesianică, în special minunile Sale — sînt acte ale milei și iubirii Sale de semenii. Astfel din milă și iubire a vindecat pe leprosul cel cu mîna uscată (Marcu I, 41), din iubire și compătimire a dat vedere celor doi orbi din Ierihon, din bunătate și milostivire a înviat pe unicul fiu al văduvei din Nain, pe care văzînd-o, I s-a făcut milă și i-a zis: «Nu plînge!» (Luca VII, 13).

Mizeriile morale mișcau profund inima bună și iubitoare a Mîntuitorului Hristos. «Văzînd El mulțimile — scrie Sfîntul Evanghelist Matei (IX, 36), — I s-a făcut milă de ele, că erau necăjite și rătăcite, ca oile ce n-au păstor».

Plecînd o dată din Capernaum, Mîntuitorul merge în Cezareea lui Filip, unde voia să se odihnească cu Apostolii cîteva zile, într-un loc pustiu. Se opriseră pe o colină. Dar, cînd își ridică ochii, El vede mulțime de popor care îl căuta, aducînd cu sine numeroși neputincioși, pentru ca El să-i vindece. Lui I s-a făcut milă de sărmanul popor, care umbla de ore întregi, pe drumuri îndepărtate și locuri pustii, nemîncat și ostenit. De aceea, El iese în întîmpinarea mulțimilor și vindecă pe toți neputincioșii și bolnavii și apoi le vorbește despre Împărăția lui Dumnezeu.

Aflîndu-se altădată în părți'e Tirului și Sidonului, trecuseră trei zile de cînd Mîntuitorul Hristos stătea neîntrerupt în mijlocul poporului, învățînd și vindecînd pe bolnavii lor. Poporul nu mai avea merinde și începea acum să sufere de foame. Văzînd această situație grea, Domnul mărturisește Sfinților Săi Apostoli : «Milă-Mi este de mulțime, că iată trei zile sînt de cînd așteaptă lingă Mine și n-au ce să mînce și a-i slobozi flămînzi nu voiesc, ca să nu se istovească pe drum (Matei XV, 32).

Iubirea și îndurarea Mîntuitorului nostru Iisus Hristos este, îndeosebi, îndreptată spre păcătoși, care sînt obiectul întregii Sale activități mesianice. «N-am venit să chem pe cei drepți, ci pe cei păcătoși, la pocăință» — ne spune El ; iar Sfîntul Apostol Pavel, vorbind despre iconomia întrupării Logosului dumnezeiesc, întărește la rîndul său : «Vrednic de credință și de toată primirea este cuvîntul că Iisus Hristos a venit în lume ca să mîntuiască pe cei păcătoși, dintre care cel dintîi sînt eu» (I Timotei I, 15).

Împotriva obiceiului și comportării fariseilor și cărturarilor, Domnul nostru Iisus Hristos nu întîrzie o clipă să primească pe păcătoși la Sine sau să meargă la ei, să-i cerceteze, să stea de vorbă cu ei și să-i învețe, să se poarte cu ei cu dragoste și îndurare, căutînd să-i determine să-și schimbe viața și să-i facă vestitori ai Evangheliei Sale.

Cărturarii și fariseii îi reproșau, ori de cîte ori aveau prilejul, că stă în tovărășia vameșilor și păcătoșilor, față de care se poartă blînd și iertător : «Iată un om mîncător și băutor de vin, prietenul vameșilor și păcătoșilor» (Matei XI, 19). El trecea, însă, peste toate acestea, «căci — după cum mărturisește Sfîntul Apostol Pavel — acesta este lucrul bun și primit înaintea lui Dumnezeu, Mîntuitorul nostru, care vrea ca toți oamenii să se mîntuiască și la cunoștința adevărului să vină» (I Tim. II, 4).

Tot pentru că fariseii și cărturarii cărteau din pricină că Iisus Hristos, «primește pe vameși și păcătoși și mîncă cu ei» (Luca XV, 2), Domnul rostește, în prezența acestora, cunoscutele parabole : despre oaia și drahma pierdută și Fiul risipitor ; ca să arate bucuria lui Dumnezeu-Tatăl și a îngerilor Săi pentru întoarcerea unui păcătos, El încheie : «Că așa va fi și în Cer, bucurie mai mare de un păcătos ce se pocăiește, decît de nouăzeci și nouă de drepți, cărora nu le trebuie pocăință» (Luca XV, 7).

Oaia pierdută și fiul risipitor închipuie întreg neamul omenesc. De aceea, Fiu' lui Dumnezeu cel Unul-Născut, pogorîndu-se din înălțimea

măririi s-a făcut Om cu chipul unui bun păstor, și lăsînd pe cele nouăzeci și nouă de oi, adică cele nouă cete îngerești, a venit să caute pe omul păcătos — oaia cea pierdută. Și cite nu a mai pățimit ca să o afle : a flămînzit, a însetat, a trudit, a scos sudori de sînge, a ieșit în întîmpinarea patimilor, lăsîndu-se lovit și condamnat la moarte pe cruce. A îndurat toate acestea, pentru că El este «Păstorul cel bun și Păstorul cel bun sufletul își pune pentru oile Sale» (Ioan X, 11). «Nimeni nu putea să aibă mai mare dragoste decît Acesta, ca cineva să-și pună sufletul său pentru prietenii săi» (Ioan XV, 13).

Cu cîtă rivnă și cu cîtă răbdare caută El pe omul păcătos ! Căci nu este în Sfintele Evanghelii păcătos pe care să nu-l dobîndească. El caută pe păcătos cu bunătate și blîndețe.

Pentru a dobîndi pe vameșul Matei și pe Zaheu, cel mai mare dintre toți vameșii din Ierihon, precum și pe atîți vameși, păcătoși, cărturari și farisei, Mîntuitorul nostru Iisus Hristos primea să intre, să mîncească și să bea în casă la ei, deși nu întotdeauna a fost primit cu grija și cu cinstea ce se cuveneau unui oaspete distins.

Pe Apostolul Petru, care s-a lepădat de trei ori, Mîntuitorul l-a adus la cîință aruncîndu-i doar o privire blîndă și iubitoare.

Mai mult. Ca unul care învățase : «Iubiți pe vrăjmașii voștri...» nu putea exclude de la dragostea Sa nici pe cei mai aprigi dușmani. El pune la loc și vindecă, cu dumnezeiască putere, urechea lui Malhus, iartă cu generozitate pe cei din vina cărora era răstignit : «Părinte, iartă-le lor că nu știu ce fac» (Luca XXII, 34).

Tot atît de iubitor și iertător s-a purtat față de Iuda vînzătorul. Într-adevăr, cite n-a încercat Domnul ca să-l dobîndească.

Mîntuitorul s-a aplecat cu dragoste în fața lui Iuda și i-a spălat picioarele, le-a șters, iar atunci cînd vînzătorul îl sărută pentru a-L arăta celor ce veniseră să-L prindă și să-L ducă la moarte, Domnul îl numește prieten.

Iată, cu cîtă bunătate și îndurare, milostivire și iubire, se poartă Mîntuitorul nostru Iisus Hristos față de oameni.

Pentru aceasta, se cuvine ca și noi, care avem trebuință de mila și iubirea de oameni a Mîntuitorului Hristos, să-I înălțăm imn de laudă, împreună cu Sfîntul Apostol Pavel, zicînd : «Binecuvîntat este Dumnezeu și Tatăl Domnului nostru Iisus Hristos, Părintele îndurărilor și Dumnezeuul a toată mîngîlirea, Cel ce ne mîngîie în tot necazul nostru, ca să putem mîngîia și noi pe cei ce sînt în tot necazul, prin mîngîierea cu care sîntem mîngîiați noi înșine de Dumnezeu» (I Cor. I, 3—4) și să ne rugăm împreună cu slujitorii sfintelor altare : «Doamne, Dumnezeul nostru, a Căruî stăpînire este neasemănată și slavă neajunsă, a Căruî milă este nemăsurată și iubire de oameni negrăită, Însuți Stăpîne, după milostivirea Ta, caută spre noi și spre Biserica aceasta, și fă bogate milele Tale și îndurărilor Tale cu noi și cu cei ce se roagă împreună cu noi. Că milostiv și iubitor de oameni ești și Ție slavă înălțăm : Tatălui și Fiului și Sfîntului Duh. Amin !

Pr. GH. SÎRBU

LA DUMINICA LĂSATULUI SEC DE CARNE

Așteptăm sau nu așteptăm Judecata din urmă, îi dorim sau nu îi dorim sosirea, Infricoșata Judecată generală de la sfârșitul veacurilor, la care se vor prezenta toți, toți oamenii, vii și morți, din toate timpurile și locurile, va sosi. «Căci noi toți trebuie să ne înfățișăm înaintea scaunului de judecată a lui Hristos, ca fiecare, după faptele sale săvârșite în trup, să primească ori bine, ori rău» (II Cor. V, 10) adică răsplată ori osîndă după legea dreptății divine. Nimeni nu se va putea sustrage acestei judecăți și fiecare, după faptele sale, va primi atunci fericirea veșnică sau osînda veșnică. Căci în fața tuturor vor ieși la iveală faptele și gândurile noastre, pentru ca fiecare să fie judecat după faptele sale proprii, pentru contribuția sa la faptele altora sau pentru partea ce a avut din faptele noastre ale fiecăruia întreaga umanitate.

La Infricoșata Judecată viitoare, oamenii nu vor fi întrebați nici de talentele lor, nici de podoabele lor pămîntești, nici de rangurile lor avute, fie ele cît de mari, ci de faptele iubirii și slujirii aproapelui în Hristos. Și acestea sînt: hrănirea celor flămînzi, adăparea celor însetați, găzduirea celor străini, îmbrăcarea celor goi, după cum însuși Mîntuitorul ne-a arătat în Sfînta Evanghelie de astăzi: «Veniți binecuvîntații Tatălui Meu și moșteniți Împărăția gătită vouă de la facerea lumii: căci am flămîzit și Mi-ați dat să mănînc; am însetat și Mi-ați dat să beau, străin am fost și M-ați primit; gol și M-ați îmbrăcat, bolnav am fost și M-ați cercetat... Atunci dreptii îi vor răspunde, zicînd: Doamne, cînd Te-am văzut flămînd și Te-am hrănit? Sau însetat și Ți-am dat să bei? Sau cînd Te-am văzut străin și Te-am primit, sau gol și Te-am îmbrăcat? Sau cînd Te-am văzut bolnav și am venit la Tine?... Iar Împăratul, răspunzînd, va zice către ei: Adevărat zic vouă, întrucît ați făcut unuia dintr-acești frați ai Mei prea mici, Mie Mi-ați făcut» (Matei XXV, 31—40).

Cei care au săvîrșit toate acestea vor moșteni viața veșnică, iar ceilalți își vor agonisi chinurile veșnice. De ce? Fiindcă primii, adică dreptii, au slujit lui Dumnezeu și oamenilor, pe cînd cei de-a stînga, trimiși în focul cel veșnic, nu numai că nu au slujit lui Dumnezeu și oamenilor, dar s-au înstrăinat chiar de propria lor menire, căci menirea adevărată a credinciosului pe pămînt se descoperă în această dublă slujire, a lui Dumnezeu și a oamenilor, despre care încercăm să vorbim astăzi.

«Slujirea» binelui este cea mai proprie însușire a creștinismului și lucrarea indispensabilă a Bisericii lui Hristos. De ce? Fiindcă creștinismul nu este un sistem filozofic, ci viața trăită în comuniune cu Dumnezeu și cu semenii noștri, prin Iisus Hristos, Dumnezeu adevărat și Om adevărat, viață trăită în Biserica Sa, trup tainic al lui Hristos și plenitudine de har a Duhului Sfînt (Efes. I, 23). Viața înseamnă dăruire și slujire reciprocă. Hristos «a venit ca lumea viață să aibă și încă din belșug» (Ioan X, 10). Iar Biserica Sa, ca expresie a vieții dumnezeiești de comuniune în iubire și de ridicare a umanității întregi prin Hristos, în Duhul Sfînt, la viața de comuniune a lui Dumnezeu, nu este decît o slujire a omului de către Dumnezeu și de slujire a lui Dumnezeu de

către om în comunitatea semenilor săi. De asemenea, este o slujire a fiecăruia dintre noi de către semenii noștri. Căci nimeni nu-și este suficient sieși, ci are nevoie de încrederea, de iubirea și de slujirea altora. precum și alții au nevoie de iubirea și slujirea fiecăruia dintre noi.

În Biserica lui Hristos nu trăim de unul singur, ci în legături duhovnicești cu Dumnezeu și cu toți membrii Bisericii, cler și dreptcredincioși, care sînt mădularile ale aceluiași trup tainic al lui Hristos.

Trăirea și slujirea reciprocă a creștinilor în sînul Bisericii lui Hristos nu este ceva la întîmplare, nici ceva confuz; acestea țin de ființa și lucrarea Bisericii precum și de calitatea și îndatorirea de creștin a omului, ca membru al Bisericii.

Conștiința și puterea slujirii omului și a lui Dumnezeu, ni le dă credința în Dumnezeu și în adevărul Său revelat în mod supranatural, mai întîi prin prorocii Vechiului Testament, și apoi în mod deplin prin Hristos, Domnul nostru.

Prin credință cunoaștem obiectul slujirii noastre, adică pe Dumnezeu, căile de urmat spre a ne face bine plăcuți lui Dumnezeu prin Iisus Hristos care ne-a răscumpărat din robia păcatului și a morții, înnoindu-ne ființa și reșezîndu-ne în comuniune cu El, în Biserica Sa. Prin credință primim harul și darurile Sfîntului Duh, ce ni se împărtășesc prin Sfintele Taine și ierurgii, administrate de episcop și preot în vederea slujirii lui Dumnezeu și a oamenilor și, prin aceasta, a mîntuirii noastre personale.

Credința, deci, naște în noi iubirea lui Dumnezeu și a semenilor noștri. Cu ajutorul iubirii, noi pătrundem în pridvorul dumnezeirii și intrăm în comuniune cu persoanele Sfintei Treimi. Înaintăm spre Dumnezeu și Dumnezeu coboară la noi și sălășluiește în noi. Ne apropiem de semenul nostru, iar el ne vine în întîmpinare să-i slujim și să ne slujească. Căci aceasta este iubirea: chemarea și răspuns reciproc. Dumnezeu ne cheamă la comuniune cu Sine prin Iisus Hristos, care s-a făcut semen al nostru ca să-L putem iubi și sluji, și noi trebuie să-I răspundem cu iubirea și slujirea noastră. Dar iubirea și slujirea ce-I arătăm lui Hristos nu-i dovedită și nu e deplină decît prin iubirea și slujirea semenilor noștri, a cît mai mulți dintre semenii noștri, a popoului nostru, a binelui întregii omeniri.

În Biserică noi nu sîntem singuri, ci împreună cu toți ceilalți membri ai Bisericii, cler și popor, cu care noi mărturisim pe Tatăl, pe Fiul și pe Duhul Sfînt Dumnezeu, ne rugăm, cerem și primim harul dumnezeiesc prin Sfintele Taine, ne sfințim și ne mîntuim.

Mîntuirea noastră este posibilă numai cînd slujirea noastră este folositoare obștei semenilor noștri. Fiecare dintre noi are nevoie de slujirea celorlalți cu care sîntem legați, iar comunitatea semenilor noștri se zidește și crește pe slujirea fiecăruia în parte. Căci omul este cu adevărat om numai în legăturile sale vitale cu ceilalți oameni slujindu-le și fiind la rîndul lui slujit de ei. Slujirea noastră adusă lui Dumnezeu se completează cu slujirea semenilor noștri adusă aceluiași Dumnezeu. Însăși lucrarea lui Hristos în ființa noastră este rezultatul

exclusiv al slujirii Lui de către noi, cu cuvîntul și cu fapta. La aceasta au contribuit și semenii noștri cu slujirea lor pentru noi, a contribuit Biserica întreagă, prin rugăciunile ei, prin tainele pe care ni le-a împărtășit.

Legătura între slujirea lui Dumnezeu și slujirea oamenilor ne-a arătat-o, în chip exemplar și cu putere obligatorie pentru conștiința fiecăruia dintre noi, însuși Domnul nostru Iisus Hristos.

Întrupîndu-se, Fiul lui Dumnezeu s-a făcut atît slujitor al Părintelui ceresc, care L-a trimis în lume spre slujire, cît și al oamenilor, spre mîntuire. În actul slujirii se revelează deci măreția omului. Acest lucru ni-l spune Mîntuitorul Însuși cînd zice: «Cel care dintre voi va vrea să fie mai mare să fie slujitorul vostru... după cum și Fiul Omului, n-a venit să fie slujit, ci ca să slujească El și să-și dea viața, rîscumpărare pentru mu ții» (Matei XX, 26—28).

Se vorbește uneori de două slujiri, de slujirea lui Dumnezeu și de slujirea omului, ca de două slujiri distincte și oarecum succesive. În realitate, există o singură slujire, pe două planuri simultane. Mîntuitorul Însuși ne-a adevărit acest lucru în lucrarea Sa mîntuitoare. Întrupîndu-se, Fiul lui Dumnezeu a făcut voia Tatălui; dar El a făcut, prin întrupare, voia Tatălui întrucît îi mîntuiește pe creștini. Acceptînd și suferind moartea pe cruce, Hristos a împlinit voia Tatălui, dar prin aceasta El a rîscumpărat lumea din robia păcatului, a împăcat-o cu Dumnezeu și a înnoit-o.

Hristos ne-a arătat iubirea Tatălui și iubirea Sa, pentru ca și noi să creștem și să ne întărim în iubirea față de Dumnezeu și în iubirea unuia față de altul, precum El ne-a poruncit: «Poruncă nouă vă dau, ca să vă iubiți unii pe alții. Cum v-am iubit și Eu, așa și voi să vă iubiți unii pe alții. Din aceasta vor cunoaște toți că Îmi sînteți ucenici, de veți avea dragoste între voi» (Ioan XIII, 34—35). Iar iubirea lui Hristos față de om a fost slujirea pînă la sacrificiu, pînă la moartea pe cruce.

Așadar, și noi iubind pe semenii noștri și slujindu-le împlinim voia lui Dumnezeu, adică îi slujim Lui. Slujind oamenilor nu micșorăm cu nimic slujirea pe care o datorăm lui Dumnezeu, ci dimpotrivă îi slujim Lui, împlinindu-i porunca ce ni s-a dat în acest sens. Căci nici Hristos n-a micșorat cu nimic iubirea și slujirea datorată lui Dumnezeu-Tatăl, prin iubirea și slujirea omului în lucrarea Sa de rîscumpărare a neamului omenesc. Ci dimpotrivă, a înălțat-o și mai mult, angajînd și pe om în slujirea și preamărirea Tatălui.

Fiind creat după chipul și asemănarea lui Dumnezeu (Facere I, 26), omul este destinat să trăiască în comuniune de iubire cu Părintele său ceresc, cu Dumnezeu cel în Treime închinat, și-n același timp în comuniune de iubire cu toți oamenii. Cînd omul iese din comuniunea de iubire cu Dumnezeu și cu semenii, chipul lui Dumnezeu din el se slăbește. Dar cînd omul revine la acea solidaritate activă cu aceia, prin slujire reciprocă, atunci chipul dumnezeiesc din el își reactivează lucrarea sa ființială de iubire și slujire.

Slujirea lui Dumnezeu și a oamenilor sînt unite într-o unică responsabilitate. Omul este o ființă liberă și responsabilă. Responsabilitatea

ține de ființa lăuntrică a omului. Fără de ea, omul nu e om cu adevărat. Omul este responsabil față de Dumnezeu, Creatorul, Mîntuitorul și Judecătorul său, este responsabil față de sine însuși și față de semenii săi. Responsabilitatea umană se arată și prin aceea că omul este o ființă vorbitoare. Omul vorbește, pentru că apelează la semenul său sau răspunde la chemarea acestuia. În aceasta omul își descoperă încă o dată nevoia slujirii altora și a sa de către alții.

Slujirea lui Dumnezeu și a oamenilor își au izvorul nesecat în iubirea și slujirea lui Dumnezeu pentru om pe de o parte, iar pe de altă parte în iubirea omului față de Dumnezeu arătată prin fapte ale iubirii apropiate.

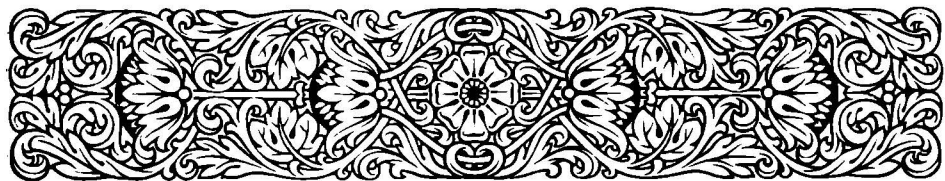
Necesitatea slujirii omului și a lui Dumnezeu ține de nedeplinătatea ființei noastre omenești ; omul numai prin slujirea din partea lui Dumnezeu și prin slujirea altora se poate realiza ca adevărat creștin.

De fapt obștea întregă, umanitatea, are nevoie de slujirea fiecăruia dintre noi. Progresul social, cultural și cel spiritual-moral al omenirii întregi, cere slujirea fiecăruia dintre noi, cere contribuția noastră la locul nostru de muncă și cu mijloacele noastre de muncă.

Îndepărtarea pericolului unui nou război și statornicirea unei păci durabile în lumea întregă cere o slujire intensă a omului și a colectivității umane.

Slujirea creștină este faptă a credinței și iubirii creștine. Aceasta este calea vieții adevărate și veșnice, căci Domnul Hristos ne-a spus : «Eu sînt calea, adevărul și viața», acum și pururea și în vecii vecilor. Amin !

Pr. Asist. DUMITRU RADU

PENTRU PACEA A TOATĂ LUMEA

ACȚIUNI ÎN SLUJBA PĂCII

(Ianuarie — Februarie)

«PUNCTE DE VEDERE ASUPRA PĂCII». — Acesta este titlul paginii speciale inaugurată de ziarul «Le Monde», în primul său număr din acest an. Renumitul cotidian francez pornește de la faptul unanim recunoscut că «în fiecare zi, în mii de feluri, oamenii manifestă împotriva războiului, a agresiunilor, a bombei atomice, a comerțului cu arme..., cheamă conștiințele umane să se ridice împotriva lor». În pagină sînt inserate opiniile a cinci personalități de diferite profesii, convingeri politice, filozofice și religioase.

În articolul «Nebunia nucleară», André Sauquiére, pornind de la convingerea că opinia publică este puțin informată asupra cursei înarmărilor, prezintă date cifrice asupra stocurilor nucleare din lume și echivalentul lor în alte produse. Acumularea de arme nucleare poate duce la declanșarea unui război chiar și dintr-o greșeală. De aceea partizanii păcii au datoria de a face cunoscute aceste date și de a avertiza lumea de pericolul înarmării nucleare — se spune în încheiere.

Preotul Raymond Veillet se ridică, prin articolul său, împotriva comerțului cu arme ce riscă să devină «comerț cu moartea». Națiunile, spune autorul, au datoria de a construi pacea prin excluderea forței sau amenințării cu forța.

Drumul ce trebuie urmat este acela ce duce «de la o dialectică a fricii, la o dinamică a păcii».

Printre semnatarii articolelor din pagina menționată se mai numără Emile Crozan, profesor de filozofie la Le Havre, André Cruiziat, René Cruse, pastor, secretar general al Mișcării internaționale de reconciliere.

Aceste opinii exprimă încă o dată atenția acordată de tot mai mulți oameni cinstiți problemei războiului și păcii, înrolarea lor în lupta pentru realizarea păcii pe planeta noastră.

«VOCEA CARE CÎNTĂ A JAPONIEI». — Între 10 și 14 decembrie 1970 a avut loc la Tokio Festivalul «Vocea care cîntă a Japoniei».

Festivalul a fost consacrat unității forțelor democratice din Japonia, prieteniei și păcii între popoare.

Cu acest prilej, în numele mișcării pentru pace din România, Comitetul Național pentru Apărarea Păcii din țara noastră a adresat o telegramă Comitetului executiv al festivalului. Prin telegramă sînt transmise urări de succes desfășurării lucrărilor festivalului «pentru apărarea păcii mondiale, pentru dezvoltarea prieteniei și colaborării între popoare, pentru progres social».

CALEA SPRE INSTAURAREA PĂCII. — Revista «Pentru Apărarea Păcii» a publicat în primul său număr pe acest an, o declarație a Prof. Univ. Dr. Virgil Cîmpeanu, conducătorul delegației Comitetului Național de solidaritate cu lupta poporului vietnamez și a Comitetului Național pentru Apărarea Păcii din Republica Socialistă România, la lucrările *Conferinței mondiale pentru Vietnam, Laos și Cambodgia*. La conferință au fost prezenți reprezentanți a 34 de organizații internaționale, printre care numeroase personalități ale vieții publice, miniștri, membri ai parlamentelor, oameni de știință și cultură etc.

În cadrul cuvîntărilor rostite, delegații și-au exprimat îngrijorarea față de evoluția evenimentelor din țările din Indochina.

Reprezentanți ai «celeilalte Americi» au cerut cu hotărîre încetarea agresiunii împotriva unor popoare care își apără libertatea, a unor popoare dornice de pace.

«Vorbesc aici, a spus Dl. Dellums — membru în Congres —, în numele studenților de la Universitatea Berkeley, al minorităților etnice, al clericilor și al grupărilor sindicale care s-au unit în jurul candidaturii mele pentru a pune capăt unui război nedrept cu consecințe dăunătoare asupra programului nostru politic, economic și social, amenințînd nu numai existența unei țări mici și eroice, dar și liniștea și fibra morală a poporului nostru».

Luînd cuvîntul, delegația română a exprimat hotărîrea poporului nostru de a sprijini lupta dreaptă a popoarelor din Vietnam, Laos și Cambodgia. «Poporul român, se spune în cuvîntare, militează ferm alături de celelalte țări socialiste, de toate forțele progresiste și antiimperialiste din lume pentru încetarea agresiunii în Vietnam și în peninsula indochineză, ceea ce ar corespunde intereselor tuturor statelor lumii, ale cauzei generale a păcii și securității internaționale».

Conferința a adoptat, în încheiere, o Declarație și un apel către întreaga omenire în care se cere guvernului S.U.A. să înceteze imediat războiul nedrept împotriva popoarelor indochineze. «Aceasta este calea spre instaurarea păcii în Indochina — se spune în încheierea Apelului...

Adresăm popoarelor lumii apelul să-și intensifice acțiunile de solidaritate cu cauza dreaptă a popoarelor indochineze».

PENTRU BIRUINȚA PĂCII. — La Comitetul Național pentru Apărarea Păcii au fost primite telegrame trimise de Adunarea Națională Bisericească și de Adunările eparhiale ale Bisericii Ortodoxe Române.

Adunarea Națională Bisericească a Patriarhiei Române, întrunită sub președinția Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, în ședință de constituire, pentru o nouă perioadă de 4 ani și în ședința anuală de lucru, exprimă, în telegrama expedită, înalta considerație față de Comi-

tetul Național pentru Apărarea Păcii. În telegramă se exprimă hotărîrea ierarhilor, preoților și credincioșilor Bisericii Ortodoxe Române de a sprijini «cu entuziasm sporit toate inițiativele și acțiunile menite să aducă biruința păcii și a cooperării frățești între toate popoarele lumii».

«Membrii Adunării eparhiale a Arhiepiscopiei Ortodoxe Române de Alba Iulia și Sibiu, întruniți în sesiunea de constituire și de lucru — se arată în telegrama semnată de Nicolae, Arhiepiscop și Mitropolit —, dau expresie hotărîrii nezdruincinate a clerului și credincioșilor de a sprijini cu tot entuziasmul lupta poporului nostru pentru biruința păcii în lume, pentru colaborare și securitate în Europa, pentru întărirea prieteniei dintre popoare, pe temeiul principiilor libertății și suveranității naționale, egalității în drepturi, avantajului reciproc și neamestecului în treburile interne, ca omenirea să fie eliberată de primejdia unui război nimicitor și să-și făurească viitorul de pace și progres spre care se îndreaptă strădaniile oamenilor cinstiți de pretutindeni».

În telegrama semnată de Președintele P. S. Episcop, Chesarie al Episcopiei Dunării de Jos — Galați, se face cunoscut atașamentul profund al membrilor Adunării pentru nobila cauză a păcii și hotărîrea de a sprijini neprecupețit acțiunea desfășurată pentru triumful păcii și înfrățirea tuturor popoarelor.

Telegrame asemănătoare au fost primite și din partea Adunărilor eparhiale ale Arhiepiscopiei Bucureștilor, Arhiepiscopiei Iașilor, Arhiepiscopiei Timișoarei și Caransebeșului, Episcopiei Aradului, Episcopiei Oradiei, Episcopiei Rîmniceului și Argeșu ui.

CHEMAREA «CLOPOTULUI» LA LUPTA PENTRU PACE. — La 30 iunie 1933 începuse să apară la Botoșani «gazeta săptămînală independentă — democrată», «Clopotul» sub conducerea lui Scarlat Callimachi.

Așa cum se arată în articolul de fond, crezul gazetei era lupta împotriva hitlerismului și informarea păturilor largi de oameni asupra pericolului acestuia, asupra tragediei ce urma să vină — războiul mondial. Articolele apărute în cele 60 de numere ale gazetei vorbesc de șomaj, concedieri, ura de rasă etc. Aici și-au publicat protestul lor împotriva prigonirii militanților antifasciști, personalități culturale ca Paul Constantinescu-Iași, V. Gherasim, Scarlat Callimachi etc.

În articolul «Procesul lui Scarlat Callimachi», Tudor Teodorescu Braniște se ridicase în apărarea ziaristului patriot și împotriva ce'or ce împiedicau cetățenii cinstiți să-și spună cuvîntul.

Paul Constantinescu-Iași expunea, într-un grup de zece articole, aspecte ale situației interne și internaționale, iar Gala Galaction milita neobosit pentru realizarea unității tuturor oamenilor, indiferent de rasă și convingeri.

Tot aici poetul Tudor Argezei punea în 1933 întrebări ce frămîntau întreaga omenire: «Va mai fi pace vreodată sau, zguduită ca de o dorință neurastenică de a muri, omenirea va înceta să dureze? Cine va pune capăt războaielor?» Pe aceeași linie militantă se înscriu bucățile literare ale unor scriitori ca I. Peltz, George Mihail Zamfirescu, Tudor Argezei și N. D. Cocea.

Prin conținutul și caracterul său militant, gazeta «Clopotul» a dovedit hotărîrea celor grupați în jurul său de a lupta cu curaj pentru libertatea patriei noastre, pentru o lume a păcii.

ORGANIZAȚII DE MASĂ ROMÂNEȘTI ÎN SLUJBA PĂCII. — În perioada anilor 1930—1940, ca expresie a dorinței de pace a poporului român, în țara noastră au apărut și activat un mare număr de organizații de masă. În aceste organizații sau alături de ele erau muncitori și țărani, intelectuali, oameni din diferite pături sociale interesați în împiedicarea războiului.

La inițiativa acestora au fost răspindite și în țara noastră: apelul pentru apărarea păcii lansat către întreaga lume de renumitul scriitor francez Romain Rolland la 1 martie 1932 și apelul către toate popoarele adresat de către scriitorii Henri Barbusse, Maxim Gorki și Romain Rolland în scopul desfășurării Congresului mondial antirăzboinic.

«Chemăm — se spune în apel — pe toți bărbații și pe toate femeile, fără deosebire de afilierea lor politică, toate organizațiile muncitorești, culturale, profesionale și sindicale, toate forțele și organizațiile de masă ca să se alăture apelului nostru în vederea unui congres de luptă contra războiului».

În iulie a fost înființat și în țara noastră Comitetul național anti-războinic. Printre participanții la constituire au fost și Dr. C. I. Parhon, Prof. Ilie Cristea, secretarul Comitetului, scriitorul Liviu Rebreanu, Zoe Frunză etc. Li s-au alăturat mai apoi scriitorii Ion Călugăru, N. D. Cocea, Radu Boureanu, Cicerone Teodorescu. La Congresul Internațional de la Amsterdam, august 1932 ca reprezentant al mișcării antirăzboinice din România a fost trimis Prof. Univ. Petre Constantinescu-Iași.

După exemplul Comitetului național antirăzboinic au fost înființate comitete antirăzboinice la Ploiești, Timișoara, Iași, Cluj, Oradea, Dej, Miercurea Ciuc. Creșterea activității acestor organizații a făcut ca în anul 1934 guvernul burghezo-moșieresc să interzică activitatea a 32 de organizații, printre care și a Comitetului național antirăzboinic. Lupta poporului român pentru pace a continuat. Ca dovadă, în 1936 a fost creat Comitetul român al Reuniunii Universale pentru Pace în fruntea căruia a fost numit, ca președinte de onoare, Nicolae Titulescu.

«Solidar cu Reuniunea Universală pentru Pace (R.U.P.) — se spune în manifestul lansat cu acest prilej — Comitetul național din România se adresează întregului popor aflat între granițele țării și îl cheamă să facă zid împotriva dușmanilor păcii... Războiul ne amenință. Agresorii se cunosc. Dușmanii păcii sînt și dușmanii României».

În conducerea Comitetului se aflau Dr. Nicolae Lupu (președinte activ), Grigore Filipescu, Prof. Univ. C. Rădulescu-Motru, Dr. Petru Groza, scriitorii Mihail Sadoveanu, Victor Eftimiu, N. D. Cocea, Tudor Teodorescu-Braniște, Geo Bogza, Prof. Univ. Mihail Ralea, Prof. Univ. Petre Andei, Lothar Rădăceanu, Octav Livezeanu, Ion Clopoțel și alții.

Comitetul român al R.U.P. a organizat delegațiile române ce au participat la Congresele pentru pace de la Bruxelles și Geneva.

Activitatea din timpul lucrărilor acestor congrese a fost expusă în broșura «Pacea» apărută în anul 1937.

Gala Galaction, Zaharia Stancu și psihologul Florian Ștefănescu Goangă, rectorul Universității din Cluj, adresau Conferinței mondiale pentru apărarea păcii și democrației ținută la Paris, în luna mai 1939, un salut în care se spunea printre altele: «Ne asociem din toată inima la acțiunea întreprinsă, merită să stăvilească intențiile agresive ale forțelor obscurantiste, să apere independența, demnitatea și libertatea tuturor popoarelor amenințate în existența lor, salvând astfel idealul de pace și civilizație umană».

PACEA ÎN ÎNTREAGA LUME. — La Paris, Institutul Francez al Opiniei Publice a difuzat în preajma Anului nou, un chestionar în legătură cu dorințele majore ale cetățenilor pe anul 1971. Întrebați care este dorința esențială pentru noul an, majoritatea au vorbit de realizarea «păcii în întreaga lume».

CONGRESUL ORGANIZAȚIEI INTERNAȚIONALE A ZIARIȘTILOR. — În luna ianuarie s-au desfășurat la Havana lucrările celui de-al VII-lea Congres al Organizației Internaționale a Ziaristilor. La încheierea lucrărilor a fost adoptat un document în care sînt incluse obiectivele și sarcinile imediate ale O.I.Z. în contextul situației internaționale contemporane.

Documentul evidențiază rolul și datoria presei democratice și progresiste în promovarea spiritului de luptă pentru înlăturarea colonialismului și neocolonialismului pentru independență și pace. Nestor Ignat, președintele Uniunii Ziaristilor din România, a fost reales în funcția de președinte al Comisiei profesionale a O.I.Z.

DORINȚA COMUNĂ DE PACE. — Marți, 12 ianuarie 1971, la invitația ministrului afacerilor externe al Republicii Socialiste România, Corneliu Mănescu, a sosit la București, într-o vizită oficială, ministrul afacerilor externe al Republicii Italiene, Aldo Moro.

În onoarea înaltului oaspete a fost oferit un dineu în timpul căruia, Corneliu Mănescu și Aldo Moro au rostit toasturi.

Salutînd prezența în țara noastră a oaspetelui italian, Dl. Corneliu Mănescu a evidențiat faptul că această vizită se înscrie pe linia tradiționalei prietenii dintre popoarele român și italian, prietenie ce are la bază comunitatea de origine, asemănarea de limbă și cultură, lupta comună pentru libertate și independență națională.

Relațiile româno-italiene cunosc astăzi o dezvoltare continuă — fapt ce corespunde pe deplin intereselor celor două popoare, colaborării și înțelegerii în lume.

«Experiența arată — a spus vorbitorul — că o conviețuire pașnică între țări și popoare poate fi concepută numai pe baza respectării normelor de drept internațional, a independenței, suveranității și egalității între state, a dreptului fiecărui popor de a-și alege calea de dezvoltare conform propriei voințe, la adăpost de amenințări și imixțiuni externe».

Asigurarea progresului fiecărei țări reprezintă una dintre cerințele fundamentale a menținerii și întăririi păcii în lume.

Ca țară iubitoare de pace, România depune eforturi susținute pentru realizarea dezarmării generale și totale, pentru lichidarea focarelor de război și tensiune existente în diferite colțuri ale lumii.

În încheiere, Dl. Corneliu Mănescu și-a exprimat convingerea că vizita în România a ministrului afacerilor externe al Italiei, schimburile de păreri ce au avut loc, constituie o contribuție la dezvoltarea relațiilor de prietenie dintre România și Italia.

În răspunsul la toastul rostit, ministrul italian, Aldo Moro, a exprimat mulțumiri pentru primirea cordială — expresie a prieteniei de veacuri dintre cele două țări și popoare. În ciuda sistemelor sociale diferite, colaborarea româno-italiană cunoaște un curs ascendent.

Deși există păreri deosebite asupra unor probleme — a spus vorbitorul — nu putem să nu ținem seama de acțiunea desfășurată de guvernul român pentru întărirea cooperării internaționale și de posibilitățile care se deschid pentru un dialog constructiv între guvernele noastre în slujba cauzei comune a păcii. Șeful diplomației italiene și-a exprimat convingerea că cele două țări au posibilitatea și datoria de a contribui la înlăturarea obstacolelor ce împiedică triumful principiilor securității, justiției și păcii. Singura cale ce trebuie urmată pentru cucerirea păcii și păstrarea ei este aceea a rezolvării problemelor prin negocieri, prin respectarea dreptului popoarelor la libertate și securitate.

Toate popoarele, mari sau mici, pot coopera la întărirea păcii. Acesta este considerentul de la care pornește Italia în acțiunea de largire a relațiilor sale internaționale.

În încheierea cuvântărilor rostite, s-a toastat pentru prosperitatea și fericirea celor două popoare și țări, pentru pace și progres în întreaga lume.

«ARMELE PĂCII». — Acesta este titlul unei lucrări publicată de Samuel Pisar. Autorul american expune aici ideile sale asupra necesității extinderii relațiilor comerciale dintre est și vest, relații ce pot fi considerate ca singurele arme capabile să asigure conviețuirea pașnică a țărilor cu sisteme sociale diferite și implicit pacea în întreaga lume.

De curînd, Comisia Economică a Congresului american a convocat numeroase personalități ale vieții politice și economice, care să studieze argumentele expuse de Pisar în lucrarea sa.

UN CALD SALUT CĂTRE TINERETUL UNIVERSITAR DE PRETUTINDENI. — La începutul lunii februarie, s-au desfășurat la Bratislava, lucrările celui de-al X-lea Congres al Uniunii Internaționale a studenților. Cu prilejul acestui Congres jubiliar al Uniunii Internaționale a studenților, Dl. Nicolae Ceaușescu, președintele Consiliului de Stat al Republicii Socialiste România, a adresat un mesaj participanților, tineretului universitar din întreaga lume de diferite convingeri politice, filozofice sau religioase.

În condițiile contemporane, ale revoluției tehnicii și științei, tineretului i se cere o pregătire superioară corespunzătoare. Tineretul a devenit astăzi «o prezență activă, dinamică, în viața social-politică a lumii». El este profund interesat în construirea unei lumi civilizate.

În mesaj se evidențiază în continuare prețuirea dată tineretului, studențimii române pentru contribuția sa la progresul patriei noastre la dezvoltarea relațiilor de prietenie și colaborare cu studențimea înaintată din toate țările pentru victoria păcii și securității internaționale.

Congresul Jubiliar al Uniunii Internaționale a studenților, se spune în mesaj, va marca un moment important în dezvoltarea relațiilor dintre această organizație și celelalte organizații studențești democratice și progresiste, la lărgirea colaborării dintre toate forțele iubitoare de pace și progres în lume.

UN PERICOL PENTRU CAUZA PĂCII. — În numele opiniei publice din România, a întregului popor român, a fost dată publicității o Declarație în care se exprimă îngrijorarea în legătură cu agravarea situației din Indochina.

Noua escaladare a războiului împotriva popoarelor indochineze, se spune în Declarație, reprezintă de fapt pericole noi pentru cauza păcii.

Aționind împotriva cererilor tot mai vehemente ale opiniei publice mondiale și extinzând războiul, «Statele Unite ale Americii și aliații lor își asumă o grea răspundere în fața întregii omeniri».

În interesul păcii și securității internaționale este necesar să se respecte independența și suveranitatea acestor popoare, dreptul lor sacru de a-și hotărî singure soarta, de a-și făuri o viață potrivit dorinței lor de pace și progres.

PENTRU ÎNTĂRIREA PRIETENIEI ÎNTRE POPOARE. — Editura pariziană «Seghers» a publicat de curând, în colecția «Destine politice», volumul biografic «Nicolae Ceaușescu».

Cu prilejul apariției volumului, ambasadorul României la Paris, Constantin Flitan, a oferit o recepție. Au fost prezenți profesori universitari, specialiști în studii politice, comentatori, ziariști francezi și străini.

Prezentându-și volumul, Michel P. Hamelet a arătat că lucrarea sa constituie un vibrant omagiu adus personalității Președintelui Nicolae Ceaușescu «Înainte de toate, — a spus autorul — m-a atras destinul omului deoarece șeful statului român întručujează dintotdeauna un militant, a fost și rămîne un om. Libertatea de spirit și independența care m-au condus în elaborarea acestei lucrări au avut în personalitatea Președintelui Nicolae Ceaușescu un excepțional model».

Apariția în Franța a acestui volum, s-a subliniat în încheiere, reprezintă încă un pas pe calea întăririi relațiilor de prietenie multiseculară dintre România și Franța.

— Luni 22 februarie a.c., la librăria «W and G. Foyle Ltd» din Londra, a fost deschisă o expoziție cu operele în patru volume a președintelui Consiliului de Stat al Republicii Socialiste România, traduse în limba engleză.

Expoziția rămîne deschisă pînă la 6 martie a.c.

Cu prilejul acestui eveniment, Vasile Pungan, ambasadorul român la Londra, a oferit un cocteil la care au fost prezenți reprezentanți ai Ministerului de Externe al Angliei, ai Consiliului britanic și ai Academiei engleze, deputați, ziariști, reprezentanți ai diferitelor case de editură.

Asupra volumelor prezentate la expoziție, ziarul englez «Morning Star» a publicat o cronică în care se arată, între altele, că România

era «pe vremuri» una dintre țările europene puțin cunoscute de poporul britanic. De atunci ea a parcurs un drum lung ajungând astăzi «să atragă atenția lumii întregi prin realizările ei». Alături de celelalte țări socialiste, în relații de colaborare cu țări ce au alte sisteme sociale, România militează neabătut pentru consolidarea păcii în lume.

Expoziția și primirea ei cu viu interes de către poporul britanic reprezintă o nouă contribuție la cunoașterea de către alte popoare a personalității șefului statului român și, implicit, a vieții și activității poporului român, a dorinței sale de pace.

ORGANIZAȚIA NAȚIUNILOR UNITE, INSTRUMENT DE PACE. — În cadrul unei conferințe de presă, U Thant, secretarul general al Organizației Națiunilor Unite și-a făcut cunoscută hotărîrea de a nu mai accepta la 31 decembrie 1971, un nou mandat de cinci ani. Nici un om nu este de neînlocuit, a spus U Thant. Trebuie să se găsească însă «un om care să știe să privească spre viitor, dezvoltînd rolul Națiunilor Unite de instrument de pace și progres, un om în întregime devotat Organizației».

MARȘURI ALE PĂCII. — Consiliul japonez de luptă împotriva bombelor atomice și cu hidrogen (Gensuikyo) a organizat, începînd de duminică, 21 februarie, o serie de marșuri ale păcii. Aceste marșuri s-au desfășurat la Tokio, Yokosuka și Yokota, cu prilejul celei de-a 17-a aniversare a «Zilei Bikini». Manifestanții, purtînd lozinci în care cer măsuri de prevenire a unui război termonuclear și interzicerea armelor atomice, au ca țintă portul Yaizu. Aici a debarcat echipajul vasului, pescăresc Fukuruyu Maru — victimă a depunerilor radioactive de la prima experiență americană cu bomba H în atolul Bikini, la 1 martie 1954.

OAMENII DE ȘTIINȚĂ ACȚIONEAZĂ ÎN SPRIJINUL IDEILOR PĂCII. — Între 19 și 21 februarie, s-a desfășurat la Viena, reuniunea științifică internațională consacrată unui schimb de păreri asupra problemelor păcii, securității și colaborării pe continentul european. La reuniune au fost prezenți 70 de oameni de știință din 19 țări. Discuțiile ce au avut loc au scos în evidență dorința oamenilor de știință de a contribui prin toate mijloacele la întărirea păcii și securității pe continentul european. Fără a se neglija piedicile din calea realizării acestui deziderat, vorbitorii au evidențiat evoluția favorabilă a relațiilor dintre țările din Europa. În acest sens a fost susținută ideea creării unei organizații, a unui mecanism prin care, pe baza principiului unanimității, să se asigure permanența relațiilor intereuropene.

Profesorul J. Galtung, directorul științific al Institutului internațional de cercetări în problemele păcii din Oslo a evidențiat, prin cuvîntarea sa, aportul țărilor socialiste care au propus conferința europeană și dorința tuturor popoarelor din Europa de a trăi în bună înțelegere.

Vorbitorii au subliniat, în majoritatea lor, importanța fiecărui pas concret spre destindere și colaborare, pas ce trebuie făcut în ciuda tuturor obstacolelor și dificultăților.

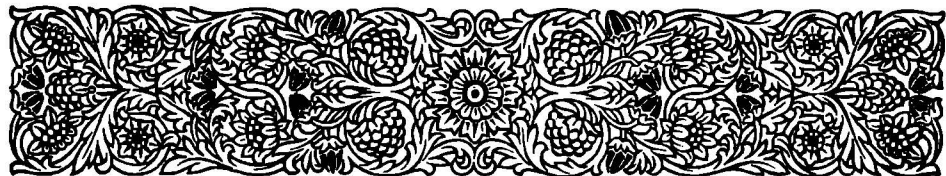
Printre problemele abordate la conferință a fost și aceea a cooperării economice, tehnice și culturale. În legătură cu această problemă dl. M. Lambilliotte, directorul revistei belgiene «*Synthèses*» a adresat câteva cuvinte cititorilor ziarului «*Scinteia*». Între altele domnia sa a spus: «Cooperarea se impune ca o necesitate. Ea se înscrie, pe de altă parte, în sensul istoriei și își găsește zilnic justificarea, concret și evident, în progresul modern al tehnicii, în necesitatea de a pune în valoare imensele resurse de care dispune Europa, concepută ca un ansamblu de parteneri egali. Cooperarea va permite schimburi multiple, ceea ce va îmbogăți și multiplica creația în toate domeniile».

Dl. Lambilliotte a apreciat conținutul cuvîntării reprezentantului român la conferința de la Viena, expresie a dorinței și voinței țării noastre de a colabora cu toate țările europene în scopul întăririi păcii și securității în Europa și în întreaga lume.

CONGRESUL MONDIAL AL PĂCII. — Orașul Cairo a găzduit, în a doua jumătate a lunii februarie, congresul anual al Consiliului Mondial al Păcii. Cu acest prilej a fost dată publicității o declarație în care se accentuează necesitatea aplicării rezoluției Consiliului de Securitate din noiembrie 1967 în scopul rezolvării pe cale pașnică a conflictului din Orientul Apropiat.

Declarația denunță totodată escaladarea războiului american în Indochina și nerespectarea drepturilor popoarelor vietnamez, cambodgia și laoțian de a lua în mâini proprii destinele lor.

REDAȚIA

ȘTIRI ECUMENICE

— *Patriarhul ecumenic Atenagora I*, în cuvîntarea rostită la deschiderea anului de studii 1970/971 la Institutul teologic din Halki, a spus între altele că «Datoria teologiei moderne este să lămurească credința și să contribuie la înlăturarea deosebirilor dogmatice dintre confesiunile creștine».

— *La invitația Fundației «Pro-Oriente»* din Viena (Austria) pâr. Dr. Dumitru Stăniloae, profesor la Institutul teologic de grad universitar din București, a participat la simpozionul cu tema «Funcția lui Petru din punct de vedere ecumenic». P. C. Pr. Prof. D. Stăniloae a prezentat un referat privind tema din punct de vedere ortodox.

— *La Alexandria se restaurează vechea catedrală patriarhală «Sfîntul Sava»*. Biserica a fost zidită în anul 889 pe temelia unei biserici din secolul al IV-lea și pînă în anul 990 a servit drept catedrală patriarhală ortodoxă în Egipt, cîste reventită apoi bisericii Sfîntul Marcu din Cairo. Biserica Sfîntul Sava a rămas biserică de minăstire, iar acum i se redă forma ei istorică. Totodată la Alexandria se reorganizează biblioteca patriarhală, veche de mai bine de o mie de ani și care are o foarte importantă colecție de manuscrise și tipărituri religioase. Pînă în 1928, biblioteca aceasta (peste 40.000 de volume) s-a aflat la Cairo. Se întocmesc fișiere după autori și materie, ținîndu-se seama și de expresiile tehnice ale teologiei catolice și evanghelice.

— *Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicodim* al Leningradului și Novgorodului a vizitat locurile sînte din Israel.

— *Mitropolitul ortodox din Londra, Atenagora*, a avut cuvînte aspre față de stadiul de realizare a hotărîrilor Conciliului al doilea Vatican în privința colegialității din Biserica Romano-Catolică. Într-un raport trimis sinodului din Constantinopol, Mitropolitul indică o serie de articole publicate în «Osservatore Romano», semnate de cunoscuți cardinali ai Curiei și care se ocupă de primatul Jurisdicțional al Papei asupra întregii Biserici, de drepturile episcopilor și de problema căsătoriei preoților. Mitropolitul Atenagora numește aceste articole «s sofistice și pedante» și are îndoieli că spiritul lui Ioan al XXIII-lea și al Conciliului a mai rămas practic în catolicismul Papii Paul VI.

— *Lați cercuri ortodoxe sînt de acord cu oferta minăstirii benedictine* de la Chevetogne (Belgia) de a oferi clădiri pentru înființarea unui seminar teologic pentru eparhiile ortodoxe din Europa Centrală și Apuseană. După informații din Ierusalim vor participa la înființarea acestui seminar ortodox, pe lîngă Mitropoliile ortodoxe din Anglia, Franța, Germania, Elveția, Italia, Austria, Benelux și Scandinavia și Patriarhiile din Alexandria și Ierusalim, precum și Arhiepiscopia de Sinai, care n-au seminarii teologice. Nu va participa Patriarhia de Antiohia, care-și înființează o Academie teologică în Liban (K.K.W., 44, 1970).

— *La invitația Mitropolitului Nicodim*, președintele Serviciului pentru relațiile externe al Patriarhiei de la Moscova, s-a întâlnit la Zagorsk un grup de romano-catolici din S.U.A. cu reprezentanți ai Patriarhiei ruse, discutând despre posibilitatea contribuției creștinilor din Uniunea Sovietică și S.U.A. la destinderea politică dintre cele două mari puteri.

— *Institutul de studii balcanice din Salonic (Grecia)* a organizat un simpozion greco-român cu tema: «*Epoca fanariotă*». Țara noastră a fost reprezentată de o delegație de peste 20 de academicieni, profesori și cercetători științifici, în frunte cu Prof. M. Beza, A. Oțetea, C. C. Giurescu ș.a. Din delegație a făcut parte și P. C. Pr. Prof. Dr. Alexandru Ciurea de la Institutul teologic de grad universitar din București, care a susținut comunicarea cu care s-a deschis simpozionul, intitulată: «*Aspecte esențiale ale epocii fanariote în istoria Bisericii Ortodoxe din România*». În total s-au ținut peste 40 comunicări științifice. Simpozionul s-a încheiat cu excursii în diferite localități din Grecia.

— *Patriarhul Maximos a abordat și problema, în ce măsură pot fi utile tradițiile Bisericilor Ortodoxe și Bisericii Armene*. În legătură cu problema recăsătoriei bisericicești a celor divorțați, a declarat Patriarhul că Biserica-Catolică ar putea să se orienteze după practica Bisericilor Ortodoxe, care în primul mileniu a fost și practica Bisericii Catolice și care prevede, în condiții bine precizate, posibilitatea desfacerii unei căsătorii încheiată bisericește, respectiv a unei recăsătorii bisericești. De la această practică s-a îndepărtat Biserica-Catolică, acceptând un alt fel de desfăcere a căsătoriei, adică anularea ei, ceea ce în practică are același efect. Se pot afla atâtea motive pentru anularea unei căsătorii, încât deosebirea dintre anulare și divorț nu mai apare așa convingătoare.

— *Haile Selassie*, împăratul Etiopiei, a făcut o vizită la Vatican, unde a avut convorbiri separate cu Papa Paul VI și cu Secretarul de stat, Cardinalul Jean Villot.

— *La Addis Abeba*, capitala Etiopiei, se proiectează înființarea unei facultăți de teologie ortodoxă. Această hotărâre au luat-o Patriarhia de Alexandria și Arhiepiscopul Macarie al Ciprului.

— *Papa Paul VI* a întreprins o călătorie într-o serie de țări asiatice.

— *Cardinalul John Dearden*, Arhiepiscopul de Detroit și Președintele Conferinței Episcopilor americani, a afirmat într-o conferință că într-o bună zi vor fi admiși la preotie și bărbați căsătoriți. (K.N.A.A. 267—271/970).

— *Cercuri de la Vatican i-au reproșat Cardinalului Belgiei, Leon Suenens*, că în cuvîntarea de deschidere a Congresului revistei teologice internaționale «*Concilium*», ținut la Brüssel, l-a așezat pe «*Papa Paul VI pe aceeași treaptă cu Patriarhul Atenagora și cu Primatul Angliei Ramsey*», iar prof. Schillebeeckx că în cuvîntarea de închidere a Congresului nici n-a amintit de Papă. Prof. Schillebeeckx a răspuns că la un «congres științific nu-i absolut necesar să se vorbească de Papă». Deci?!

— *În Londra s-a înființat o asociație a creștinilor catolici*, sub numele de «*Pro-Fide-Movement*» (Mișcarea pentru credință), care-și propune să cultive învățătura autentică a Bisericii.

— *Congregația pentru serviciul divin a terminat revizuirea slinței liturghii (romano-catolice)*. Au fost simplificate anume forme liturgice, iar în ce privește forma și materia veșmintelor și obiectelor liturgice, li s-a lăsat libertate episcopilor să decidă. În orice caz veșmintele să fie «alese, pline de gust, stabile și potrivite pentru serviciul divin». Obiecte destinate pentru «întrebuințare profană» nu pot fi utilizate la serviciile divine (K.N.A.A. Vat. 254/970).

— *Comisiunea internațională anglicană-romano-catolică* s-a întrunit la Venetia, discutând temele: *Autoritatea Bisericii*; *Euharistia* și *oficiul*. În discuții s-a subliniat că *Vaticanolul II* a renunțat să mai afirme identitatea deplină între Biserica lui Hristos și Biserica Romei și a recunoscut existența de elemente esențiale ale Bisericii și în celelalte comunități bisericești. Din partea anglicană s-a subliniat că, dat fiind pluralismul bisericesc, în *unitate* nu se poate recunoaște o *autoritate infailibilă*, fiindcă infailibilitatea revine numai Sfântului Duh. În problema Euharistiei s-a înregistrat oarecare apropiere între cele două Biserici, dar nu s-a aflat încă o rezolvare pentru recunoașterea hirotoniilor anglicane, adică pentru anularea bulei Papei Leon XIII: «*Apostolicae Curae*» (H. Kon. 11/970).

— *La Ierusalim* se înființează un «*Institut internațional pentru studii teologice superioare*», cu misiunea de a cerceta «*geneza tradițiilor creștine*».

— *La Bochum* (R. F. a Germaniei) se înființează de către Episcopia romano-catolică din Essen și Biserica Evanghelică din Westfalia un «*Centru bisericesc ecumenic*».

— *La Geneva* s-a întrunit Conferința secretarilor Asociațiilor profesionale mondiale pentru un schimb de idei și adâncirea contactelor dintre organizațiile lor. (Epd. 46/970).

— *La Roma* s-a organizat un simpozion internațional, care s-a ocupat de studiile și cercetările privitoare la «*Sfântul Iosif*», din punct de vedere biblic, patristic, liturgic, arheologic, al istoriei artelor și literaturii.

— *A încetat din viață, la Ierusalim, italianul Albert Gori* (franciscan), patriarhul catolicilor latini din Israel, Iordania și Cipru (K.N.A.A. 274. 73/970).

— *Consiliul Mondial al Bisericilor* a organizat la Geneva o conferință mondială cu tema: «*Importanța socială a științei și tehnicii*». Au participat peste 100 de persoane: reprezentanți ai științelor, sociale, tehnologi, politicieni și teologi de toate confesiunile.

— *Un grup de Biserici Evanghelice din Argentina* și anume: Biserica Evanghelică-Luterană Unită din Argentina, Biserica Evanghelică din La Plata, Biserica Metodistă din Argentina, Biserica Evanghelică-Valdenză, Biserica Ucenicilor lui Hristos, Biserica Anglicană și Biserica Presbiteriană-Scotiană, au hotărât să unească Facultatea teologică evanghelică din Buenos-Aires și Facultatea teologică luterană din Jose la Paz într-o «*Școală superioară evanghelică pentru studii teologice*» cu caracter interconfesional.

— *În catedrala anglicană «Sf. Gheorghe»* din orașul sudafrican Kapstadt se țin servicii divine ecumenice nocturne «*pentru mai bune relații între rase*».

— «*Artă și Biserică*» este titlul unei noi reviste ecumenice care apare la Linz (Austria).

— «*Canticum mundi*» este titlul unui «*Manual unitar de muzică*» publicat de editura Veritas-Linz (Austria), destinat întregii creștinătăți.

— *Buddhiștii din țările asiatice* au organizat în Mănăstirea Gandan (Ulan Bator, R. P. Mongolă), o conferință cu tema: «*Apărarea Păcii*».

— *În Ierusalim* s-a înființat «*Casa Bibliei*».

— *După opinia Secretarului general al Federației Luterane Mondiale*, Dr. Andrei Appel (Geneva), proxima etapă în drumul spre o colaborare teologică și practică trebuie să fie un «*acord doctrinar*» («*concordie*»), între Roma și Bisericile neromane. (K.K.W. 44—47/970).

— «*Atlas pentru istoria Bisericii* — Bisericile creștine în istorie și actualitate» este titlul unei noi lucrări, proiectate de la început ca «*Atlas ecumenic*» și apărute

în editura Herder (Freiburg). O serie de specialiști din toată lumea au lucrat la acest atlas care cuprinde pe lângă hărți geografice, expuneri asupra istoriei și prezentului Bisericii creștine.

Prof. O. BUCEVSCHI

— *Sanctitatea Sa Patriarhul Kiril al Bulgariei* a fost ales, în anul 1970, membru titular al Academiei de Științe Bulgare, Secția de Istorie și Pedagogie, pentru activitate științifică deosebită. Pentru aceleași merite pe tărîmul științific, Sanctitatea Sa a fost distins de către Academia teologică din Leningrad cu titlul de «Doctor honoris causa».

— *Biserica evanghelică a traților moravi din Cehoslovacia* a organizat sărbătorirea festivă la Praga cu prilejul împlinirii a 300 de ani de la moartea lui Ian Amos Comenius, cunoscut teolog, filozof umanist și pedagog.

— *Arhimandritul Dometian Topuzliev*, igumenul Mitropoliei din Sofia, a fost numit Secretar general al Sfîntului Sinod al Bisericii Ortodoxe Bulgare. Născut în noiembrie 1932, numitul a absolvit Seminarul și Academia teologică din Sofia și aspirantura pe lângă Academia teologică din Moscova, iar între anii 1967—1969 a fost trimis pentru activitatea ecumenistă în Franța, Elveția și Anglia.

— *În anul trecut, 1970*, a fost sărbătorit la Ufa (U.R.S.S.), muftiul Sakir Hiultidinov, Președintele Uniunii Musulmane din partea europeană și siberiană a Uniunii Sovietice cu prilejul împlinirii a 80 de ani de viață și a 25 de ani de conducere în această înaltă funcțiune. Cu această ocazie sărbătoritul a fost medaliat de Comitetul sovietic pentru apărarea Păcii cu medalia «Luptător pentru Pace».

— *Asociația corală din Belgrad a sărbătorit în anul 1970 aniversarea a 117 ani de activitate*, cu care prilej Sanctitatea Sa Patriarhul Gherman al Serbiei a înmînat președintelui coralei medalia jubiliară la împlinirea a 750 de ani de autocefalie a Bisericii Ortodoxe Sîrbe.

— *În ultimele zile înainte de închiderea Expoziției mondiale de la Osaka (Japonia) «Expo 70» s-a ținut un congres al muzicii religioase*. Cu același prilej, la pavilionul Vaticanului, ca și la pavilionalele altor țări, au avut loc concerte de muzică religioasă, iar la pavilionul Belgiei a avut loc o închinare închinată problemelor întrebuintării muzicii originare bisericești în noua liturghie catolică.

— *La un congres al lingviștilor, care s-a ținut recent în Spania, oamenii de știință au stabilit că pe întreg globul pămîntesc se vorbesc 2.976 de limbi* (în afară de dialecte), dintre care numai 17 milioane și jumătate de indieni din America vorbesc 1.200 limbi.

— *O copie a celui mai vechi tratat din lume*, imprimat pe o placă de lut ars, încheiat între regele hitit Hattusalim al III-lea și faraonul egiptean Ramses al II-lea, a fost înmînată Secretarului General al O.N.U. de către ministrul de externe al Turciei. Originalul acestui tratat, datat cu anul 1296, se păstrează la muzeul arheologic din Istanbul.

— *O jumătate din condamnările la moarte ce s-au pronunțat în întreaga lume, în ultimii 25 de ani (1944—1969), au loc în Republica Sud-Africană*. Astfel, cercetările efectuate de către Consiliul Bisericilor din această țară au stabilit că numai în această perioadă au fost executați 1.419 condamnați la moarte prin spînzurare, din care 246 persoane numai între anii 1967—1969.

— *La 31 octombrie 1970 s-a stins din viață Arhiepiscopul Onisim al Vladimirului și Suzdalului (Biserica Ortodoxă Rusă), în vîrstă de 81 ani.*

— *La Bellore (India) a decedat pastorul Dr. D. Nills din Ceylon, unul din cei 7 președinți ai Consiliului Ecumenic al Bisericilor. În ultimul timp el a mai ocupat și funcțiile de Președinte și apoi pe aceea de Secretar general al Conferinței creștine pentru Asia de Răsărit.*

— *La 3 noiembrie 1970, după o grea suferință, a decedat la Moscova Arhiepiscopul Iosif al Moscovei și a toată Rusia, Întîistătătorul Bisericii de rit vechi.*

— *La 21 mai 1970, la Leningrad, a decedat cumoscutul profesor de teologie D.D. Voznesenski, specialist în limbile greacă, latină și ebraică; în Istoria bisericească, Pastorală, Istoria Bisericii Ruse și Istoria biblică.*

— *Muzeul istoric din Stockholm (Suedia) s-a îmbogățit cu un nou trofeu original. Astfel, cu prilejul unor săpături făcute în orașul Lund s-a descoperit într-un mormînt un vas de piatră în care s-a găsit o piine din făină de grîu. Specialiștii s-au pronunțat că piinea a fost coaptă cu 1.400 de ani în urmă.*

— *O tristă comemorare s-a săvîrșit în Hiroșima din Japonia, unde, cu 25 de ani în urmă, a fost aruncată prima bombă atomică distrugătoare de vieți omenești. Îndoliata comemorare a avut loc în «Parcul Libertății» din acel oraș, la care, printre alții, au vorbit două mame ale unor ucși în bombardament. S-au tras sirenele tuturor fabricilor din oraș, clopotele bisericilor și s-a păstrat un minut de reculegere în amintirea jertfelor bombardamentului. După aceea, primarul orașului a dat citire unui «Apel» adresat popoarelor lumii întregi pentru oprirea fabricării armelor atomice și pentru distrugerea celor existente. În parc a mai fost așezată o placă comemorativă care cuprinde numele altor 3606 japonezi morți în 1969 din cauza radiațiilor atomice pricinuite de bombardamentul din 1945.*

— *Recent, Patriarhul Vasken I, Catolicosul tuturor armenilor, a făcut o vizită de patru zile la Roma, ca invitat al Păpii Paul al VI-lea.*

— *Postul de radio al Vaticanului a transmis într-una din emisiunile sale un «Apel» comun elaborat de Arhiepiscopul romano-catolic din Brazilia, Helder Pessoa Camara și de pastorul de culoare Ralf Abernati — urmașul lui Martin Luther King — prin care cheamă lumea la o «luptă organizată împotriva mizeriei, rasismului și războiului».*

— *Muzeul de artă din Leningrad și-a sărbătorit, în acest an, 75 de ani de existență. În ce privește bogăția operelor de artă pe care le cuprinde acest muzeu îl poate întrece doar Galeria Treliakov. Muzeul conține peste 300.000 exponate, adică cele mai caracteristice piese din domeniul picturii și sculpturii începînd din veacul XI și pînă în zilele noastre cu tablourile de Rublev, Șubin, Al. Ivanov — cu al său colosal «Ieșirea Mîntuitorului la predică» etc. Exponatele muzeului, în care lucrează peste o sută de colaboratori științifici, sînt răspîndite în 150 de săli și numai în acest an au fost vizitate de 900.000 persoane.*

— *În orașul Halle din R.D.G. s-a sărbătorit în anul 1970 — aniversarea a 860 de ani de existență a corului tineretului, cel mai vechi din țară. Amintit în documente încă înainte de anul 1115, corul nu și-a întrerupt deloc activitatea sa — chiar în timpul guvernării lui Hitler —. În prezent corul este format din 90 de copii și adolescenți și este condus de soții Dorotheia și Wolfgang Köller, care întreprinde turnee în R.D.G. și chiar peste graniță, executînd un bogat program de cîntece bisericesti și laice.*

— Cu prilejul jubileului de 50 de ani de existență a mișcării «Credință și Constituție» din Consiliul Ecumenic al Bisericilor, Patriarhia din Moscova a adresat felicitări Secretarului General Dr. I. K. Blake, Dr. Lucas Vischer, Dr. Robert Nelson și Protoiereului Ioan Meyendorff, conducători din amintita mișcare ecumenică.

— După cum se crede, exact pe locul unde a fost ucis cu pietre sfântul arhidiacon Ștefan, adică pe malul râului Kedron, Patriarhia Ortodoxă a Ierusalimului a ridicat o biserică închinată primului martir creștin.

— Sfântul Sinod al Bisericii Eladei (Grecia) a alocat sumele necesare construirii primei biserici ortodoxe în Spania (în suburbia Sanctamaria a Madridului).

— În Cehoslovacia de astăzi există 6 facultăți de teologie, repartizate pe religii, astfel. Una ortodoxă, una a Bisericii naționale a Cehoslovaciei și cîte două pentru romano-catolici și protestanți. Există, de asemenea, 118 biserici și comunități religioase recunoscute de Stat.

— Cincizeci de specialiști care lucrează — deja timp de 25 ani — au terminat o nouă traducere a Bibliei, în ediție americană, în limbile greacă, ebraică și aramaică.

— *Intreaga Biblie* în diferite versiuni romano-catolice există deja tradusă și tipărită în 80 de limbi ale pămîntului, iar versiunile evanghelice în 1.200 de limbi.

— În *Mîndstirea Vlatadon din Salonic* s-a deschis, de către Patriarhia Ecumenică, un Institut pentru cercetări patristice. La deschidere au luat parte reprezentanți politici, militari și ai corpului diplomatic, rectorul și profesori de la Universitate. Institutul, pus sub egida Patriarhiei Ecumenice și condus de profesorul Hrislu Panaiotis, prorector al Universității din Salonic, se va ocupa de următoarele probleme: Va organiza o arhivă care să cuprindă microfilmele tuturor manuscriselor mai însemnate din mîndstiri, din bibliotecile Greciei și din străinătate; va înființa cartoteci pentru fragmente din toți scriitorii patristici care au trăit pînă în sec. al XV-lea; va edita texte selecționate — în traducere — din cei mai seamă Părinți ai Bisericii și va organiza seminarii periodice, discuții și congrese cu teologi din străinătate pe teme care privesc Ortodoxia.

Inițiativa a stîrnit un viu interes în întreaga lume ortodoxă care și-a exprimat dorința să colaboreze cu acest Institut și chiar să-l susțină din punct de vedere material.

— *Giovanni Batista Mantigni*, actualul Papă al VI-lea, a fost de curînd sărbătorit pentru împlinirea jubileului de aur, adică aniversarea a 50 de ani de la hirotonia în episcop.

— *Print-o hotărîre a Sf. Sinod al Bisericii Ortodoxe Ruse*, din decembrie trecut, s-a hotărît ca creștinii romano-catolici și cei de rit vechi să poată fi admiși — atunci cînd vor cere expres — la Sfintele Taine săvîrșite de preoții ortodocși ruși.

— *Cunoscuta icoană a Maicii Domnului denumită «Kazanskaia»*, care a pelerinat prin Anglia și America, datorită împrejurărilor de război, va fi adusă înapoi și depusă în Catedrala din Kazan, de unde-și are și numele. («Jurnal Moscovskoi Patriarhii» nr. 8—12/970 și «Terkoven Vestnik» nr. 26—30/970).

Diac. AN. LEFTER

NOI IERARHI ALEȘI ÎN SINODUL PATRIARHIEI ECUMENICE. — În ședința din 26 nov. 1970, Sfîntul Sinod al Patriarhiei Ecumenice a ales, la propunerea Sanctității Sale Patriarhului Ecumenic și după o votare canonică:

a) Cinci mitropoliți titulari, și anume :

1. Marele Cancelar al Scaunului Ecumenic, Agapie, ca titular al vechii Mitropolii de Sozopolis.

2. Marele Arhidiacon al Scaunului Ecumenic, Evanghelie, ca titular al vechii Mitropolii de Perge.

3. Cel de al doilea Diacon Patriarhal, Calinic, ca titular al vechii Mitropolii de Lystra.

4. Arhimandritul Stelian Harkianakis, Egumen al Minăstirii patriarhale și stavropighii a Vlatadonului, ca titular al vechii Mitropolii de Militoupolis.

5. Marele Arhimandrit Damaskin Papandreu, director al Centrului Ortodox din Chambésy (Geneva), ca titular al vechii Mitropolii de Tranoupolis, și

b) Patru episcopi auxiliari :

1. Arhimandritul Grigorie Théoharous, Cancelar al Arhiepiscopiei Thyatirei și Marii Britanii, ca episcop auxiliar al acesteia, titular al vechii Episcopii de Tropaion.

2. Arhimandritul Hrisostom Mavroyianopoulos, conducător al parohiei Sf. Andrei, din Londra, ca episcop auxiliar al Arhiepiscopiei de Thyatira și Marii Britanii, titular al vechii Episcopii de Cyanea.

3. Arhimandritul Ieremia Kalligheorghis, Cancelar al Mitropoliei Frantei, ca episcop auxiliar al acesteia, titular al vechii Episcopii de Sassima.

4. Arhimandritul Ghenadie Zervos, conducător al parohiei greco-ortodoxe din Napoli, ca episcop auxiliar al Mitropoliei Austriei, titular al Episcopiei de Cratea.

În aceeași ședință, Sf. Sinod a numit pe diaconul Pavel, până atunci subsecretar — ca prim secretar, postul fiind vacant în urma demisiei Mitropolitului Gabriel de Colonia. În locul subsecretarului, Sf. Sinod a numit pe diaconul Filip, care era până atunci grafiierul (croniciarul) său, și care a fost înlocuit în această funcție de către diaconul patriarhal Gherman (Episkepsis, 8.XII.1970).

*

MOTU PROPRIO «INGRAVESCENSTEM AETATEM» — Cu începere de la 1 ianuarie 1971, va intra în vigoare noua hotărâre a Papii Paul VI, privind limitarea vârstei Cardinalilor în exercitarea funcțiilor lor. Această decizie conține opt puncte în care se dau următoarele specificații :

Cardinalii sînt rugați ca de îndată ce au împlinit vârsta de 75 ani, să prezinte cererea de renunțare la funcția pe care o exercită. Suveranul Pontif însă va hotărî, după caz, dacă se primește demisia imediat.

Cardinalii care au împlinit vârsta de 80 de ani încetează de a mai fi membri ai dicasteriilor Curiei romane și ai celorlalte instituții și decad și din dreptul de a alege pe Papa, deci și din dreptul de a intra în Conclav.

Totuși, chiar după 80 de ani, ei rămîn membri ai Sfințului Colegiu, cu toate celelalte efecte și păstrează toate celelalte drepturi și prerogative legate de funcția lor și în plus, și facultatea de a participa la congregațiile generale și particulare care se țin înainte de începerea Conclavului pentru alegerea unui nou Papă (La Documentation Catholique (6 dec. 1970).

Hotărîrea luată de Suveranul Pontif privind limitarea funcției cardinalești la vârsta de 75 ani a surprins neplăcut un număr de prelați catolici.

Cardinalul Tisserant (86 ani) și Cardinalul Ottaviani (80 ani) s-au pronunțat în total dezacord cu acest Motu Proprio, făcînd cunoscute opiniile lor fie prin radio-

televiziune, fie prin publicațiile locale. Ambii susțin că hotărîrea este luată pripit și fără o prealabilă consultare cu cei în drept. Ei consideră că Papa Paul VI a vrut «să facă pe placul tinerilor», uitînd că experiența celor vîrstnici nu se poate înlocui cu spiritul inovator al tinerilor lipsiți de experiență.

Ziarul «Il Messagero» și «La Croix» au publicat reacțiile fătîșe ale cardinalilor menționați mai sus, care atacă direct pe Suveranul Pontif. Cardinalul Ottaviani spune că dacă sfinții Papii sînt incapabili să-l mai ajute din pricina vîrstei, «apare riscul de a vedea aplicat, prin analogie, același criteriu și Suveranului Pontif» care, la vîrsta de 80 de ani și-ar vedea puse în discuție propriile sale hotărîri.

*

— În cadrul discuțiilor purtate în ședința de lucru a C.C. al Consiliului Ecumenic al Bisericilor, P. Jérôme Hamer a afirmat că intrarea Bisericii Catolice în Consiliul Ecumenic nu pare să fie foarte apropiată. În această problemă, P. Lukas Vischer a subliniat că inițiativa intrării Bisericii Romano-Catolice în C.E.B. aparține acestei Biserici, cunoscîndu-se faptul că în C.E.B., «identitatea» fiecărei Biserici este respectată. De aceea și hotărîrea sa de a participa la această comunitate de Biserici îi aparține («La Croix»/19.I.1971).

— În Europa Occidentală a fost numit de curînd (31.I.1971) un nou reprezentant al Patriarhiei Ecumenice. Este vorba de episcopul Ieremia Kalligheorghe, fost auxiliar al Mitropolitului Meletie, și îndeplinind pînă la acea dată funcția de vicar general al Arhiepiscopiei ortodoxe grecești din Franța. Episcopul Ieremia a fost numit de Patriarhul Ecumenic și de Sf. Sinod al Bisericii Grecești, ca Arhiepiscop ortodox grec în Franța și exarh al Patriarhiei Ecumenice, pentru Spania și Portugalia. Noul Arhiepiscop este născut în insula Gos (Grecia) și și-a făcut studiile teologice la Halki (La Croix/28.I.1971).

— Într-un articol publicat în buletinul diocesei sale, intitulat *Pastoralia*, Cardinalul Suenens, primat al Belgiei a făcut aprecieri asupra semnificației Consiliului Vatican II, pentru viața Bisericii de azi și de mîine. Cu această ocazie Cardinalul Suenens a semnalat atît consecințele pozitive cit și divergențele doctrinare care s-au născut în urma acestui Conciliu. În privința discuțiilor generate de ultimul Conciliu Vatican, Primatul Belgiei a subliniat practica răsăriteană a Bisericilor, în receptarea sinoadelor. «Nu trebuie să ne mirăm — a spus el — că Vatican II, prin profunzimea și însăși noutatea sa, nu a fost primit în același fel de toți creștinii. Este cunoscut faptul că, a continuat el, «receptarea» unui sinod este un element important în valorificarea lui. Biserica Răsăriteană a acordat întotdeauna cea mai mare importanță acestei primiri de către credincioși, a hotărîrilor sinodale (La Documentation Cath. 3/I.1971).

— Cu ocazia sărbătorii a 5 ani de la Conciliul Vatican II, în Buletinul *Pastoralia* al diocesei Malines-Bruxelles (din 14 dec. 1970) a apărut un articol al Cardinalului Suenens care, printre altele a făcut următoarea afirmație: «Vatican II ne-a dat o nouă imagine a Bisericii și a rolului ei în și pentru lume. Urmează din însuși acest fapt că rolul fiecăruia din noi este să se adapteze acestei noi imagini și aceasta va mai dura poate încă oincă ani de acum încolo. Se poate prevedea, cu toată siguranța, că anii care urmează ne vor aduce un nou stil de viață și un nou fel de a fi laic, diacon, călugăr, preot, episcop și Papă» (La Doc. Catholique, 3.I.1971).

— Într-un interviu acordat de președintele comisiei «Credință și Constituție», pastorul Lukas Vischer, s-a vorbit și despre problema intercomuniunii, în care vorbi-

torul a spus următoarele: «Este drept că mișcarea ecumenică este în căutarea unității eclesiale, a unității euharistice. Motive serioase explică și duc la aceasta. Dar diversitățile teologice nu sînt încă rezolvate și este, prin urmare, natural ca unele biserici să nu fie pregătite pentru a practica intercomuniunea»... Desigur, oricare ar fi pozițiile oficiale, Bisericile sînt toate de acord că trebuie să se ajungă la intercomuniune, dar nu fără un acord doctrinar. Practicarea intercomuniunii nu reprezintă «decît o comuniune momentană», dacă nu s-a ajuns în prealabil la o înțelegere de bază a fondului de credință. Pastorul Lukas Vischer recomandă răbdare în această problemă, căci graba umora care cer aprobarea intercomuniunii între cei care nu au și un fond doctrinar comun, nu poate duce la unitatea Bisericii (Il Regno, 15 dec. 1970).

— La Conferința ținută în luna ianuarie 1971 la Addis-Abeba, Consiliul Ecumenic al Bisericilor a aprobat următoarea modificare de structură: Organismele de lucru se regroupează în trei unități de lucru. Acestea sînt: *Credință și mărturie (Foi et témoignage)*, *Dreptate și slujire (Justice et service)* și *Educație și Comunicație (Education et Communication)*. Fiecare din aceste unități vor avea un comitet denumit «comitet de unitate», cuprinzînd membri ai Comitetului Central al Consiliului, și care va fi răspunzător de politica generală a unității, cît și de propunerile bugetare. Aceste comitete vor fi numite de către Comitetul executiv, înainte de 1 ianuarie 1972 (La Croix, 27.I.1971).

— Cardinalul Willebrands a anunțat că nu va participa la întîlnirea ecumenică de Rusalii, care va avea loc în Germania, la Augusta. Președintele Secretariatului pentru unitatea creștinilor a explicat că prezența sa ar putea fi folosită pentru a da semnificația unei oficializări, gesturilor publice pe care unele grupări le-au anunțat dinainte, în privința intercomuniunii, cu această ocazie. Willebrands era programat să ia cuvîntul la răspuns la cuvîntarea ce urmează să țină Lukas Vischer, la prima întîlnire ecumenică de masă, între catolici și protestanți în Germania (Nuovi Tempi, 17.I.1971).

ANCA MANOLACHE

ANIVERSAREA NAȘTERII SANCTITĂȚII SALE PATRIARHULUI KIRIL

La 16 ianuarie 1971, Sanctitatea Sa Patriarhul Kiril, Întistătătorul Bisericii Ortodoxe Bulgare, a împlinit vârsta de 70 de ani.

Această fericită și rodnică aniversare, credincioșii comunității ortodoxe Bulgare din București au hotărât să o cinstească cu oficierea Sfintei Liturghii și cu un Te-Deum în ziua de 17 ianuarie în biserica comunității din București.

Serviciul religios a fost oficial de către I.P.C. Protoiereu N. Guranov, superiorul bisericii, însoțit de P. C. Preot Gheorghe Rotaru.

Primind invitația pentru această sărbătorire, Prea Fericitul Patriarh Justinian, Întistătătorul Bisericii Ortodoxe Române fiind reținut de înalte probleme de ordin bisericesc, a dat delegație Prea Cucernicului Preot Al. Ionescu — Vicar al Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor să-l reprezinte la această sărbătorire.

După oficierea Te-Deum-ului P. C. Protoiereu N. Guranov a rostit o însuflețită cuvîntare referindu-se la viața și opera Sanctității Sale Patriarhul Kiril, apreciind că sărbătorirea a șapte decenii de vîrstă este o aniversare în plin avînt creator căci Sanctitatea Sa Patriarhul Kiril este o mare personalitate a Bisericii Ortodoxe Bulgare, cîrmaciul ei remarcabil la înălțimea epocii, cunoscut și peste hotarele țării sale ca sprijinitor statornic al aspirațiilor de progres și libertate, militant neobosit în nobila mișcare pentru apărarea păcii, sprijinitor statornic al stabilirii legăturilor de colaborare și prietenie cu Bisericile Ortodoxe naționale și cu toate celelalte Biserici creștine, sprijinitor al acțiunii Consiliului Mondial al Bisericilor și al Conferinței pentru Pace.

În continuare, Părintele Guranov a vorbit despre activitatea Sanctității Sale Patriarhul Kiril ca cercetător al trecutului Bisericii Ortodoxe Bulgare ca și de trecutul poporului bulgar, întocmind și tipărind lucrări temeinice în acest sens, pentru care lucru Conducerea Statului l-a distins cu ordine superioare și cu titlul de Mare «Militant emerit al culturii poporului», fiind ales membru al Academiei de Științe din Bulgaria.

Sanctitatea Sa Patriarhul Kiril este totodată Vicepreședinte al Comitetului Național pentru apărarea Păcii din Bulgaria, membru al Consiliului Mondial al Păcii.

A luat cuvîntul după aceea Părintele Alexandru Ionescu — Vicar al Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor, care a mărturisit că Prea Fericitul Patriarh Justinian are multă dragoste și considerație pentru Sanctitatea Sa Patriarhul Kiril, că între cei doi patriarhi sînt relații de sinceră prietenie și aprecieri.

Aducînd salutul frătesc al Prea Fericitului la această sărbătorire, Părintele Alexandru Ionescu arată că l-a cunoscut personal pe Sanctitatea Sa Patriarhul Kiril, atît în Bulgaria cît și peste hotare și anume la Congresul Popoarelor din Viena din anul

1953; în continuare, Prea Cucernicia Sa își exprimă admirația pentru Sanctitatea Sa Patriarhul Kiril.

«La Viena am constatat — a declarat Părintele Alexandru Ionescu — că Sanctitatea Sa Patriarhul Kiril, pe atunci Mitropolit de Plovdiv, și locțiitor de Patriarh, cu vienezii vorbea memștește, cu franțuzii invitați la Congres vorbea franțuzește, cu englezii și americanii — engleza, cu rușii — rusește, cu românii — românește, și mi-am dat seama de atunci că am cunoscut un ierarh poliglot, iar mai târziu m-am convins că este un om de mare cultură, unul dintre cei mai culti ierarhi ai Ortodoxiei.

Îată pentru care motiv delegația ce mi-a dat-o Prea Fericitul Patriarh Justinian o împlinesc cu deosebită mulțumire sufletească și fac urarea ca Bunul Dumnezeu să dăruiască Sănității Sale Patriarhului Kiril al Bisericii Bulgare încă mulți și fericți ami pe care să-i petreacă în deplină sănătate, cu tot mai multe și temeinice împliniri în slujirea Sfintei Biserici Ortodoxe Bulgare și pentru adâncirea prieteniei între Bisericile Ortodoxe Română și Bulgară, pentru frățietatea popoarelor noastre».

Părintele Protopop Guranov a dat citire după aceea scrisorii adresată de către credincioșii comunității ortodoxe bulgare din București Sănității Sale Patriarhului Kiril.

S-a oficial Polihroniu pentru Întăistătătorii Bisericilor Ortodoxe Române și Bulgare, pentru Conducătorii Republicii Socialiste România și ai Republicii Populare Bulgaria, pentru membrii comunității ortodoxe Bulgare și pentru toți cei ce au fost de față la această deosebită solemnitate.

În casa Părintelui Protopop Guranov a urmat un coktayl la care au participat invitații și membrii Consiliului comunității ortodoxe bulgare din București.

Cu acest prilej, Domnul Gh. Cumanov — Consul al Ambasadei Bulgare din București, a rostit un toast în care și-a manifestat marea sa satisfacție că între Bisericile Ortodoxe Română și Bulgară sînt relații de curată și sinceră înțelegere și prietenie, căci acest fapt contribuie în mod serios la trăinicia bunelor raporturi de prietenie și frățietate între poporul român și poporul frate bulgar și de aceea Domnia Sa apreciază că este meritul celor doi Patriarhi care întretin astfel de relații și pentru acest motiv toastează în cinstea și pentru sănătatea lor.

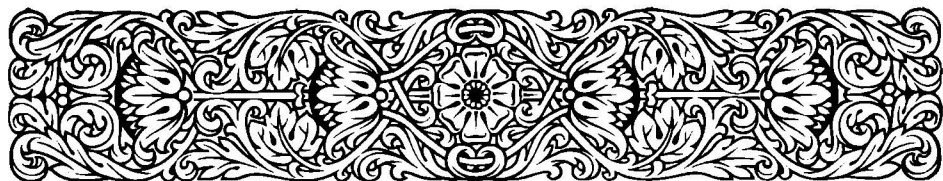
Părintele Alexandru Ionescu, vorbind despre felul cum a cunoscut viața poporului bulgar, se referă la vrednicia și dirzenia acestui popor frate bun cu poporul român, mai ales că trecutul le-a hărăzit suferințe și asupriri precum și izbînzi comune și toastează pentru Conducerile de Stat ale popoarelor român și bulgar.

Domnul I. Ivanov, Președintele comunității bulgare, referindu-se la activitatea Părintelui Protopop Guranov, toastează pentru Prea Cucernicia Sa și pentru toți cei ce l-au înțeles și l-au ajutat să-si desfășoare cu vrednicie activitatea sa, cu frumoase și rodnice rezultate.

Părintele Protopop Guranov, mulțumește invitaților și membrilor Consiliului comunității pentru prezența și pentru cuvintele rostite și declară că preoții și ierarhii Bisericii Bulgare în frunte cu Sanctitatea Sa Patriarhul Kiril, slujesc cu sinceritate cauza păcii și apropierii între oameni și popoare și slujesc mai ales dragostea și prietenia între poporul bulgar și poporul frate român.

Cu aceasta a luat sfîrșit frumoasa solemnitate închinată celor 70 de ani ai Sănității Sale Patriarhul Kiril, Întăistătătorul Bisericii Ortodoxe Bulgare.

ASISTENT

ARTICOLE ȘI STUDII

TEOLOGIA ORTODOXĂ ROMÂNĂ CONTEMPORANĂ

În ultimul sfert de secol, teologia ortodoxă română a parcurs o etapă de dezvoltare și de afirmare fără precedent în istoria Bisericii noastre. În nici o altă perioadă din istoria literaturii și gândirii teologice românești nu s-a cercetat mai profund și nu s-a publicat mai mult decât în răstimpul de după cel de al doilea război mondial încoace. Re-luînd filonul tradiției ortodoxe locale și ecumenice, teologia ortodoxă română actuală a fost preocupată să răspundă într-un mod realist și specific la problemele majore ale vieții interne și externe bisericești. Totodată, ea a căutat să dea expresie identității sau caracterului ei original în contextul Ortodoxiei ecumenice. Apărînd la un popor care își are originea în populația daco-romană, Biserica Ortodoxă Română a păstrat credința creștină, primită direct din sursa originală răsăriteană, într-un cadru etnic local specific și într-un limbaj creștin propriu¹. De aceea, o dată cu maturizarea ei pe planul cercetării și orientării, teologia ortodoxă română actuală a purces să definească structurile și spiritul care formează etosul specific spiritualității Bisericii noastre.

Această afirmare viguroasă a teologiei ortodoxe române din ultimul sfert de secol este, mai presus de orice, rodul integrării teologiei ca disciplină și funcție în viața Bisericii. Iar această integrare constituie unul din principiile directe care au stat la baza procesului de înnoire a culturii teologice din Biserica noastră, proces inițiat de Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian chiar de la începutul arhipăstoririi sale în anul 1948².

Pentru a înțelege mai bine care sînt coordonatele, contribuțiile reprezentative și caracteristicile teologiei ortodoxe române din perioada contemporană ar fi necesară o comparație valorică cu preocupările și succesele din celelalte etape de dezvoltare a istoriei teologiei românești. Pînă în prezent însă nu avem o istorie de ansamblu a teologiei ortodoxe

1. Pr. Prof. D. Stăniloae, *The Gate of Christendom*, în «The Altar». Almanach, London, 1970, p. 15—21; Prof. Prot. Șt. Lușca, *Creștinismul românesc a fost de la început ortodox*, în «Studii Teologice», I (1949), nr. 9—10, p. 811—837.

2. Editorial, *În slujba culturii creștine ortodoxe*, în «Studii Teologice», XVIII (1961), nr. 1—2, p. 3—12.

române, care să folosească mijloace științifice de cercetare și criterii obiective de periodizare și valorificare³. Necesitatea unei astfel de lucrări este stringentă, căci numai pe temeiul ei se poate dovedi în ce măsură contribuția și mai ales spiritul Ortodoxiei românești în contextul întregii gândiri teologice. Ea ar scoate în evidență și continuitatea ce există între teologia actuală și gândirea ortodoxă românească tradițională. De asemenea, ea ar putea să ilustreze un fapt esențial și caracteristic Ortodoxiei românești, anume corelația concretă dintre teologie și viața Bisericii, datorită căreia istoria teologiei este corelativă cu istoria Bisericii în general, nu numai cu cea a învățămîntului religios. Pentru că, de fapt, la noi «teologia» are un sens mai larg și nu înțelegem prin ea numai elaborarea sistematică, metodică a doctrinei Bisericii de către specialiști, ci reflectarea și exprimarea conștiinței Bisericii, conținutul, forma și sensul întregii gândiri a Bisericii, care pot fi cercetate și formulate în diverse moduri : sinodal, didactic, predicatorial, pastoral etc. Din cauza acestei legături organice dintre teologie și viața Bisericii, unele evenimente din istoria bisericească au avut o importanță teologică hotărîtoare, după cum unele contribuții ale școlilor de teologie au influențat substanțial istoria Bisericii. De pildă, *Mărturisirea Ortodoxă* de la Iași (1642), ca lucrare teologică, a avut un rol esențial în păstrarea unității de credință a Bisericii Ortodoxe locale și ecumenice, iar actuala organizare a învățămîntului teologic din Biserica noastră, ca act al autorității bisericești, a dat o nouă orientare studiilor de teologie.

Fără pretenția de a fixa niște criterii și date definitive, se poate accepta în mod convențional că dezvoltarea teologiei ortodoxe române a parcurs următoarele perioade :

1. *Perioada celor dintii preocupări de teologie*, care corespunde cu epoca primelor scrieri bisericești pentru români pînă la sfîrșitul secolului al XVI-lea cînd se constată «biruința scrisului românesc».

Organizată în mitropolii și episcopii (sec. XIV—XVI), Biserica Ortodoxă Română se preocupă de cărțile necesare cultului și instrucției religioase a credincioșilor. Paralel cu cartea slavonă de slujbă și de învățătură, apărută în manuscris și apoi tipărită, și în luptă cu ea, Biserica Ortodoxă Română impune treptat limba română prin manuscrise și tipăriri. Meritul îndeplinirii acestui act, în haină slavonă, revine ieromonahului Macarie de la Tîrgoviște, care în perioada 1508—1512 a tipărit, probabil la Minăstirea Dealu, o serie de texte liturgice⁴, printre care și cea dintii carte tipărită la români, *Liturghierul slavon*⁵. În ce privește cartea românească, după manuscrisele religioase românești maramureșene, o activitate fundamentală pentru cultura ortodoxă și pentru cul-

3. Intr-un ciclu de articole cu caracter de documentare și sinteză istorică, Pr. Prof. Milan Šesan a indicat cele mai de seamă date, evenimente și lucrări din cadrul unei istorii generale a teologiei ortodoxe : *Teologia ortodoxă în secolele XI—XIII*, în «Mitropolia Moldovei și Sucevei», XLIII (1967), nr. 7—8, p. 467—481 ; *Teologia ortodoxă în sec. XV*, în «Mitropolia Ardealului», XI (1966), nr. 11—12, p. 730—748, continuat în aceeași revistă vol. XII (1967), nr. 10—12, p. 816—836 și XIII (1968), nr. 4—6, p. 278—293 și în «Mitropolia Moldovei și Sucevei», XLIV (1968), nr. 11—12, p. 628—641.

4. Virgil Molin, *Tipăriturile ieromonahului Macarie pentru Țara Românească*, în «Biserica Ortodoxă Română», LXXVI (1958), nr. 10—11, p. 1005—1034.

5. Pr. Prof. Ene Braniște, *Liturghierul slavon tipărit de Macarie la 1508*, în «Biserica Ortodoxă Română», LXXVI (1958), nr. 10—11, p. 1035—1068.

tura românească a depus-o diaconul Coresi de la Tîrgoviște⁶, care, prin tipăriturile sale românești de la Scheii Brașovului, între 1559 și 1581, a impus nu numai limba română în Biserică, ci face și începutul gândirii teologice românești, așa cum se constată de pildă în lucrări ca: *Tîlcul Evangheliilor* (1564) și *Evanghelia cu învățătură — Cazania a II-a* (1581)⁷.

Desigur, în această primă epocă a teologiei și culturii românești opera principală în care se constată cele dintii preocupări de gândire creștină matură și de spiritualitate ortodoxă românească proprie este *Învățăturile lui Neagoe către fiul său Teodosie*⁸. Folosind izvoare din literatura patristică și bizantină, lucrarea reprezintă «întîia mare carte a culturii românești»⁹, constituind o sinteză originală de etică, teologie, spiritualitate și viziune politică¹⁰, a cărei valoare filozofică și literară trebuie subliniate în mod cu totul deosebit în contextul nu numai al gândirii ortodoxe, ci și al culturii românești și universale din vremea aceea¹¹.

2. *Perioada de închegare a culturii ortodoxe române, care cuprinde sec. al XVII-lea și al XVIII-lea.* Este perioada păstoririi unor mari ierarhi cărturari și a apariției celor dintii producții din «literatura religioasă» românească.

Cel mai însemnat monument de teologie ortodoxă în această epocă rămîne *Mărturisirea Ortodoxă*, alcătuită de Mitropolitul Petru Movilă al Kievului¹², dezbătută în Sinodul de la Iași din 1642 și aprobată ulterior de Bisericile Ortodoxe, ca unul din principalele texte simbolice ale creștinătății ortodoxe. Cea dintii ediție românească a apărut în 1691¹³.

Lucrări de mare interes pentru cultura ortodoxă a timpului au fost traduse, prelucrate și alcătuite de ierarhii și cărturarii vremii, printre care se disting: mitropolitul Varlaam¹⁴: *Carte românească de învăță-*

6. Barbu Teodorescu, *Personalitatea diaconului Coresi și rolul lui în cultura românească*, în «Biserica Ortodoxă Română», LXXVII (1959), nr. 3-4, p. 287-306; Pr. Vasile Coman, *Insemnătatea culturală și religioasă a tipăriturilor coresiene*, în «Mitropolia Moldovei și Sucevei», XLVI (1970), nr. 11-12, p. 638-645; Pr. Mihai Manolache, *Ideea constituției de neam în tipăriturile coresiene*, în «Biserica Ortodoxă Română», LXXXVIII (1970), nr. 9-10, p. 1076-1081.

7. Pr. Silviu Hărăguș, *O carte de doctrină și pietate ortodoxă: Evanghelia cu învățătură (1581)*, în «Biserica Ortodoxă Română», LXXXII (1969), nr. 7-8, p. 740-773.

8. Editată de G. Mihăilă, Florica Moisil și Dan Zamfirescu, Editura Minerva, București, 1971.

9. Virgil Căndea, *Întîia mare carte a culturii românești*, în «România literară» din 14 ianuarie 1971, p. 13.

10. C. Bărbulescu, *Trei studii noi despre Învățăturile lui Neagoe Basarab*, în «Glasul Bisericii», XXIV (1965), nr. 3-4, p. 397-404.

11. Doct. Ierem. Antonie Plămădeală, *Cuprinsul teologic al «Învățăturilor lui Neagoe»*, în «Studii Teologice», XXI (1969), nr. 3-4, p. 245-262.

12. Pr. Prof. Nicolae M. Popescu, *Petru Movilă (1596-1646)*, în «Biserica Ortodoxă Română», LXV (1947), nr. 1-3, p. 9-29; Conf. I. Negrescu, *Mitropolitul Petru Movilă, înfățișat de noua literatură teologică rusă*, în «Ortodoxia», IV (1952), nr. 1, p. 135-160.

13. *Mărturisirea Ortodoxă*, editată de Pr. Prof. Nicolae M. Popescu și Diac. Gheorghe Moltescu, București, 1912.

14. Pr. N. Șerbănescu, *La trei sute de ani de la moartea mitrop. Varlaam al Moldovei*, în «Biserica Ortodoxă Română», LXXV (1957), nr. 10, p. 1012-1034; Pr. Prof. Teodor Bodogae, *Mitropolitul Varlaam ca teolog*, în «Mitropolia Moldovei și Sucevei», XXXIII (1957), nr. 10-12 și celelalte articole privitoare la mitrop. Varlaam, publicate în același număr de revistă.

tură — *Cazania* (Iași, 1643)¹⁵, *Răspuns la Catehismul calvinesc* (1645)¹⁶, *Cele șapte taine ale Bisericii* (Iași, 1645); mitropolitul Simion Ștefan, *Noul Testament* (1648); mitropolitul Dosoftei¹⁷: *Liturghier* (Iași, 1679), *Viețile și petrecerea sfinților* (4 vol. Iași, 1682—1686), *Psaltirea pre versuri* (1763); Spătarul Nicolae Milescu, *Enchiridion sive stella orientalis occidentali splendens* (Paris, 1669)¹⁸; *Biblia de la București* (1688)¹⁹, tipărită de Șerban Cantacuzino, a cărei prefață este alcătuită de patriarhul Dositei al Ierusalimului; mitropolitul Antim Ivireanul²⁰, *Didahii* (1709—1716)²¹; Dimitrie Cantemir, *Divanul sau gilceava înțeleptului cu lumea* (Iași, 1698)²²; mitropolitul Iacob Putneanu, *Sinopsis sau adunarea celor șapte taine* (Iași, 1751), *Adunare de multe învățături pentru preoți* (Iași, 1757); arhimandritul Vartolomei Măzăreanu, *Apoftegmata și Leastvița* lui Ioan Scărarul; episcopul Chesarie al Rîmnicului, *Voroadă de întrebări și răspunsuri de Simeon al Tesalonicului* (București, 1765), șase volume din Minee (1776).

Un rol de cea mai mare importanță pentru formarea culturii ortodoxe din această epocă au avut-o traducerile din Sfinții Părinți²³. Marii ierarhi și cărturari români au dat o atenție deosebită operelor de teologie patristică și de spiritualitate răsăriteană²⁴. Dar cel care a dat un impuls neîntîlnit traducerilor în românește din literatura de spiritualitate răsăriteană a fost Paisie Velicicovschi (1722—1794)²⁵, care împreună cu ucenicii săi au tradus o serie de lucrări și antologii cu caracter etic și duhovnicesc²⁶.

Tot în această epocă, în afară de cărțile pentru îndrumare pastorală necesare preoților²⁷, au apărut și cele dintii pravile românești²⁸.

15. Prof. Pandeles Olteanu, *Izvoare originale și modele bizantin-slave, în opera mitropolitului Varlaam*, în «Biserica Ortodoxă Română», LXXXVIII (1970), nr. 1—2, p. 113—151; Viorel Chițu, *Insemnătatea Cazaniei lui Varlaam*, în «Glasul Bisericii», XIX (1960), nr. 9—10, p. 771—786.

16. Prof. N. Chițescu, *Trei sute de ani de la «Răspunsul la catehismul calvinesc» al lui Varlaam al Moldovei (1645—1945)*, în «Biserica Ortodoxă Română», LXIII (1945), nr. 11—12, p. 618—638.

17. I. C. Neagu, *Mitropolitul Dosoftei*, în «Mitropolia Moldovei și Sucevei», XXXIII (1957), nr. 3—4, p. 110—126.

18. Traducere și note de Pr. Prof. Al. I. Ciurea, în «Ortodoxia», X (1958), nr. 4, p. 511—538.

19. Pr. Prof. N. Neagu, *Biblia de la București*, în «Mitropolia Ardealului», IV (1959), nr. 1—2, p. 33—41.

20. D. Teodor, *Despre Antim Ivireanul*, în «Studii Teologice», VII (1955), nr. 1—2, p. 236—263; Pr. Prof. Al. I. Ciurea, *Antim Ivireanul, predicator și orator bisericesc*, în «Biserica Ortodoxă Română», LXXIV (1956), nr. 8—9, p. 775—817.

21. Ed. G. Strempel, București, 1962.

22. *Divanul*, ediție îngrijită și studiu introductiv de Virgil Cândea, București, 1969, CX + 596 p.

23. D. Fecioru, *Bibliografia traducerilor în românește din literatura patristică*, vol. I, București, 1937; Idem, *Manuscrisele de la Neamtu*. Traduceri din Sfinții Părinți și din scriitorii bisericești, în «Studii Teologice», IV (1952), nr. 7—8, p. 459—487. Idem, *Catalogul manuscriselor din Biblioteca Patriarhiei Române*, în «Studii Teologice», XVII (1965), nr. 1—2, p. 88—99.

24. I. P. S. Mitropolit Nicolae al Banatului, *Contribuții ale talmăcitorilor români la cunoașterea «Scării» Sfințului Ioan Sinaitul*, în «Studii Teologice», XVI (1964), nr. 3—4, p. 147—158.

25. Dumitru Dima, *Contribuția românească la cunoașterea isihasmului (sec. XIV—lea)*, în «Studii Teologice», XVII (1965), nr. 9—10, p. 571—580; Ierom. Chesarie Gheorghescu, *Personalitatea religioasă morală a starețului Paisie Velicicovski*, în «Glasul Bisericii», XXIX (1970), nr. 1—2, p. 114—119.

26. Dan Zamfirescu, *Manuscrise slave cu traduceri din Sfințul Simeon Noul Teolog*, în «Ortodoxia», XI (1959), nr. 4, p. 535—566.

27. V. Chiru, *Cărțile de învățatură pentru preoți din sec. XVII și XVIII*, în «Studii Teologice», XIII (1961), nr. 9—10, p. 586—599.

28. Referitor la Pravila Mare, vezi studiile de Prof. Liviu Stan și Iorgu Ivan, în «Studii

De asemenea, au fost traduse sau tipărite opere ortodoxe de mare interes dogmatic, ca de pildă: *Învățătura sfântă* de Nicolae Vulgaris, tradusă de Ieremia Cacavela la Iași, în 1697, și *Panoplia dogmatică* de Eutimie Zigabenos, tipărită sub Antim Ivireanu la Tîrgoviște în 1710²⁹, pentru interesele Ortodoxiei ecumenice.

Trebuie remarcat faptul că atît în perioada aceasta cît și în cea precedentă, deși nu se poate vorbi de o literatură teologică proprie, în sensul creației originale, totuși acum se pun bazele unei adevărate culturi ortodoxe românești. Este adevărat că se traduce foarte mult din literatura teologică slavonă³⁰ și mai ales se prelucrează opere de proveniență străină³¹. Dar procesul de tîlcuire și prelucrare se identifică la noi cu însăși elaborarea principiilor de bază ale Ortodoxiei românești. La începutul teologiei ortodoxe române stă deci tîlcuirea Evangheliei și a doctrinei în cadrul Liturghiei. Cartea de slujbă — Liturghierul, Cazania, Mineele, Psaltirea, Ceaslovul — a fost cel dintîi izvor din care s-a învățat doctrina ortodoxă. Astfel, în aceste vremuri, Liturghia constituie nu numai o forță de coeziune a credincioșilor ortodocși români³², ci și mediul în care s-a păstrat și s-a transmis sub formă doxologică învățătura ortodoxă. Teologia s-a învățat la început în Biserică și în minăstiri, din cărțile liturgice, din tîlcuirea Evangheliilor și din traducerile manuscrise sau tipărite din Sfinții Părinți.

3. *Perioada organizării învățămîntului bisericesc și teologic*, care se întinde de-a lungul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea și care constituie o epocă de tranziție de la cultura ortodoxă cu caracter bisericesc general la cultura teologică cu caracter specific didactic.

În această perioadă se pot deosebi două stadii: a) stadiul organizării învățămîntului seminarial, în prima jumătate a secolului al XIX-lea și b) stadiul organizării învățămîntului superior teologic, la sfîrșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea.

În primul stadiu, prin înființarea unor seminarii ortodoxe sub îndrumarea Bisericii: Veniamin-Iași (1804), Central-București (1834), Buzău și Curtea de Argeș (1836), Rîmnicu-Vîlcii (1837), Huși (1852), Roman (1858), Nifon-București (1872), Galați (1879) — s-a făcut simțită necesitatea expunerii învățăturii creștine sub forma manualelor didactice³³. În literatura teologică își fac apariția cele dintîi lucrări cu caracter didactic, desigur la nivelul corespunzător școlii și culturii timpu-

Teologice», IV (1952), nr. 7–8, p. 500–609; Pr. Prof. Liviu Stan, *Vechile noastre Pravile*, în «Mitropolia Moldovei și Sucevei», 1956, nr. 9–10, p. 645–762; Ioan N. Floca, *Pravila de la Govora (1640–1641)*, în «Biserica Ortodoxă Română», LXXXI (1963), nr. 3–1, p. 297–319.

29. Pr. Marin Braniște, «*Panoplia dogmatică*», în *ediție princeps, Tîrgoviște, 1710. Imprejurările în care a fost alcătuită Panoplia*, în «Mitropolia Olteniei», X (1968), nr. 5–6, p. 501–510.

30. Mircea Păcurariu, *Traduceri românești din literatura teologică rusă pînă la sfîrșitul sec. al XIX-lea*, în «Studii Teologice», XI (1959), nr. 3–4, p. 182–212.

31. Barbu Teodorescu, *Repertoriul cărții românești vechi, 1508–1830*, în «Biserica Ortodoxă Română», LXXVIII (1960), nr. 3–1, p. 339–370.

32. Pr. Prof. D. Stăniloae, *Liturghia și unitatea religioasă a poporului român*, în «Biserica Ortodoxă Română», LXXIV (1956), nr. 10–11, p. 1078–1087.

33. Prof. Ilie Georgescu, *Manuale didactice teologice în sec. al XIX-lea*, în «Studii Teologice», IX (1957), nr. 9–10, p. 710–725.

lui. Tot acum trebuie incluse și școlile teologice superioare de la Sibiu (1811)³⁴ — unde Gheorghe Lazăr (1779—1823) a fost profesor de dogmatică și morală (1811—1815) — Arad (1822) și Caransebeș (1865).

Marile figuri de ierarhi cărțurari ai epocii continuă seria traducerilor și prelucrărilor din literatura ortodoxă răsăriteană. De pildă, mitropolitul Veniamin Costachi³⁵ traduce *Omiliile la Faptele Apostolilor și la Epistolele pauline* de Sfântul Ioan Gură de Aur, *Kiridiacodromul la Apostol* de Nichifor Theotokis (Neamț, 1811), *Întrebări și răspunsuri* de Atanasie (Iași, 1803), *Tilcuirea celor șapte taine* (Iași, 1807), *Catehisisul* (Iași, 1808), tipărește *Dogmatica* Sfântului Ioan Damaschin (Iași, 1806), tradusă de Gherontie și Grigorie la Neamț. Tot la Mânăstirea Neamț începe să apară în 1807 marea colecție a *Mineelor cu viețile sfinților*. În Țara Românească, mitropolitul Grigorie Dascălul al Ungrovlahiei traduce și tipărește la Căldărușani, Buzău și București o serie de lucrări din Sfinții Părinți : Atanasie, Ioan Gură de Aur, Efrem Sirul, Grigorie Palama și alții.

În stadiul al doilea al acestei perioade, o dată cu înființarea facultăților de teologie (la Iași în 1860—1864, iar la București în 1861 și 1884)³⁶, s-a ivit problema expunerii sistematice la un nivel superior a materiei disciplinelor teologice. Teologia a luat și mai mult un caracter didactic, sarcina principală revenind profesorilor de teologie.

În acest timp se remarcă fondatorii învățămîntului teologic superior, care pentru a răspunde nevoilor didactice au întocmit cele dintii cursuri universitare proprii — unele publicate, altele rămase în manuscris — sau au recurs la traduceri din literatura ortodoxă străină. Între întemeietorii și reprezentanții școlii de teologie românească din această epocă se numără personalități ca : Eusebiu Popovici, C. Erbiceanu, Melhisedec al Romanului, Vasile Găină, Dragomir Demetrescu, Nicolae Dobrescu, Alexiu Comoroșan, Teodor Mitrofanovici, Vasile Tarnavski, Iosif Olariu, Const. Chiricescu, Octavian Isopescu, Ghenadie Enăceanu, Nicolae Nitzulescu, Atanasie Mironescu, Const. Nazarie, Emilian Voiuțchi, Ion Lupaș, Isidor Onciu, Domițian Spînu, Clement Popovici, Neofit și Filaret Scriban, Juvenal Stefaneli, Gherasim Timuș, Lazăr Gherman, Nectarie Cotlarciuc, Vladimir Repta, Badea Cireșeanu.

4. *Perioada dintre cele două războaie mondiale*, în care învățămîntul teologic superior și întreaga gândire ortodoxă românească pășesc într-un stadiu de evoluție de factură științifică și modernă. Se publică în continuare cursuri universitare și o serie de studii și monografiile de specialitate. Se pun astfel începuturile unei literaturi teologice originale moderne.

Figura care a dominat această epocă a fost profesorul Ioan Mihăilescu de la Facultatea de Teologie din București (devenit mitropolit al

31. Prof. Mircea Păcurariu, *150 de ani de la înființarea primei școli teologice ortodoxe din Ardeal*, în «Biserica Ortodoxă Română», LXXIX (1961), nr. 3—4, p. 339—375.

35. Arhim. Irineu Crăciunaș, *Mitropolitul Veniamin Costachi-teolog ortodox*, în «Mitropolia Moldovei și Sucevei», XLIII (1967), nr. 1—2, p. 7—17; Pr. Mănuță Mihai, *Mitropolitul Veniamin Costachi*, în «Biserica Ortodoxă Română», LXXXVI (1968), nr. 1—2, p. 165—181.

36. Prof. T. G. Bulat și Conf. Al. I. Ciurea, *75 de ani de la întemeierea Facultății de teologie din București*, în «Biserica Ortodoxă Română», LXXV (1967), nr. 11—12, p. 1070—1251.

Moldovei și Sucevei)³⁷, care a pus bazele multor discipline teologice, în cadrul învățămîntului universitar, în sensul modern al cuvîntului.

Din pleiada de teologi care au ilustrat această perioadă se numără : Vasile Gheorghiu, Silviu Dragomir, Ștefan Meteuș, Simion Reli, Ioan Popescu-Mălăiești, Valerian Șesan, Haralambie Roventă, Nicolae M. Popescu, Vasile Loichiță, T. M. Popescu, Șerban Ionescu, D. Boroianu, Petre Procopovici, I. Gh. Savin, Vasile Ispir, Ștefan Lupșa, Petre Vintilescu, N. Cotos, N. Popescu-Prahova, Cicerone și Valeriu Iordăchescu, Lazăr Iacob, Iuliu Scriban, V. Suci, Vasile Radu, Andrei Buzdug, Grigore Cristescu, T. Bulat, Ștefan Slevoacă, Petre Deheleanu, Ilarion Felea, I. Petreută, Liviu Munteanu, Grigore Pișculescu (Gala Galaction), Olimp Căciulă, Dumitru Fecioru, Atanasie Negoită, precum și ierarhii Nicolae Bălan, Nicodim Munteanu, Nicolae Colan, Vasile Lăzărescu, Grigorie Comșa, Nicolae Popovici.

Dezvoltarea teologiei din această epocă a dus la apariția unor monografii de specialitate de o deosebită probitate științifică, cum ar fi, de pildă, cele publicate de : D. Stăniloae, I. Coman, P. Rezuș, D. Belu, Milan Șesan, Liviu Stan, N. Terchilă ș.a. S-a inițiat o serie de traduceri moderne din Sfinții Părinți, fie în cadrul unor colecții, ca de exemplu : «Ogorul Domnului», «Izvoarele Ortodoxiei» — condusă de D. Fecioru și O. Căciulă — și «Biblioteca Părinților bisericești», fie separat, la care au colaborat : Cicerone Iordăchescu, Matei Pâslaru, Gheorghe Nițu, Teodor Bodogae, Grigorie Constantin și alții. De asemenea, s-au publicat o serie de lucrări cu caracter exegetic, misionar, omiletic și pastoral, alcătuite de : C. Dron, Gheorghe Soare, Ion Lancrânjan, Haralambie Cojocar, Victor Popescu, Gh. Cotoșman, I. Beldie, Gh. Butnariu, Toma Chiricuță, Marin Ionescu, Z. Oancea și alții.

Unul din momentele în care școala de teologie românească din această epocă s-a făcut cunoscută pe plan interortodox a fost Congresul profesorilor de Teologie Ortodoxă de la Atena din 1936, la care teologii români de atunci au adus o contribuție deosebită, apreciată și azi.

5. *Perioada actuală*, care cuprinde ultimul sfert de secol, reprezintă o epocă de dezvoltare matură și de orientare într-un spirit nou, impus de cei doi factori care au influențat întreaga teologie creștină de după cel de al doilea război mondial : preocuparea Bisericilor pentru un ecumenism intensiv și multilateral și deschiderea Bisericilor față de lume prin slujire.

În acest răstimp, studiile și cercetările teologilor români au fost concentrate asupra marilor probleme și preocupări din viața internă și externă a Bisericii, care pot fi grupate în trei capitole principale : a) Preocupări de ordin didactic și de cercetare strict teologică ; b) Probleme majore ale vieții și unității lăuntrice bisericești și c) Probleme ecumenice.

37. Prof. N. Chițescu, *Mitropolitul Trincu Mihălcescu*, în «Mitropolia Moldovei și Sucevei», XXXIV (1958), nr. 7—8, p. 617—623.

a) După 1948, învățămîntul teologic se organizează într-o structură nouă³⁸, fiind pătruns de un spirit dinamic, corespunzător vremurilor — și de aici atenția deosebită dată lucrărilor teologice cu caracter didactic³⁹. Așa după cum am spus, afirmarea teologiei ortodoxe române în acest răstimp este rezultatul unui proces de integrare a teologiei în viața Bisericii și în gândirea ecumenică, proces care a fost determinat de însăși reorganizarea și orientarea nouă a învățămîntului teologic sub arhipăstoria Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, care a acordat o deosebită grijă pregătirii clerului⁴⁰.

În acest domeniu, cea mai elocventă contribuție a școlii de teologie ortodoxă română din această perioadă o constituie elaborarea și publicarea manualelor și cursurilor pentru învățămîntul teologic superior. Într-un fel, aceste manuale reprezintă chintesența studiilor teologice actuale, probează nivelul la care au ajuns cercetările și posibilitățile de informare ale autorilor, fiecare în disciplina sa, și constituie premise pentru noi contribuții și lucrări originale de teologie.

În Editura Institutului biblic și de misiune ortodoxă al Patriarhiei Române au fost publicate pînă acum următoarele manuale universitare: *Studiul Noului Testament* (1954, 207 p.), alcătuit de Diac. Prof. N. Nicolaescu, Pr. Prof. Grigore T. Marcu, Pr. Prof. Sofron Vlad și Pr. Prof. Liviu Munteanu; *Studiul Vechiului Testament* (1955, 288 p.), alcătuit de: Pr. Prof. Vladimir Prelipceanu, Pr. Prof. Nicolae Neaga și Pr. Prof. Gh. Barna; *Patrologie* (1956, 323 p.), alcătuit de Pr. Prof. Ioan G. Coman; *Istoria bisericească universală* (vol. I, 1956, 398 p. și vol. II, 1956, 467 p.) alcătuit de Prof. Teodor M. Popescu, Pr. Prof. Teodor Bodogae și Prof. Gheorghe Gh. Stănescu; *Istoria Bisericii Române* (vol. I, 1957, 464 p. și vol. II, 1957, 655 p.), alcătuit de Pr. Prof. Gheorghe Moiescu, Pr. Prof. Ștefan Lupșa și Pr. Prof. Alexandru Filipașcu; *Teologia dogmatică și simbolică* (vol. I și II, 1958, 1008 p.), alcătuit de: Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, Pr. Prof. Isidor Todoran, Prof. N. Chițescu și Pr. Prof. I. Petreună.

Din punct de vedere al cercetării strict teologice, a fost abordată o tematică de o mare bogăție și diversitate. Nu este cu puțință să fie citate aici numele autorilor și titlurile studiilor care s-au scris în ultimul sfert de secol⁴¹. Numai o bibliografie sistematizată fie pe domenii de cercetare, fie pe probleme, fie pe autori, ar putea cuprinde acest vast

38. Pr. Prof. D. Rezuș, *Învățămîntul teologic ortodox român și dezvoltarea sa în ultimii 20 de ani*, în «Glasul Bisericii», XXVIII (1969), nr. 1-2, p. 51-61.

39. Asist. Const. C. Pavel, *Literatura teologică didactică în ultimii zece ani (1948-1958)*, în «Glasul Bisericii», XVII (1958), nr. 6-7, p. 659-675.

40. Prof. Diac. N. I. Nicolaescu, *Grija pentru pregătirea personalului bisericesc*, în «Biserica Ortodoxă Română», LXXVI (1958), nr. 6-7, p. 432-412.

41. Revista «Studii Teologice», XX (1968), nr. 5-6, a publicat o serie de articole despre teologia ortodoxă română din ultimele două decenii: Pr. Prof. Grigorie Marcu, *Preocupări de teologie biblică*, p. 345-363; Pr. Prof. I. Rămureanu, *Preocupări și studii de teologie istorică și patristică*, p. 364-388; Pr. Prof. P. Rezuș, *Preocupări și studii de teologie sistematică ortodoxă*, p. 389-407; Prof. Iorgu Ivan, *Preocupări și studii de drept canonic*, p. 408-423; Pr. Prof. Ene Braniște, *Preocupări și studii de liturgică și de istoria artei bisericești*, p. 421-453; Pr. Prof. D. Belu, *Preocupări și studii de pastorală, omiletică și catehetică*, p. 451-470; Pr. E. Braniște, *Cărți de cult tipărite între 1948-1968*, p. 471-482; Vezi și Pr. Al. I. Ciurea, *Strădanții și înfăptuirii în domeniul artei religioase*, în «Biserica Ortodoxă Română», 1968, nr. 6, p. 736-750.

material. Vom însemna totuși aici unele din principalele probleme, momente și evenimente care au intrat în obiectivul cercetărilor teologice și asupra cărora s-au publicat studii, lucrări și articole ce reprezintă un aport deosebit în evoluția literaturii teologice ortodoxe românești.

Dintre acestea, în ordinea apariției, semnalăm următoarele :

Sensul vieții sociale după Noul Testament (București, 1946, 56 p.), de Diac. Prof. N. I. Nicolaescu, lucrare care deschide seria unor studii nou-testamentare de fundamentare a «apostolatului social»⁴².

Biserica și problemele vremii (Sibiu, 1947), volum colectiv alcătuit de profesorii Institutului Teologic Ortodox din Sibiu, în care sînt analizate noile aspecte ale misiunii creștine într-o epocă de transformare socială.

Filocalia, antologie de spiritualitate ortodoxă (4 vol. Sibiu, 1947—1948), tradusă și comentată de Pr. Prof. D. Stăniloae⁴³.

Umanismul Ortodoxiei românești, de Pr. Prof. Ioan G. Coman⁴⁴.
Apostolat Social (vol. I și II, 1948) de Prea Fericitul Patriarh Justinian⁴⁵.

*Referatele prezentate de delegația Bisericii Ortodoxe Române la Conferința Ortodoxă de la Moscova (1948)*⁴⁶.

Papalitatea și Ortodoxia, studiu colectiv⁴⁷.

*«Uniația» de la 1700 în lumina istoriei*⁴⁸. *Biserica ardeleană și uniunea în anii 1697—1701* de Prof. Ștefan Lupșa⁴⁹.

Ortodoxie și Protestantism de Prof. N. Chițescu⁵⁰.

Mariologia ortodoxă, în comparație cu cea romano-catolică⁵¹.

Viața și activitatea Sfîntului Apostol Pavel, studiu colectiv⁵².

*Sinodul al IV-lea Ecumenic — istorie și doctrină hristologică*⁵³.

42. Diac. Prof. N. I. Nicolaescu, *Adevărata pietate după Noul Testament*, în «Studii Teologice», I (1949), nr. 1—2, p. 35—53; *Misiunea socială a Bisericii, în lumina Sfîntei Scripturi*, în «Ortodoxia», III (1951), nr. 1, p. 45—50; *Indatorirea Bisericii de a contribui la instaurarea ideilor creștine de pace, libertate, înfrățire și dragoste între oameni și popoare*, în «Ortodoxia», XIII (1961), nr. 4, p. 564—575.

43. Vezi și Maxim Mărturisitorul, *Myslagogia*, trad. de Prof. D. Stăniloae, în «Revista Teologică», 1914.

44. În «Ortodoxia», I (1948), nr. 1—2, p. 37—70.

45. Vol. III, 1919; IV, 1952; V, 1955; VI, 1958; VII, 1961; VIII, 1966; IX, 1968; X, 1971.

46. La baza acestor referate au stat studii înlocuite de Prof. T. M. Popescu, Pr. Prof. Petre Vintilescu și Pr. Prof. I. G. Coman. Vezi «Ortodoxia», I (1949), nr. 1, p. 28—122 și nr. 2, p. 199—208.

47. Studii și articole de mitrop. Nicolae Bălan, Pr. Prof. P. Rezuș, Pr. Prof. Milan Sesan, Pr. Haralambie Cojocaru, Prof. T. M. Popescu, Pr. Prof. P. Deheleanu, în «Ortodoxia», I (1949), nr. 2—3, p. 58—172.

48. Contribuții de P. F. Patriarh Justinian, P. S. Teofil Herineanu, Prof. T. M. Popescu, Pr. Leon Pădureanu, Pr. Prof. P. Rezuș și Pr. Prof. Grigorie Marcu, în «Ortodoxia», I (1949), nr. 4, p. 7—132.

49. În «Biserica Ortodoxă Română», LXVI (1948), nr. 9—10, p. 465—500, nr. 11—12, p. 541—571 și LXVII (1949), nr. 1—2, p. 35—64.

50. În «Ortodoxia», II (1950), nr. 5, p. 383—439.

51. Studii de Pr. Olimp Căciulă, Pr. Prof. P. Rezuș și Pr. Prof. D. Stăniloae în «Ortodoxia», II (1950), nr. 4; Vezi și Pr. Prof. D. Stăniloae, *Maica Domnului ca mijlocitoare*, în «Ortodoxia», IV (1952), nr. 1, p. 79—129.

52. Contribuții semnate de Prof. T. M. Popescu, Gala Galaction, Prof. Iustin Moisescu, Pr. Prof. Grigorie Marcu, Prof. L. Munteanu, Pr. Prof. Sofron Vlad, Diac. Prof. N. I. Nicolaescu, Pr. Olimp Căciulă, în «Studii Teologice», III (1951), nr. 7—8.

53. 1500 de ani de la Sinodul al IV-lea Ecumenic (Calcedon, 451), contribuții istorice, dogmatice și canonice de P. F. Patriarh Justinian, Prof. T. M. Popescu, Pr. Prof. D. Stăniloae, Pr.

- Invățătura de credință creștină ortodoxă* (București, 1952) ⁵⁴.
Problema locurilor sfinte din Orient ⁵⁵. *Biserica Ortodoxă Română și problema Muntelui Athos* ⁵⁶.
Relațiile dintre Biserică și Stat ⁵⁷.
Dumnezeiasca Euharistie în cele trei confesiuni, de Pr. Prof. D. Stăniloae ⁵⁸.
Sinodul al V-lea Ecumenic — istorie și doctrină ⁵⁹.
Nouă sute de ani de la Marea Schismă, studiu colectiv ⁶⁰.
Ierarhia bisericească în epoca apostolică de Prof. Iustin Moiescu ⁶¹.
Simbolica de Hr. Andrușoș, traducere de Prof. Iustin Moiescu ⁶².
Problema unificării calendarului liturgic în Bisericile Ortodoxe de Pr. Ene Braniște ⁶³.
Creștinismul și tehnica de Pr. Prof. Isidor Todoran ⁶⁴.
Canonizarea Sfinților în Biserica Ortodoxă ⁶⁵.
Ființa tainei în cele trei confesiuni de Pr. Prof. D. Stăniloae ⁶⁶.
Sfânta Tradiție în lumina Sfinților Părinți de Pr. Prof. Ioan G. Coman ⁶⁷.
Propovăduirea — aspecte actuale, serie de articole de Pr. Prof. Dumitru Belu ⁶⁸.

Prof. L. Stan, Diac. Prof. N. Nicolaescu, Pr. Prof. P. Rezuș în «Ortodoxia», III (1951) nr. 2–3. Vezi și dezbaterile din ședința Sfântului Sinod consacrată acestei aniversări, în «Biserica Ortodoxă Română», 1951, nr. 11–12, p. 409–418; Pr. Prof. Ioan Coman, *Definiția doctrinară a Sinodului de la Calcedon și receptarea ei în Biserica Orientală*, în «Ortodoxia», XXI (1969), nr. 4, p. 497–506.

54. Alcătuită de o comisie formată din: I.P.S. Mitropolit Firmilian al Olteniei, I.P.S. Mitropolit Tit Sîmedrea, P. S. Episcop Antim al Buzăului, Pr. Prof. D. Stăniloae, Pr. Prof. I. Coman, Diac. Prof. Orest Bucevschi și Pr. Prof. Ene Braniște, redactată și revizuită definitiv de P. F. Patriarh Justinian și tipărită cu aprobarea Sfântului Sinod.

55. Pr. Prof. Liviu Stan, *Problema locurilor sfinte din Orient*, în «Ortodoxia», IV (1952), nr. 1, p. 5–78.

56. Contribuții de Pr. Prof. T. Bodogae, Pr. Prof. Ene Braniște, Diac. Prof. Gh. Moiescu, Pr. Prof. Al. I. Clurea în «Ortodoxia», V (1953), nr. 2; Prof. T. M. Popescu, *O mie de ani în istoria Sfântului Munte Athos (963–1963)*, în «Ortodoxia», XV (1963), nr. 3–4, p. 590–620; Prof. Alexandru Ellan, *Biserica Moldovei și Muntele Athos la începutul veacului al XIX-lea*, în «Studii Teologice», XIX (1967), nr. 7–8, p. 391–402.

57. Pr. Prof. Liviu Stan, *Relațiile dintre Biserică și stat*, în «Ortodoxia», IV (1952), nr. 3–4, p. 353–461.

58. În «Ortodoxia», V (1953), nr. 1, p. 46–115.

59. 1400 de ani de la Sinodul al V-lea Ecumenic (Constantinopol, 553), studii de Pr. Prof. Ioan Coman și Pr. Prof. L. Stan, în «Studii Teologice», V (1953), nr. 5–6, p. 312–361.

60. Contribuții de P. F. Patriarh Justinian, Prof. T. M. Popescu, Pr. Prof. D. Stăniloae, Pr. Prof. L. Stan, Pr. Prof. Ene Braniște, Diac. Prof. Gh. Moiescu, în «Ortodoxia», VI (1954), nr. 2–3, p. 163–364.

61. În «Mitropolia Olteniei», VI (1954), nr. 1–3, p. 52–74 și nr. 4–6, p. 209–233.

62. Editura Mitropoliei Olteniei, Craiova, 1955, 319 p.

63. În «Ortodoxia», VII (1955), nr. 2, p. 181–216.

64. În «Studii Teologice», VIII (1956), nr. 7–8, p. 422–436 și *Credință și tehnică*, în «Mitropolia Ardealului», XI (1966), nr. 4–6, p. 349–366.

65. Canonizarea unor sfinți români cu ocazia aniversării a 70 de ani de autocefalie a Bisericii Ortodoxe Române, în «Biserica Ortodoxă Română», 1955, nr. 11–12; Pr. Prof. Liviu Stan, *Despre canonizarea sfinților în Biserica Ortodoxă*, în «Ortodoxia», II (1950), nr. 2, p. 260–278.

66. În «Ortodoxia», VIII (1956), nr. 1, p. 3–28.

67. În «Ortodoxia», VII (1956), nr. 2, p. 163–190.

68. *Cu privire la propovăduire*, în «Mitropolia Ardealului», I (1956), nr. 3–4, p. 290–291; *Vechiul Testament ca izvor oniletic*, în «Mitropolia Ardealului», II (1957), nr. 5–8, p. 504–521;

Samuil Micu Clain — teologul, de Pr. Prof. N. Mladin, Pr. I. Vlad și Pr. Prof. Al. Moisiu (Sibiu, 1957, 123 p.).

*Sfântul Ioan Gură de Aur — istorie, operă, doctrină*⁶⁹.

Despre preoție de Sf. Ioan Gură de Aur, traducere de Pr. D. Fecriu⁷⁰.

*Zece ani de la înscăunarea Prea Fericitului Patriarh Justinian*⁷¹.

Ortodoxie și Anglicanism, studiu colectiv⁷².

Mărturisirea de credință a Spătarului Nicolae Milescu, traducere și adnotări de Pr. Prof. Al. I. Ciurea⁷³.

Liturghierul explicat. Dumnezeiasca Liturghie comentată în oficiul și în textul ei — serie de articole de Pr. Prof. Petre Vintilescu⁷⁴.

Tilcuirea Evangheliilor și Cazaniile duminicilor de peste an, alcătuite de Prea Fericitul Patriarh Justinian, după Kiriadromul lui Nichifor Theotokis (București, 1960)⁷⁵.

*Manuscrisele de la Marea Moartă și creștinismul primar*⁷⁶.

A propovădii, ce înțeles are, în «Mitropolia Ardealului», IV (1959), nr. 3—4, p. 263—276; *Sfinții Iariniți ca izvor omiletic*, în «Mitropolia Ardealului», 1959, nr. 7—8, p. 548—561; *Unele condiții ale propovăduirii*, în «Mitropolia Ardealului», IX (1964), nr. 3—5, p. 304—311; *Predica postapostolică*, în «Mitropolia Ardealului» XI (1966), nr. 4—6, p. 367—393; *Predica Sfântului Apostol Pavel*, în «Mitropolia Ardealului», XII (1967), nr. 1—3 p. 135—146.

69. Contribuții de Prof. T. M. Popescu, Pr. Prof. D. Stăniloae și Pr. Prof. N. Mladin, în «Ortodoxia», IX (1957), nr. 4, p. 531—585. Vezi studiile Pr. Prof. Ioan Coman: *Actualitatea Sfântului Ioan Gură de Aur*, în «Studii Teologice», 1955, nr. 7—8, p. 403—423; *Personalitatea Sfântului Ioan Gură de Aur*, în «Studii Teologice», 1957, nr. 9—10, p. 595—616; *Hirotonirea în preot a Sfântului Ioan Gură de Aur*, în «Glasul Bisericii», 1957, nr. 12, p. 867—888; *Viața Sfântului Ioan Gură de Aur*, în «Glasul Bisericii», 1959, nr. 1—2, p. 20—41; *Sensul ecumenic al Sfintei Euharistii la Sfântul Ioan Gură de Aur*, în «Ortodoxia», XVII (1965), nr. 4, p. 520—535. Vezi și Pr. Gh. Tillea, *Probleme fundamentale în opera moral-socială a Sfântului Ioan Gură de Aur*, în «Glasul Bisericii», VIII (1919), nr. 3, p. 89—118; Idem, *Evlavia euharistică după Sfântul Ioan Gură de Aur*, în «Studii Teologice», 1957, nr. 9—10, p. 632—648.

70. În «Biserica Ortodoxă Română», LXXV (1957), nr. 10, p. 928—1011.

71. Articole omagiale de Pr. Prof. N. Nicolaescu, Pr. Prof. Liviu Stan, Pr. Prof. Ene Brașiște, Pr. Prof. Isidor Todoran, Prof. T. M. Popescu, Pr. Prof. N. Mladin, Pr. N. Șerbănescu, Pr. Olimp Căciulă, în «Biserica Ortodoxă Română», LXXVI (1958), nr. 5—6. Vezi și «Glasul Bisericii», XVII (1958), nr. 6—7.

72. Vezi «Ortodoxia», X (1958), nr. 2; Bibliografia completă privind acest subiect la Diac. Asist. Ion Bria, *Contribuția teologiei ortodoxe române la studierea anglicanismului*, în «Ortodoxia», XXII (1970), nr. 2, p. 304—310.

73. În «Ortodoxia», X (1958), nr. 4, p. 511—538.

74. «Biserica Ortodoxă Română», LXXVII (1959), nr. 11—12, p. 1073—1099; «Glasul Bisericii», 1960, nr. 9—10, p. 724—742.

75. În legătură cu acest izvor, vezi Pr. Prof. I. Lupaș, *Kiriadromionul lui Nichifor Theotokis și pătrunderea lui în serviciul amvonelor românești*, în «Mitropolia Olteniei», VIII (1958), nr. 5—6, p. 325—331.

76. Vezi studiile de: Pr. Dr. Manasia Negoiță: *Manuscrisele de la Marea Moartă*, în «Mitropolia Ardealului», V (1960), nr. 5—6, p. 333—343; *Descoperirile de la Marea Moartă*, în «Mitropolia Banatului», XII (1962), nr. 1—4, p. 51—76; *Manuscrisele de la Qumran și originea creștinismului*, în «Glasul Bisericii», XXI (1962), nr. 7—8, p. 678—688; *Organizația esenienilor și doctrina lor*, în «Studii Teologice», XIV (1962), nr. 3—4, p. 202—220; *Manuscrisele de la Marea Moartă și influența lor*, în «Mitropolia Banatului», XVI (1966), nr. 10—12, p. 596—613; Pr. Sabin Verzan: *Cronologia manuscriselor de la Marea Moartă*, în «Studii Teologice», XII (1960), nr. 1—2, p. 10—59 și *Cteva probleme ale teologiei qumranite și creștinismul primar*, în «Glasul Bisericii», XIX (1960), nr. 1—2.

Ortodoxia și Mișcarea ecumenică ⁷⁷.

Românii din Transilvania și unirea cu Biserica Romei de Silviu Dragomir ⁷⁸.

Problema stabilizării datei Paștilor de Prof. T. M. Popescu ⁷⁹.

Sfânta Tradiție de Pr. Prof. D. Stăniloae ⁸⁰.

Ortodoxia și Bisericile Vechi Orientale ⁸¹.

Atitudinea teologiei ortodoxe față de primatele papale ⁸².

Antim Ivireanul — studii, însemnări, reportaje ⁸³.

Coordonatele ecumenismului din punct de vedere ortodox de Pr. Prof. D. Stăniloae ⁸⁴.

Expunerea cu privire la poziția Bisericii Ortodoxe Române față de dialogul cu Biserica Romano-Catolică, de P. F. Patriarh Justinian ⁸⁵.

Ortodoxia și Biserica vechilor catolici ⁸⁶.

77. Contribuții de Prof. N. Chițescu, Pr. Prof. Ioan Coman, Pr. N. Șerbănescu, Pr. Prof. I. Rămureanu, Pr. Lucian Florea, în «Ortodoxia», XIV (1962), nr. 1—2; Pr. Prof. Milan Šeslan, *Ortodoxia și Mișcarea Ecumenică*, în «Mitropolia Ardealului», 1962, nr. 7—8, p. 416—422; Pr. Prof. Nicolae Mladin, *Adevărata cale spre refacerea unității Bisericii lui Hristos*, în «Ortodoxia», XIV (1962), nr. 3, p. 334—352; Pr. Prof. T. M. Popescu, *Poziția ortodoxă în ecumenism*, în «Ortodoxia», XV (1963), nr. 2, p. 187—215; Prof. Ion Bria, *Despre refacerea unității creștine*, în «Glasul Bisericii», XXIV (1965), nr. 5—6, p. 445—458.

78. În «Biserica Ortodoxă Română», LXXX (1962), nr. 9—10, p. 863—937.

79. În «Ortodoxia», XVI (1964), nr. 3, p. 334—444; În legătură cu această problemă, vezi și Pr. Prof. Atanasie Negoiță, *Consultația de la Geneva asupra datei Paștilor*, în «Biserica Ortodoxă Română», LXXXVIII (1970), nr. 3—4, p. 300—311.

80. În «Ortodoxia», XVI (1964), nr. 1, p. 47—109.

81. Aspecte istorice, dogmatice și cultice ale relațiilor dintre Ortodoxie și Bisericile Vechi Orientale de Pr. Prof. D. Stăniloae, Prof. T. M. Popescu, Pr. Prof. I. G. Coman, Pr. Prof. E. Braniște, în «Ortodoxia», XVII (1965), nr. 1, p. 5—133; Diac. I. Pulpea, *Posibilitatea întoarcerii Bisericilor monoizite la Ortodoxie*, în «Ortodoxia», III (1951), nr. 4, p. 586—636; Pr. Prof. D. Stăniloae, *Posibilitatea reconcilierii dogmatice între Biserica Ortodoxă și Vechile Biserici Orientale*, în «Ortodoxia», XVII (1965) nr. 1, p. 5—27; Prof. N. Chițescu, *Ortodoxia și Bisericile răsăritene mai mici*, în «Ortodoxia», XIII (1961), nr. 4, p. 483—554; Pr. Prof. Al. I. Ciurea, *Relațiile Ortodoxiei cu Bisericile Vechi Orientale*, în «Mitropolia Moldovei și Sucevei», 1967, nr. 3—4, p. 235—244; I. V. Georgescu, *Perspectivile ecumenismului în Bisericile Vechi Orientale*, în «Mitropolia Olteniei», XIX (1967), nr. 3—4, p. 279—290; Diac. Asist. I. Bria, *Discuții teologice între teologi ortodocși români și teologi necalcedonieni*, în «Ortodoxia», XXII (1970), nr. 2, p. 205—225.

82. Contribuții de Pr. Prof. D. Stăniloae, Prof. T. M. Popescu, Pr. Ioan Gaglu și Pr. Prof. I. Rămureanu, în «Ortodoxia», XVII (1965), nr. 2.

83. La 210 de ani de la moartea de mucenic a lui Antim Ivireanul de Damian Bogdan, Pr. N. Șerbănescu, Victor Brădulescu, Pr. Prof. Al. I. Ciurea, Diac. I. Rămureanu, Prof. T. M. Popescu, în «Biserica Ortodoxă Română», LXXIV, (1956), nr. 8—9; Vezi și articolele din «Biserica Ortodoxă Română», LXXXIV (1966), nr. 9—10.

84. În «Ortodoxia», XIX (1967), nr. 4, p. 494—540.

85. În «Biserica Ortodoxă Română», LXXXV (1967), nr. 7—8, p. 886—895. Referitor la ecumenismul catolic vezi Pr. Prof. D. Stăniloae, *Concepția Bisericii Romano-Catolice despre celelalte Biserici și atitudinea ei față de ele, în condițiile ecumenismului actual*, în «Ortodoxia», XVII (1965), nr. 2, p. 267—289; Ion V. Georgescu, *Precizări de poziții în vederea dialogului cu Biserica Romano-Catolică*, în «Ortodoxia», XVII (1965), nr. 1, p. 193—196.

86. Studiul de Pr. Prof. I. Coman, Pr. Prof. Mircea Chialda, Doct. P. David și Doct. Miron Mițuț, în «Ortodoxia», XIX (1967), nr. 3, p. 322—409 și de Pr. Prof. E. Braniște și Doct. I. Săbăduș, în «Ortodoxia», XX (1968), nr. 1, p. 26—73; Pr. Prof. Mircea Chialda, *Încercările de apropiere între Biserica Ortodoxă și Biserica vechilor-catolici*, în «Ortodoxia», XVIII (1966), nr. 3, p. 319—356.

Teologi, probleme și curente noi în protestantismul contemporan, de Pr. Prof. Petru Rezuș⁸⁷.

Apostolat Social, vol. IX: «Umanism evanghelic și responsabilitate creștină», de Prea Fericitul Patriarh Justinian (1968).

*Douăzeci de ani din viața Bisericii Ortodoxe Române: 1948—1968*⁸⁸.
*Biserica Ortodoxă Română și relațiile ei ecumenice*⁸⁹.

Teologia în slujba vieții, de I.P.S. Mitropolit Nicolae al Banatului⁹⁰.
*Douăzeci de ani de la reîntregirea Bisericii Ortodoxe Române din Transilvania*⁹¹.

Uniatismul din Transilvania — opera unei întreite silnicii, de Pr. Prof. D. Stăniloae⁹².

Biserica Ortodoxă Română, una și aceeași în toate timpurile, de I.P.S. Mitropolit Nicolae al Ardealului (Sibiu, 1968, 308 p.)⁹³.

Biserica Ortodoxă din anul 1504 până azi, de Pr. Prof. Milan Šesan⁹⁴.
Înnoirea teologiei, de I.P.S. Mitropolit Nicolae al Ardealului⁹⁵.

Ciclu de sinteze de dogmatică ortodoxă de Pr. Prof. D. Stăniloae: *Revelația prin acte, cuvinte și imagini*⁹⁶; *Revelația ca dar și făgăduință*⁹⁷; *Cîteva caracteristici ale Ortodoxiei*⁹⁸; *Tradiția și dezvoltarea doctrinei*; *Lumea ca dar și sacrament*⁹⁹; *Iconomia dumnezeiască — temei al iconomiei bisericești*¹⁰⁰; *Teologia Euharistiei*¹⁰¹; *Rugăciunile pentru alții și sobornicitatea Bisericii*¹⁰²; *Responsabilitatea creștină*¹⁰³; *Sfînta Treime — structura supremă a iubirii*¹⁰⁴.

87. In «Studii Teologice», XIX (1967), nr. 5—6, p. 247—275.

88. Volum omagial publicat cu ocazia celei de a XX-a aniversării a înscăunării P. F. Patriarh Justinian. Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 1968, 642 p.

89. Considerații și aprecieri de I.P.S. Mitropolit Iustin al Moldovei și Sucevei, Pr. Prof. D. Stăniloae, Diac Prof. N. Nicolaescu, Pr. Prof. Isidor Todoran, Pr. Prof. I. Coman, Prof. N. Chiheșcu, Prof. C. Pavel, în «Ortodoxia», XX (1968), nr. 2.

90. In «Studii Teologice», XX (1968), nr. 5—6, p. 327—342.

91. Contribuții de Pr. Prof. D. Stăniloae, P. S. Episcop Teofil al Clujului, Pr. Traian Beleşcu, Asist. Mircea Păcurariu, Pr. Gh. Cotoșman, Adrian N. Popescu, V. Mihordea, în «Biserica Ortodoxă Română», LXXXVI (1968), nr. 9—10, p. 1069—1119.

92. In «Biserica Ortodoxă Română», LXXXVIII (1969), nr. 3—4, p. 355—390; De același autor, *Problema uniaticismului în perspectivă ecumenică*, în «Ortodoxia», XXI (1969), nr. 4, p. 616—626.

93. Vezi și *Caracterul de unitate în viața Bisericii Ortodoxe Române*, în «Biserica Ortodoxă Română», LXXXVI (1968), nr. 6, p. 689—692.

94. Milan Šesan, *Die Orthodoxe Kirche vom Jahre 1054 heutzutage*, în «Les Églises Orthodoxes». Collection Le Monde religieux. Editions d'œcuménisme elargi et d'histoire moderne des religions. Nouvelle série, 30-e volume, Imprimerie G. Pairault, Lezay (Deux-Sèvres), 1969, p. 72—129.

95. In «Mitropolia Ardealului», XV (1969), nr. 11—12, p. 829—838.

96. In «Ortodoxia», XX (1968), nr. 3, p. 347—377.

97. In «Ortodoxia», XXI (1969), nr. 2, p. 179—196.

98. In «Mitropolia Olteniei», 1970, nr. 7—8, p. 730—742.

99. In «Mitropolia Olteniei», 1970, nr. 7—8, p. 730—742.

99. In «Sotornost», Summer, 1969, p. 652—661 și 662—672.

100. In «Ortodoxia», XXI (1969), nr. 1, p. 3—24.

101. In «Ortodoxia», XXI (1969), nr. 3, p. 343—363.

102. In «Studii Teologice», XXII (1970), nr. 1—2, p. 29—38.

103. In «Ortodoxia», XXII (1970), nr. 2, p. 181—196.

104. In «Studii Teologice», XXII (1970), nr. 5—6, p. 333—355.

Cea mai mare parte a studiilor publicate în perioada contemporană aparține profesorilor de la Institutele teologice ale Patriarhiei Române, afirmați — în majoritate — în perioada anterioară. Ei au abordat noi aspecte și laturi ale problemelor din disciplinele teologice respective, privite însă într-un spirit nou și într-un cadru mult mai larg decât în trecut¹⁰⁵. Au fost introduse capitole necunoscute în trecut, cerute fie de nevoile pastorale și didactice ale Bisericii, fie de preocuparea pentru dialogul cu celelalte Biserici. De asemenea, au fost repuse în circulație, folosind terminologia timpului, capitole specifice tradiției patristice, neglijate în perioadele anterioare, dar care s-au dovedit a fi de o semnificație deosebită pentru teologia actuală. S-a lărgit informația asupra curentelor teologice contemporane¹⁰⁶ și s-a preluat în mod creator și în spirit ortodox rezultatul unor cercetări întreprinse de teologii ortodocși sau neortodocși străini, care prezintă interes pentru teologia noastră¹⁰⁷.

Tot aici trebuie menționat și faptul că reorganizarea cursurilor de doctorat într-o nouă formă și după principiile realiste a făcut ca în această perioadă să se afirme o generație nouă de cercetători în diferite domenii ale teologiei. Alături de nume consacrate, teologi mai tineri — absolvenți ai cursurilor de doctorat și doctoranzi — au publicat mai ales în revista «Studii Teologice», articole și eseuri în care se remarcă preocuparea pentru studierea problemelor de actualitate și pentru crearea unui stil nou în teologie. Generația tină de teologi dovedește din ce în ce mai mult că este capabilă să stabilească o continuitate dinamică cu întreaga Tradiție strămoșească, dar și să aducă noi contribuții la dezvoltarea scrisului nostru teologic. Ca mărturie în acest sens este și faptul că începând din anul 1968 au fost susținute și publicate câteva teze de doctorat de către teologi din generația tină: Asist. Mircea Păcuraru, *Legăturile Bisericii Ortodoxe din Transilvania cu Țara Românească și Moldova în secolele XVI—XVIII* (Sibiu, 1968, 206 p.); Diac. Asist. Ion Bria, *Aspecte dogmatice ale unirii Bisericilor creștine* (București, 1968, 174 p.); Mihail-Gabriel Popescu, *Antim Ivireanul — cîrmuitor bisericesc și propovăduitor al Evangheliei* (București, 1969, 100 p.); Ion Floca, *Originile dreptului scris în Biserica Ortodoxă Română* (Sibiu,

105. În limitele acestei prezentări nu pot fi citate toate titlurile care s-au publicat în ultimul sfert de secol. Reprezentative pentru spiritul și metoda care s-au introdus în teologia noastră din această perioadă rămîn, fără îndolală, studiile Pr. Prof. D. Stăniloae. Vezi, de pildă, capitoul «Aspecte esențiale ale operei de răscumpărare în concepția ortodoxă», din *Teologia Dogmatică și Simbolică*, vol. II, București, 1958, p. 616—640.

106. Ierom. Antonie Plămădeală, *Preocupări dogmatice-simbolice în literatura teologică contemporană*, în «Ortodoxia», IX (1957), nr. 2, p. 296—317 și nr. 3, p. 460—475; Gh. Drăgulin, *Ortodoxia în teologia contemporană*, în «Ortodoxia», nr. I, 1959, p. 145—158.

107. Spre exemplificare, cităm: Mitrop. Serghie, *Importanța succesiunii apostolice la ceterodocși* (trad. de Pr. Prof. D. Stăniloae), în «Mitropolia Moldovei și Sucevei», XXXIX, (1963), nr. 9—10, p. 574—591; Max Thurian, *Intercomuniune* (trad. Prof. P. Sălăgeanu), în «Mitropolia Banatului», XV (1965), nr. 4—6, p. 285—298; N. Zabolotski, *Sinoadele din Biserica veche și Mișcarea Ecumenică* (trad. I. V. Paraschiv), în «Glasul Bisericii», XXV (1966), nr. 5—6, p. 410—422; J. J. von Allmen, *Ce așteaptă Bisericile Reformate de la Bisericile Ortodoxe* (traducere și adnotări de Arhiep. Irineu Crăciunaru), în «Mitropolia Moldovei și Sucevei», XLIV (1968), nr. 1—2, p. 13—28; Arhiep. Iacob Kuzuzes, *Unitatea Bisericilor creștine*, (trad. Ioan Ică), în «Mitropolia Ardealului», VIII (1963), nr. 11—12, p. 894—900; Nikos Nisiotis, *Hristologia pneumatologică ca premisă a ecclésiologiei*, (trad. de Ioan Ică), în «Glasul Bisericii», XVIII (1969), nr. 3—4, p. 352—363.

1969, 212 p.); Asist. Ștefan Alexe, *Sfântul Niceta de Remesiana și ecumeincitatea patristică din secolele IV și V* (București, 1969, 139 p.); Alexandru Bidianu, *Revelația divină după concepția protestantă contemporană* (Sibiu, 1970, 145 p.).

Este de datoria tinerii generații de teologi nu numai să păstreze continuitatea tradiției teologice de la noi, dar și să reia în studiu problemele actuale în ce au ele esențial și mai ales să definească coordonatele și perspectivele Ortodoxiei românești.

b) Prezența Bisericii în noile realități dinamice ale epocii și societății a constituit o experiență ce trebuia definită din punct de vedere teologic, pastoral și misionar. Adresându-se Bisericii din epoca respectivă, teologia ortodoxă română din ultimul sfert de secol a avut sarcina de a studia consecințele actualei revoluții tehnico-sociale pentru îndrumarea credincioșilor și comunității, de a căuta temeuri teologice și metode pastorale care să dea posibilitatea integrării Bisericii în noul context social din țara noastră. Astfel s-a născut «Apostolatul social», doctrină și practică pastorală căreia Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian i-a consacrat întreaga sa activitate.

Societatea nouă din patria noastră oferă un context anumit pentru mărturia și slujirea creștină, context care este determinat nu numai de o structură socială și politică neîntilnită în istorie, ci și de o ideologie și o etică umanistă specifică. În acest context Biserica este chemată să slujească lumea, păstrându-și identitatea ei creștină, rămânând fidelă naturii, misiunii și mesajului ei dumnezeiesc. De fapt, «Apostolatul social» este o consecință pe planul pastorației și vieții morale a actualizării mesajului Evangheliei. Iată cum descrie Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian originea și substanța evanghelică a Apostolatului social: «Preocuparea pentru om, pentru destinul său pămîntean și suprapămîntean, pentru nevoile vieții sale prezente și pentru rosturile sale dincolo de timp, toate acestea nu sînt noutăți pentru teologia creștină, ci probleme vechi de două milenii, a căror dreaptă rezolvare a întîrziat mult prea mult. Chemarea noastră pentru adîncirea laturii sociale a mesajului evanghelic și întruparea lui în viața noastră de toate zilele trebuie considerată, prin urmare, nu ca o noutate teologică, ci ca o dezgropare a unor comori vechi, părăsite și uitate între scoarțele Sfintei Scripturi și ale Sfintei Tradiții creștine.

Actualizarea acestor preocupări a fost și o necesitate a vremii. Nici odată, ca în ultimele decenii, slujitorii Bisericii Creștine n-au fost confrunțați de probleme așa de vitale, care să pună în cumpănă însăși valoarea învățăturilor evanghelice pentru organizarea unui mod de existență umană, întemeiată pe principii egale îndreptățiri a tuturor oameilor la bună stare și fericire»¹⁰⁸.

În cadrul «Apostolatului social», preocupările teologilor români s-au concentrat asupra unor probleme de importanță vitală pentru omnirea contemporană. De fapt, literatura «Apostolatului social» este o literatură de îndrumare pastorală, dat fiind că, prin deschiderea Bise-

108. *Apostolat Social*, vol. VIII, p. 56—57.

rii față de lume, marile probleme ale epocii au fost aduse în centrul reflecției teologice.

Principalele aspecte ale «Apostolatului social» abordate în această perioadă sînt :

*Teologia păcii*¹⁰⁹. — Pacea a fost considerată nu ca în trecut, un ideal metafizic sau o virtute subiectivă, ci ca o stare superioară a existenței umane, ca o condiție a progresului spiritual și material și o necesitate istorică¹¹⁰. De aceea teologia ortodoxă română s-a angajat în mișcarea pentru apărarea păcii fie în cadrul acțiunilor pe plan local, fie în cadrul organizațiilor pacifiste pancreștine¹¹¹. În numele Evangheliei «Domnului păcii» ea a condamnat războiul ca o crimă față de existența și demnitatea omului, ca o răsturnare a sensului pozitiv al istoriei¹¹². În repetate rînduri, cînd s-au ivit momente critice în situația mondială, glasul ei s-a ridicat împotriva folosirii forței¹¹³, împotriva discriminărilor rasiale¹¹⁴, a nedreptăților sociale, pentru coexistență pașnică, pentru dezarmare generală, securitate europeană și destindere internațională.

*Teologia slujirii*¹¹⁵. — «Diaconia» Bisericii față de lume reprezintă o poruncă expresă a Mîntuitorului care n-a venit să I se slujească, ci ca El să slujească (Marcu XIV, 16). De fapt, slujirea oamenilor izvorăște din slujirea lui Dumnezeu și este o formă de manifestare a acesteia. Teologia română din ultima vreme a dat o mare însemnătate noțiunii de «Biserică slujitoare»¹¹⁶, care exprimă într-un mod mai propriu raportul existențial și etic dintre Biserică și lume. Acest lucru a dus și la o nouă orientare în activitatea pastorală a Bisericii, care trebuie să fie ancorată în realitățile și perspectivele sociologice ale timpului nostru.

109. Pr. Prof. Milan Sesan, *Pentru o teologie a păcii*, în «Mitropolia Ardealului», V (1960), nr. 3-4, p. 302-306; Diac Prof. N. Nicolaescu, *Indatorirea Bisericii de a contribui la instaurarea ideilor creștine de pace, înfrățire și dragoste între oameni*, în «Ortodoxia», XIII (1961), nr. 4, p. 564-575; Pr. Prof. Grigorie Marcu, *Biserica Ortodoxă în slujba apărării păcii*, în «Ortodoxia», III (1951), nr. 1, p. 15-44; Ierom. Irineu Crăciunaș, *Porunca păcii*, în «Mitropolia Moldovei și Sucevei», XXXVI (1960) nr. 9-12, p. 628-652.

110. Ion V. Georgescu, «*Legămîntul Meu e un legămînt de viață și de pace*», în «Biserica Ortodoxă Română», LXXXII (1964), nr. 5-6, p. 156-195.

111. I.P.S. Mitropolit Ius'in al Moldovei și Sucevei, *Biserica Ortodoxă Română în lumea creștină contemporană*, în «Ortodoxia», XX (1968), nr. 2, p. 189-195.

112. Pr. Prof. D. Stăniloae, «*Să nu ucizi*». *Temeluri creștine pentru pace*, în «Biserica Ortodoxă Română», LXXXII (1961), nr. 2, p. 76-95.

113. Pr. Prof. Corneliu Sărbu, *Doctrinile războinice-expunere și combatere*, în «Mitropolia Moldovei și Sucevei», XXXII (1956), nr. 1-2, p. 1-12.

114. Pr. Olimp Căciulă, *Ura de răsărit — păcat strigător la cer*, în «Ortodoxia», IV (1952), nr. 4, p. 338-352; Pr. Prof. D. Belu, *Ortodoxia și discriminările etno-rasiale*, în «Ortodoxia», XV (1963), nr. 1, p. 39-51; Pr. Prof. Corneliu Sărbu, *Creștinismul și rasismul*, în «Mitropolia Moldovei și Sucevei», XXXIV (1958), nr. 9-10, p. 731-744.

115. Diac. Asist. I. Bria, *Slujirea creștină în lumea contemporană*, în «Mitropolia Moldovei și Sucevei», XLV (1969), nr. 3-4, p. 415-155; Pr. Prof. D. Stăniloae, *Slujitorii ai lui Dumnezeu, slujitorii ai oamenilor*, în «Biserica Ortodoxă Română», LXXXVIII (1970), nr. 3-4, p. 408-416.

116. Pr. D. Stăniloae, *Servire și proexistență*, în «Glasul Bisericii», XXII (1963), nr. 11-12, p. 1019-1030; Pr. Prof. P. Rezuș, *Teologia contemporană a «slujirii» și principiile sale ortodoxe*, în «Ortodoxia», XXI (1969), nr. 1, p. 25-40; Idem, *Slujirea ca funcție esențială a Bisericii*, în «Ortodoxia», XVIII (1966), nr. 4, p. 580-593; Pr. Prof. Corneliu Sărbu, *Slujirea lumii — mijloc de apropiere pentru Bisericile creștine*, în «Ortodoxia», XVIII (1966), nr. 1 p. 150-160; Aurel Grigoraș, *Biserica slujitoare*, în «Ortodoxia», XVIII (1966), nr. 2, p. 222-246.

Raportul dintre Biserică și lume este un raport dialectic și nu poate fi înțeles nici prin prisma așa-ziselor «teologii de identificare», care confundă Biserica cu societatea politică, nici prin prisma teologiilor de separare, care vor să închidă Biserica într-o sferă sacră, fără contingentă cu problematica umană a istoriei ¹¹⁷.

În teologia ortodoxă română dualitatea Biserică—lume a fost interpretată în perspectiva hristocentrismului creației, potrivit căruia umanitatea este înțeleasă ca un întreg inclus în planul iubirii lui Dumnezeu, toți oamenii fiind cuprinși în una și aceeași istorie a mântuirii. Deși distincte după natura lor, Biserica și lumea se găsesc incluse într-o unică istorie și destin al creației, fiind cuprinse inseparabil în aceeași solidaritate umană ¹¹⁸.

Teologia ortodoxă mai nouă a subliniat faptul că Biserica, prin natura ei sacramentală și spirituală, nu este o instituție statică și deci ea nu are o atitudine de expectativă față de ceea ce se petrece în societate. Biserica se află într-o corelație dinamică cu realitățile istorice, cu perspectivele sociale ale vieții umane, corelație care face ca viața creștină să fie integrată într-un mod mai concret în societate ¹¹⁹. Păstrând continuitatea cu tradiția, ea este o «Biserică a prezentului» ¹²⁰ și de aceea se înnoiește mereu sub aspect pastoral, practicînd noi forme de slujire în societatea contemporană, care caută un nou mod de a gândi și un nou stil de a trăi pe plan social.

Teologia înnoirii sau dezvoltării. Creat după chipul și asemănarea lui Dumnezeu, omul are chemarea ființială de a «crește și stăpîni pămîntul» (Fac. III, 28). Astfel, omul este o ființă creatoare de bunuri și valori, o persoană a cărei natură morală are un caracter dinamic. În fața lui stă deschis drumul unei continue desăvîrșiri, nu numai pe plan spiritual subiectiv, ci și pe plan istorico-social. De aceea, în fața revoluției tehnico-științifice de azi, el optează pentru știința care slujește progresul material al tuturor oamenilor, pentru o știință umanizată ale cărei cuceriri se răsfrîng pozitiv asupra existenței umane.

Teologia ortodoxă română s-a pronunțat pentru procesul de dezvoltare socială care să permită instaurarea unei vieți mai umane, bazată pe dreptate și egalitate socială. Ea acordă o mai mare apreciere posibilităților omului de a făuri istoria, valorilor morale impuse de experiența istorică, fiind astfel receptivă la valorile pe care societatea umană le promovează și le realizează spre binele întregii omeniri. În acest sens, teologia actuală consideră că în vasta operă pe care o întreprinde societatea noastră contemporană sînt puse în aplicare într-un mod specific valori umane și principii etice pe care însuși creștinismul le promovează, ca de pildă: progresul material și spiritual al colectivității, res-

117. Diac. Asist. Ion Bria, *Sensul activ al speranței creștine*, în «Glasul Bisericii», XXIX (1969), nr. 5—6, p. 777—787.

118. Pr. Prof. C. Sârbu, *Solidaritatea umana*, în «Mitropolia Moldovei și Sucevei», XXXVI (1960), nr. 9—12, p. 615—627.

119. Diac. Prof. Orest Bucevschi, *Datoriile individului față de colectivitate, după concepția creștină*, în «Studii Teologice», IV (1952), nr. 7—8, p. 361—370.

120. Prea Fericitul Patriarh Justinian, *Un sfert de veac de viață nouă a Patriei și a Bisericii noastre*, în «Biserica Ortodoxă Română», LXXVII (1969), nr. 7—8, p. 647.

pectul pentru valoarea și demnitatea omului, bunăstarea generală, munca în comun ca forță productivă și valoare spirituală¹²¹, aspectul comunitar al proprietății¹²².

Teologia slujirii patriei. Biserica Ortodoxă Română este organizată ca Biserică autocefală națională, de aceea existența și misiunea ei sînt încorporate în organismul statal al poporului nostru. Dacă din punct de vedere teologic și etic Biserica este în relație de slujire cu lumea în general, cu atît mai mult se poate spune despre raportul dintre Biserică și poporul în mijlocul căruia ea trăiește. Teologia ortodoxă nu înțelege «lumea» ca o entitate abstractă, deoarece lumea este reprezentată de societatea organizată în mod etnic, istoric, respectiv de poporul patriei din ființa căreia fac parte și membrii Bisericii. Patria în care aceștia trăiesc constituie mediul social în care se manifestă în primul rînd credința, nădejdea și iubirea lor. Prin mărturisirea lor că Biserica la care aparțin este o Biserică a poporului, fără să fie o Biserică-Stat, că este o Biserică națională, fără ca etnicitatea ei să constituie un motiv de discriminare națională sau confesională, credincioșii sînt implicați în procesul vieții sociale care se desfășoară în țara lor. Dacă teologia ortodoxă este îndreptățită să susțină că Biserica slujește lumii, atunci ea este datoare să arate că Biserica slujește în primul rînd poporului din care face parte. Astfel, participarea Bisericii Ortodoxe Române la sprijinirea acțiunilor de progres și de pace întreprinse de societatea contemporană se fundamentează și pe temeuri locale, naționale, care privesc raportul dintre popor și Biserică în țara respectivă. «Apostolatul social» pe care-l practică azi Biserica noastră se încadrează organic în slujirea de totdeauna pe care Biserica a dăruit-o poporului român¹²³. De altfel, colaborarea strînsă dintre Biserică și popor constituie o caracteristică a spiritualității ortodoxe române¹²⁴.

c) O mare pondere în studiile din ultima vreme o au problemele de teologie comparată și de ecumenism. Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian a arătat că una din principalele sarcini ale teologilor din vremea noastră este aceea de a relua și a studia aprofundat chestiunile de bază privind relațiile intercreștine, pentru crearea unui climat favorabil dialogului pe plan local și ecumenic: «Cercetînd istoria Bisericii creștine, trebuie să recunoaștem că de cele mai multe ori dezbinările și certurile dintre teologi au provocat spargerea unității Bisericii Mîntuito-

121. Prof. Diac. N. Mladin, *Problema muncii în creștinism*, în «Studii Teologice», I (1949), nr. 3-4, p. 176-205; Pr. Prof. D. Belu, *Ortodoxia și activismul omului*, în «Studii Teologice», II (1950), nr. 1-2, p. 65-79; Pr. Prof. D. Stănilone, *Învățătura creștină despre muncă*, în «Studii Teologice», V (1953), nr. 1-2, p. 24-37; Prof. N. Chițescu, *Aspecte ale concepției creștine despre muncă*, în «Mitropolia Moldovei și Sucevei», XXXV (1959), nr. 7-8, p. 438-454; Sorin Cosma, *Munca în comun și morala creștină*, în «Studii Teologice», XV (1963), nr. 3-4, p. 173-190.

122. Pr. Prof. Ioan Coman, *Temeuri biblice și patristice pentru folosirea în comun de către oameni a mijloacelor de trai*, în «Studii Teologice», V (1953), nr. 9-10, p. 590-603; Idem, *Învățătura creștină despre bunurile materiale*, în «Studii Teologice», III (1951), nr. 3-4, p. 223-240.

123. Diac. Prof. Mircea Chialda, *Creștinism și patriotism*, în «Studii Teologice», V (1953), nr. 1-2, p. 51-78; Diac. Prof. Emilian Vasilescu, *Biserica Ortodoxă și patriotismul*, în «Studii Teologice», VII (1955), nr. 5-6, p. 382-399.

124. Prof. T. M. Popescu, *Ortodoxia românească în perspectiva istoriei naționale*, în «Almanahul Credința», 1966.

rului Hristos și dacă în trecut nu s-au putut uni să refacă ceea ce au distrus, noi credem că a sosit vremea ca teologii, împreună cu conducătorii de Biserică și cu credincioșii, să se unească în duhul păcii și al dragostei și să împlinim cu toții cât mai curînd acea dorință a Marelui nostru Arhiepiscop, «ca toți să fim una» (Ioan XVII, 21) ¹²⁵.

În numeroase serii de articole, publicate mai ales în revista «Ortodoxia», au fost cercetate în spirit ecumenic relațiile dintre Ortodoxie și celelalte confesiuni creștine. Spre deosebire de încercările din trecut, cînd se folosea adesea un limbaj polemic, studiile recente cu caracter interconfesional au depășit stadiul expunerilor pur comparative, mergînd la identificarea pozitivă a ceea ce fiecare Biserică reprezintă în organismul ecumenei ¹²⁶. Fără a estompa divergențele confesionale și fără a renuța la o analiză critică a acestora, s-a procedat la o prezentare pozitivă a doctrinelor și instituțiilor celorlalte confesiuni, accentuîndu-se punctele în care ele converg sau se completează cu tradiția ortodoxă. S-au publicat fie studii de sinteză asupra celorlalte confesiuni creștine, fie articole privind doctrine particulare ale acestor confesiuni ¹²⁷, într-un spirit realist și de largă perspectivă ecumenică. Îndeosebi, s-a scos în evidență semnificația Ortodoxiei pentru problemele ecumenismului contemporan ¹²⁸.

Problemele generale ale Ortodoxiei sobornicești au fost totdeauna în atenția teologilor noștri. Hotărîrile Conferințelor Panortodoxe, ca și temele ce urmează să fie dezbătute de Sfîntul și Marele Sinod Ortodox, au format obiectul unor studii de mare autoritate teologică. După reîntoarcerea Bisericii Ortodoxe Române în Consiliul Ecumenic al Bisericilor (1961), a fost tratată sistematic și permanent întreaga problematică a mișcării ecumenice contemporane ¹²⁹. O seamă de referate au fost pregătite în legătură cu participarea delegațiilor Bisericii noastre la Conferințele organizațiilor intercreștine în care Patriarhia Română este reprezentată.

Multe colaborări provin de la ierarhi, foști profesori universitari, preoți cu activitate pastorală deosebită, cadre didactice de la Seminariile teologice și doctoranzi. Ele au fost publicate fie în reviste teologice — centrale sau mitropolitane —, fie în volume separate. Faptul că

¹²⁵. *Apostolat Social*, vol. VIII, 1966, p. 172.

¹²⁶. Ion Bria, *Aspecte dogmatice ale unirii Bisericilor creștine*, în «*Studii Teologice*», XX (1968), nr. 1—2, p. 120—154.

¹²⁷. Pr. Prof. P. Rezuș, *Preocupări și studii de teologie sistematică*, în rev. cit., p. 389—406.

¹²⁸. Pr. Prof. D. Stăniloae, *Orthodox and Modern Western Currents in Theology*, în «*Credința*», 1969, p. 67—68; Pr. Prof. Milan Sesan, *Ortodoxia și catolicitatea*, în «*Ortodoxia*», III (1951), nr. 1, p. 115—131; Prof. Ioan Coman, *Ecumenicity and Ecumenism of the Holy Fathers*, în «*Credința*», 1969, p. 61—63; Pr. Prof. D. Belu, *Ecleziologia ortodoxă și ecumenismul creștin*, în «*Ortodoxia*», XVII (1965), nr. 4, p. 493—519; Pr. Gh. Drăgulin, *Duhul Ortodoxiei și năzuințele creștine după unitate*, în «*Ortodoxia*», XXI (1969), nr. 1, p. 41—55.

¹²⁹. Pr. Prof. D. Stăniloae, *Mișcarea Ecumenică și unitatea creștină în stadiul actual*, în «*Ortodoxia*», XV (1963), nr. 4, p. 514—589; Idem, *Mișcarea Ecumenică și problemele lumii contemporane*, în «*Glasul Bisericii*», XXII (1963), nr. 3—1, p. 305—326; Pr. Prof. Corneliu Sârbu, *Ecumenismul și problemele lumii contemporane*, în «*Mitropolia Moldovei și Sucevei*», XVI (1961), nr. 1—2, p. 3—17; Pr. Prof. Ioan Coman, *Temperaturile atitudinii Bisericii Ortodoxe Române față de dialogul ecumenic cu celelalte Biserici*, în «*Ortodoxia*», XXII (1970) nr. 1, p. 20—44; I. Bria, *Aspecte dogmatice...*, p. 141—145.

cele mai multe articole au circulat prin intermediul publicațiilor periodice a dat posibilitate autorilor să urmărească îndeaproape evoluția unei probleme, să reia aceeași temă sub diverse aspecte. De asemenea, revista a pus în curent clerul și credincioșii cu tot ce este nou în gândirea și viața bisericească, pe plan local și ecumenic ¹³⁰.

Ca metodă de lucru, studiile teologice actuale se impun prin temeinicia și profunzimea cu care sînt tratate problemele. S-a părăsit prezentarea abstractă, în stil expozitiv, și s-a urmărit o interpretare în adîncime și actuală, și mai ales formularea unor concepții clare, realiste, atotcuprinzătoare. Folosind izvoarele patristice, tradiția teologică locală și cele mai reprezentative lucrări din bibliografia modernă, teologia românească a căpătat un orizont larg și un spirit de echilibru care au dus la adoptarea unor idei cu semnificație generală pentru teologia de azi.

Teologia ortodoxă română din perioada la care ne referim se distinge prin anumite principii și elemente caracteristice, care pot fi formulate astfel: 1) Principiul integrării teologiei în viața Bisericii — de unde și caracterul ei îndoit tradițional și dinamic; 2) Principiul deschiderii față de lume, și 3) Principiul identității Ortodoxiei românești.

1) Teologia ortodoxă română din ultima vreme s-a identificat mai profund cu conștiința Bisericii, cu problemele și nevoile ei, pe care le exprimă și le slujește într-un mod real, iar prin acestea a stabilit o continuitate creatoare, dinamică cu tradiția. Printr-o coordonare mai deplină între cercetarea teologică și dezvoltarea vieții bisericești, teologia a căpătat un caracter unitar. În acest sens, teologia s-a îndreptat cu multă insistență asupra problemelor de care depinde consolidarea unității lăuntrice a vieții bisericești. Ea a contribuit la unitatea doctrinară, liturgică, spirituală și organizatorică a Bisericii, o atenție deosebită dîndu-se interpretării corecte și formulării adecvate a mărturisirii de credință. Avînd un spirit dezvoltat al conștiinței Bisericii, teologia și-a redobîndit funcția ei centrală în viața bisericească și datorită acestui fapt ea a devenit un instrument indispensabil pastorației și mai ales orientării în problemele ecumenice. Teologia a contribuit în mod esențial la fixarea pozițiilor Bisericii Ortodoxe Române în probleme de mare actualitate socială și de importanță ecumenică. La rubricile «Biserica și viața», «Îndrumări pastorale», «Actualități teologice» etc., revistele teologice au publicat, sub formă de articole, referate, predici, prelucrări, dări de seamă, note și comentarii, un material de strictă necesitate pentru activitatea pastorală, catehetică și misionară a preoților.

Această integrare a teologiei în viața Bisericii a fost cu puțință și datorită faptului că în spiritul ortodox românesc tradiția are sensul de continuitate dinamică, ea constituind o realitate constantă dar deschisă unei permanente înnoiri.

2) Principiul sobornicesc, care se manifestă în deschiderea față de lume și în perspectiva ecumenică, reprezintă o altă trăsătură specifică a teologiei românești actuale. Teologia din această epocă este prin

130. Diac. Ion Bria, *Revistele bisericești — mijloc de integrare a teologiei în preocupările actuale ale Bisericii*, în «Biserica Ortodoxă Română», LXXXVI (1968), nr. 6, p. 773.

structura ei o teologie cu largi orizonturi, deoarece a înțeles mai deplin faptul că Biserica se află într-o corelație existențială și responsabilă cu lumea. S-a conturat o teologie deschisă față de problemele lumii, o «teologie a slujirii», nu atât dintr-o preocupare sociologică de a fi în pas cu vremea și în spiritul epocii, cât mai ales din conștiința mereu crescândă a relației pe care Dumnezeu o are cu lumea în și prin Biserică.

În ce privește perspectiva ei ecumenică, teologia ortodoxă română a conceput unitatea și diversitatea într-un chip dinamic, acestea fiind considerate realității izvorînd dintr-o sobornicitate multilaterală. De aceea ea aplică într-un mod larg și realist principiul sobornicității în interpretarea diversității confesionale.

Cu mulți ani în urmă, filozoful român Lucian Blaga a subliniat ideea că spiritualitatea ortodoxă are posibilitatea de a vedea orizontul ecumenic într-o «perspectivă sofianică»¹³¹, găsind pentru fiecare confesiune un simbol în arhitectura bisericească. (Ortodoxia este denumită «transcendența care coboară»). Desigur, «perspectiva sofianică» apare azi ca o schemă abstractă ce vizează o anumită metafizică a confesiunilor și ea nu se poate aplica — așa cum este acceptată și formulată de filozoful amintit — în domeniul cercetărilor simbolice. Într-o serie de studii publicate recent, Pr. Prof. D. Stăniloae, dezvoltînd ecleziologia de tip «sobornost», a arătat că diversitatea constituie o realitate ce trebuie recunoscută din ce în ce mai mult ca o manifestare autentică și firească a sobornicității. Orice Biserică aduce în creștinism o interpretare autentică, proprie, și o experiență harismatică specifică. Diversitatea teologică și confesională nu trebuie respinsă din principiu, ca fiind eterodoxă, deoarece sobornicitatea Bisericii îndreptățește o mare varietate de experiențe spirituale și tradiții bisericești, care concură într-o unitate simfonică.

Trebuie amintit aici și faptul că, în aplicarea principiului sobornicității, Biserica Ortodoxă Română a promovat ecumenismul practic pe plan local și «dialogul slujirii» pe plan ecumenic. Este cunoscut faptul că Biserica Ortodoxă Română, împreună cu celelalte Biserici și culte religioase din România, a dat o importanță deosebită ecumenismului practic local. De un sfert de veac ea promovează un spirit de înțelegere și de colaborare practică pe care l-a pus în slujba atât a refacerii unității creștine cât și în sprijinirea vieții noi a poporului român. Nu s-au formulat, din punct de vedere teologic, rezultatele acestei experiențe interconfesionale pe plan local, dar se recunoaște în comun că în cursul acestei experiențe Bisericile s-au apropiat tot mai mult, s-au redescoperit într-o lumină nouă. De la acest ecumenism practic s-a trecut în ultima vreme la discuții cu caracter teologic interconfesional. Colaborarea dintre institutele teologice ortodoxe și protestante din țară se desfășoară acum după un plan stabilit în comun, fiind studiate periodic probleme de mare importanță pentru teologia și practica ecumenică din vremea noastră.

131. *Trilogia Culturii*. Editura pentru literatură universală. București, 1969, p. 162—181.

3) Teologia ortodoxă română contemporană are o viziune și un stil propriu care provin din îmbinarea organică dintre spiritual și social, dintre credință și viață, dintre Biserică și lume.

Păstrînd continuitatea cu tradiția credinței strămoșești, teologia ortodoxă contemporană, pe lîngă faptul că a făcut progrese remarcabile în domeniul publicațiilor, și-a însușit o viziune specifică, caracterizată mai ales prin modul realist de abordare a problemelor și prin echilibrul concepțiilor sale. În studierea multor subiecte din problematica actuală, teologii români au adoptat poziții originale, au propus soluții și perspective care prezintă interes pentru întreaga mișcare teologică de azi. Unele din contribuțiile teologilor români stau la loc de frunte în literatura teologică prezentă, prin originalitatea elaborării, prin claritatea atitudinilor, fiind citate în studiile străine de referință¹³².

Astfel, în această perioadă s-au parcurs noi trepte pe calea maturizării gîndirii teologice, punîndu-se bazele unei școli de teologie ortodoxă română cu un profil propriu, care ține într-o sinteză de echilibru aspectul tradițional cu cel prezent.

În încheierea acestei prezentări, vom face unele considerații asupra sarcinilor și perspectivelor teologiei noastre actuale. În primul rînd, se impune serios problema alcătuirii unei istorii generale a teologiei ortodoxe române, în cadrul istoriei Bisericii noastre și chiar în cel al Bisericii universale. Teologia noastră de azi își are rădăcinile ei tradiționale, nu numai în literatura didactică, pastorală și liturgică, ci în toate creațiile și formele de manifestare ale spiritualității și vieții bisericești strămoșești. Putem cita aici, spre exemplificare, colindele noastre creștine în care se descrie faptul întrupării Fiului lui Dumnezeu într-o formă specifică, altcum decît în tradiția dogmatică, anume accentuînd transfigurat faptul Nașterii Domnului, starea de cheneză reală a Fiului, care nu este un accident temporar în Dumnezeire, ci modul de întruchipare al lui Dumnezeu în firea, în lumea și în istoria omului.

Vigoarea tradiției ortodoxe românești și rezistența ei istorică nu se explică decît prin originea acesteia în spiritualitatea primară a poporului nostru care s-a născut creștin, prin împletirea ei cu vechea cultură românească. În regiunile noastre a existat încă de la început un creștinism ortodox, asimilat într-un mod specific și într-o limbă proprie, organizat în comunități și episcopii autohtone independente. Reprezentanții ai Bisericii din Dacia romanizată au participat, de pildă, la Sinodul I Ecumenic (325), la sinoade locale (Sardica, 343) și la discuțiile teologice ale vremii. Nume ca: Sfîntul Ioan Casianul, Dionisie Exiguul, călugării sciți, Teofil al Gotiei, episcopii de Tomis — Teotim I, Bretanio, Valentinian —, demonstrează că în regiunile noastre au existat încă din veacul al IV-lea ierarhi, scriitori, teologi, personalități bisericești a căror

132. Vezi «St. Vladimir's Theological Quarterly» vol. 13, nr. 1-2, 1969, p. 77-92 și «Sobornost», Summer, 1969, p. 626. O privire generală a literaturii teologice didactice, inclusiv cursurile universitare nepublicate încă, vezi la A. Johansen, *Theological Study in the Rumanian Orthodox Church*, The Faith Press, London, 1961, 55 p.: Idem, *Rumanian Contributions to Ecumenical Theology*, reprinted from «Journal of Ecumenical Studies», vol. 8, nr. 1, 1971, p. 66-89.

faimă a fost recunoscută chiar de unii Sfinții Părinți ca Vasile cel Mare, Ioan Gură de Aur și Epifanie¹³³.

Pentru a înțelege și cultiva spiritul teologiei române de azi se cuvine astfel să fie cercetate matca ei de inspirație, temeiurile și izvoarele ei tradiționale, toate mărturiile și formele de expresie ale vieții spirituale ortodoxe române, de la început până în prezent. Pentru a valorifica cum trebuie momentul de maturitate la care s-a ajuns azi, ne trebuie deci o sinteză asupra întregii evoluții istorice a gândirii teologice și a culturii ortodoxe românești.

În al doilea rând, este necesară o analiză aprofundată și critică a tot ceea ce s-a scris în epoca modernă și în ultima vreme. Azi avem perspectiva istorică necesară de a înțelege întregul peisaj al teologiei ortodoxe române, de a ierarhiza contribuțiile după aportul lor la promovarea științei teologice și a spiritualității ortodoxe românești.

În literatura teologică românească există numeroase lucrări a căror valoare științifică rămâne indiscutabilă. Trebuie recunoscut însă și faptul că în unele studii și manuale publicate în trecut s-au folosit concepte și scheme străine de spiritul ortodox, că multe articole poartă amprenta momentului istoric în care au fost scrise și de aceea ele sînt azi depășite, — avînd lipsuri atît în ce privește conținutul cît și terminologia —, că unele lucrări au abordat aspecte periferice, neesențiale ale problemelor. De asemenea, unele formulări și poziții teologice din trecut au fost modificate de cercetările ulterioare.

De aceea este necesară o muncă de analiză și selecție a materialelor publicate, după criteriile științifice determinate. Este nevoie să se precizeze științific, pe date reale, ce este valid și statornic în moștenirea noastră, punîndu-se astfel în valoare cele mai reprezentative nume și cele mai semnificative opere menite să supraviețuiască și să sporească tezaurul spiritual al Ortodoxiei românești.

În al treilea rând, este necesară o sinteză a elementelor definitorii ale teologiei și spiritualității ortodoxe române. Moment de afirmare puternică, perioada contemporană constituie în același timp o bază necesară pentru a se trece la o nouă etapă: etapa sintezelor. În această direcție, drumul a fost deja deschis de Pr. Prof. D. Stăniloae¹³⁴, personalitate preeminentă a teologiei române contemporane, a cărei forță de pătrundere în noianul de taine ascuns în dogma ortodoxă provine nu numai dintr-o vastă cultură teologică, patristică, ci și dintr-o profundă experiență spirituală¹³⁵.

În aceste studii de sinteză trebuie să se identifice exact, pe bază de date concrete, spiritul specific, etosul original, esența spirituală a

133. Pr. Prof. Ioan Coman, *Contribuția scriitorilor patristici din Scythia Minor-Dobrogea la patrimoniul ecumenismului creștin din secolele al IV-lea—al VI-lea*, în «Ortodoxia», XX (1968), nr. 1, p. 3—25; Studiile la împlinirea a 1600 de ani de la cea dintîi mărturie documentară despre episcopia Tomisului, de I.P.S. Mitropolit Nicolae al Banatului și Pr. N. Șerbănescu, în «Biserica Ortodoxă Română», LXXXVII (1969), nr. 9—10, p. 959—1026.

134. Vezi studiile citate în notele 96—104.

135. Fr. Antonie Plămădeală, *Some Lines on Professor D. Stăniloae's Theology*, în «The Altar Almanach», London, 1970, p. 24—29.

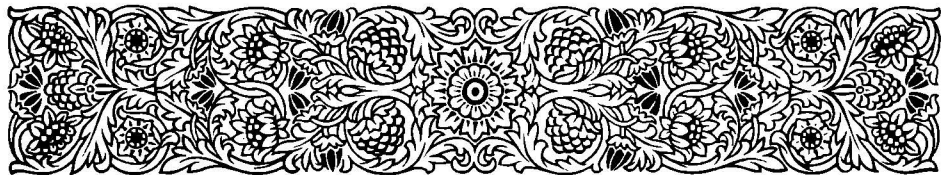
Ortodoxiei românești ¹³⁶. De pildă, în trecutul și prezentul Ortodoxiei noastre se impune, ca o dominantă majoră, corelația organică dintre spiritual și social, dintre omenesc și dumnezeiesc, dintre destin istoric și veșnicie. Paradoxal, spiritualitatea noastră de azi își trage seva din împreunarea originală dintre liturghie și didahie, dintre dogmatică și filocalie, dintre teologie și umanism social, care se observă în tot trecutul Bisericii noastre. Cultura noastră ortodoxă își are originea în această slntează originală dintre *Mărgăritarele* Sfântului Ioan Hrisostom și *Dogmatica* Sfântului Ioan Damaschin, dintre *Cazania* lui Varlaam și *Divanul* lui Dimitrie Cantemir, dintre *Viețile Sfinților* ale lui Dosoftei și *Didahiile* lui Antim Ivireanu, dintre *Cuvintele duhovnicești* ale lui Macarie și *Pravila* lui Matei Basarab. Există un suflu continuu și puternic care ține într-o succesiune și unitate spirituală *Învățăturile lui Neagoe Basarab*, *Mărturisirea* lui Petru Movilă, *Divanul* lui Dimitrie Cantemir, *Filocalia românească* și *Apostolatul social* al Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian. Acest suflu ortodox românesc original trebuie să reinnoiască teologia noastră contemporană și cea viitoare.

Așadar, ultimul sfert de veac constituie o etapă de afirmare matură și puternică a teologiei ortodoxe românești, prin lucrări, poziții și contribuții de o deosebită valoare teologică și ecumenică. Noutatea acestei epoci stă în reintegrarea teologiei noastre în orizontul spiritual al Bisericii noastre de totdeauna, în promovarea unui «spirit deschis spre toate valorile reale ale creștinismului și ale umanității» ¹³⁷. Teologia actuală este o reflectare profundă asupra Bisericii și lumii, în unitatea lor existențială și istorică, o împletire organică între tradiție și gândirea nouă a epocii — de aici stilul ei creator, caracterul ei dinamic. Sarcina tinerei generații de teologi este de a prelua, în lumina noilor exigențe și perspective, tezaurul spiritual al Ortodoxiei românești, de a-l îmbogăți și nuanța, integrându-l gândirii teologice contemporane ecumenice.

Diac. Asist. ION BRIA

136. Pr. Prof. D. Stăniloae, *Ecumenismul Ortodoxiei românești*. în «Almanahul Credința», 1966.

137. Prea Fericitul Patriarh Justinian, *Apostolat Social*, vol. IX, p. 261.

SEMNE GRĂITOARE DESPRE „FORMAREA UNEI PUTERNICE CONȘTIINȚE PANCREȘTINE“

Intr-una din cuvântările sale către preoțime (1 ianuarie 1968), Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian demonstra felul în care se putea ajunge la «formarea unei puternice conștiințe pancreștine, în legătură cu împlinirea slujirii creștine față de lume și în legătură cu responsabilitatea creștinilor pentru viața, bunăstarea, pacea și fericirea ei».

Biserica creștină, fiind un organism social, este trimisă să trăiască și să activeze în lume, de unde ea îmbracă și își însușește, în unele forme externe, procesele care au loc în viața societății omenești în mijlocul căreia trăiesc credincioșii ei și în cadrul căreia ea își desfășoară activitatea. Adică, Biserica se încadrează în organismul general social, contribuind, în calitate de component al acestui organism, la transformarea mediului social, în conformitate cu principiul dezvoltării progresive, așezat la temelia creștinismului. Într-adevăr, slujind omului în societatea în care acesta trăiește, Biserica creștină s-a aflat totdeauna în fața unor forme schimbătoare, legate de schimbările sociale ale lumii aflate totdeauna în curs de dezvoltare.

De aceea, atât creștinul individual, cât și Bisericile creștine, acceptă înnoirea vieții și colaborează la mișcarea de înfăptuire a unei societăți noi, cu o viață mai bună pentru toți oamenii, o viață întemeiată pe dreptate, pace și progres social. Această sprijinire se cere să fie făcută nu din afară, nu de la distanță, ci din mijlocul evenimentelor. Adică, procesul mondial de prefacere a lumii, de creare a unei ere noi în existența societății omenești pune Bisericile creștine și pe fiecare creștin în parte să aleagă una din două: «sau să încerce să rămână simpli observatori la ceea ce se întâmplă în lume, și prin această atitudine să favorizeze acțiunea celor ce încearcă să limiteze, să frîneze și să împiedice răspindirea procesului de înnoire socială; sau să ia parte la înfăptuirea acestui proces înnoitor și creator, participând sub toate aspectele la împlinirea năzuințelor omenirii contemporane.

Biserica Ortodoxă Română s-a alăturat de la început poporului întreg în acțiunea lui de a-și crea o viață nouă și de a asigura mai-binele și pacea în viața tuturor popoarelor.

În perspectiva deschisă de Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian se întrevede posibilitatea trecerii «de la cuvînt la faptă», la angajarea efectivă de sprijinire a acțiunii de înfăptuire a unei lumi noi, a unei vieți mai bune.

Atitudinile, pozițiile luate și acțiunile întreprinse în sinul aproape a tuturor Bisericilor creștine și organizațiilor intercreștine în ultima vreme, fac cu puțință înfăptuirea preocupării Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian că «se poate ajunge la formarea unei puternice conștiințe pancreștine, în legătură cu împlinirea slujirii

creștine față de lume și în legătură cu responsabilitatea creștinilor pentru viața, bunăstarea, pacea și fericirea ei.

*

Vom prezenta în continuare unele atitudini, poziții luate și acțiuni întreprinse de conducătorii Bisericii Romano-Catolice, Alianței Reformate Mondiale prezbiteriene și congregaționaliste, Consiliului Ecumenic al Bisericilor în legătură cu angajarea mai eficace în acțiunea de statornicire a păcii, a dreptății și a progresului social în lume, adică trecerea lor efectivă la alternativa a doua propusă de Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian.

Spre deosebire de declarațiile echivoce pe care Papa Paul al VI-lea le-a făcut în timpul călătoriei sale în America de Sud, cu privire la rezolvarea problemelor sociale prin caritatea individuală a celor bogați, în timpul călătoriei sale în Orientul Îndepărtat, Papa Paul al VI-lea s-a exprimat în sensul susținerii înfăptuirii prin reforme radicale a bunăstării în viața oamenilor și în sprijinirea luptei pentru pace.

Astfel la primirea sa pe aeroportul din Manila, Filipine (la 27 noiembrie 1970), Papa Paul al VI-lea a declarat :

«Am venit aici în cadrul misiunii spirituale; vom participa la lucrările Conferinței episcopilor din toată Asia Orientală, pentru a căuta împreună, pe linia Conciliului al II-lea de la Vatican, cum să vestim Evanghelia lui Iisus Hristos oamenilor din vremea noastră și din acest continent, cum să facem dintr-un cuvânt veșnic și universal un răspuns la problemele omului de astăzi, căci Evanghelia este pentru toți mesajul mântuirii».

Iar adresându-se către Episcopii Asiei, în timpul Adunării de la Manila, Papa spunea: «...Biserica trebuie să acorde ajutorul său pentru promovarea unui «umanism plener» adică «dezvoltarea integrală a oricărui om și a tuturor oamenilor, ca o consecință logică a credinței creștine».

În numele acestui principiu Biserica trebuie să favorizeze cu ceea ce are mai bun lupta împotriva ignoranței, a foametei, a bolii și a nesigurății sociale.

Biserica trebuie să sprijine, pentru a încuraja, pentru a îmboldi inițiativele care lucrează pentru promovarea integrală a omului.

Ca mărturie a conștiinței umane și a dragostei divine pentru oameni, Biserica trebuie să ia apărarea celui slab și sărac».

Este interesant de semnalat că atitudinile episcopilor catolici din Asia — precizate la Manila, în Filipine, în cadrul lucrărilor Adunării care a avut loc în timpul vizitei Papii Paul al VI-lea în Orientul Îndepărtat — s-au conturat în hotărârea de a sprijini vialul maselor populare dorind o «Biserică a săracilor», care să colaboreze cu toate religiile lumii și să se integreze în civilizația lumii orientale, intrucît «Biserica nu poate crea insule de bogăție în cadrul unei ocea de mizerie».

«Viața noastră personală trebuie să se evidențieze prin simplitate evanghelică, încît oricine, oricît de nenorocit ar fi, să poată descoperi în noi pe frații săi. Trebuie să avem curajul de a denunța toate formele de nedreptate, oricare ar fi rădăcinile acestora».

Adunarea a votat hotărâri și amendamente cu privire la reforma agrară, la comerțul internațional, la ajutorarea celor lipsiți, preconizînd înfăptuirea unei «teologii a dezvoltării» și precizînd rolul Bisericii în situația de conflicte, actuală.

Așadar, declarațiile Papii Paul al VI-lea — făcute la Manila, în Filipine, în timpul călătoriei sale în Orientul Îndepărtat — se deosebesc de declarațiile făcute în

timpul călătoriei sale în Brazilia: «...Sîntem obligați să îndemnăm pe toți cei responsabili să lupte cu hotărîre împotriva nedreptăților existente în situații sociale, și între grupurile sociale; și totodată să acorde cu mină tare sprijin promovării umane a tuturor cetățenilor, arătînd o atenție specială nevoilor și drepturilor celor mai săraci și celor mai părăsiți, apoi lucrătorilor care aspiră la salarii mai juste, precum și lucrătorilor agricoli care așteaptă reforma agrară».

Încheiem cu prezentarea citorva extrase din Mesajul său pentru «ziua păcii», în care Papa Paul al VI-lea semnaleză că, cu toate gesturile mari făcute în ultimii 25 de ani, totuși «îci și colo continuă și se întind discriminările sociale, rasiale și religioase, ceea ce face să renască mentalitatea de altă dată».

Pacea începe să fie socotită din nou ca simplu echilibru între forțe și armamente înspăimîntătoare...».

Cu toate acestea «în lume ia naștere o solidaritate fundamentală care sprijină pacea, iar în relațiile internaționale se dezvoltă din ce în ce premisele unei stări de înțelegere...».

De aceea, îndeamnă Papa Paul al VI-lea, «să nu ne întoarcem înapoi; să nu pierdem comonile pe care alții de greu le-am dobîndit». Să aplicăm cu curaj formula progresului uman că «orice om este fratele meu». Pacea este viitorul.

Și Papa încheie cu declarația că asigurarea păcii în lume este datoria tuturor oamenilor dar îndeosebi a creștinilor — credincioși și mai ales clerici — pentru că «nouă ne este închis drumul către altarul lui Dumnezeu, dacă noi nu vom putea înlătura mai întii piedicile dinaintea împăcării omului cu fratele său omul».

Trebuie semnalat cu bucurie faptul că Biserica Romano-Catolică a parcurs încet drumul de la poziția de sprijinitoare a războiului din Vietnam, cum o fixa fostul cardinal Spellman, pînă la pozițiile enunțate acum în Asia prin întîistătătorul său și prin episcopii locali.

*

Dacă în trecut cele mai multe Biserici Protestante au sprijinit pozițiile capitalismului, iar apoi s-au încadrat în alternativa primă, de așteptativă față de procesul de înnoire a lumii, ori au ajuns chiar la sprijinirea verbală a acestui proces, în ultimii ani se manifestă o intensă străduință de angajare în acțiunea de înfăptuire a unității creștine și de slujire a lumii frămîntată de grave probleme sociale.

Vom exemplifica această stare din lumea protestantă cu o prezentare asupra lucrărilor de constituire a *Alianței Reformate Mondiale prezbiteriene și congregaționaliste* stăruind îndeosebi asupra țelurilor ce-și propune Alianța să realizeze.

Convocate în același timp și în același loc (la Nairobi, în Africa), pentru a dezbate aceeași temă («Dumnezeu împacă și eliberează»), adunările generale ale celor două Consilii independente ale Bisericilor Reformate — *Alianța Reformată Mondială* și *Consiliul Congregaționalist Internațional* —, au ajuns la fuziunea celor două consilii într-o organizație unică sub numele: *Alianța Reformată Mondială prezbiteriană și congregaționalistă*. În acest fel cele peste 55 de milioane de creștini reformați răspîndiți în 75 de țări, — organizați în 127 de denominațiuni — vor fi de acum înaintea reprezentanți în raporturile cu celelalte Biserici creștine de același organ cu caracter internațional.

În conducerea noii Alianțe Reformate Mondiale prezbiteriene și congregaționaliste au fost aleși:

Președinte — M. Thompson, secretarul general al Bisericii Prezbiteriene Unite din Statele Unite ale Americii (înlocuind pe vechii președinți ai celor două consilii: Pastorul Ashby Bladen din Statele Unite — fost moderător al Consiliului congregaționalist internațional; și Pastorul Wilhelm Niesel din R. F. a Germaniei — fost președinte al Alianței Reformate Mondiale);

Președinte al Departamentului pentru Cooperare și Mărturisire: Pastorul Raymond V. Kearns, prezbiterian din New York;

Președinte al Comitetului teologic — Prof. Jürgen Moltmann de la Universitatea din Tübingen;

Au mai fost aleși: *trei vicepreședinți și 15 membri în Comitetul executiv* al Alianței Reformate Mondiale prezbiteriene și congregaționaliste.

După încheierea lucrărilor de perfectare a fuziunii, a avut loc un serviciu religios, oficiat de Secretarul general al Consiliului Ecumenic al Bisericilor, Pastorul Dr. Eugène Carson Blake, împreună cu trei sulte de participanți la adunarea generală.

În alocuțiunea rostită cu acest prilej Pastorul Eugène Carson Blake a declarat că este convins că în purtarea Sa de grijă Dumnezeu cheamă pe toți credincioșii Săi — congregaționaliști, reformați, prezbiterieni, luterani, anglicani, baptiști, ortodocși și romano-catolici — să încheie o nouă formă de alianță cu El. După aceea s-a declarat deosebit de mulțumit că evenimentul acestei fuziuni a avut loc pe pământul Africii, constituind astfel dovada că Biserica Africană, până nu demult Biserică a misiunii, devine treptat Biserică soră.

Trecându-se la lucrările propriu-zise pentru care fuseseră convocate Adunările generale ale celor două Consilii, s-a procedat la organizarea a patru grupe de lucru, având sarcina să dezbătă anumite aspecte ale temei generale («Dumnezeu împacă și eliberează») și să întocmească un referat unic, care a fost supus dezbaterii generale în ședințe plenary.

Prima grupă a dezbătut și a întocmit referat asupra temei: *Impăcarea și creația — libertatea lumii lui Dumnezeu*. Făcând legătura între creație și împăcare, ținând seama de ceea ce face Dumnezeu pentru om și de problemele urgente ale omenirii, referatul recomandă printre altele noii Alianțe Reformate mondiale prezbiteriene și congregaționaliste ca:

— să propună și să susțină măsurile politice, economice și sociale care promovează împăcarea și împiedică dominarea unei culturi asupra altei culturi, deschizând drumul înbogașirii culturilor prin schimburi reciproce;

— să sprijine acțiunile Consiliului Ecumenic al Bisericilor și ale altor organizații pentru dezvoltare;

... să contribuie efectiv la îmbunătățirea nivelului de viață în regiunile în curs de dezvoltare;

— să studieze îndeaproape problemele: a) Doctrina suveranității lui Dumnezeu și consecințele ei pentru înțelegerea locului și slujirii omului în natură; b) Semnificația lumii seculare și a secularizării, subînțelegând relația între cultură și Evanghelie în Biserică; c) Probleme ridicate de interpenetrarea între culturi, între unele Biserici (în legătură cu cultul, poligamia, felul de abordare a altor religii etc.); d) Probleme de etică ce necesită un dialog între teologi și învățați sau persoane angajate în activități profesionale precise (în legătură cu programul de studii al Consiliului Ecumenic al Bisericilor).

A doua grupă a dezbătut și a întocmit referat asupra temei: *Impăcarea și umanitatea — libertatea omului*.

În referat se precizează că : Dumnezeu-Tatăl, a creat pe toți oamenii ca să fie frați și să-și manifeste iubirea frățească printr-o ordine socială justă, care împacă toate. Pentru împăcare lumea are nevoie de un spirit nou, care să unească împăcarea cu dreptatea.

Întreaga ființă divină și umană a lui Iisus Hristos și întreaga Lui activitate a dovedit că El este acest spirit nou, Care s-a datuit pentru toți, dar îndeosebi pentru cei săraci și oprimați. Ca urmași ai Lui creștinii trebuie să știe că sistemele sociale care subjugă pe oameni pot și trebuie să fie schimbate și că în acest scop Mîntuitorul a poruncit ucenicilor Săi să stăpînească tehnica necesară pentru o acțiune socială și politică eficace și să grăiască cuvînt profetic care întii rănește și apoi vindecă. Dar mai presus de toate El poruncește Bisericii să demonstreze prin unitatea sa și prin stilul său de viață că poartă grijă de cei oprimați și că se poate crea din umanitatea divizată o comunitate unică înfățișînd toate barierele ridicate de oameni.

Grupa a treia a dezbătut și a întocmit referat asupra temei : Împăcarea și societatea — libertatea unei ordini juste.

Referatul pornește de la afirmația că Dumnezeu este izvorul și măsura dreptății în societatea omenească ; că Iisus Hristos s-a întrupat pentru ca oamenii să-l poată cunoaște și pentru ca El să poată împărtăși «condiția» oamenilor ; că Biserica este comunitatea care recunoaște acțiunea lui Dumnezeu de împăcare și de transformare în viața omenească și care încearcă să proclame această acțiune prin cuvînt și fapte, dar adesea a ajuns să lucreze contrariul. Apoi propune pentru studiu și realizare zece subiecte care se referă la starea actuală a Bisericii creștine în diferite părți ale lumii. De asemenea este semnalat pericolul pe care-l reprezintă «rasismul alb» pentru Bisericile din Africa.

Grupa a patra a dezbătut și a întocmit referat asupra temei : Împăcarea și Biserica — libertatea mărturiei creștine.

Referatul recomandă dezvoltarea de noi structuri la toate nivelele vieții Bisericii, pentru a se permite unor grupe de creștini să acționeze cu îndrăzneală pentru împăcare. Pînă la organizarea noilor structuri, referatul propune ca Bisericile membre ale Alianței Reformate Mondiale prezbiteriene și congregaționaliste să susțină pe creștinii din toată lumea care luptă pentru împăcare.

Referatul socotește că pentru aceasta este nevoie de noi modele de conduită în lumea în care trăim astăzi împreună.

La sfîrșitul discutării referatelor celor patru grupe în ședințe plenare, a fost redactat un *Mesaj către Bisericile membre ale Alianței* ; a fost adoptată o nouă *Constituție* și noi *Regulamente* privind organizarea Alianței.

*

Încheiem exemplificările noastre cu redarea poziției de angajare pe care s-a situat Consiliul Ecumenic al Bisericilor în sprijinirea efectivă a celor ce luptă împotriva rasismului.

Comitetul Central al Consiliului Ecumenic al Bisericilor a hotărît, în sesiunea sa de lucru de la Canterbury, să creeze un «Fond simbolic special» de 200.000 de dolari pentru sprijinirea luptei împotriva rasismului, și a autorizat pe Secretarul General al Consiliului, Pastorul Dr. Eugène Carson Blake, să alimenteze acest fond din rezervele proprii ale Consiliului Ecumenic și să intervină pe lângă Bisericile membre pentru a contribui la mărirea acestui fond.

Față de această acțiune categorică de angajare a Consiliului Ecumenic în lupta pentru dreptate socială, unii conducători de state și Biserici au protestat sub motiv

că nu este îngăduit ca Bisericile creștine să acorde sprijinul lor unor organizații angajate în acțiuni de violență.

Răspunzând Bisericilor din R. F. a Germaniei care-și însușesc acest punct de vedere, Secretarul General al Consiliului Ecumenic preciza: «Până acum Consiliul a refuzat permanent să admită violența ca mijloc de rezolvare a conflictelor. Însă de îndată ce violența exercitată de opresorii albi devine de nesuportat pentru cei ce cad victimă acestei oprămiri, ce trebuie să facă cei oprimați și care este datoria noastră? Trebuie, oare, îngăduit ca cei oprimați să fie exterminați și să li se interzică dreptul de a se apăra?»

În perspectiva acestei precizări a Secretarului său general, hotărârea Consiliului Ecumenic al Bisericilor de a sprijini direct lupta împotriva rasismului alb apare în adevărata sa lumină.

Intr-adevăr, în timp ce toate măsurile preconizate de Organizația Națiunilor Unite în legătură cu rasismul s-au dovedit inoperante, iar marile națiuni au lăsat ca victimele rasismului să-și ducă mai departe soarta lor de oprimați, Consiliul Ecumenic al Bisericilor a demonstrat prin gestul său că victimele rasismului nu sînt singure. Și că dacă Bisericile creștine nu aprobă metodele violente folosite de victime în apărarea lor, ele aprobă obiectivele luptei lor și că menirea Bisericilor creștine este de a se afla totdeauna de partea celor săraci și oprimați.

Gestul Consiliului Ecumenic al Bisericilor are însă și un sens mai profund. Dacă toate declarațiile, chemările, mesajele, moțiunile făcute de Consiliu timp de douăzeci de ani în favoarea victimelor rasismului au fost neluate în seamă, prin gestul «simbolic» de acum Consiliul Ecumenic a voit să demonstreze că a venit vremea cînd «cuvîntul» trebuie urmat de «faptă». Întrucît orice cuvînt neurmat de acțiune pierde credibilitatea, Consiliul Ecumenic al Bisericilor a vrut să arate limpede că este în întregime angajat în declarațiile pe care le face.

Desigur acțiunea aceasta — care demonstrează curajul de a fi consecvent cu pozițiile exprimate în timpul lucrărilor Adunării generale de la Upsala și ale sesiunii Comitetului Central de la Canterbury — urmează să fie supusă dezbaterii Comitetului Central al Consiliului Ecumenic ce va avea loc la Addis Abeba, în ianuarie 1971.

*

Biserica Ortodoxă Română a văzut limpede încă de la sfîrșitul războiului al doilea mondial că interdependența ce există între viața lumii și viața Bisericilor obligă Bisericile creștine și pe credincioșii lor la participare activă la înfăptuirea noului în viața lumii. Și, conștientă de aceasta, Biserica Ortodoxă Română a pășit definitiv pe acest drum nou, pe care astăzi vin și cei ce pînă acum au mers pe drumuri lăturalnice.

De aceea semnalăm cu satisfacție această împlinire a prevederilor Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian și apariția semnelor de «formare a unei conștiințe pancreștine», ca urmare a «străduințelor susținute care se depun în timpul din urmă de către toți oamenii de bine din lume pentru apropierea, înțelegerea și cooperarea dintre oameni și popoare, în vederea realizării mai-binelui comun, — ceea ce constituie un semn al veacului nostru», — spune Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian.

Intr-adevăr, în istoria creștinismului, ca și în istoria omenirii, a început o nouă perioadă. De aceea, spune Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, «pe plan general

uman, apropierea dintre diferitele confesiuni creștine este favorizată de întreaga ambianță în care se dezvoltă relațiile dintre popoare și dintre oameni în epoca contemporană. Trăim, în adevăr, astăzi sub semnul epocal al eforturilor pentru statornicirea unui climat de apropiere, de cunoaștere reciprocă, de înțelegere și de bună conviețuire între toți oamenii. Popoarele lumii caută să-și deschidă tot mai multe căi de legătură, de cooptare și de prietenie. La aceste eforturi trebuie să contribuim și noi conducătorii și credincioșii tuturor Bisericilor creștine, care sînt și rămîn răspunzătoare în și față de lumea actuală. Ele nu se pot sustrage în nici un chip de la această răspundere, oricare ar fi complexitatea problemelor pe care lumea de azi le pune».

Pentru aceasta, precizează Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, «Biserica Ortodoxă Română susține crearea unui ecumenism integral, care are menirea să adune și să determine pe toți creștinii oa, peste deosebirile dogmatice confesionale, să colaboreze la rezolvarea tuturor problemelor majore care astăzi preocupă toate popoarele de la un capăt pînă la celălalt capăt al pămîntului».

Pr. POPESCU M. ARISTIDE

MAICA DOMNULUI DUPĂ CĂRȚILE NOASTRE DE CULT

INSEMĂNĂRI DE MARIOLOGIE ORTODOXĂ

Partea I : profeții și simboluri

1. *Cultul Maicii Domnului în general.* — Cu studiul 'de față, adresat, în primul rând, evlaviei credincioșilor, și limitat la cărțile noastre de cult, la Octoihul cel mare, îndeosebi, începem zugrăvirea, în litere, a chipului cultic al Maicii Domnului, cu sublinierea, din capul locului, că nu vom întilni-o nicăieri, mai desăvârșită și mai strălucitoare ca aci, chiar dacă, vorba Sfântului Ioan Damaschin, despre ea nu se va putea spune totul niciodată¹, ca una care este mai mare decît toți sfinții și îmbelșugat acoperită de slava Fiului ei.

Și acum, pornind la studiul de față, trebuie să mărturisim că nu avem nicidecum în gînd să ne luăm la vreo întrecere cu vreo altă confesiune creștină, ci vom face totul, între frumătățile noastre ortodoxe, pentru a ajunge la acel sațiu pe care, cu toată rîvnirea lor, nu-l istovesc cărțile noastre de cult, sațiu de laudele ei, de devoțiune, de preamărire, de rugăciune mai ales. Și nu vom porni la drum cu un asemenea gînd, fiind că, nu vom afla pe Maica Domnului, mai lăudată, mai cinstită, mai preamărită și mai împodobită de faimec literar și poetic, sau de dreaptă învățătură, ca în Ortodoxie².

Și, fiindcă sîntem la partea introductivă, trebuie să spunem, cu primele noastre cuvinte, că laudele cultice ale Maicii Domnului sînt inspirate, în măsură covârșitoare, marilor ei imnografi, de cărțile Vechiului Testament, pline de profeții și de simboluri ce aveau să se împlinescă, peste veacuri și veacuri, în ea. Aceasta nu înseamnă însă că Sfintele Evanghelii, cu toată modestia lor informativă în problemă, ar fi cu ceva mai prejos. Este drept că în ele ni se spun doar cîteva cuvinte, patru la număr, în sprijinul studiului nostru și anume «plină de har» și apelativul ei cel mai de seamă «Maica Domnului», dar în ele, de fapt, se cuprinde totul, cum într-o ghindă o pădure de stejări sau într-un bob de grîu un lan întreg³. Sînt numai cîteva cuvinte, dar denumirea dată ei aci de «Maica Domnului», este echivalentă, pentru toată lumea, cu cea de «Născătoarea de Dumnezeu», adică cu cel mai frumos și cuprinzător dintre titlurile ei și care, cu timpul, avea să ajungă și cel mai familiar, titlu, în jurul căruia,

1. Vezi *Cuîntarea I-a la Adormirea Maicii Domnului.*

2. *Octoihul Mare*, duminică dimineața, glas 3, cînt. 9-a, al de Dumnezeu Născătoarei.

3. *Luca*, I.

se va cristaliza, tot cu vremea, ca un centru de atracție, toate celelalte forme ale dogmaticii ei: maternitatea dumnezeiască, sfințenia, fecioria, mărirea și suveranitatea⁴.

În altă ordine de idei, tot în această parte a studiului ei, este necesar să amintim, ca o generalitate, că în dogmatica și în cultul ortodox al Maicii Domnului nu avem să întîlnim cele două formulări mariologice de mai târziu, emise, cu titlu de dogmă, de biserica romano-catolică: *immaculata concepție*, adică nașterea ei în afara păcatului originar, dogmă emisă în anul 1854 și înălțarea ei cu trupul la cer, formulare mai recentă, anume din anul 1955⁵. Maica Domnului este aclamată drept «mai cinstită decît heruvimii și mai mărită fără de asemănare decît serafimii. Ne ajunge că ea rămîne de-a pururi nedespărțită de Fiul ei. Iar dacă ne mărginim strict la domeniul cultic al problemei noastre, vom privi mereu aci și în aceeași linie, cele două mari scaune împărătești: cel al Maicii și cel al Fiului ei, al pantocratorului și al panaghiei.

Și în sfîrșit, Cultul Maicii Domnului, așa cum este el azi încheșat în Biserica ortodoxă și în cărțile ei cultice, este opera unei vremi îndelungate și a multor frămîntări dogmatice și practice. A trebuit să treacă mai bine de cinci veacuri, pînă cînd Biserica să împletească, în priveliștea tuturor, mărețea ei cunună cultică și s-o așeze, cu evlavie și devoțiune, pe cea mai frumoasă și curată frunte din lume, pe fruntea «Născătoarei de Dumnezeu».

Cărțile Vechiului Testament, ca moment esențial de inspirație cultică marianistă, observăm că nu pronunță niciodată numele de «Maica Domnului» și aceasta pe drept cuvînt. Singurul nume al ei, pronunțat de ele, este cel de «fecioara» și aceasta cu deosebire în cărțile poetice și profetice. Un singur pasagiul, din o lucrare închinată ei de lumea artelor, va fi de ajuns ca să ne rezume aproape tot ce este cuprins în ele cu privire la ea⁶: ea este albă și grațioasă, ca și crinii cîmpului (Cîntarea Cîntărilor, II, 1); este încîntătoare ca trandafirul din Ierihon (Eccl. XVI, 18); este strălucitoare ca rugul din Oreb (Ieșire III, 2); este maiestuoașă ca cedrul din Liban (Eccl. XXIV, 17); este suplă și delicată ca planta din Cades (Eccl. XXIV, 19); este tristă și melancolică ca măslinul din Ghetsimani și ca chiparosul din Sion (Eccl. XXIV, 17); în ochi are strălucirea curățeniei porumbiței (Cînt. Cînt. V, 15); glasul îi geme iubitor ca al Iurturelii (Cînt. Cînt. II, 12); pe buze are dulcețea mierii și roua dimineții (Înțelepciunea lui Solomon XI, 23); fruntea îi strălucește ca albeata lunii (Cînt. Cînt. VI, 9); obrații îi sînt mai frumoși decît penele porumbiței (Psalm LXV, 16); gîtul îi strălucește ca pietrele scumpe (Cînt. Cînt. I, 10), iar umerii îi dispar sub o mantie mai strălucitoare decît soarele (Cînt. Cînt. VI, 9). În ce privește cărțile profetice, ele aveau să se preocupe îndeosebi de aspectul dogmatic, aspect la largul lui în cărțile de cult, sub termenii: pururea fecioria, neprihănirea și toate elementele care aveau să ducă la formularea de «Născătoarea de Dumnezeu», adică la nota dominantă a cultului ei.

În cărțile Noului Testament, lucrurile sînt, din punct de vedere dogmatico-cultic, cum am mai spus, foarte restrînse. Locul cel mai de preț pentru problema noastră, ni-l pune la îndemînă Sf. Evanghelist Luca, atunci cînd ne vorbește despre Buna-vestire⁷ și despre dialogul dintre Elisabeta și Maria⁸. Reținem de aci textul în cauză, luat din închinarea Elisabetei și anume: «Binecuvîntată ești între femei și binecuvînt-

4. Henri Barré, *La Royauté de Marie pendant les neuf premiers siècles*, în «Recherches de science religieuse», tom. XXIX, 2, an. 1939, p. 147.

5. Vezi: *O nouă rătăcire a papalității*, în «Ortodoxia», II, nr. 4. (Oct.—Dec.) 1950, p. 497.

6. Vezi: C. Jégliot, *La Vierge dans l'art*, p. 27.

7. Avril 1905.

8. I, 26—38.

tat este rodul pîntecelui tău și de unde mie aceasta ca să vie la mine *Maica Domnului meu*», text în care această denumire este echivalentă cu cealaltă care, peste citeva veacuri, avea să provoace conflictul nestorian, denumirea de «Născătoarea de Dumnezeu».

Cultul Maicii Domnului, într-o formă restrînsă, dacă facem o sumară privire istorică, a existat chiar din primele timpuri ale Bisericii, aci ieșind mai la suprafață, aci mai aprofundîndu-se, după împrejurări, de multe ori foarte vitrege, ca de pildă în vremea marilor persecuții din primele veacuri creștine. Dar, cu totul la suprafață și în plină lumina zilei, el începe să iasă în vremea libertății religioase, acordată bisericii și cultului creștin de către împăratul Constantin cel Mare, care, ca un bun început, își închină cetatea care îi poartă numele, Maicii Domnului, Stăpînei apărătoare. Apariția liturgiilor favorizează și ea lucrurile și dă o tot mai mare amploare cultului ei, îndeosebi prin formularea dogmatică cea mai de seamă a lor «prea sfînta», «curata», «prea binecuvîntata», «slăvita Stăpîna noastră», «de Dumnezeu Născătoarea» și «pururea Fecioara».

Secolul următor, oînd are loc conflictul nestorian, deschide tot mai mult perspectiva cultului Maicii Domnului. Nestorie, cum este știut, învăța și susținea că Maica Domnului nu este «Născătoare de Dumnezeu», ci numai «Născătoare de Hristos». Era o erezie evidentă, dar ea a fost repede răsturnată, cu toată competența dogmatică, de către Sf. Kiril al Alexandriei care, printre altele, închină Maicii Domnului unul dintre cele mai frumoase imnuri ale ei și chiar și ale Bisericii universale: «Bucură-te Marie, Maica lui Dumnezeu, comoară vrednică de închinăciune a întregii lumi, candelă ce nu se stinge în veci, cunună strălucitoare a virginității. Biserica nezdrobotită, Maică și Fecioară, fiindcă cel născut din tine se numește, în Sfintele Evanghelii, Cel preaslăvit, care vine întru numele Domnului! Bucură-te, tu, care în sinul tău feciorelnic, ai purtat pe cel necuprins! Tu, prin care Sfintei Treimi i se aduce cinste și închinăciune; tu, prin care s'a înălțat în toată lumea, de mare preț Crucea Mîntuitorului! Bucură-te, tu, prin care cerul tresaltă, îngerii și arhanghelii sînt în mare veselie, duhurile sfinților au fost puse pe fugă! Tu, prin care Fiul lui Dumnezeu Unul-Născut le-a răsărit ca lumina celor ce tinjeau în întuneric!» După sinodul urmat de acest conflict, numele ei de «Născătoarea de Dumnezeu», devine acum atît de scump Bisericii Grecești, încît, o vreme întregă, în locul obișnuitei aureole din jurul capului ei, i se scrie, pe frunte, cu litere de aur «de Dumnezeu Născătoarea»⁹.

Secolul al șaselea este secolul de apogeu al cultului Maicii Domnului. Începînd de acum, ea este «Sfînta poporului». Autoritatea bisericăască superioară, mereu cu gîndul la conflictul nestorian și la cele petrecute atunci, păstra o rezervă, este drept, dar numai formală, în fața entuziasmului credincioșilor, creator al cultului ei, dar, în fundul sufletului, participa întru totul la meajmămurita bucurie, transformată într-o adevărată erupție. Pretutindeni o priveleşte din cele mai impunătoare: credincioșii purtau în mîini luminări aprinse; orașul era un ocean de bucurie, de lumină și de cîntări; în biserici se improvizau scene, pe care se înfățișau viața și faptele Maicii Domnului. Tot atunci i se pun în circulație și minunile, pe care cel de al șaptelea sinod ecumenic avea să le recomande ca pe fapte de credință și de evlavie pentru tot sufletul. Golul lăsat de poezia și de literatura clasică, de mult apuse, începe a fi umplut, tot acum, de o nouă poezie și literatură, cea religioasă bizantină, liberată

9. Vezi Gala Galaction, *Piatra din capul unghiului*, București, 1926, p. 56.

10. Cordonnier, *La très Sainte Vierge* p. 323—324.

de cea încorsetare a talentului, cauzată de metrică, izvorită din nestăvilta și nepotolita evlavie generală, legală de cultul Maicii Domnului. Liricul, epicul, dramaticul, își ating acum, culmile lor de frumuseți și de mister, prin pana și versul marelui imnolog Roman Melodul, originar din Beirut și stabilit în Constantinopol. O întreagă avalanșă de sensibilitate religioasă specifică Siriei, se revarsă acum peste rețele și dogmaticul Bizanț. Apare acum capodopera poeziei creștine a lui Roman Melodul «Fecioara astăzi», condacul de la Naștere, care în foarte scurt timp, ajunge cîntarea cea mai populară, chiar imnul religios al Bisericii. Era cîntat în toate casele și de toate vîrstele și rangurile. Pînă în secolul al doisprezecilea îl auzim cîntîndu-se la banchetele festive de la curtea imperială și uzul acesta a trecut și la alte popoare. La noi, în ajunul Crăciunului, preotul mergea cu icoana Nașterii, din casă în casă, cîntînd, pe lîngă tropar, și condacul acesta. Era cîntat apoi și de strămoșii noștri la masa din ziua de Crăciun, iar melodia lui avea să fie împrumutată și de colîndul popular¹¹. Și tot lui Roman Melodul i se atribuie și Marea Acatist, compus în cîns-tea sărbătorii Bunevestiri, existentă pe atunci, probabil, la calendarul Bisericii constantinopolitane, alcătuit din 24 de strofe inegale, după literele alfabetului grecesc, «imn de o rară frumusețe literară și pe de-a-ntregul pătruns de misticism biblic, imn de mulțumire pentru binefacerile aduse lumii de întruparea Mîntuitorului»¹².

În sfîrșit, cultul bisericesc al Maicii Domnului va fi mereu sporit de alți mari oratori, poeți și imnologi și martore ale acestui lucru sînt și rămîn cărțile noastre de cult. Roman Melodul va avea de urmași atîția și atîția lăudători ai ei. Va avea, de pildă, pe Andrei Criteanul și mai înainte de acesta pe Sf. Gherman, patriarhul Constantinopolului, chiar dacă este de o importanță mai mică. Acesta din urmă are șapte cuvîntări despre Maica Domnului, în toate ogîndindu-se neprihănită ei fecionie și nemărginita ei mijlocire pentru lume, pe lîngă Fiul ei. Una din ele este în versuri. Va urma apoi Sf. Ioan Damaschin, cărui i se atribuie alcătuirea Octoihului Mare și care a scris, între altele, și o serie de poezii la Bunavestire și la Adormirea Maicii Domnului.

Și, de acum încolo, cultul Maicii Domnului se va desfășura întru evlavie și admirație unanimă, în limitele lui trasate de înaintași. Au mai apărut și unele incidente, cel iconoclast de pildă, care a fost lichidat de către sinodul al șaptelea ecumenic și mai ales cele două mari atitudini divergente, care au avut loc peste multe veacuri mai apoi: atitudinea neo-nestoriană a Bisericii Protestante și cea a Bisericii Romano-Catolice, recentă. Petru Movilă face acum, la noi, ceea ce făcuse patriarhul Ciril al Alexandriei, la sinodul din 431. O altă atitudine negativă față de cultul curent al Maicii Domnului în Ortodoxie, are loc și la noi. Incidentul a fost izolat și fără consistență. La lichidarea lui, a contribuit, prin presa noastră bisericească de atunci, îndeosebi preotul Gala Galaction, prin o fermă punere la punct a cazului, prin cele două articole ale sale: «Născătoarea de Dumnezeu» și cel intitulat «Bucură-te, mireasă, pururea Fecioară», înserate într-un studiu mai cuprinzător, intitulat «Piatra din Capul Unghiului» (București 1926, pag 51—56, 63—67).

2. *Apelative cultice profetico-simbolice.* — În cele ce urmează, în această primă parte a studiului nostru, vom desfășura, prin o trecere în revistă, mai toată seria de apelative profetico-simbolice, prin care se împodobește și preamărește chipul cultic

11. Vezi: I. Petrescu-Visarion, *Condacul «Fecioara astăzi»*, p. 37. Vezi, în general, Célestin Chevalier, *Mariologie de Romanos (490—550 environ) le roi des mélodes*, în «Recherches de science religieuse», tom. XXVIII, I, Fevr. 1938, p. 48—71.

12. Vezi Célestin Chevalier, *op. cit.*

al Maicii Domnului și prin care se fixează pentru de-a pururi atitudinea dogmatică, pe cale de cult, a Ortodoxiei față de Maica Domnului, în cele două mari ipostaze ale ei : cea a de Dumnezeu-Născătoarei și cea a Pururea Fecioriei.

a. *Crinul din văile vieții pămîntești*. — Cu acest apelativ, sîntem în dreptul uneia dintre cele mai frumoase expresii simbolice, legată de cultul bisericesc al Maicii Domnului. Acest apelativ al ei este luat de imnologii noștri din simbolismul cărții biblice Cîntarea Cîntărilor, din acel dialog celebru dintre mire și mireasă¹³. Inspirat de aci, poetul și cîntărețul bizantin al Maicii Domnului va numi-o «crin cu porfira duhului celui dumnezeiesc vopsită... în mijlocul spinilor strălucind», «crin din văile lumești, prin care s-a umplut lumea de mireasmă duhovnicească»¹⁴.

b. *Eva cea nouă*. — În atîtea și atîtea rînduri, cărțile noastre de cult cîntă pe Maica Domnului cu primul ei apelativ, atît în ordinea dogmatică, cit și în cea cultică, apelativul de «Eva cea nouă», sau «altă Evă». Este vorba de un apelativ care este tot atît de simbolic, pe cit este și profetic. Numai două texte din Marele Octoih ne sînt suficiente spre a demonstra justetea vizărilor imnologului nostru marianist. Eva cea moartă prin păcat, este mîntuită acum de o «Nouă Evă», incomparabil mai prestantă decît cea dintîi, mai vie și mai nouă și în stare să calce și să zdrobească capul șarpelei amăgitor și să rupă lanțurile păcatului cel de demult, ca una care a născut pe Fiul lui Dumnezeu și Mîntuitorul lumii¹⁵. Și tot în aceeași postură, ea avea «să dărîme și peretele cel din mijloc al vrajbei, să aducă pace și să ne deschidă împărăția lui Dumnezeu»¹⁶. În același cadru de idei, ea mai este numită și «pom al vieții», ca una din care nu a mai răsărit «rodul mîncării cel aducător de moarte oamenilor, ci dulceața vieții cea pururea vecuitoare, spre mîntuirea noastră»¹⁷. O dată cu aceasta, subliniază, mai departe, imnologul nostru, «s-a plătit și datoria cea de demult a Evei, celui ce s-a arătat pentru noi Adam Nou» Maica Domnului devenind astfel «zidirea cea mai curată, fapt pentru care nu se poate opri, cuprins de atîta uimire, să exclame : «Auzi cerule minumi și ascultă pămîntule, că fiica căzutului Adam celui din țărînă, s-a făcut lui Dumnezeu și făcătorului ei, Născătoare, spre mîntuirea și înnoirea noastră»¹⁸.

c. *Porumbița și mieluseaua*. — Ideea simbolică, cuprinsă în apelativul de «crin» dat Maicii Domnului de către cărțile noastre de cult, este continuată și lărgită prin alte două apelative, în speșă, cel de «porumbiță», «porumbița cea cuvîntătoare» și cel de «mieluseaua». Observăm însă că, deși, în fond, aceste două apelative au același conținut dogmatic, în formă există o nuanță de deosebire între ele : apelativul de «porumbița» se referă mai mult la neprihănirea ei trupească și sufletească, pe cînd cel de «mieluseaua» celui mai mult la neprihănirea gîndului, a cugetului, a intențiilor și hotărîrilor Maicii Domnului.

Denumirea de «mieluseaua» cuprinde în ea, între altele, și o rațiune foarte lemeinică, prin aceea, anume, că, în cărțile noastre de cult, ea este pusă de-a dreptul în analogie cu una din denumirile simbolico-dogmatice date Fiului lui Dumnezeu și

13. Cap. II, 1.

14. *Octoihul Mare*, duminică dimineața, glas. 4, cînt. 9-a și miercuri dimineața, glas. 5, cînt. 4.

15. *Facere*, III, 20.

16. *Vezi : Octoihul Mare*, vineri dim. glas. 6, alt canon, al Prea Sfîntei de Dumnezeu Născătoare, cînt. 6-a, altul și simbătă dimineața, glas 7, alt canon, al morților, cînt. 9-a altul, al Născătoarei.

17. *Octoihul Mare*, simbătă seara, glas 1, Slavă, Și acum, Dogmatica ; *Octoihul Mare*, duminică dimineața, la utrenie, glas 1, peasna a 4-a, a Născătoarei de Dumnezeu și *idem*, peasna a 4-a, alt canon, al Crucii cu al Invierii, a Născătoarei de Dumnezeu.

18. *Octoihul Mare*, duminică la utrenie, glas 1, peasna a 4-a, alt canon al Născătoarei de Dumnezeu.

anume cea de «Miel», denumire pe care o întâlnim, pentru prima dată în Noul Testament și anume în exclamația Sfântului Ioan Botezătorul: «Iată Mielul lui Dumnezeu, care ridică păcatul lumii»¹⁹, și care avea să rămână termen cultic, cu precădere în rînduiala proscomidiei. Ne vom întâlni cu acest apelativ, atât de frumos și de cuprinzător, îndeosebi în slujba din zilele legate de Sfintele patimi ale Mîntuitorului, în Sfînta și marea săptămină în primul rînd. Și le vom întâlni și laolaltă, atât pe cea de «mielușeava», cit și pe cea de «Miel», mă refer la denumiri, ca în textele: «Mielușeava cea preacurată, pe Mielul și Păstorul văzîndu-l spînzurat și mort pe lemn, cu lacrimi striga, ca o maică tînguindu-se» sau ca în textul: «Ca pe un Miel pe Hristos spînzurat pe cruce, văzîndu-l mielușeava, tînguindu-se zicea»..., sau ca în textul și mai cuprinzător: «Mielușeava care a născut pe Mielul lui Dumnezeu»²⁰.

d. *Raiul cel tainic*. — Raiul cel de demult, locașul acela prea fericit al protopărinților noștri, pierdut de ei din pricina păcatului, a rămas în sufletele urmașilor o realitate mult dorită, poate nostalgia lor cea mai mare. La lucrul acesta se vor fi gîndit, în primul rînd, și îmologii bizantini, cînd au cîntat pe Maica Domnului ca pe «un rai tainic», «rai nou», «mai desfătăt decît cerurile». Raiul strămoșesc era un pămînt ales, care producea nearat. În Maica Domnului, cîntă îmnoگیei ei, lumea își are acum un alt rai, un alt pămînt, un «pămînt ales» și «o țarină nearată»²¹. Din raiul acesta tainic «avea să răsără» o nouă frămîntătură omenească, adică Fiul lui Dumnezeu întrupat fără lucrare de mîna omenească, avea să răsără «un nou pom al vieții». Pentru aceeași rațiune, Maica Domnului mai este numită de ei și «holdă» în care avea să crească un spic dumnezeiesc²². Precum vedem, aceste imagini simbolice sunt dublate aci de ideea dogmatică și profetică a pururea fecioriei și a de Dumnezeu-Născătoare. Concomitența se vede îndeosebi din textul: «Rai înflorit te-ai arătat de Dumnezeu născătoare preacurată, că pe Dumnezeu în pîntecele tău purtîndu-l, ne umpli pe noi de «mirul dumnezeieștilor daruri»²³.

e. *Cer nou și lăcaș împărătesc*. — Dar, dacă ideea de «rai» se referă și la neamul omenesc, ideile din apelativele «cer nou» și «lăcaș împărătesc», se referă, în exclusivitate, deși tot simbolic, la întruparea Fiului lui Dumnezeu și, prin aceasta, la vrednicia Maicii Domnului de a fi Născătoare de Dumnezeu. În ce sens este ea «un cer nou»? Cerul de pînă aci era, exclusiv, al existențelor spirituale. Acestui cer i se adaugă acum un altul, în el introducîndu-se și firea omenească luată de Mîntuitorul, prin Întruparea Sa din Sfînta Fecioară, firea omenească acum îndumnezeită. «Cer nou arătat pe pămînt te-au predicat însăși văzătorii darului, citim în una din laudele noastre cullice, Fecioară, căci ai încăput în pîntecele tău pe Dumnezeu cel ceresc»²⁴. Dar, această idee de «cer», prin care este denumită acum Maica Domnului, este sino-

19. Ioan. 1, 29.

20. *Octoiul Mare*, marți dimineața, glas 1, după a 3-a stihologie. Și acum, a Născătoarei; vineri dimineața, glas 1, canonul Crucii, a Născătoarei; miercuri dimineața, glas 4, alt canon, al Născătoarei, cînt. 5, altul.

21. *Octoiul Mare*, marți dimineața, glas 6, canonul de umilință, cînt. 1-a, a Născătoarei, și duminică dimineața, glas 4, cînt. 3-a, al Crucii cu al Învierii, a Născătoarei.

22. *Octoiul Mare*, miercuri dimineața, glas 4, alt canon al Prea Sfintei de Dumnezeu Născătoare, cînt. 6-a, altul; luni dimineața, glas 6, alt canon al Sfinților Îngeri cînt. 3-a, a Născătoarei și Joi dimineața, glas 4, alt canon, al Sf. Ierarh Nicolae, cînt. 9-a, altul, a Născătoarei.

23. *Octoiul Mare*, Joi dimineața, glas 3, după a 3-a stihologie, Și acum, a Născătoarei; duminică dimineața, glas 1, peasna a 7-a, a Născătoarei; luni dimineața, glas 3, după 1-a stihologie, Și acum, a Născătoarei.

24. *Octoiul Mare*, Joi dimineața, glas 7, după a doua stihologie, Și acum, a Născătoarei.

nimă, identică chiar, cu cea de «lăcaș», de «palat al Împăratului». Și tot în aceeași ordine de idei se situează și alte apelative ale ei, presărate din abundență, în cărțile noastre de ritual, ca de pildă, apelativele : chivot, biserică, cămară, căruță, sicriu, scaun etc., toate legate, profetește și simbolic, de locuirea Fiului lui Dumnezeu în pîntecele Fecioarei și de Intruparea lui din ea și, respectiv, justificarea întru totul a denumirii de Născătoare de Dumnezeu. «Ca pe un palat desfătat și scaun al măririi..., cu cîntări te mărim prea curată Fecioară» glăsuiește Biserica, ea însăși o preînchipuire a ei²⁵. Și tot Biserica o aclamă, simbolic și profetic, «palat însuflețit al Împăratului și scaun»²⁶, «palatul cel prea curat al Împăratului»²⁷, «cămară a negriței intrupări și casă însuflețită», «cinstit lăcaș al Stăpînului», «lăcașul dumnezeesc sfințit al celui Prea Înalt», «lăcașul cel curat al luminii», «lăcașul celui neîncăput», «palatul Cuvîntului»²⁸.

f. *Simboale ale pururea fecioriei.* — Pururea fecioria Maicii Domnului, prin denumirile simbolice și profetice atribuite ei în cult, este desăvîrșit atestată de cărțile noastre rituale. Mai departe, acest apelativ dat acum ei, dogmatic în esență, este, de regulă, unit cu cel de Născătoare de Dumnezeu. Între aceste apelative, vom număra, ca mai importante și mai des întîlnite, pe următoarele : «ușă», «munte», «rug».

Compozitorul cultic, mereu animat de a împleti o coroană cît mai variată și mai frumoasă, pentru înfruntea cultică a Maicii Domnului, s-a dus cu gîndul la ușa raiului și, prin această, și la ușa cerească, ambele închise de păcatul strămoșesc. Și va numi pe Maica Domnului «ușă», fiindcă din ea a ieșit, ca printr-o ușă, Fiul lui Dumnezeu intrupat. În fond, prin această denumire profetică, compozitorul sacru a afirmat pururea fecioria Maicii Domnului, cum împede se vede și se înțelege din fragmentul de cîntare : «Ușă a vieții te-a arătat Fecioară curată, de demult profetul Iezechiel, prin carea unul Domnul intrupat a trecut și te-a păzit pre tine iarăși încuiată», sau din fragmentul : «Pre tine ceata proorocilor cu adevărat izvor pecetluit și ușă încuiată te-a numit, semnele fecioriei tale prea lăudată luminat scriindu-le nouă, pre care o ai păzit și după naștere», ca și din textul : «Minune nouă și lui Dumnezeu cuviincioasă, că prin ușa fecioarei cea încuiată, arătat a trecut Domnul, gol întru intrare și purtător de trup s-a arătat întru ieșire Dumnezeu și a rămas ușa încuiată», completat cu textul : «Fecioară curată, profețiile cele pentru tine s-au împlinit, pentru că unul din profeți ușă te-a numit pre tine în Eden căutînd spre răsărituri, prin care nimenea n-a trecut, fără numai făcătorul lău și a toată lumea»²⁹.

25. *Octoiul Mare*, sîmbătă dimineața, glas 1, fericirile. Și acum.

26. *Octoiul Mare*, vineri dimineața, glas 2, cînt. a 7-a, a Născătoarei.

27. *Octoiul Mare*, luni seara, glas 4, stîhoavna. Și acum, a Născătoarei.

28. *Vezi Octoiul Mare*, luni dimineața, glas 4, canonul Sfinților îngeri, cînt. a 9-a, altul, a Născătoarei; luni dimineața, glas 2, cînt. a 7-a, a Născătoarei; duminică, la utrenie, glas 1, după a doua stihologie, slavă. Și acum; duminică dimineața, glas 4, al Crucii cu al Invierii, cînt. a 7-a, a Născătoarei; marți dimineața, glas 5, alt canon, al Prea Sfîntei de Dumnezeu Născătoarei, cînt. a 4-a, altul; luni seara, glas 4, stîhoavna, Mărire, Și acum, a Născătoarei; vineri seara, glas 1, stîhoavna, Mărire. Și acum, a Născătoarei; Joi dimineața, glas 4, alt canon, al Sf. Ierarh Nicolae, cînt. a 9-a, altul, a Născătoarei.

29. *Octoiul Mare*, vineri seara, glas 1, la Doamne strigat-ain, Mărire. Și acum, a Născătoarei; duminică dimineața, la utrenie, glas 1, canonul Invierii, peasna 1-a, a Născătoarei de Dumnezeu; sîmbătă seara, la vecernia cea mare, glas 1, dogmatica; miercuri dimineața, glas 1, cînt. a 7-a, a Născătoarei; altul, vineri dimineața, glas 4, alt canon, al Prea Sfîntei de Dumnezeu Născătoarei, cînt 3; altul, duminică dimineața, la utrenie, glas 1, peasna a 3-a, alt canon, al Născătoarei de Dumnezeu; duminică seara, glas 2, la stîhoavnă, Mărire. Și acum, a Născătoarei; miercuri dimineața, glas 2, la stîhoavnă, Mărire, Și acum, a Născătoarei; miercuri dimineața, glas 2, canonul Crucii, cîntarea 1-a, a Născătoarei; duminică dimineața, glas 3, la mieznoptică, cînt. a 9-a; sîmbătă, la vesperina cea mică, glas 5, la stîhoavnă. Și acum, a Născătoarei.

Aceeași adâncime de gândire a înnologilor creștini, pentru proslăvirea pururea fecioriei Maicii Domnului, o întâlnim și în apelativul de «munte», dat ei. Și sursele apelativului sînt două, una profetică, deci vechitestamentară și alta nouetestamentară, așa cum reiese și din textele cultice: «Daniil munte mare intru Duhul te-a văzut de Dumnezeu Născătoare, din carele piatră tăindu-se, a zdrobit cele cioplite ale dracilor» și: «Lui Daniil celui de Dumnezeu primit, mai înainte ai fost văzută munte detăiat, că dintru tine Fecioară s-a tăiat piatra Hristos, cel unul Dumnezeu, fără mîna de om»³⁰.

În sfîrșit, tot în aceeași ordine de idei, Maica Domnului mai este chemată și «rug», «rugul care ardea fără mistuire». Imaginea este vechitestamentară, cum reiese din textul: «Fecioară prea lăudată, taina cea întru tine o au văzut Moisi cu ochi profetești, rugul aprinzîndu-se și nearzînd, că focul dumnezeirii pîntecele tău preacurată nu l-a ars» text cu încă o variantă: «Pre Dumnezeu în pîntece zămislînd, Fecioară, prin Duhul cel prea Sfînt, ai rămas nearsă, fiindcă rugul care aprins nu ardea, pre tine arătat mai înainte te-a vestit lui Moisi puitorul de lege, pre ceea ce ai primit focul cel nesuferit»³¹.

g. *Denumiri legate de: zămislirea de la Duhul Sfînt.* — În strînsă legătură cu denumirile cultice, care atestă pururea fecioria Maicii Domnului, întâlnim, în cărțile noastre cultice, o altă serie de texte simbolico-profetice, în care este lăudată pentru vrednicia ei de la Dumnezeu, de a zămisli în pîntecele ei pre Fiul lui Dumnezeu, prin Duhul Sfînt. Cele mai frecvente sînt următoarele: «toiag din rădăcina lui Iesei», «sfeșnic luminos», «făclie», «nor strălucit», «năstrapă de aur», «clește purtător de văpaie», «cădelniță de aur», «stea din Iacov», «carte», «mare», «scară», «pod», «Sion», «masă duhovnicească», etc. Cele citeva texte, pe care le vom cita la întîmplare, vor fi suficient de concludente în a ne arăta modul în care s-a desfășurat, pe plan cultic, problema dogmatică a zămislirii, a Întrupării Fiului lui Dumnezeu în Sfînta Fecioară Maria. «Isaia te-a numit toiagul din care a odrăslit nouă floarea cea frumoasă Hristos Dumnezeu». Același lucru îl preînchipuie și toiagul lui Aaron, care a odrăslit, ca și expresiile «rădăcină» și «ramura cea nevestejită»³². «Glasul profetilor mai înainte ai spus minunile tale prea curată, numindu-te sfeșnic luminos»; «Sfeșnicul legii mai înainte te-a închipuit pre tine, ceea ce ai născut lumina ce luminează pre toate»; «clește purtător de văpaie, pre care Isaia te-a văzut odinioară»; «clește care ai primit pre dumnezeiescul cărbune în dumnezeiescul tău pîntece»³³; «năstrapă, cu în-

30. *Octoiul Mare*, marți dimineața, glas 2, cînt. a 5-a, a Născătoarei; vineri dimineața, glas 6, alt canon, al Prea Sfîntei de Dumnezeu Născătoarei, cînt. a 9-a, a Născătoarei; joi dimineața, glas 1, stihurile laudelor, Mărire, Și acum, a Născătoarei; miercuri dimineața, glas 2, canonul Crucii, cînt. 1-a, a Născătoarei; duminică dimineața, la utrenie, glas 1, canonul Învierii, peasna 1-a, a Născătoarei; vineri dimineața, glas 6, alt canon, al Prea Sfîntei de Dumnezeu Născătoarei, cînt. a 9-a, a Născătoarei; sîmbătă seara, glas 5, la stihovă, Mărire, Și acum, a Născătoarei.

31. *Octoiul Marc*, marți dimineața, glas 1, la stihovă laudelor, Mărire. Și acum, a Născătoarei; duminică dimineața, la utrenie, glas 1, peasna 3-a a Născătoarei; sîmbătă dimineața, glas 3, cînt. a 9-a, altul, a Născătoarei; duminică dimineața, glas 4, cînt. 4-a altul, a Născătoarei; sîmbătă, la vespere, cea mică, glas 5, la stihovă, Mărire, Și acum, a Născătoarei; joi dimineața, glas 1, stihovă laudelor, Mărire, Și acum, a Născătoarei, etc.

32. *Octoiul Marc*, duminică dimineața, glas 5, alt canon, al Prea Sfîntei de Dumnezeu Născătoarei, cînt. 4-a altul, duminică dimineața, glas 4, după 1-a stihologie, Și acum, a Născătoarei și seara, la stihovă, Mărire, Și acum, a Născătoarei; duminică dimineața, glas 5, după 1-a stihologie, Și acum, a Născătoarei.

33. *Octoiul Mare*, miercuri dimineața, glas 5, alt canon, al Prea Sfîntei de Dumnezeu Născătoarei, cînt. 6-a, altul, luni dimineața, glas 4, canonul Sfinților Îngeri, cînt. 5, altul, a Născătoarei; duminică seara, glas 4, stihovă, Și acum, a Născătoarei; luni dimineața, glas 3, cînt. 6-a, a Născătoarei; vineri dimineața, glas 3, cînt. 8-a, a Născătoarei; duminică dimineața,

chipuire însemnând întruparea cea dintru tine a celui prea înalt, Maică Fecioară», «năstrapă cu totul de aur a manei»³⁴.

Tot pe aceeași linie de expresivitate și de frumuseți cultice se situează și celelalte apelative, enumerate mai sus, parte din ele subliniind legătura dintre cer și pământ, făcută prin Maica Domnului, prin ceea ce s-a zămislit în pîntecele ei și anume: «mare», «scară», «pod». Noi nu le vom analiza pe toate, ci ne vom opri numai la două din ele, la apelativul de «mare» și la cel de «carte». În marea Roșie, — auzim în una din laudele ei, legată de dogma zămislirii și a pururea fecioriei — chipul miresei cei neispită de nuntă s-a scris oarecînd. Acolo Moisi despărțitor al apei, iar aici Gabriel slujitor al minunii. Atunci adîncul l-a trecut pedestru neudat Israel, iar acum pre Hristos l-a născut fără sămîntă Fecioara. Marea, după trecerea lui Israel, a rămas neumblată, iar cea fără prihană, după nașterea lui Emanoil, a rămas nestricată»³⁵. În ce privește denumirea de «carte», aceasta este una din cele mai suges-tive, fie pentru latura dogmatică, care primează aci, fie pentru latura literară, mai apoi plasticizată în iconografie și în pictură. Un singur exemplu îl socotim de ajuns în privința aceasta: «Carte pre tine oarecînd profetul te-a văzut Fecioară, în care cu degetul Tatălui s-a scris Cuvîntul întrupat, și înscrisul strămoșilor l-a rupt, prea Curată»³⁶.

Partea a doua: dogmatica cultică

Pînă aci, ne-am mărginit, cum era și firesc, la o serie de apelative cultice ale Maicii Domnului, pe plan simbolico-profetic și poetic-literar. În cele ce urmează, ne vom mărgini exclusiv la aspectul dogmatic al studiului nostru, luînd, ca punct de plecare, tot pe linie de apelative cultice, formula liturgică care premerge și care anunță axionul. Vom privi-o, după subdiviziunile acestei formule, ca pe una care este «Prea Sfînta», «Curata (prea curata)», «Prea binecuvîntata», «Mărita Stăpîna noastră», «de Dumnezeu Născătoarea» și «Pururea Fecioara Maria». De altfel, după socotința noastră, acest text liturgic cuprinde, sumar, tot ce se poate spune mai complet și mai exact, pe plan dogmatic în general, despre Maica Domnului.

a. *Prea sfînta*. — După concepția dogmatică ortodoxă, Maica Domnului este mai presus decît toți sfinții, ba este chiar «mai cinstită decît heruvimii și mai mărită fără de asemănare decît serafimii». O dată cu aceasta, dogmatica ortodoxă, pe lîngă capi-

glas. 5, după l-a stihologie. Și acum, a Născătoarei; duminică dimineața, glas. 6, alt canon, al Prea Sfîntei de Dumnezeu Născătoarei, cînt. 5-a, a Născătoarei, altul; duminică dimineața, la utrenie, glas. 1, canonul Invierii, peasna l-a, a Născătoarei de Dumnezeu; luni dimineața, glas. 4, canonul de umilință, cînt. l-a, a Născătoarei; vineri seara, glas. 1, la stihovăni. Și acum, a Născătoarei; duminică seara, la stihovăni glas. 1, și acum, a Născătoarei; sîmbătă dimineața, glas. 1, fericirile, Și acum; duminică dimineața, glas. 8, după l-a stihologie. Și acum, a Născătoarei; vineri dimineața, glas. 3, cînt. 8, a Născătoarei.

34. *Octoiul Mare*, duminică dimineața, la utrenie, glas. 1, canonul invierii, peasna l-a, a Născătoarei; vineri dimineața, glas. 3, cînt. 8-a a Născătoarei; duminică dimineața, glas. 5, după l-a stihologie. Și acum, a Născătoarei; vineri dimineața, glas. 1, alt canon, al Prea Sfîntei de Dumnezeu Născătoare, cînt. 4-a, altul, joi dimineața, glas. 1, stihovăni laudelor, Și acum, a Născătoarei; duminică seara, la stihovăni. Și acum, a Născătoarei; duminică dimineața, glas. 6, alt canon, al Prea Sfîntei de Dumnezeu Născătoare, cînt. 5-a, a Născătoarei de Dumnezeu, altul; marți dimineața, glas. 2, canonul de umilință, cînt. l-a, a Născătoarei; joi dimineața, glas. 7, alt canon, al Sf. Ierarh Nicolae, cînt. 3-a altul, a Născătoarei.

35. *Octoiul Mare*, sîmbătă seara, glas. 5, la vecernia cea mare, la Doamne strigat-am, Mărire, Și acum, a Născătoarei.

36. *Octoiul Mare*, marți dimineața, glas. 7, alt canon, al Cînstilului Mergător înainte, cînt. 7-a a Născătoarei.

tolul sfințeniei, înscrie și o suprasfințenie, o supravenerare, adscrisă exclusiv Maicii Domnului. Și această preasfințenie a ei rămâne intactă chiar și atunci, când printr-un minimum de efort, îi zicem numai «sfânta», lucru foarte frecvent în dogmatica noastră populară. Sub influența grecească, iconarii i-au zis și «panaghia».

Prea sfințenia Maicii Domnului, trebuie să remăncăm, nu-i provine ca de obicei. Ea nu a trăit nici în pustie și nici în peșteri, în vreo sihăstrie oarecare. Ea a trăit în lume, toată vremea celor peste șaptezeci de ani cât se crede că a trăit. Ea a fost o veritabilă fiică a lui Adam. A dus, este adevărat, cea mai neprihănită viață din lume, și acest lucru este o sursă a sfințeniei, dar sfințenia sau suprasfințenia ei, i-a venit pe altă cale, îi vine, mai presus de toate, din faptul de a fi fost învrednicită de Dumnezeu să nască pe Fiul lui întrupat în pîntecele ei, de la Duhul Sfînt. Numai așa a putut ea să depășească sfințenia heruvimilor și a serafimilor și să se facă mai desfătată decît cerurile³⁷. De aci îi provine suprasfințenia, pe care, cum citim în cartea de ritual, a dobîndit-o de la Duhul mai înainte de a lua în pîntece, dar nu și din pîntecele maicii sale³⁸. Este drept că în cărțile noastre de ritual ni se spune că, după planurile cele din veci ale lui Dumnezeu, ea fusese aleasă să fie de Dumnezeu Născătoare, dar această nu înseamnă întru nimic că tot de atunci ar fi fost sfințită, sfîntă, prea sfîntă³⁹. Și chiar și atunci, cînd Sf. Andrei Criteanul, în una din laudele închinute ei, o numește «fiică dumnezească», «copil al lui Dumnezeu»⁴⁰, nu ne lasă să înțelegem altfel, fiindcă și acolo este vorba tot despre vrednicia ei de a fi Născătoare de Dumnezeu. Intrînd din eternitate în planurile lui Dumnezeu, cum am spus, era și firesc ca în toată viața ei pămîntească să fie asistată de Sf. Duh. În legătură cu observația aceasta, trebuie să subliniem că nici textele care urmează nu spun altceva, decît vrednicia ei de Născătoare de Dumnezeu: «Întru Sfînta Sfîntelor, sfînta și cea fără de prihană, cu Duhul Sfînt se duce și prin înger se hrănește»; cele cerești toate s-au minunat văzînd pre Sfîntul Duh în tine sălășluindu-se»⁴¹. Și altceva decît aceasta nu ne-o spun nici textele «că se aduce lui Dumnezeu mai presus de fire», sau că «Sfînta Sfîntelor s-a adus întru cele sfînte a locui»⁴².

Că preasfințenia îi vine de la vrednicia ei de a fi născut pe Fiul lui Dumnezeu, aceasta ne-o spune rîspicat cîntarea: «Fecioară, pre cel ce bine a voit a se naște din tine, roagă-l ca pre Făcătorul și Dumnezeu, să ne mîntuiască de ispite și încongiurări, pe cei ce totdeauna nădăjduiesc întru tine preasfîntă», sau textul: «Sfînta Sfîntilor te cunoaștem pre tine, ca pre singura ceea ce ai născut pre Dumnezeu cel neschimbat, Fecioară nenuntită». Și tot pe același plan se situează și textele unde este chemată «întîia sfîntă», «chivot al cinstitei sfințeniei», «mai sfîntă decît toate sfințele», «sfînta sfinților», etc.⁴³.

37. *Mineiul pe noiembrie*, ziua 21 («Intrarea în Biserică»), la utrenie, cînt. 9-a, altă pripeală și sveltina, Slavă, Și acum.

38. *Idem*, peasna a 5-a, la utrenie, Slavă, Și acum, după a doua stihologie.

39. *Idem*, la litie, stihira 3-a și Slavă. Și acum, la stihovăna.

40. *Idem*, Slavă, Și acum, de la Stihovăna.

41. *Idem*, vecernia cea mare, la Doamne strigat-am, alte stihiri, 1.

42. *Idem*, la Doamne strigat-am, stihira 1-a și la vecernia cea mică, stihira a 2-a; *Octoihul cel Mare*, joi dimineața, glas 1, cînt. 6-a, a Născătoarei și duminecă dimineața, glas 2, cînt. 7-a, a Născătoarei.

43. *Octoihul Mare*, joi dimineața, glas 3, la stihovăna laudelor, Și acum, a Născătoarei; luni dimineața, glas 1, cînt. 9-a, a Născătoarei și la stihovăna laudelor, Și acum, a Născătoarei; marți seara, glas 2, la Doamne strigat-am, altele ale Prea Sfîntei de Dumnezeu Născătoarei.

b. *Prea curata*. — Preacurăția Maicii Domnului este, în fond, același lucru cu preasfințenia ei, și una și alta fiind legate de faptul întrupării Fiului lui Dumnezeu în ea. Și una și alta sînt deopotrivă de des întîlnite în cărțile noastre de ritual. Și prin una și prin alta, citim în aceste cărți, ea a întrecut pînă și curățenia îngerilor⁴⁴.

c. *Prea binecuvîntata*. — Cele mai frumoase cuvinte de laudă cultică, în al doilea rînd după cele adresate Mîntuitorului, au fost aduse de biserică Maicii Domnului. Orice grăire despre ea a fost întotdeauna un cuvînt bun, o vorbă de bine, «o binecuvîntare». Apelativul de «binecuvîntată» îl întîlnim, prima oară, în cuvîntarea inspirată a Elisabetei, ca răspuns la închinăciunea Mariei, cuvîntare în care descoperim și rațiunea faptului, rațiunea apelativului: «Binecuvîntată ești tu între femei, citim acolo, și binecuvîntat este rodul pîntecelui tău». Biserica, mai tîrziu, tocmai pentru neegalatele vrednicii ale Maicii Domnului, a proclamat-o tot mai puternic drept «binecuvîntată», cum citim în cîntarea de la încheierea utreniei: «Prea binecuvîntată ești Născătoare de Dumnezeu, că prin cel ce s-a întrupat din tine, iadul s-a robit, Adam s-a chemat, blestemul s-a pierdut, Eva s-a mîntuit, moartea s-a omorît și noi am înviat»⁴⁵. Am citat în întregime cîntarea aceasta, fiindcă în ea se cuprinde, ca și în formula dinaintea axionului, tot ce se poate spune de Biserică și în cult despre rostul și aportul Maicii Domnului în iconomia întrupării Fiului lui Dumnezeu și în mîntuirea neamului omenesc. Și tot aci rezidă și rațiunea Bisericii, cînd o aclamă drept «singura binecuvîntată între femei»⁴⁶.

d. *Mărita stăpîna noastră*. — Biserica și cultul ei n-a despărțit niciodată pe Maica Domnului de Fiul ei, de Împăratul cerului și al pămîntului. Cu excepția veacurilor primare, mereu îi vom vedea pe unul și același scaun împărătesc și pe amîndoi înveșmîntați împărătește. Și chiar cînd este mai împodobită decît dumnezeiescul prunc de pe genunchii și de la pieptul ei, acesta o privește, parcă, cu ochii plini de o dumnezeiască satisfacție.

Dar, formularea cultică a acestui apelativ are și o evoluție istorică. Apocalipsa, fiindcă cu ea trebuie să începem, o înfățișează pe cap cu o coroană din toate stelele cerului, iar în mijlocul ei cu marele briliant al soarelui. Istoriceste, Maica Domnului coboară din neamul împărătesc al lui David. De lucrul acesta se ocupă primul Sf. Evanghelist Luca, în genealogia sa⁴⁷ și mai înainte de aceasta, atunci cînd pomenește despre înscrierea Fecioarei în listele recensămîntului de la Betleem, orașul lui David⁴⁸. David chiar o profetește ca pe o Stăpîină, ca pe o împărăteasă, prin cuvintele: «Ascultă fiica mea..., uită poporul tău și casa tatălui tău»⁴⁹. De ce să fi spus așa David, se întrebă Crisp al Ierusalimului (sec. V)? Fiindcă, răspunde el, «origina ta este mai prejos decît ceea ce ești tu chemată să fii, căci vei fi făcută regină cerească, mireasă a regelui ceresc»⁵⁰. Și aceeași subliniere o face și Sf. Grigorie Teologul, în poemul său dogmatic despre spița neamului lui Iisus⁵¹.

44. *Octoiul Mare*, joi dimineața, glas 1, cînt. 9-a, altul, a Născătoarei; luni dimineața, glas 3, după a 2-a stihologie, Mărire. Și acum, a Născătoarei; duminică dimineața, glas 3, cînt. 8-a, a Născătoarei; luni dimineața, glas 3, la stihovana laudelor, Mărire. Și acum, a Născătoarei; luni dimineața, glas 4, canonul Sfinților Ingeri, cînt. 4-a, altul a Născătoarei; duminică dimineața, glas 2, canonul Invierii, cînt. 1-a, a Născătoarei; *Mineiu pe noiembrie*, ziua 21, icos

45. *Octoiul Mare*, duminică dimineața, glas 2, după a 2-a stihologie, Mărire. Și acum, a Născătoarei.

46. *Mineiu pe noiembrie*, ziua 21, la vecernia cea mare, la Doamne strigat-am, stihira a 2-a.

47. Luca, III, 23, fine.

48. Luca, II, 3—5.

49. Psalmul XLIV, 11.

50. A se vedea, în general, Henri Barré, *Royaute de Marie...* p. 138.

51. Migne, P.G., XXXVII, vers. 38—100.

În Noul Testament, în Sfintele Evanghelii, în afară de locurile amintite pînă aci, mai avem alte două în legătură cu acest solemn apelativ pus de Biserică Maicii Domnului. Cel care ne pomenește de ele, este Sf. Evanghelist Luca, de data aceasta pe cale deductivă și i-anume atunci cînd Elisabeta o numește «maica Domnului ei» și atunci cînd, la Bunavestire, arhanghelul încredințează pe Fecioara că Fiul ei va fi împărat și că împărăția lui nu va avea sfîrșit⁵². Evident, pînă și după maniera ome-nească, maica împăratului este și, implicit, împărăteasă. Și creștinii au înțeles lucrul acesta și i-au dat viață din capul locului. Ei au îngenunchiat întotdeauna la icoana Maicii Domnului, ca în fața Stăpînei lor mărîte, ca în fața Maicii împăratului lor ceresc. În picturile din catacombe, ea ne apare pieptănată ca împărăteasa de la Roma. Cu secolele trei și patru, nu mai este pictată în picioare, în postura de pînă aci de fecioară rugătoare (orantă), ci șezînd jos, pe scaun împărătesc. În Bizanț, va fi înveșmîntată ca și împărăteasa. Cu secolul al șaselea, secolul inspirațiilor ei cîntăreți și poezi, numele de Suverană, Doamnă și împărăteasă, abundă în cărțile de ritual ale Bisericii. Desigur, aci nu este vorba de un termen literar, sau de vreo figură de stil, ci este vorba de un fapt scripturistic, cu baze dogmatice reale. Așa a numit-o psalmistul David, așa a numit-o Elisabeta, așa a numit-o arhanghelul Bunevestiri, așa a întrezărit-o Apocalipsa, așa au descris-o, veac de veac, Sfinții Părinți și așa a lăudat-o și de-a pururi o va lăuda Biserica.

În cult, în arta, în poezia religioasă, în icoanele zugrăvilor și în picturile de pe zidurile bisericesti, Maica Domnului este înfățișată pentru eternitate, drept Stăpîna noastră, împărăteasa și Doamna, Regina cerului și a pămîntului. Pretutindeni apare slujită de sfinți și îngeri ca Stăpîna cea mare și mineu va purta pe genunchi pe împăratul și Mîntuitorul Hristos. Pretutindeni apare înveșmîntată ca și Fiul ei, în haină aurie și preainfrumusețată și pe cap cu coroană și veal împărătesc. Și așa trece și în cult. În postura ei de împărăteasă, a avut un rol convingător în viața mult frămîntatului Bizanț. Sute de ani în șir, Ortodoxia și cultura bizantină sînt într-una asociate de musulmani. Împăratul este nelipsit de pe cîmpul de luptă. O cereau împrejurările. Și cînd totul părea a fi la un pas de prăbușire, poporul cheamă în sprijin pe împărăteasa lui cea mare și îi poartă pe cîmpul de bătălie icoana, icoana împărătesei salvatoare. Și în timp ce vrăjmașii fug biruiți, din strana catedralei bizantine se intonează masiv imnul de glorie închinat Doamnei salvatoare. Multe biserici din Bizanț, ca semn de protecție și de atotputernicie, sînt închinat «Stăpînei slăvite». Icoana ei nu va lipsi niciodată din fața tronului de aur al împărăteselor bizantine, toate îngenunchind în fața ei și cerîndu-i ocrotirea. Totul izvora din credința unanimă, că acest mare nume al Maicii Domnului îi provine de la Sfințul Duh, inspiratorilor profesilor, fapt pentru care și este cîntată așa: «Profetul David, carele pentru tine este al lui Dumnezeu părinte, cu cîntare pentru tine mai înainte a glăsuît, către cel ce a făcut ție mîniri: Stătut-a împărăteasa aproape de-ădreapta ta»⁵³. Se cădea, spunea marele ei devot cultic, Sf. Ioan Damaschin, ca Maica lui Dumnezeu să aibă în propriu ceea ce aparținea Fiului ei și să fie venerată de toate creaturile⁵⁴. Iar cu privirile aplecate peste veacuri asupra raclei ei, se va ruga stăruitor în fața icoanei Fiului ei: «Scoboară, Doamne, plătește Maicii tale pentru grijile pe care ți le-a purtat și spune-i, într-o dulce șoptire: vino la mine, prea frumoasa și cea mai de aproape a mea... Tu mi-ai dat ceea ce aveai, împărlășește-te acum de bunurile mele! Vino,

52. Luca, I, 43 și I, 32-33.

53. *Octoiul Mare*, simbătă scara, glas 4, la Doamne strigat-am. Mărire. Și acum, a Născătoarei.

54. Omilia a II-a *La Adormirea Maicii Domnului*.

Maică, la Fiul tău, vino să împărătești cu El»⁵⁵. Împărătește deopotrivă, fiindcă ai născut mai presus de cuvânt, pe Împăratul și Domnul⁵⁶.

Dar maica Domnului nu este chemată numai Împărăteasă, pur și simplu, ci și «mărită», «prea slăvită», și aceasta tot pentru gloriile suprapămîntești ale Fiului ei. Este «Împărăteasa prealuminatea», Împărăteasa «prea frumoasa». Și este pentru singura dată cînd Împărăteșele din Bizanț nu s-au mîniat la gîndul că există o Împărăteasă mai slăvită, mai luminată și mai frumoasă decît ele. Din contră, au ingenunchiat cu evlavie în fața chipului ei, ca una în ale cărei mîini este durata vieții și a dregătoriei împăraților și împărăteselor⁵⁷. Mai mult chiar, cu mîinile și cu banii lor, au înveșmîntat în icoane și au încrustat cu pietre scumpe, de valoare imensă, chipul Maicii Domnului. Muzeele mînăstirești și cele religioase, în genere, ca să nu mai pomenim de zecile de mij de icoane ale Maicii Domnului, aflate în cele mai multe biserici de pe fața pămîntului, sînt și rămîn o dovadă reală a acestei devoțiuni împărătești bizantine. Trebuia împodobită și așa, spune o cîntare bisericească, «Stăpîna cea mai înaltă decît heruvimii»⁵⁸.

e. De Dumnezeu Născătoarea. — Cu apelativul «de Dumnezeu Născătoarea», sîntem, de fapt, în inima cultului Maicii Domnului. Sîntem la izvorul din care aveau să se reverse, pe tot întinsul Ortodoxiei, gloriile ei inegalabile și toate devoțiunile masiv acordate ei.

Chiar dintru începuturile ei, Biserica creștină a învățat cu nestrămutare, că Fecioara Maria a născut pe Fiul lui Dumnezeu întrupat și că, prin aceasta, s-a făcut Născătoare de Dumnezeu. Așa a fost, necurmat, pînă în secolul al cincilea, cînd cerul creștin se înorează un timp, din pricina ereziei lui Nestorie. Erezia a fost repede risipită, iar Sfînta Fecioară este restabilită în postura ei supremă, postura de pînă aci, postura de Născătoare de Dumnezeu. Din nou răsună glasul imnologului: «Cu adevărat curată pre tine vestindu-te te mărim de Dumnezeu Născătoare, că tu, ai născut întrupat pe unul din Treime»⁵⁹. Din nou și de pretutindeni ne întîlnim cu credința unanimă și fără echivoc, revărsată în suflete de cîntarea noastră bisericească: «Pre Dumnezeu cel mai presus de vreme și mai înainte de veci, în vreme l-ai născut Prea Curată... Pentru aceasta pre tine de Dumnezeu Născătoare cu adevărat și lămurit toți te mărturisim»⁶⁰. Și cu aceeași stare de lucruri întîlnim și exclamația cultică: «Auzi cerule minuni și ascultă pămîntule, că fiica căzutului Adam celui din țărîină, s-a făcut lui Dumnezeu și făcătorului ei, Născătoare, spre mîntuirea și învoirea noastră»⁶¹. Pretutindeni ne întîlnim cu credința că Maria a născut pre cela ce l-a născut Tatăl mai înainte de toți vecii», «pre cel nevăzut», dar «îmbrăcat în pielea lui Adam», «pre dumnezeiescul Cuvînt», «pre Cuvîntul întrupat», făcîndu-se Maica lui

55. Omilia a III-a, *La Adormirea Maicii Domnului*.

56. *Octoiul Mare*, miercuri dimineața, glas 2, cînt. 9-a, a Născătoarei, altul; duminică dimineața, glas 5, după înflia stihol. Și acum, a Născătoarei.

57. *La Adormirea Maicii Domnului*, Omilia I-a, P.G., 96, col. 721—722; *Octoiul Mare*, sîmbătă seara, la vecernia cea mică, glas 4, la stihovăna, stilirile Prea Sîntei de Dumnezeu Născătoare; miercuri dimineața, glas 1, cînt. 8-a, a Născătoarei; altul, vineri dimineața, glas 3, canonul Crucii, cînt. 1-a, a Născătoarei.

58. *Octoiul Mare*, miercuri dimineața, glas 4, alt canon, al Prea Sîntei de Dumnezeu Născătoare, cînt. 3-a.

59. *Octoiul Mare*, duminică dimineața, glas. 2, cînt. 8-a, a de Dumnezeu Născătoarei.

60. *Octoiul Mare*, duminică, miczonopică, glas. 4, cînt. 5-a, Și acum, a Născătoarei.

61. *Octoiul Marc*, duminică dimineața, la ulrenic, glas 1, peasna a 4-a, alt canon, al Născătoarei de Dumnezeu.

Dumnezeu, «pre unul cel ce este în două voi și poartă un ipostas al Prea Sfintei Treimi», «pre înțelepciunea lui Dumnezeu cea ipostatică»⁶².

f. *Purerea Fecioara*. — Pururea fecioria Mariei este, de fapt, nedespărțită de gloria ei cultic-dogmatică de Născătoare de Dumnezeu. Pururea ei feciorie este evidența neclătinată că ea a fost cu adevărat Născătoarea de Dumnezeu. Dacă ar fi născut pur și simplu un om, desigur că ar fi fost supusă legilor firii și, în consecință, nu ar mai fi rămas fecioară mai departe. Pururea ei feciorie, fundamentată pe faptul dogmatic aci pomenit, se oglindește foarte limpede în cărțile de cult. «Înfricoșată este taina și minunea prea mărită, cum Fecioara pre Tine Ziditorul a toate te-a purtat și după naștere iarăși întreagă și fecioară a rămas», auzim în una din cântările noastre de la strană⁶³. Iar în altă parte: «Tu una petreci după naștere stăpînă, strălucind cu podoaba fecioriei, tu una ești care ai scăpat de cele ale maicilor, că tu una ai născut pre Dumnezeu»⁶⁴. Și această mare taină a Mariei avea să uimească pînă și pe arhanghelul Bunei-vestiri, cum auzim în cîntare: «De frumusețea fecioriei tale și de prea luminată curăția ta, Gabriel mirîndu-se a strigat ție de Dumnezeu Născătoare: Ce laudă vrednică voi aduce ție? Ce te voi numi pe tine? Nu mă pricep și mă minunez»⁶⁵. Și de aceeași uluitoare taină sînt cuprinse toate puterile cerești, la auzul de naștere fără sămîntă și de pururea feciorie înainte, în și după naștere⁶⁶.

*

Din cele expuse mai sus, se poate trage deci concluzia evidentă, că toate laudele și toate vredniciile cultice ale Maicii Domnului izvorăsc din faptul de a fi fost aleasă să nască pe Fiul lui Dumnezeu intrupat. Și aci trebuie căutat și izvorul innoologiei creștin-marianiste. În sfîrșit, ne este pentru de-a pururi temeinicită încredințarea că ea va rămîne mereu alături de Fiul ei, în postura de Maica Domnului. În același timp, cărțile noastre de cult rămîn cel mai complet manual de dogmatică mariologică ortodoxă. Paralel cu aceasta, ele ne prezintă și poziția netă a Bisericii Ortodoxe, pe plan dogmatic și cultic, în legătură cu Maica Domnului, față de învățătura celorlalte confesiuni și crezuri creștine.

Pr. Dr. GH. TILEA

62. *Octoiul Mare*, marți dimineața, glas 1, cînt. 3-a, alt canon, al Sf. Ioan Botezătorul, facerea lui Kir Iosif, cînt. 3-a, a Născătoarei; marți dimineața, glas 1, cînt. 4-a a Născătoarei; duminică dimineața, la utrenie, glas 1, peasna a 7-a, a Născătoarei; miercuri dimineața, glas 1, cînt. 5-a, a Născătoarei, altul; joi dimineața, glas 1, cînt. 9-a, a Născătoarei; vineri dimineața, glas 1, cînt. 6-a, a Născătoarei; altul, marți dimineața, glas. 1, cînt. 5-a, a Născătoarei; vineri dimineața, glas 2, cînt. 3-a, a Născătoarei.

63. *Octoiul Mare*, luni dimineața, glas 4, după 1-a stihologie, Mărire, Și acum, a Născătoarei.

64. *Octoiul Mare*, luni dimineața, glas 4, canonul Sfinților Ingeri, cînt. 7-a, altul, a Născătoarei.

65. *Octoiul Mare*, duminică dimineața, glas 3, după 1-a stihologie, Și acum, a Născătoarei.

66. *Octoiul Mare*, duminică dimineața, la utrenie, glas 1, peasna 6-a, a Născătoarei de Dumnezeu.

CUNOAȘTEREA LUI DUMNEZEU LA PSEUDO-DIONISIE AREOPAGITUL *

Cunoașterea creștină în dorul ei nostalgic după divin îl caută pe Dumnezeu nu ca obiect, ci ca realitate vie, sesizând divinumul ca ceva ce se află dincolo de obiect. Dumnezeu în teologia creștină este Tu-ul suprem al existenței, Dumnezeu cel viu, unul și personal. El nu este un abis impersonal în care se absorb toate, ca în religiile Greciei antice sau ale Indiei, iar relația dintre «eu» și «Tu»-ul absolut este comunicarea dintre credincios și un Dumnezeu personal, care se revelează și se face cunoscut, căci fără această cunoaștere nu ar exista creștinism. Dumnezeu e cunoscut în revelație, care e faptul de întâlnire a lui Dumnezeu cu credinciosul, în cosmos. Revelația e un raport între Dumnezeu și lume, în interiorul căreia ne aflăm, o relație «teocosmică» care ne include¹. În afară de ea nu putem să cunoaștem pe Dumnezeu și nici să intrăm în raporturi cu El.

Revelația deplină și absolută a lui Dumnezeu se realizează prin Cuvîntul Său, în Iisus Hristos. Noi fiind în valea păcatului «El (cuvîntul divin) s-a coborît în vale și venind în vale a devenit crîmul văii — după cuvintele lui Origen —, ...și a devenit floarea cîmpului întreg, adecă a lumii întregi»², care revelează frumusețea lui Dumnezeu și ne face cunoscut pe Dumnezeu în slava Sa negrăită. Hristos este «epifania» absolută a lui Dumnezeu în lume (Matei XI, 27). În Hristos, Dumnezeu cel atotubitor transcende propria Sa transcendență și se lasă exprimat în limbajul creaturii, accesibil cunoașterii ereștine.

Problema acestei cunoașteri a lui Dumnezeu a fost mult dezbătut în literatura patristică. După Origen, Sfinții Părinți cepadocieni și deosebi după Sfințul Grigore de Nyssa, tema cunoașterii lui Dumnezeu și a raporturilor ei cu ființa divină a fost pusă în mod deosebit de Pseudo-Dionisie Areopagitul în lucrările: *Ierahia cerească*, *Ierahia bisericască*, *Despre numele divine*, *Teologia mistică*, ca și în cele zece epistole (în special epistola I și V), tratate de o importanță deosebită pentru dezvoltarea gândirii creștine.

Autorul necunoscut al scrierilor numite «areopagitice» a fost considerat timp de aproape cincisprezece veacuri identic cu Sfințul Dionisie din Areopagul atenian, convertit la creștinism de Sfințul Apostol Pavel (Fapte XVII, 34). El însuși în scrierile

* Această lucrare de seminar, susținută în cadrul cursurilor de doctorat în teologie, a fost întocmită sub îndrumarea P. C. Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, care a și dat avizul pentru publicare.

1. V. Lossky, *Théologie dogmatique*, în «Messenger de l'Exarchat du Patriarche Russe en Europe occidentale», revue trimestrielle, nr. 46—47 (12 année) Paris, 1964, p. 88.

2. Origène, *Homélie sur le Cantique des Cantiques*, II, 5—6, traduction et notes de Dom Olivier Rousseau, 2-a édition, Les éditions du Cerf, Sources chrétiennes, Paris, 1966, p. 123.

să se dea drept această persoană (*Numele divine* III, 2; epist. VIII, 3). Cea dintâi îndoială asupra autenticității operelor areopagitice a fost exprimată în secolul al XV-lea de umanistul Laurențiu Vala și Erasmus, care aruncă piatra într-o apă liniștită, în care valurile se vor mări. Autenticitatea scrierilor continuă să fie negată pînă la sfîrșitul secolului al XIX-lea, cînd J. Stiglmayr și H. Koch (în lucrarea *Pseudo-Dionysius Areopagita in seinen Beziehungen zum Neoplatonismus und Mysterienwesen*, Mayence, 1900), independent unul de altul au întreprins o întregă cercetare, arătînd că scrierile areopagitice au luat naștere spre sfîrșitul secolului al V-lea și că autorul ar fi un ucenic al neoplatonicului Proclus (410—485), din care se inspiră³. Ei nu au reușit să lumineze deplin misterul autorului. După secole de recăutări problema identificării lui Pseudo-Dionisie Areopagitul este deschisă. Autorul areopagiticeii ne rămîne încă misterios⁴. Deși influențat de neoplatonism, Pseudo-Dionisie Areopagitul ne-a transmis o doctrină absolut creștină despre cunoașterea lui Dumnezeu, în care inaccessibilitatea lui Dumnezeu se unește cu o cunoaștere reală a lui Dumnezeu cel revelat.

I. — TEOLOGIA NUMELOR DIVINE

Prin revelație Dumnezeu poate fi cunoscut, deși El rămîne ascuns chiar în forma sub care se descoperă. Dumnezeu este immanent și transcendent de fiecare dată: imanența și transcendența se implică mutual. Dumnezeu fiind cauza universului, nu poate fi numai transcendent.

În dialectica revelației, imanența Sa ne permite să dăm nume Celui care depășește toate. Dar, El nu poate fi numai immanent, căci atunci transcendența în adîncul ei nu ar mai fi inaccesibilă. Doctrina lui Pseudo-Dionisie Areopagitul e dominată de această problemă a cunoașterii lui Dumnezeu, care e transcendent în imanența sub care se manifestă.

După autorul corpului areopagitic căile care duc la cunoașterea lui Dumnezeu sînt: calea catafatică (pozitivă sau afirmativă), ce procedează prin afirmații și calea apofatică sau negativă, care procedează prin negații. Cele două căi în cunoașterea lui Dumnezeu, catafatică și apofatică, sînt întemeiate pe distincția misterioasă și reală în Dumnezeu însuși «între ἐνώσις și διακρίσις, între ființa incognoscibilă și purcederile (πρόδοι) revelatoare ale lui Dumnezeu»⁵. Prin puteri (δύναμις), Dum-

3. Otto Eardenhewer, *Geschichte der Allchristlichen Literatur*, vierter Band, Freiburg im Breisgau, 1924, p. 293 Gerhard Rauschen, — *Grundriss der Patrologie*, Freiburg im Breisgau, 1910, p. 222; Berthold Altaner, *Patrologie*, Freiburg im Breisgau, 1938, p. 326; F. Cayré, — *Précis de Patrologie, Histoire et doctrine des Pères et docteurs de l'Eglise*, tome deuxième, Paris, Tournai, Rome, 1930, p. 90.

4. Încercările de a identifica a autorului scrierilor areopagitice nu au dus încă la nici un rezultat. În două articole intitulate «Der sog. Dionysius Areopagita und Severus von Antiochien» și publicate în rev. «Scholastik», t. III, 1928, p. 1—27 și 161—189, J. Stiglmayr încearcă să-l identifice pe Pseudo-Dionisie Areopagitul cu patriarhul monolizit, Sever al Antiochiei. Această părere a fost respinsă cu dovezi bine întemeiate de J. Lebon în articolele: «Le Pseudo-Denys l'Areopagite et Sévère d'Antiochia», publicat în «Revue d'histoire ecclésiastique», t. XXVI, nr. 4/1930, și «Encore le Pseudo-Denys l'Areopagite et Sévère d'Antiochia», în «Revue d'Hist. eccl.», t. XXVIII, nr. 2/1932. Nu poate fi primită nici soluția lui E. Elorduy, care vede în Amonius Sacca pe adevăratul autor al scrierilor areopagitice (Es Amonius Sakkas el Pseudo-Areopagita? în «E studios Ecclesiasticos, XVIII (1944), p. 501—557), iar teza lui E. Honigman, care îl identifică pe Dionisie cu Petru Ibericul a fost cercetată și respinsă de Ir. Hausherr în art., «Le pseudo-Denys est-il Pierre l'Iberien?» publicat în «Orient. Christ. Periodica», XIX (1953), p. 247—260.

5. Vl. Lossky, *La notion des «analogies» chez le Pseudo-Denys l'Areopagite*, în «Archives d'histoire doctrinale et littéraire du Moyen Age», V (1930), p. 282 apud Walter Völker, — *Kontemplation und Ekstase bei Pseudo-Dionysius Areopagita*, Franz Steiner Verlag, Wiesbaden, 1958, p. 185 notă.

nezeu se comunică, dar în ființa Sa rămâne incognoscibil, fiind «mai presus de orice cunoaștere» (*Despre numele divine* I, 4) și misterul ce e «dincolo de revelație».

În conformitate cu această distincție — pe care o întâlnim și la Sfântul Vasile cel Mare sau la Sfântul Grigore de Nyssa —, s-au format numele divine. Distincția aceasta formează pivotul teologiei scrierilor areopagice. Dacă această doctrină — dezvoltată în special în cap. II din tratatul «Despre numele divine», — s-ar neglija, nervul central al gândirii lui Pseudo-Dionisie Areopagitul nu ar fi niciodată înțeles sau ar fi interpretat în sens neoplatonic⁶, ceea ce e contrar gândirii autorului scrierilor areopagice.

Ieșind din divinitate, puterile revelează pe Dumnezeu, creaturilor. Energiile ce emană din Dumnezeu, dar care sînt distincte de ființa divină, se revarsă spre noi, pentru ca noi să ne ridicăm spre îndumnezeire și teognozie (cunoașterea lui Dumnezeu). Aceste puteri sau energii necreate sînt manifestările lui Dumnezeu în lumea creată. La ele se referă «numele divine», prin care noi cunoaștem pe Dumnezeu.

Numele divine nu se rapoartă la ființa divină incognoscibilă, ci la energiile divine. Cînd spunem că Dumnezeu este bunătate, viață, existență, lumină, prin aceasta «nu înțelegem nimic altceva decît puterile ce se revarsă din Ea spre noi, — οὐδὲν ἔτερον νοοῦμεν, ἢ τὰς εἰς ἡμᾶς ἐξ αὐτῆς προαγομένους δυνάμεις — dăruindu-ne îndumnezeirea, existență, viață sau înțelepciune»⁷. Energiile nu alterează cu nimic simplitatea naturii divine, căci, deși se revarsă în creație, ființa divină rămîne dincolo de orice împărtășire, de orice participare și cunoaștere. Dumnezeu se revarsă prin energii în toate, «deși rămîne în sine» (*Despre numele divine* V, 10).

Pe temelul acestei distincții între οὐσία divină inaccesibilă cunoașterii și δυνάμεις, prin care misterul divin devine oarecum cognoscibil, lui Dumnezeu i se pot atribui toate numirile pozitive din lume, El fiind Cel cu multe nume — πολυώνυμος⁸, și în același timp nu i se poate atribui niciunul, El fiind fără nume — ἀνώνυμος⁹. Dumnezeu e proslăvit cu multe nume, în timp ce El e sărbătorit ca anonim, ca fiind deasupra numelui (ὕπερώνυμος). Urmînd tradiția patristică Dionisie Pseudo-Areopagitul numește cu predilecție pe Dumnezeu cu numirea de monadă (μόνας) și unitate (ἕνας), iar în explicarea acestei probleme el vede punctul de plecare al teologiei numelor divine.

Dar, dacă autorul scrierilor areopagice accentuează unitatea lui Dumnezeu, spunînd că El este Unul (ἕν) atunci cum poate vedea în Dumnezeu o pluralitate de puteri, cum i se atribuie o mulțime de nume ?

În gândirea lui Pseudo-Dionisie Areopagitul, Unul se revarsă prin energii, dar substanța Lui rămîne neîmpărtășită. Pluralitatea de puteri și de nume date lui Dumnezeu, cît și unitatea și lipsa oricărui nume nu sînt contradictorii. Urmînd Sf. Grigore de Nyssa, Pseudo-Dionisie Areopagitul arată că nu există pluralitate reală în Dumnezeu¹⁰. Antitehnicul și pluralitatea nu există în Dumnezeu decît în mod unic, dar în Sfînta Treime unirea și distincțiile rămîn —, pentru că cele trei persoane sînt în ace-

6. V. Lossky, *The Vision of God*, translated by Asheleigh Moorhouse, preface by John Meyendorff, The Faith Press, London, 1963, p. 101-102.

7. Dionisie Pseudo-Areopagitul, *Περὶ Θεῶν ὀνομάτων*, II, 7. P.G. t. III, col. 645 A; vezi și trad. în rom. de Pr. Cicerone Iordăchescu și Theofil Simenschy, — *Despre numele divine*, Iași, 1936, p. 19.

8. *Idem*, I, 6. P.G. t. III, col. 596 A.

9. *Idem*, I, 1, P.G. t. III, col. 588 B; I, 6, col. 596 A.

10. W. Völker, *Kontemplation und Ekstase bei Pseudo-Dionysius Areopagita*, Franz Steiner Verlag, Wiesbaden, 1953, p. 152.

lași timp unite împreună și distincte. Diferențierile despre care am vorbit se referă la energiile necreate și nu la ființa divină sau ipostasele treimice (*Numele divine* I, 4). Lui Dumnezeu i se poate da o mulțime de nume, căci El se manifestă deplin, este cunoscut în acele *διδασκαί* revelatoare, în timp ce în natura Sa, El rămâne total inaccesibil. Înaintea lui Pseudo-Dionisie Areopagitul, energiile sînt folosite pentru prima dată în cunoașterea lui Dumnezeu de Sfîntul Grigore de Nyssa¹¹. Dumnezeu revelat cu adevărat este Dumnezeu care revelîndu-se se ascunde. Ființa ascunsă a lui Dumnezeu fără revelația prin energii și revelația fără ființa Sa ascunsă nu pot fi concepute.

În raport cu puterile divine, teologia catafatică va atribui lui Dumnezeu toate însușirile pozitive din lumea creaturală, toate numirile pe care i le dă Sfînta Scriptură. Ele ne fac să-l cunoaștem pe Dumnezeu prin analogie cu creaturile. Numele divine au o semnificație pozitivă. Ne spun ceva despre Dumnezeu, căci rațiunea numelui este calitatea sa de a ne îngădui să-L cunoaștem, iar a-L cunoaște pe Dumnezeu plecînd de la semnificația proprie a numelor pe care le primește, nu înseamnă a-L cunoaște direct în transcendența Sa.

Plecînd de la energiile prin care Dumnezeu se descopere, cît și de la revelația din Sfînta Scriptură, noi cunoaștem că Dumnezeu e unul și Treime (*Numele divine*, Cap. XIII), monadă și triadă (Cap. XIII), bunătate și iubire, dreptate și frumos (Cap. IV), izvorul binelui și al vieții (Cap. VI), mîntuitor și rîscumpărător (Cap. VIII), atotputernic și veșnic sau «Cel vechi de zile» (Cap. X), izvorul păcii și Cel desăvîrșit (Cap. XIII) etc.

Toate aceste numiri date lui Dumnezeu, cît și cele de supraesențial, suprabun, supraființial ne fac să cunoaștem ceva despre Dumnezeu, dar nu-L exprimă după transcendența Sa absolută. În sine, Dumnezeu nu e numit, căci numele divine ce sînt atribuite lui Dumnezeu «se referă în chip simbolic.. la binefăcătoarele emanații ale Dumnezeirii»¹². Atribuindu-i nume și însușiri lui Dumnezeu, teologia numelor divine este reversul teologiei negative, a teologiei transcendenței.

Calea catafatică e misterul lui Dumnezeu exprimat în limbaj omenesc. Cuvîntul lui Dumnezeu s-a pronunțat în cuvîntul omului. E misterul limbajului care exprimă misterul lui Dumnezeu. Cuvintele noastre se ridică la Dumnezeu, după ce Cuvîntul lui Dumnezeu s-a coborît la noi¹³. Dumnezeu în Cuvîntul Său recurge la cuvîntul nostru și astfel în cuvîntul nostru putem să exprimăm ceva despre Dumnezeu. Catafaticul este exprimarea în cuvinte a inexprimabilului, a Celui care e dincolo de orice nume și care «nu poate fi exprimat, nici înțeles»¹⁴.

Spre deosebire de calea negativă care e o înălțare spre divin, catafaticul e o cale ce coboară spre noi, o scară a teofaniilor lui Dumnezeu în creație, care îl ascund pe Dumnezeu în ceea ce este El, manifestîndu-l în ceea ce nu este prin firea Sa¹⁵. Pe scara teologiei catafactice Dumnezeu coboară prin energiile Sale în formele de exprimare ale creatului. Teognosia are ca premisă un act de cheneză voluntară a lui Dum-

11. Jean Daniélou, *Platonisme et théologie mystique, Essai sur la doctrine spirituelle de Saint Grégoire de Nyse*, Aubier, Editions Montaigne, Paris, 1944, p. 148.

12. Dionisie Pseudo-Areopagitul, *Despre numele divine*, I, 4, trad. în rom... p. 5.

13. A. de Halleux, J. Pfammatter, G. Söhngen, — *Mysterium salutis. Dogmatique de l'histoire du salut*, tom. I, partea IV: *Le réponse de l'homme à la révélation de Dieu*, Les éditions du Cerf, Paris, 1969, p. 188.

14. Dionisie Pseudo-Areopagitul, *Teologia mistică*, V, trad. în rom. de Pr. Cicerone Iordăchescu și Teofil Simmensky, Iași, 1936, p. 122; cf. Despre numele divine I, 1 ... p. 2.

15. V. Lossky, *Essai sur la Théologie mystique de l'Église d'Orient*, Aubier, Editions Montaigne, Paris, 1944, p. 37.

nezeu spre noi, fără de care nu ar putea avea loc înălțarea noastră la Sine. Pornind de la efecte la cauză, prin analogie cu lumea creată, se ajunge la cunoașterea pozitivă a lui Dumnezeu. Deși e deasupra oricărui nume și cunoașteri, totuși El poate fi cunoscut. În cap. VII din tratatul «Despre numele divine», Pseudo-Dionisie Areopagitul spune: «Mai departe, trebuie să cerceăm cum cunoaștem noi pe Dumnezeu, când El nu poate fi cuprins aici cu mintea, nici prin simțuri... noi nu cunoaștem pe Dumnezeu din matura Sa (căci aceasta este incognoscibilă, depășind toată rațiunea și mintea); ci, din orînduirea tuturor celor existente, ca ceva ce... are unele înfățișări și asemănări cu paradigmele divine — εἰκόνες τινές καὶ ὁμοιώματα τῶν ἐν τῷ Θεῷ παραδειγμάτων¹⁶.

Dumnezeu poate fi cunoscut în ordinea naturală a lucrurilor existente, întrucît acestea cuprind unele chipuri și asemănări ale paradigmei sau arhetipurilor veșnice, existente în Dumnezeu.

Teognosia va fi o ascensiune — ἀναβάσις — de la aceste chipuri și asemănări ale paradigmei către izvorul însuși al paradigmei, care este Dumnezeu.

Lumea creată e un drum spre teognosie, căci ea este un chip al paradigmei divine și un simbol al realității transcendente. Fiind opera lui Dumnezeu, ea evocă pe Creatorul ei. Tot ce este important în viața noastră este semnificativ, simbolic. Simbolurile constituie modul prin care Dumnezeu devine accesibil cunoașterii și ne permite să înțelegem mai bine realitățile spirituale¹⁷. Teognosia simbolică ne îndreaptă spre «dincurile negrate ale Dumnezeirii, căci ea nu încheie infinitul în finit, ci face tot finitul străveziu. Purtîndu-ne spre realitatea ultimă, simbolurile constituie revelația existențială a divinului pe care omul o descifrează în mesajul lor. Lumea în care se revarsă energiile divine e o lume a simbolurilor¹⁸, care ne evocă pe Cel ce este deasupra simbolului. Simbolul — și aici ambiguitatea sa, — nu oferă dintr-o dată mesajul al cărui purtător este. Fiindcă nota specifică a simbolului e polivalența sa, trebuie să înlăturăm toate vălurile sale, pentru a regăsi semnificația de ordin transcendent pe care el o acoperă¹⁹. Însuși Dumnezeu s-a revelat în Sf. Scriptură, afirmă autorul scrierilor areopagite, «prin varietatea simbolurilor pline de înțelesuri», căci s-a folosit «în chip firesc de figuri practice, sfinte... pentru că avea în vedere... puterea noastră de cunoaștere»²⁰. Pentru a ne duce spre teognosie, simbolul înlătură materialitatea și evocă semnificația, căci rațiunea de a fi a unui simbol nu rezidă în materia sensibilă, ci în conținutul său semnificativ.

Teognosia simbolică e o urcare de la sensibil la inteligibil, la ceea ce poate fi cunoscut, spre a se prelungi în teologia apofatică de la ceea ce poate fi cunoscut spre ceea ce nu poate fi cunoscut, culminînd în unirea supraineligibilă ca Unu transcendent²¹. Ea e prima treaptă spre teologia apofatică. În timp ce cunoașterea simbolică înlătură materialul și reține semnificația, apofaticul va înlătura semnificația însăși.

16. Dionisie Pseudo-Areopagitul, Περὶ θεϊῶν ὀνοματιῶν, VII, 3, P.G., t. III, col. 885 B; vezi și trad. în românește ... 80.

17. René Roques, Introduction à Denys l'Aréopagite, — La Hiérarchie céleste, traduction et notes par M. Gandillac, Sources chrétiennes, Paris, 1958, p. XXI.

18. Idem, L'Univers dionysien, Editions Montaigne, Paris, 1954, p. 53, apud The Cambridge History of Later Greek and Early Medieval Philosophy, edited by A. M. Armstrong, Cambridge, The University Press, 1967, p. 463.

19. René Roques, Symbolisme et théologie négative chez le Pseudo-Denys, în «Bulletin de l'Association Guillaume Budé», nr. 1, mars, 1957, Paris, p. 100.

20. Dionisie Pseudo-Areopagitul, Ierarhia cerească II, 1, Trad. în rom. de Pr. Cicerone Iordăchescu, Chișinău, 1932, p. 12.

21. The Cambridge History of Later Greek..., p. 463.

Lumea e o oglindă în care se reflectă chipul Creatorului pe care încercăm să-l cunoaștem, dar această cunoaștere nu e absolută, ci relativă, «căci nu există perfectă asemănare între creaturi și originile lor»²². Pentru Pseudo-Dionisie Areopagitul, omul, subiectul cunoașterii, chiar renăscut prin har, rămâne creatură, ființă limitată. Limita ființei sale e și limita cunoașterii sale. Dumnezeu este mai presus de creatură și depășește cunoașterea noastră: «Fiind mai presus de orice existență, este la fel și mai presus de orice cunoaștere»²³. Noi îi dăm lui Dumnezeu multe nume, fiindcă în realitate nu-i putem da niciunul.

Numele divine nu sînt decît o ofrandă muzicală, un cîntec de slavă adus măreției divine, care e acomodată posibilităților de înțelegere omenească prin acele ieșiri — (*πρόοδοι*) care o manifestă. Numele divine sînt expresia înțînirii lui Dumnezeu cu noi. Dacă ființa divină rămîne dincolo de orice cugetare, prin numele divine privim, ca prin niște ferestre, spre infinitatea noianului ce ne umple de amețeală, de frică. E frica sfîntă în fața aceluia «mysterium tremendum» al naturii divine, care ne face să spunem cu Sfîntul Apostol Pavel: «O, adincul... înțelepciunii și al științei lui Dumnezeu! Cît sînt de necercelate judecățile Lui și cît de nepătrunse căile Lui!» (Rom. XI, 33), și către care ne ridicăm spre teognozie.

Dincolo de energiile divine (*δύναμις*) prin care lui Dumnezeu i se poate da nume și e cunoscut, se află ființa Sa, inaccesibilă, căreia nu i se potrivește nici un nume. În acest înțeles, Dumnezeu «este totul în toate — cum zice Pseudo-Dionisie Areopagitul —, și nimic în ceva. Este cunoscut tuturor din toate și necunoscut nimănui din nimic»²⁴. Întrucît lumea e în raport causal cu Dumnezeu și participă la El, Dumnezeu e totul în toate, iar întrucît lumea e o realitate în afară de Dumnezeu, natura ei fiind distinctă de a Lui, Dumnezeu nu e nimic din tot ce există. Afirmățiile devin tot altele negații. Dumnezeu nu e nimic din ceea ce exprimăm în limbajul nostru. Dumnezeu e ceva din ceea ce afirmăm despre El și totuși este dincolo de tot ce putem să cugetăm noi despre El în analogie cu lumea creată. Cunoașterea catafatică necesită apofaticul în teognozie.

II. — CUNOAȘTEREA APOFATICĂ

Încercînd să măsoare abisul Dumnezeirii cu concepte și însușiri din lumea creată, mintea constată că nu i se potrivește nici una. Atunci le înlătură rînd pe rînd. După ce teologia catafatică a atribuit lui Dumnezeu însușiri din lumea creaturală, teologia negativă le neagă pe toate pentru a preciza că Dumnezeu nu e nimic din acestea și e dincolo de tot ce putem cugeta. Apofaticul e conștiința neputinței rațiunii de a sesiza pe cel infinit și cu totul altfel. Calea negativă încearcă să-l cunoască pe Dumnezeu nu în ceea ce El este, ci în ceea ce El nu este în raport cu creatura. Avîndul ca obiect pe Dumnezeu, ca absolut incognoscibil, apofatismul va trebui să corecteze calea catafatică, să purifice conceptele care caută să-l limiteze pe Cel nelimitat.

În ființa Sa, Dumnezeu nu poate fi cunoscut, iar ceea ce nu poate fi cunoscut, nu poate fi nici numit. Trebuie să negăm toate. «Noi ne urcăm în sus, — zice autorul *Numelor divine* —, ...înaintînd prin negarea și transcendența a toate... spre ceea ce este mai presus de toate»²⁵.

Apofaticul devine un drum ascendent al gîndirii, care elimină progresiv din obiectul pe care vrea să-l atingă toate atributele pozitive, pentru a ajunge la un fel de înțelegere prin necunoașterea Aceluia care n-ar putea să fie un obiect de cunoaș-

22. Dionisie Pseudo-Areopagitul, *Despre numele divine*, II, 8, trad. în rom., p. 20.

23. *Idem*, I, 4, p. 7.

24. *Idem*, VII, 3, p. 81.

25. *Idem*, VII, 3, p. 80.

tere. «E experiența ce vrea să depășească limitele intelectului — zice un teolog ortodox —, atribuind necunoașterii ceea ce e Dumnezeu în ființa Sa inaccesibilă, valoarea unei cunoașteri tainice, superioare intelectului»²⁶.

Calea negativă nu e o coborîre ca și actul revelației divine, ci urcare — ἀναβάσις — în necunoaștere către izvorul energiilor divine către «tearhie», expresie dragă autorului scrierilor areopagitice. La revelația lui Dumnezeu noi răspundem printr-o ascensiune. Teologia negativă este o «urcare (spre divinitate) prin negațiuni — zice autorul *Numelor divine* —, pentru că ea scoate sufletul din cele ce-i sînt familiare și-l conduce prin toate inteligențele divine, deasupra cărora se află Cel care-i mai presus de orice nume și de orice rațiune și cunoaștere»²⁷. Teognosia apofatică e superioară celei catafatică, căci e o ignoranță prin care se cunoaște. Ea e negativă nu pentru că neagă în mod simplu ceea ce alta afirmă, ci pentru că experimentează prin necunoaștere realitatea pe care alta o afirmă²⁸. Este ignoranța (ἀγνοσία) în care noi cunoaștem pe Unu care e mai presus de tot ce poate fi obiect al cunoașterii. Adevărata cucerire a teognosiei este în mod esențial negația a tot ce nu este Dumnezeu. Pentru a le apropia de cel ce este deasupra ființei, care nu are formă, nici figură, trebuie să depășești tot ceea ce are formă și figură. E nevoie de Apofatism, de urcare prin negații.

Calea apofatică, ca atitudine religioasă față de neputința de a cunoaște pe Dumnezeu nu e o proprietate exclusivă a scrierilor areopagitice. Ea se găsește la cei mai mulți dintre Sf. Părinți și nu e specifică creștinismului, căci ea se impune oricărei gândiri ce tinde către Dumnezeu.

Apofaticul îl întîlnim în gîndirea indiană ca și în cea greacă. Deja, Filon din Alexandria recunoaște «mysterium tremendum» al acestui Dumnezeu care scapă inteligenței, pentru că depășește însuși inteligibilul²⁹. Misterul abisal rămîne totdeauna inaccesibil din cauza naturii noastre limitate ce nu poate cuprinde pe Cel infinit.

În gîndirea patristică Clement Alexandrinul este primul care a stabilit principiul însuși al teologiei apofatice: «Nu-L cunoaștem (pe Dumnezeu) în ceea ce este, ci în ceea ce nu este — οὐχ ὅ ἐστιν, ὁ δὲ μὴ ἔστι γνωρίσαντες»³⁰. Urmind autorului Stromatelor, Sfîntul Vasile cel Mare recunoaște clar distincția dintre teologia pozitivă și cea negativă³¹. Înaintea lui Pseudo-Dionisie Areopagitul, Sf. Grigore de Nyssa a dat formularea paradoxală: «a cunoaște slă în a nu cunoaște — ἐν τούτῳ τὸ ἰδεῖν ἐν τῷ μὴ ἰδεῖν»³². Pseudo-Dionisie Areopagitul se mișcă pe drumurile bătătorite de alții. Deși autorul tratatelor areopagitice urmează tradiția patristică, totuși tehnica apofaziei o împrumută din gîndirea platoniană prin intermediul lui Proclus, deoarece pare să fie în mod necesar legată ca o concepție despre Unu transcendent a tot ce poate fi cognoscibil. După Plotin, Unu este dincolo de tot ce spui sau gîndești deasupra ființei și cunoașterii. Nu se poate vorbi despre El decît prin negații: «Căci noi spunem ceea ce el nu este, noi nu spunem ceea ce el este — γὰρ λέγομεν, ὁ μὴ ἔστιν,

26. V. Lossky, *A l'image et à la ressemblance de Dieu*, Aubier-Montaigne, Paris, 1967, p. 7.

27. Dionisie Pseudo-Areopagitul, — *Despre numele divine*, XIII, 3, trad. în rom., p. 113.

28. J. Maritain, *Distinguer pour unir ou les degrés du savoir*, nouvelle édition, Paris, 1932, p. 473—474.

29. M. Lot Borodine, *La doctrine de la «deification» dans l'Eglise grecque jusqu'au XI-e siècle*, în «Revue de l'histoire des religions», tom. CV, Jan.—febr. 1932, p. 6.

30. Clement Alexandrinul, *Stromate* V, II, P.G. tom. IX, col. 109 A.

31. Sf. Vasile cel Mare, *Contra lui Eunomiu* I, 10, P.G., tom. XXIX, col. 533 C.

32. Sf. Grigore de Nyssa, *Viața lui Moise*, P.G. tom. XLIV, col. 377.

ὁ δὲ ἔστιν, οὐ λέγομεν³³. Negatia plotiniană depășește simpla negație dialectică și calea negativă în cunoașterea conceptuală a lui Dumnezeu. Ea este metafizică. Efectul ei nu e negativ și nu constituie un moment izolat în ascensiunea spiritului. Apofaza plotiniană trebuie legată de iluminare și unire. De aici, caracterul ei tainic³⁴, ea fiind calea ce duce la cunoașterea aceluși «Unu» transcendent oricărei multiplicități. Ucenic al lui Plotin, Proclus descrie aspectul apofatic al lui ἔν care e neînțeles și neexprimat. Proclus subliniază ca și Plotin, că noi nu putem ști ce este divinul, ci doar ce nu este. Până și denumirea de Unu e o reprezentare analogică³⁵.

Ca și Proclus și Plotin, autorul scrierilor areopagitice vorbește despre calea apofatică în cunoașterea Unului, transcendent oricărei cunoașteri, arătând că apofaticul ne spune despre Dumnezeu «nu ceea ce este, ci ceea ce nu este El». Dumnezeu e deasupra a tot ce se afirmă despre El și nu poate fi cunoscut prin analogie cu cele ce există în lumea creată: «Dar nici nu este ceva din cele ce sînt nici nu se cunoaște în ceva din cele ce sînt»³⁶. Dumnezeu nu poate fi exprimat, căci orice nume îl conceptualizează și-l limitează, ori ființa divină e dincolo de concepte și limite. Apofatismul, care se rapoartă la ființa divină, cere eliberarea ei de orice fel de antropomorfism. Prin aceasta el nu înlătură cu totul conceptelor pozitive din lumea creată. Dacă constată că nici un nume nu i se potrivește lui Dumnezeu, atunci tocmai în comparație cu ele constată că Dumnezeu este altfel. Minte se gîndește mereu la cîte una din ele cînd i le neagă lui Dumnezeu.

Apofaticul ne pune în fața misterului divin, în fața abisului cunoașterii pe care mintea nu-l poate atinge din cauza stării ei de creatură. Sub raportul ființei și cunoașterii, Pseudo-Dionisie Areopagitul susține incongruența între două categorii radical deosebite: divinul, care e necreat și umanul, care e creat. Fînd creat, omul e înlăturat în categoriile de timp și spațiu. Legată de aceste categorii, mintea nu poate cuprinde matura divină care nu e supusă categoriilor. Prin aceasta, autorul scrierilor areopagitice a intuit anticipat, peste veacuri, teoria categoriilor. Dumnezeu e transcendent categoriilor de timp și spațiu, căci «El transcende și timpul și veșnicia — zice autorul Areopagitice și pe toate cele din veșnicie și pe toate cele vremelnice»³⁷. Supuși acestor categorii, nu vom ajunge niciodată să cunoaștem acel «în sine» (an sich) a lui Dumnezeu, care e dincolo de manifestările divine, de acel «Deus revelatus».

Dacă Dumnezeu «în sine» nu poate fi cunoscut nu înseamnă că teognosia se transformă în agnosticism. Apofatismul lui Dionisie Pseudo-Areopagitul nu are nimic comun cu granițele pe care le ridică agnosticismul. Teognosia apofatică e o mișcare nesfîrșită a spiritului într-o regiune în care cunoașterea devine trăire și în care cunoaștem că Dumnezeu nu poate fi cuprins în limitele intelectului și nu e cognoscibil după modul creaturilor. Prin mijlocirea negațiilor calea apofatică ne conduce la o supracunoaștere tainică, rezultată din unirea cu Dumnezeu și la o sesizare foarte paradoxală a Necunoscutului.

33. Plotin. *Ennéades*, tom. V. 3, 11, texte établi et traduit par Emile Bréhier, Paris, 1931, p. 68.

34. Jean Trouillard, *La purification plotinienne*, these pour le doctorat. Presses Universitaires de France, Paris, 1955, p. 152.

35. Eduard Zeller, *Die Philosophie der Griechen in ihrer geschichtlichen Entwicklung, dritter theil*, zweite Abtheilung, vierte Auflage, Leipzig, 1903, p. 852.

36. Dionisie Pseudo-Areopagitul, *Ierarchia cerească*, I, 3, trad. în rom., p. 5.

37. Idem, *Despre numele divine* VII, 3, trad. în rom., p. 81.

Din perspectivă metafizică, negația nu constituie pur și simplu negație, ci ea presupune existența a ceea ce negăm. În teognozie negăm ceea ce este nu pentru că nu există, ci pentru că e deosebit de ceea ce afirmăm. Apofaticul în cunoașterea lui Dumnezeu sfârșește prin negarea lui Dumnezeu, nu în sensul neexistenței sau a «neantului» despre care în gândirea de azi vorbea Sartre, căci «neantul — afirma marile filozof existencialist —, nu este... Dacă noi putem să vorbim despre el, este pentru că el posedă numai o aparență de a fi...»³⁸, ci negarea, în înțelesul că Dumnezeu nu există în modul în care există creaturile. E ceea ce mai târziu după Pseudo-Dionisie Areopagitul, Sfântul Ioan Damaschinul va zice: «Aceasta nu înseamnă că Dumnezeu nu există, ci că El este mai presus de toate existențele și mai presus de însăși existența. Și dacă cunoștințele sînt în legătură cu existențele, unmează că ceea ce este mai presus de cunoștință va fi negreșit și mai presus de existență...»³⁹. Așa își are sens deplin această negare, care în același timp afirmă că Dumnezeu e altfel, deosebit de ceea ce există sub forma în care concepem noi. Chiar negarea a ceea ce El este, constituie afirmarea a ceea ce El nu este, căci Dumnezeu e mai presus de existență și cugelare⁴⁰. Apofaticul pentru autorul tratatelor areopagitice e mijlocul de transcendență către adevărata cunoaștere «pură» și vie a lui Dumnezeu. Negația apare în această situație dialectică «a gnoseologiei divine ca o condiție» a teognoziei. Negația devine în același timp afirmație. Negînd că Dumnezeu există în modul în care îl cugelăm, noi afirmăm că El există într-o formă deosebită în raport cu experiența noastră de creatură. Apofaticul nu mai este opus cunoașterii lui Dumnezeu.

Calea negativă se folosește mereu de termeni pozitivi pentru a-i nega, dar ea nu distruge afirmația, ci îi conferă adevărata sa semnificație. Trebuie ca negația să pătrundă în inima însăși a afirmației pentru ca afirmația să aibă valoare. În această afirmație transcendentă și purificată prin negație, apofatismul își găsește o deplină și îndreptățită justificare⁴¹.

Teologia negativă se prezintă la Pseudo-Dionisie Areopagitul ca o adevărată teologie a transcendenței lui Dumnezeu care nu poate fi cunoscut și exprimat⁴². După cum ridicăți pe culmea muntelui vedem măreția și imensitatea ce ne înconjoară, tot așa teologia apofatică departe de a fi o cenzură transcendentă din partea lui Dumnezeu, ne ridică pe trepte tot mai înalte, pentru ca să vedem nemărginirea abisului divin ce ne înfioară. Apofaticul e teologia infinitului în teognozie, dar el are mereu nevoie de calea catafatică. Nu poate face ceva teologie negativă fără cea pozitivă. Avem nevoie de termeni pozitivi pentru a constata că nici unul nu i se potrivește lui Dumnezeu și pentru a-i nega. Nu se poate nega ceva lui Dumnezeu, fără ca să-l afirmăm ceva. Ambele căi sînt necesare în cunoașterea lui Dumnezeu, deși cea negativă e mai perfectă⁴³. Din fapta că după frînța Sa, Dumnezeu e incognoscibil, iar după lucrările Sale e cognoscibil, stă necesitatea de a exprima pe Dumnezeu în mod antinomic, în termeni pozitivi, înlăturați apoi prin negarea lor.

38. J. P. Sartre, *L'Être et le néant. Essai d'ontologie phénoménologique*, colect. Bibliothèque des Idées, Librairie Gallimard, Paris, 1948, p. 58.

39. Sf. Ioan Damaschinul, *Dogmatica*, I, 4, trad. de Pr. D. Fecioru, col. «Izvoarele Ortodoxiei» nr. 1, București, 1938, p. 11-12.

40. *The Cambridge History of Later Greek ...*, p. 468-469.

41. René Roques, *Introduction à Denys l'Aréopagite, La Hiérarchie céleste ...* p. XXV.

42. Vl. Lossky, *La théologie négative d'après le Pseudo-Denys l'Aréopagite*, în «Revue des sciences philosophiques et théologiques», XXVIII, avril, 1939, p. 208, apud R. Roques, — *Introduction à Denys l'Aréopagite ...* p. XXV.

43. Vl. Lossky, *The Vision of God ...* p. 103.

În apofatism ne mișcăm în regiunea negațiilor, pentru ca în ea să cunoaștem transcendența lui Dumnezeu ca absolut incognoscibilă. Aici cuvintele noastre sînt prea sărace pentru a exprima bogăția nesfîrșitului, adîncul dumnezeiesc ce e dincolo de cuvînt. De aceea «cu cît ne urcăm mai sus — zice autorul (Areopagiticeii) —, cuvintele se împuținează»⁴⁴. Pe acest tărîm, care e dincolo de verb, cuvîntul se întrupează în necuvînt, în «tăcerea veșnică a lui Dumnezeu». Apofaticul e tărîmul necuvîntului care ne oprește să desacralizăm divinul prin concepte și numiri din lumea noastră. A-i da lui Dumnezeu un nume, a-L limita în concepte, înseamnă a-L face pur obiect al cunoașterii noastre. Ființa divină nu poate fi prinsă în concepte, nu poate fi subiectivizată. A spune că Dumnezeu e ca noi, că are însușiri ca ale noastre înseamnă a de-grada esența lui Dumnezeu. A fi împotriva numelor și conceptelor nu înseamnă a fi pentru absența lor, ci a fi împotriva a ceea ce îl coboară pe Dumnezeu în rîndul unui simplu obiect.

Apofaticul are, în gîndirea lui Pseudo-Dionisie Areopagitul, tocmai această misiune de a opri secularizarea divinului și transformarea lui Dumnezeu în obiect rece al cunoașterii intelectuale. El ne pune mereu în fața misterului divin, în fața faptului că Dumnezeu nu e ca noi și depășește tot ce e creat și tot ce putem gîndi despre El. Eliminînd conceptele care înlăntuiesc spiritul, apofatismul deschide orizonturile nelimitate ale contemplației.

Teognosia apofatică, ce formează caracterul funciar nu numai al gîndirii lui Dionisie Pseudo-Areopagitul, ci și al Ortodoxiei, nu înseamnă o închidere a sufletului pentru cunoaștere, ci o deschidere pentru experiența divinului. Ea nu e numai o operație intelectuală, ci o atitudine existențială ce angajează întreaga ființă punînd-o pe calea unirii cu Dumnezeu⁴⁵. Dar, atît calea catafatică, cît și cea apofatică sînt la fel de necesare în cunoașterea lui Dumnezeu și la fel de insuficiente, căci Dumnezeu este «mai presus de orice negare și afirmare»⁴⁶. Dumnezeu e dincolo de afirmație și negație. Amîndouă ne îndreaptă spre El, dar nici una nu ajunge pînă la El. Sfîrșitul dialecticii, catafatic și apofatic, va fi negarea dialecticii și afirmarea unui nou mod de cunoaștere prin experiența lui Dumnezeu, o cunoaștere, care e dincolo de orice afirmare sau negare și care rezultă din trăirea prezenței lui Dumnezeu în suflet.

III. — «ÎNTUNERICUL DIVIN SUPRALUMINOS»

Nu există adevărată teologie fără trăire. Trebuie să te schimbi, să devii în interiorul tău un om nou, pentru ca să ajungi la teognosie. Dumnezeu Biblic e un Dumnezeu viu și ca să-L cunoști, se cuvine să te apropii de El și să-L trăiești. Fenomenul dialectic al teognosiei, desfășurat între prezența lui Dumnezeu care se revelează omului și prezența lui Dumnezeu care se ascunde totdeauna în mister, nu poate fi prevăzut apriori și numai experiența trăită permite de a-l cunoaște. Fără această experiență intimă și vie a lui Dumnezeu, orice cunoaștere devine rece, lipsită de căldura vieții și departe de a exprima pe Dumnezeu. Teognosia se desăvîrșește în unire cu Dumnezeu. A-l cunoaște pe Dumnezeu în mod deplin înseamnă a-L avea prezent în suflet. Cunoașterea profundă e unire tainică, iar unirea e cunoaștere. Pentru subiectul cunoscător (ἐνωσις) și cunoașterea sînt sinonime.

44. Dionisie Pseudo-Areopagitul, *Teologia mistică*, III, trad. în rom..., p. 120.

45. Vl. Lossky, *Essai sur la Théologie mystique* ..., p. 237.

46. Dionisie Pseudo-Areopagitul, *Teologia mistică*, I, 2, trad. în rom..., p. 116.

Se ajunge la o înțelegere a lui Dumnezeu numai participând la El în energiile necreate, prin care Dumnezeu se comunică omului. Pornind din Dumnezeu, energiile se revarsă peste toate creaturile, iar ființele create participă după capacitatea fiecăreia de a primi lumina divină. Autorul scrierilor areopagitice vede o ordonare ierarhică a lumii, o scară (asemănătoare cu cea a lui Iacob) între cer și pământ, între pământ și cer, un rilm dublu de pornire și întoarcere la Dumnezeu: «Strălucirea de lumină ce pleacă de la Tatăl, se revarsă asupra noastră și se întoarce spre unitatea Tatălui care îndumnezeiește»⁴⁷. Energiile trec prin creaturi și se întorc la izvorul lor. De la Unul se ajunge prin ieșiri (πρόοδοι) pînă la ființele cele de mai jos, pentru ca printr-o altă mișcare (ἐπιστροφή) în baza dorinței lor iubitoare, ființele să se îndrepte în sens invers⁴⁸. Astfel, între lumea cerească și pămîntească există o oarecare legătură, un raport existențial și funcțional susținut de Dumnezeu. În Universul dionisic Dumnezeu se manifestă prin δυνάμεις în creație și ființele umane se ridică către «raza supraesențială» prin transcenderea manifestărilor lui Dumnezeu în lumea creată. Totul tinde spre acest «adinc nesfîrșit» de existență, care este Dumnezeu. Dumnezeu se comunică prin har creaturii, iar aceasta se deschide iubirii dumnezeiești, ca floarea de cireș la căldura primăvărată.

Acțiunea de coborîre și înălțare se petrece într-un sistem de ierarhii. Pseudo-Dionisie Areopagitul cugetă între cosmosul ca participînd la Dumnezeu: «Nu există nimic din cele existente, care să nu participe la Unu»⁴⁹. Fiecare participă după capacitatea pe care o are prin creație. Participarea superioară și conștientă la Dumnezeu e de domeniul lumii inteligibile din care fac parte îngerii și oamenii, de unde împărțirea în ierarhia cerească și ierarhia bisicească, ambele comunicînd între ele. Ierarhiile însă nu se interpun între Dumnezeu și om. Ele au misiunea de sfințire a omului. Fiecare creatură se împărtășește de energiile divine după capacitatea ei de primire și se ridică spre unirea cu divinul. Mișcarea de unificare cu Dumnezeu duce la îndumnezeire care ne asimilează lui Dumnezeu și pe planul cunoașterii, sub raport energetic⁵⁰. De sus se coboară «puterea» divină care ne ridică spre teognosie. Acesta este scopul ierarhiilor: «cunoașterea după putere... a lui Dumnezeu și a lucrurilor dumnezeiești și asemănarea deplină cu Dumnezeu, pînă unde este cu putință acest lucru»⁵¹.

Lumina divină coboară de sus, de la «Părintele luminilor» (Iacob I, 17) și inundă în participare gradată treptele ierarhice, de la serafimii din cer pînă la credincioșii de pe pământ. Viața întregului cosmos e organizată în cadrul acestui «panbisericism» de care vorbește Dionisie Pseudo-Areopagitul și în afară de care nu există altă cale spre cunoașterea lui Dumnezeu. Viața cosmosului participă la viața divină, la Dumnezeu cel immanent prin energiile Sale. Liturghia din altar se unește cu Liturghia îngerilor (așa cum acest panbisericism și-a găsit expresia artistică în pictura care converge toată spre Pantocratorul Bisericii de stil bizantin) și cosmosul întreg, plin de miresmele cădelnițate, intonează, ca o orgă, ofranda muzicală adusă preaslăvirii lui Dumnezeu: «Toată suflarea să laude pe Domnul!» Panbisericismul tratatelor areopagitice este fără egal în literatura patristică.

47. Idem, *Ierarhia cerească* I, 1, trad. rom. ... p. 2.

48. René Roques, *Symbolisme et théologie négative chez le Pseudo-Denys*, în «Bulletin de l'Association Guillaume Budé», nr. 1, mars. 1957. Paris, p. 110.

«Toată suflarea să laude pe Domnul!» Panbisericismul tratatelor areopagitice este

49. Dionisie Pseudo-Areopagitul, *Despre numele divine*, XIII 1, trad. în rom. ... p. 110.

50. Louis Bouyer, *La spiritualité du Nouveau Testament et des Pères*, Aubier-Montaigne, Paris, 1960, p. 497.

51. Dionisie Pseudo-Areopagitul, *Ierarhia bisicească*, V. 1, trad. rom. de Pr. Clcerone Iordăchescu, Chișinău, 1992, p. 120.

Ierarhiile, a căror misiune este sfințirea creaturii, nu constituiesc ceva rigid, ca avînd o înfățișare ieratică. Ele îndeplinesc funcții multiple. Primind lumina fiecare treaptă ierarhică o comunică treptei inferioare ei, primind desăvîrșirea, fiecare o transmite celeilalte. Orice treaptă primește și transmite, se simte atrasă și atrage. Ierarhia e un organism viu și activ. Pentru a-l conduce pe credincios spre teognozie și unirea cu Dumnezeu, ierarhia exercită o întreită funcțiune de purificare, iluminare și unire⁵². Ea purifică, iluminează și desăvîrșește și ne duce la Dumnezeu care e puritate, lumină și desăvîrșire. Prin aceste trei acte de καθαρισμ, φωτισμός, τελείωσις, devenite etape ale ascensiunii spirituale, se săvîrșește procesul neîntrerupt al sfințirii universale⁵³. Totul e sacru, totul are caracter de sfințire la Pseudo-Dionisie Areopagitul. Omul trăiește într-o lume în care se revarsă energiile divine și participă la categoria sacrului ce se împărtășește cosmosului întreg. Sfințenia e cunoaștere, căci ea izvorăște din trăirea divinului. Gnoseologia divină urmează însă mișcarea de ascensiune spirituală.

Cele trei etape ale urcușului duhovnicesc sînt necesare teognoziei. Nu poți să-l cunoști pe Dumnezeu dacă n-ai primit purificarea, iluminarea și unirea. Pseudo-Dionisie Areopagitul este primul din literatura patristică care descrie în mod deosebit și amănunțit cele trei căi ale vieții spirituale. Ascensiunea spirituală spre cunoașterea și unirea cu Dumnezeu este comparată de Pseudo-Dionisie Areopagitul cu urcușul lui Moisi pe Muntele Sinai — muntele teognoziei —, la înfîlțirea cu Dumnezeu, iar în această ascensiune, el vede cele trei etape ale vieții spirituale. Pe acest munte al cunoașterii, pe acest nou Sinai, teologul, care se suie ca al doilea Moisi, trebuie să se purifice. E nevoie să te lepezi de toate cele sensibile și inteligibile și de toate cele ce sînt și nu sînt, pentru ca să te poți ridica «spre unirea fără cunoaștere cu Cel care-i mai presus de orice existență și cunoaștere»⁵⁴.

Dar, teognozia nu e cu puțință decît în rugăciune și în desăvîrșită neprihănire a sufletului. În capitolul III din tratatul «Despre numele divine», Dionisie Pseudo-Areopagitul arată că trebuie să te rogi, pentru ca să-l cunoști pe Dumnezeu. Rugăciunea e o adevărată experiență a lui Dumnezeu. Omul de rugăciune e și omul cunoașterii.

El vorbește mai pîrînzător despre Dumnezeu pe care îl trăiește în rugăciune. Rugăciunea e maxima apropiere a lui Dumnezeu de noi. Cînd vorbești cu Dumnezeu, în rugăciune nu mai ești singur, ci te umple realitatea Lui. În timpul rugăciunii se topește tot ce e gheață în noi pentru a apare primăvara duhovnicească în care iubim și cunoaștem pe «Luceafărul născut» cum îl numesc cîntările noastre liturgice. Cine iubeste pe Dumnezeu e imposibil să nu se roage. E aici o teognozie izvorită din rugăciune, ca la Evagrie Ponticul.

Cunoașterea prin rugăciune e însoțită de curățenia inimii. Trebuie să devii copil în sensul purității, pentru ca să-l cunoști pe Dumnezeu. A realiza această stare a copilăriei, a neprihănirii înseamnă a goli sufletul de orice conținut din lumea creaturală. Cunoașterea postulează o reîntoarcere la simplitatea spiritului. «Eliberarea spiritului de lumea sensibilă și inteligibilă» (*Teologia mistică* I, 3), sînt după Dionisie Pseudo-Areopagitul stadiile acestei purificări. E ceea ce mai tîrziu, Meister Eckhart, urmînd pe autorul Teologiei mistice, va numi «Abgeschiedenheit», adică golirea de tot ce e creatural pentru a fi plin de Dumnezeu, pentru ca în adîncul sufletului, «der

52. *Idem*, V 1, p. 121.

53. M. Lot Borodine, *Initiation à la Mystique sacramentaire de l'Orient*, în «Revue des sciences philosophiques et théologiques», nr. 4/1935, Paris, p. 673.

54. Dionisie Pseudo-Areopagitul, *Teologia mistică*, I, 1. trad. rom. ... p. 115.

Grund der Seele» să aibă loc nașterea lui Dumnezeu⁵⁵. Aceasta e golirea lăuntrică. Numai în curățenia inimii se poate împlini unirea cu Cel ce e puritatea însăși. Unirea e nașterea purității în puritate. Și această curățenie sufletească e condiția cunoașterii lui Dumnezeu. Transcendența și imanența lui Dumnezeu se întindesc în adâncul inimii pure. În profunzimile acestui sanctuar al vieții spirituale strălucește Acela care unifică sufletul și-l ridică spre înălțimile teogoniei. E nevoie să te golești de pămîntescul din tine, pentru a fi plin de Dumnezeu și prin aceasta să poți ajunge la adevărata cunoaștere: «Trebuie să te umpli tu însuși de Dumnezeu — zice autorul Areopagitei —, cînd pătrunzi în tainele cele divine»⁵⁶.

Gnoseologia divină are valențe etice. Gnoseologicul și eticul sînt strîns legate în gîndirea autorului corpului areopagitic.

Afirmînd că puritatea este condiția cunoașterii lui Dumnezeu, Pseudo-Dionisie Areopagitul se apropie de Sf. Grigore de Nyssa și de capadocieni: «Acela care și-a purificat ochiul sufletului său — zice Sf. Grigore de Nyssa —, ...acela care și-a purificat inima sa însăși vede în propria sa frumusețe chipul naturii divine»⁵⁷.

După purificare, urmează iluminarea și unirea cu Cel care este izvorul cunoașterii, căci teognosia implică o transfigurare a sufletului purificat în mod ascetic. Moisi după ce s-a curățit și a părăsit lumea simțurilor și cea inteligibilă, «ajunge pe culmea urcărilor divine», se scufundă «în întunericul cu adevărat tainic al necunoașterii» — εἰς τὸν γνόφον τῆς ἀγνωσίας εἰσδύει τὸν ὄντως μυστικὸν și se unește cu Dumnezeu aparținînd cu totul Aceluia care este dincolo de toate»⁵⁸. Cunoașterea lui Dumnezeu culminează și-și găsește împlinirea sa în paradoxul necunoașterii care e o adevărată cunoaștere a Celui care e deasupra întregii cunoașteri. Această teognosie prin «necunoaștere» (ἀγνωσία) nu-i un act intelectual, ci o unire a sufletului cu cel Necunoscut⁵⁹.

În trei locuri din opera sa (*Teologia mistică*, epistola I și V), Pseudo-Dionisie Areopagitul dezvoltă în legătură cu «teognosia» și «agnosia» din ascensiunea lui Moisi pe munte, tema despre întunericul dumnezeiesc (ὁ θεὸς γνόφος). În cap. IV din tratatul «Despre numele divine», autorul spune că Dumnezeu e lumină, că e cunoscut în lumină și totuși în cele trei locuri amintite el vorbește de întunericul dumnezeiesc. Semnificația «întunericului» din literatura patristică va fi alta decît aceea pe care o avea în religie necreștine. Dacă în religie de misterii ale Greciei sau în cele arhaice, tenebrele simbolizau «Noaptea cosmică», Urgrund-ul universal, totalitatea primordială, fuziunea paradoxală a Ființei și Neființei, iar pătrunderea în întuneric implică scufundarea în ceea ce e prea-formal, contactul cu cel ce nu e în timp⁶⁰, în creștinism, tema întunericului divin va fi folosită în legătură cu transcendența absolută a ființei divine, — experiența lui Dumnezeu în întuneric (nu era un sens peiorativ), fiind cunoașterea incognoscibilității naturii Sale. Întunericul în raport cu cunoașterea lui Dumnezeu nu înseamnă absența, ci prezența lui Dumnezeu.

55. J. Leclercq, F. Vandenbroucke, L. Bouyer, *Histoire de la spiritualité chrétienne*, tom. II, *La spiritualité du Moyen Âge*, Aubier, Paris, 1961, p. 461—462.

56. Dionisie Pseudo-Areopagitul, *Ierarchia cerească*, I, 5, trad. rom... p. 10.

57. Sf. Grigore de Nyssa, *Omilia a VI-a la scrierile*, P. G. tom. XLIV, col. 1272 C, apud Jean Daniélou, *op. cit.*, p. 223.

58. Dionisie Pseudo-Areopagitul, — *Περὶ μυστικῆς Θεολογίας*, P. G. tom. III, col. 1001; vezi și trad. rom. de Pr. Cicăone Iordăchescu și Theofil Simenschy, *Teologia mistică* I, 3, Iași, 1936, p. 117. 59. Idem, *Despre numele divine*, VII, 3, trad. rom. ... p. 81.

60. M. Eliade, *Le symbolisme des ténèbres dans les religions archaïques*, în «Extrait des Etudes carmélitaines», p. 19, 26—27.

Autorul scrierilor areopagitice folosind această temă, nu face decât să se conformeze tradiției biblice și patristice. Dacă Dumnezeu în sine nu e întuneric, El se manifestă învăluit în întuneric și în nor. Moisi primind tablele legii se întâlnește cu Dumnezeu în tenebrele ce acoperă culmea muntelui Sinai, întunericul însemnând prezența divinului (Exod XX, 21; XXXIV, 5). Dumnezeu își face din întuneric locuința Sa (Ps. XVII, 13). Norul și întunericul din Exod se combină cu «noaptea» din Cântarea Cântărilor, în care sufletul caută însetat de iubire unirea cu Preaiubitul său, cu Dumnezeu (Cînt. Cîntărilor III, 1).

Întunericul de pe Sinai va primi interpretări diferite, dar totdeauna în funcție de cunoașterea lui Dumnezeu. Încă Filon din Alexandria, sprijinit pe date biblice, va interpreta sub aspectul teognoziei, întunericul din Exod, afirmind incognoscibilitatea și transcendența absolută a ființei divine, distanța dintre Dumnezeu și creație. Expresia sa concretă este întunericul de pe Sinai: «Moisi dorește neînsetat să vadă pe Dumnezeu... și în fervoarea sa nu încetează în căutarea Lui... El pătrunde atunci în întunericul în care se găsește Dumnezeu, adică în noțiunile ascunse și fără formă ale Ființei. În sfârșit, cauza nu e nici în timp, nici în loc, ci transcende timpul și locul... el ajunge să înțeleagă că ființa lui Dumnezeu este incognoscibilă oricărei creaturi...»⁶¹.

Ultimele cuvinte arată că spiritul omenesc este neputincios de a înțelege esența divină. Întunericul în alegorismul filonian înseamnă căutarea neîncetată a sufletului care vrea să sesizeze pe Dumnezeu în ființa Sa, dar care înțelege că Dumnezeu în sine nu poate fi cunoscut. Cele două sensuri ale întunericului filonian: incognoscibilitatea esenței divine și neputința sufletului de a o cunoaște, se regăsesc în tradiția patristică la Clement Alexandrinul, care împrumută expresiile lui Filon pentru a arăta transcendența lui Dumnezeu, inaccesibilă căutărilor intelectuale⁶². Tema întunericului divin e reluată și dezbătută de Sf. Grigore de Nyssa în «Viața lui Moisi». Profetul poporului ales urcă pe muntele Sinai, înconjurat din toate părțile de nor și de întuneric. Sînt tenebrele în care se află sufletul înaintea realității divine incognoscibile, ce transcende toată gnoza și scapă cuceririi spiritului⁶³.

Urmînd acestei tradiții, autorul scrierilor areopagitice dezvoltă tema despre întunericul divin, care, după cum am văzut, nu e ceva nou în cugetarea patristică. Întunericul (γνόφος sau σκότος) la Dionisie Pseudo-Areopagitul este un termen ambivalent, ce descoperă două semnificații reciproce: o semnificație subiectivă, privind atitudinea sufletului care contemplă și o semnificație obiectivă, privind caracterul inaccesibil și absoluta transcendență a lui Dumnezeu în ființa Sa⁶⁴. Una cere pe cealaltă: Pentru că Dumnezeu incognoscibil în sine și starea subiectului care vrea să cunoască va fi tot necunoaștere — ἀγνωσία.

Luat în prima semnificație, întunericul este în mod esențial ἀγνωσία, care la Pseudo-Dionisie Areopagitul are un caracter dialectic. «Întunericul dispare la lumină — zice autorul epistolei I — și mai curînd la lumină abundentă, cunoașterea înălătură necunoașterea și... ceea ce este cunoaștere, în Dumnezeu este necunoaștere — καὶ ὄντως γνῶσις ἢ κατὰ Θεὸν ἀγνωσία — și întunericul său cel de deasupra acoperă toată

61. Filon de Alexandria, *De posteritate Caîni*, 13—15, apud Jean Daniélou, — *Philon d'Alexandrie*, Librairie Arthème Fayard, Paris, 1958, p. 147—148.

62. Vl. Lossky, *A l'image et à la ressemblance de Dieu...*, p. 26—27.

63. Sf. Grigore de Nyssa, — *Viața lui Moisi*, P.G., tom. XLIV, col. 377 A.

64. H. C. Puech, *La ténèbre mystique chez le Pseudo-Denys l'Aréopagite et dans la tradition patristique*, în «Études carmélitaines», 23-ème année, vol. II, oct. 1938, p. 26.

lumina și ascunde toată cunoașterea... Însă El depășește inteligența, ca și esența înclt, în general, nu e cunoscut⁶⁵... Se ajunge la o dublă mișcare dialectică pe planul cunoașterii. Întunericul e risipit de lumină, cunoașterea e superioară necunoașterii, prin faptul că-l afirmă pe Dumnezeu. Cunoașterea în acest înțeles devine o adevărată lumină care înlătură întunericul. Dar, pe calea ascendentă către transcendența divină, noi înlăturăm toate și negăm totul lui Dumnezeu. Cunoașterea devine necunoaștere în Dumnezeu, privind transcendența Sa inaccesibilă. La capătul urcării, regăsim începutul coborârii, întunericul și necunoașterea, deasupra cunoașterii și luminii, căci transcendența divină se ascunde oricărei lumini și cunoașteri⁶⁶.

Această afirmare a transcendenței lui Dumnezeu nu implică o separație de om. Departe de a-l separa, transcendența divină e calea ce îl duce pe om la unirea harică cu Dumnezeu și la un progres infinit în cunoaștere. Realitatea divină rămâne veșnic necunoscută, o infinitate incognoscibilă. Aici se face simțit mereu apofaticul. Ascensiunea lui Moisi pe Sinai nu se poate sfârși. Culmea acestui nou Sinai se termină în Dumnezeu, iar Dumnezeu fiind infinit și progresul în cunoaștere este infinit. Muntele teognoșiei este ca o coloană a infinitului, care nu are un sfârșit. Cunoașterea lui Dumnezeu se transformă într-o urmărire infinită a unui obiect infinit, într-o căutare continuă, care progresează totdeauna și nu se sfârșește niciodată: un elan către eternitate, asimilarea infinită a divinului. Moisi se află pe munte, dar nu-l vede pe Dumnezeu și de aici rezultă un progres continuu. «Totuși el... nici nu-l vede (căci nu poate fi văzut); ci numai locul unde se află»⁶⁷. Dumnezeu transcende prin natura Sa toate, de unde necesitatea unei depășiri continue a ființei create. Întilnim astfel ideea de progres nesfârșit de la Sf. Grigore de Nyssa, luată în termeni diferiți de autorul scrierilor areopagitice. Dacă drumul infinit în moapte lipsește, se datorează faptului că Pseudo-Dionisie Areopagitul nu folosește imaginea din Cîntarea Cîntărilor și tema nunții spirituale îi rămîne străină. El se limitează la alegorismul urcării lui Moisi pe muntele Sinai, care poate mai bine să se adapteze cu scopul său: transcendența ființei divine și incognoscibilitatea Sa⁶⁸.

Cum se explică această teorie a cunoașterii lui Dumnezeu? Prin faptul că ființa divină e deasupra oricărei cunoașteri și necunoașteri, deasupra afirmației și negației, deasupra existenței și neexistenței: «Noi spunem că Dumnezeu nu este nici suflet, nici minte... nici unul, nici unitate, nici divinitate, nici bunătate... nu e nici ceva din cele ce nu sînt, nici ceva din cele ce sînt... nu e nici întuneric, nici lumină.. nu există pentru Ea nici afirmare nici negare... pentru că e mai presus de orice afirmare... și mai presus de orice negare... și dincolo de toate»⁶⁹. Cu toate aceste rînduri paradoxale, încheie Dionisie Areopagitul micul său tratat «Teologia mistică», în care el afirmă prin negare, transcendența absolută a lui Dumnezeu în ființa Sa, prin raport cu toate cele existente. Transcendența divină este după autorul scrierilor areopagitice, deasupra oricărei opoziții dintre «este» și «nu este», dintre transcendență și imanență. Acesta este pentru Pseudo-Dionisie Areopagitul mesajul lui Moisi.

Se pare că autorul Teologiei mistice pe lângă influența din partea neoplatonismului, a fost puternic influențat de Sf. Grigore de Nyssa. Amîndoi văd în Sinai, «muntele cunoașterii lui Dumnezeu» (ὄρος τῆς θεωρίας), pun începutul ascensiunii

65. Dionisie Pseudo-Areopagitul, *Epistola I-a*, P. G., tom. III, col. 1065.

66. *Idem, ibidem*.

67. *Idem, Teologia mistică I*, 3, trad. rom., p. 117.

68. Vl. Lossky, *A l'image et à la ressemblance de Dieu...*, p. 33.

69. Dionisie Pseudo-Areopagitul, *Teologia mistică*, V, trad. rom., p. 122-123.

spirituale în purificare, iar la sfârșit, drumul infinit în întuneric. Altfel Sf. Grigore de Nyssa, cât și Pseudo-Dionisie Areopagitul interpretează în același sens întunericul divin de pe Sinai ⁷⁰. După Sf. Grigore de Nyssa, sensul adevărat al întunericului divin este transcendența radicală a lui Dumnezeu față de toată natura, de toată posibilitatea de cunoaștere din partea noastră ⁷¹. Din acest punct de vedere Dumnezeu este incognoscibil. Singura cale de cunoaștere este recunoașterea faptului că ființa divină este inaccesibilă. «Adevărată cunoaștere a Celui pe care îl căutăm... și adevărată sa vedere — zice Sf. Grigore de Nyssa — stă în a înțelege că El transcende toată cunoașterea, (fiind) separat de toate prin incognoscibilitatea Sa, ca printr-un întuneric... cunoașterea esenței divine este inaccesibilă nu numai oamenilor, ci întregii naturi inteligibile» ⁷². Această asemănare de doctrină între cei doi gânditori nu se explică decât prin influența destul de mare pe care Sf. Grigore de Nyssa a avut-o asupra lui Pseudo-Dionisie Areopagitul, cât și asupra spiritualității din veacurile următoare. Întunericul gnoseologic va însemna și pentru autorul Teologiei mistice, pe lângă transcendența divină, imposibilitatea în care se află persoana umană, chiar unită cu Dumnezeu, de a cunoaște ființa divină, ce scapă oricărei cuceriri a spiritului ⁷³. E distanța Celui care nu e lumină sau care e superior oricărei lumini și care apare ca întuneric.

Neputința teognoștică a minții nu-l împiedică pe sufletul ce străbate cu darurile sale de divin și timpul și spațiul creatural, dincolo de care nădăjduiește să afle pe Acela pe care îl caută, pe Cel care este «supraexistent în chip suprasubstanțial mai presus de toate... într-un loc inaccesibil» ⁷⁴. El ajunge pe acel hotar dintre ceea ce e creat și ceea ce e necreat și are senzația cuiva care se află pe un vîrf de stîncă înconjurat din toate părțile de abis, căci experimentează neputința de a cunoaște profunziunile divine. Atitudinea lui, în fața abisului divin, trebuie să fie necunoașterea: «În acest întuneric supraluminos, vedem și cunoaștem prin nevedere și necunoaștere — μη ἰδεῖν μηδὲ γινῶναι τούτο γὰρ ἐστὶ τὸ θνῶς ἰδεῖν καὶ γινῶναι — care este mai presus de vedere și cunoaștere...» ⁷⁵.

Necunoașterea (ἀγνωσία) devine cunoaștere, vorbind în termeni antinomici. Agnosia este ultimul cuvînt al cunoașterii atunci cînd voim să atingem pe Cel care nu poate fi cunoscut ⁷⁶. Avîndu-l prezent pe Dumnezeu în sufletul nostru prin unirea cu El noi dobîndim prin necunoaștere, cunoașterea Acelui care nu poate fi cunoscut și care e ascuns în ființa Sa, după cum o comoară poate să fie într-un scrin care nu e niciodată deschis, dar stăpînind scrinul noi posedăm comoara. «Necunoașterea — zice Pseudo-Dionisie Areopagitul — este cunoașterea Acelui care e deasupra a tot ce e cunoscut -- ἀγνωσία γινῶσις ἐστὶ τοῦ ὑπὲρ πάντα τὰ γινωσκόμενα ⁷⁷.

În ordinea divinului necunoașterea înseamnă cunoaștere. I se zice nevedere (ἀορασία) și necunoaștere (ἀγνωσία) în sensul că depășește orice vedere și cunoaștere. Unirea cu Dumnezeu e mai presus de vederea și cunoașterea omenească. Ea depășește natura minții și nu e cunoaștere (γινῶσις), căci depășește cunoașterea prin faptul că leagă mintea de Dumnezeu care e dincolo de cele ce pot fi înțelese. Întunericul în

70. W. Völker, *op. cit.*, p. 215.

71. Jean Daniélou, *Platonisme et théologie mystique ...* p. 206.

72. Sf. Grigore de Nyssa, *Viața lui Moisi*, P. G., tom. XLIV, col. 377 A.

73. H. C. Puech, *art. cit.*, p. 39.

74. Dionisie Pseudo-Areopagitul, *Despre numele divine*, XIII, 3, trad. în rom., p. 113.

75. Idem, *Teologia mistică*, II. P. G., tom. III, col. 1025.

76. Etienne Gilson, *History of Christian Philosophy in the Middle Ages*, Sheed and Ward, London, 1955, p. 85.

77. Dionisie Pseudo-Areopagitul, *Epistola I-a*, P. G., tom. III, col. 1065.

care se cunoaște prin necunoaștere nu e un gol noematic, deoarece, după formulele paradoxale ale lui Pseudo-Dionisie Areopagitul, cel care se înalță prin unire mai presus de vedere și cunoaștere «toamăi întrucît nu vede și nu cunoaște aceea că (El) este dincolo de toate cele sensibile și inteligibile»⁷⁸. Se obține o cunoaștere și vedere mai presus de cunoaștere și vederea omenească și prin această necunoaștere și nevedere (în sensul că nu e vedere și cunoaștere omenească) se ajunge la cunoașterea Acelui care e incognoscibil. Intrarea în întuneric și necunoaștere este intrarea într-o lumină și cunoaștere deasupra cunoașterii omenești. În acest sens trebuie înțeles paradoxul necunoașterii și acest întuneric. Acum omul a devenit un «dumnezeu după har» (Θεός κατὰ χάριν), s-a unit cu Dumnezeu și vede prin Dumnezeu. E o trăire cu Dumnezeu, o îndumnezeire a omului. Teognosia apare în aspirația sa ultimă cu experiența unirii cu Dumnezeu.

Cunoașterea rezultată din unirea harică cu Dumnezeu, nu se poate realiza în afara iubirii. Teognosia este imposibilă fără ἀγάπη. Iubirea e cunoaștere, (ἐξέτασις) și pătrundere în abisurile dumnezeirii. Ea presupune exodul sufletului în afară de el și de tot ce e creat pentru a găsi pe Dumnezeu, deoarece iubirea «nu îngăduie celor ce sînt sub stăpînirea ei să-și aparțină lor, ci numai obiectelor pe care le iubesc»⁷⁹. Vorbind despre iubirea divină (θεϊός έρωας), e singura dată cînd Pseudo-Dionisie Areopagitul îndrăznește să spună că Divinitatea iese din sine însuși, pentru a cobori pînă la îmbrățișarea înflăcărată a creaturilor⁸⁰. Iubirea ne unește cu Dumnezeu și ne ridică spre o cunoaștere tainică a lui Dumnezeu, deoarece în unirea cu El, cunoașterea și iubirea se identifică. Cunoașterea adevărată, intuiția divinului nu este decît aspectul metafizic al iubirii prin care îl sesizăm pe Dumnezeu și-l avem prezent în profunzimile sufletului transfigurat de harul îndumnezeitor. Prin iubire se pătrunde în întunericul supraluminos în care are loc întâlnirea cu Dumnezeu.

Întunericul gnoseologic din «Teologia mistică» nu poate fi apropiat de «noaptea obscură» a Sf. Ioan al Crucii. Între aceste două sînt deosebiri importante. Dacă pentru Pseudo-Dionisie Areopagitul întunericul exprimă un fapt dogmatic, transcendența ființei divine, la Sf. Ioan al Crucii noaptea spirituală corespunde unei stări pasive de purificare în care se află sufletul ce urcă Carmelul⁸¹. Întunericul divin stimulează pentru autorul Teologiei mistice un drum nesfîrșit către unire, către «raza supraesențială a întunericului divin» și menține misterul divin.

Întunericul divin nu constituie stadiul ultim al cunoașterii lui Dumnezeu. El nu contrazice o metafizică a luminii. Conștiința incognoscibilității misterului divin nu e culmea la care se poate ridica spiritul omeneșc. Întunericul divin nu poate fi întuneric în sens negativ de gol și absență a pricărei cunoașteri. În epistola a V-a Pseudo-Dionisie Areopagitul zice: «Întunericul dumnezeiesc este lumina neapropiată — ὁ θεϊός γνῶσις ἐστὶ τὸ ἀπροσβίτον φῶς — în care se spune că locuiește Dumnezeu, fiind însă nevăzut din cauza strălucirii supraabundente și inaccesibil din cauza revărsării de lumină supraabundentă»⁸². Aici Pseudo-Dionisie numește același lucru cînd întuneric, cînd lumină. Deoarece zice că această lumină e întuneric din cauza abundenței luminii, evident că propriu-zis e lumină. I se spune întuneric în sens de depășire. Întunericul divin e astfel identic cu lumina supraluminoasă a lui Dumnezeu. Întu-

78. Idem, *Epistola V*, P. G. t. III, col. 1073.

79. Idem, *Despre numele divine*, IV, 13, trad. rom. ..., p. 43.

80. *Ibidem*, p. 44.

81. Saint Jean de la Croix, *Oeuvres spirituelles*, La nuit obscure, I, 8, traduction du R. P. Gregoire de Saint Joseph, Aux éditions du Seuil, Paris, 1964, p. 508.

82. Dionisie Pseudo-Areopagitul, *Epistola a V-a*, P. G. t. III, col. 1073.

nericul e lumina divină. De aceea în *Teologia mistică*, Pseudo-Dionisie Areopagitul vorbește de «întuneric supraluminos» (cap. II) sau «de raza supraluminoasă a întunericului» — τὸ ὄθειον ακρότους ακτίνα — (cap. I, 1). Lumina devine întuneric numai pentru natura noastră mărginită. E întuneric din cauza revărsării supraabundente de lumină, dar în sine întunericul divin nu există⁸³. Astfel înțeles, întunericul nu e decât o alegorie sau metaforă pe care Pseudo-Dionisie Areopagitul o folosește pentru a exprima un fapt dogmatic⁸⁴.

Întunericul e supraluminos din cauza luminii și nu înseamnă negarea oricărei cunoașteri, deoarece în acel întuneric Moisi vede ceva, vede cortul imaterial pe care Dumnezeu i l-a arătat pentru imitarea celui de jos. Acest cort imaterial este, după cum spun Sf. Părinți și îndeosebi Sf. Grigore de Nyssa, însuși Hristos: «Acest loc e numit întuneric de Scriptură, ceea ce înseamnă incognoscibilitatea și invizibilitatea... Acolo, el (Moisi) contemplă cortul nefăcut de mâini omenești... Este Hristos, Puterea și Înțelepciunea lui Dumnezeu, care în natura sa proprie nu e făcut de mână omenească»⁸⁵. Dacă a văzut cortul înseamnă că era vizibil. Era deci lumină sau în lumină. Cunoașterea nu mai e în întuneric, ci în lumina dumnezeiască. De altfel, Sf. Grigore de Nyssa dă o interpretare deplină acestui nou Sinai, punându-l pe Hristos în paralelă cu Moisi. Hristos nu lasă nici un om să mai urce acest munte, căci pe toți îi ridică la cer, prin îndumnezeirea ființei lor. Nu-i lasă să contemple, ca Moisi pe Sinai, puterea lui Dumnezeu în întuneric, ci îi înalță la starea de prieteni ai lui Dumnezeu și de fii ai luminii, care îl cunosc pe Dumnezeu ca lumină⁸⁶. Dacă Moisi cunoaște în întuneric, aceasta nu înseamnă, după autorul scrierilor areopagitice, că dumnezeiescul nu mai este ascuns. Nici nu poate copleși abisul Dumnezeirii. Nici îngerii care se scaldă în «lumina treimică» nu pot pătrunde adâncurile divine». Dumnezeu nu iese din ascunsul Său, dar din acest adânc incognoscibil lișnesc lumini fără sfârșit. Și luminile ne fac cunoscut pe Cel care e transcendent cunoașterii. Înînlîm la Pseudo-Dionisie Areopagitul, pe lângă întunericul divin, teofania luminii necreate, vederea luminii lui Hristos cel transfigurat. În viața viitoare omul ridicat pe treapta îndumnezeirii, va deveni «asemenea lui Hristos», căci peste el va străluci «raze prealuminoase, așa cum altădată a luminat peste apostoli la aceea prea dumnezeiască Schimbare la față»⁸⁷. Pseudo-Dionisie Areopagitul se întâlnește cu Sf. Simion Noul Teolog și cu Sf. Grigore Palama, pentru care teognosia se face în lumină, iar tradiția spirituală este experiența lui Dumnezeu ca lumină. «Noi mărturisim — zice Sf. Simion Noul Teolog — că Dumnezeu este lumină (I Ioan I, 3), că acei care au fost vrednici de a-L vedea, l-au contemplat ca lumină, că acei care l-au primit, l-au primit ca lumină»⁸⁸. Tema întunericului divin va ceda loc unei teologii a luminii necreate, care este stadiul ultim al arcului spiritual și al cunoașterii lui Dumnezeu în această viață. Dar, cum zice Sf. Ap. Pavel (I Cor. XIII, 11—12), toată cunoașterea noastră despre Dumnezeu din această viață este frântură și «ca în ghicitură». Dumnezeu rămîne un abis inaccesibil și ineputabil, căci nimeni «nu a pătruns pe pociile tănuite ale infinității Sale» (*Numele divine* I, 2). În încercarea de a revela misterul divin, noi devenim creatori de valori

83. W. Völker, *op. cit.*, p. 212.

84. H. C. Puech, *art. cit.*, p. 43, 45.

85. Sf. Grigore de Nyssa, *Viața lui Moisi*, P. G., tom. XLIV, col. 380—381.

86. W. Völker, *op. cit.*, p. 216.

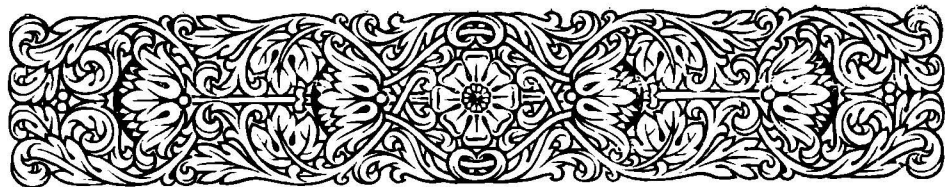
87. Dionisie Pseudo-Areopagitul, *Despre numele divine*, I, 4, trad. rom., p. 6.

88. Symeon Le Nouveau Théologien, *Catéchèses*, XXVII, introduction, texte critique et notes par B. Krivocheine, traduction par Joseph Paramelle, Sources chrétiennes, vol. III, Paris, 1965, p. 137.

spirituale. Poate că dacă nu ar exista misterul, nu ar fi nici aceste valori, care își primesc prin el, semnificația lor reală. Dumnezeu s-a descoperit și noi simțim și cunoaștem măreția Sa în amurgul serilor, în freacățul codrilor, în murmurul izvoarelor, în mireasma florilor, în armonia cosmosului întreg, ca și în cuvintele Sale sfinte, pe care le sărutăm cu evlavie în duminicile și sărbătorile comuniunii cu Cel «care e dincolo de toate». Noi cunoaștem ceva despre El, dar ceea ce cunoaștem e departe de ceea ce este Dumnezeu în sinea Sa și misterul divin ne copleșește, Dumnezeu rămâne pentru noi un mister etern, «marele mister».

Problema fundamentală a scrierilor areopagitice este cunoașterea lui Dumnezeu, care se referă nu la ființa divină, absolut transcendentă oricărei existențe și cunoașteri, ci la energiile necreate prin care Dumnezeu devine imanent creației. Numirile îl exprimă pe Dumnezeu după energii și nu-l determină în transcendența ființei Sale. Ascunsul divin e dincolo de tot ce poate fi cunoscut. În marea lăcere a dumnezeiescului singura atitudine a subiectului cunoscător este, după Dionisie Pseudo-Areopagitul, cea apofatică. Trebuie să negi totul, pentru ca, trăind viața lui Dumnezeu, să cunoști totul. Pe înălțimile spirituale se naște sentimentul evlaviei care te oprește să raționalizezi divinul, căci viața spirituală e trăire și trăirea e duh, viață, iar nu literă moartă. Trebuie să fi plin de evlavie când vorbești despre Dumnezeu și încerci să pătrunzi adâncurile Sale. Dacă tainele dumnezeiești devin pentru noi ceva obișnuit e semn că nu sintem în comuniune cu Dumnezeu, că am ucis tot ce e viu trăit în noi și am rămas cu conceptele reci și cu definițiile prin care credem că posedăm o cunoaștere deplină a lui Dumnezeu. De aceea, dincolo de catafatic și apofatic, Dionisie Pseudo-Areopagitul a arătat că există o altă cale de cunoaștere a lui Dumnezeu: calea trăirii, a interiorizării misterului divin.

NICOLAE FER

COMEMORĂRI

IOHANN HEINRICH PESTALOZZI

— CU PRILEJUL COMEMORĂRII NAȘTERII SALE —

La 12 ianuarie 1971 s-au împlinit 225 de ani de la nașterea marelui pedagog elvețian Iohann Heinrich Pestalozzi.

În cele ce urmează ne propunem să prezentăm câteva aspecte din viața și activitatea celui ce a fost «nu numai un mare pedagog, ci și un mare scriitor — un suflet larg, plin de iubire, de avînt, de credință, de duhul dreptății și al adevărului...»¹.

Iohann Heinrich Pestalozzi s-a născut în orașul Zürich ca nepot de preot. Rămînd orfan de lată, este crescut, alături de ceilalți doi frați, de mama sa despre care avea să vorbească mai tîrziu astfel: «Mama mea se jertfea pentru educația copiilor ei, cu un devotament desăvîrșit și renunțînd la tot ce ar fi putut avea farmec la vîrsta ei și între cunoștințele sale»². Timp de 41 de ani mama sa a fost ajutată în munca sa de Barbara Schmid (Babeli), slujnica de la țară cu o înaltă noblețe sufletească. De la aceasta a învățat Pestalozzi că omul nu trebuie jucat decît după faptele și acțiunile sale.

Structura sufletească a lui Heinrich se formează și sub influența bunicului său, preotul. În drumurile sale bunicul lua mereu pe nepot înlesnindu-i cunoașterea mai exactă a vieții țărănești, inspirîndu-i dragostea pentru oamenii de rînd. Această cunoaștere îl va fi făcut, probabil, pe viitorul pedagog să-și fixeze mai tîrziu, ca ideal al vieții, ajutorarea țăranilor de a ieși din nevoi și sărăcie. «Dragul meu popor — spunea într-o scrisoare de la Burgdorf — vreau să te ajut a te ridica. N-am nici o putere, nu cunosc nici-o știință și nu sînt pe lumea asta nimic, nimic; te cunosc însă pe tine și mă dau ție; îți dau ceea ce prin truda vieții mele, numai pentru tine am fost în stare a pătrunde cu mintea».

Bunicul este cel care îl învață să citească și latinește cu «Tatăl nostru», legînd de cuvintele latine pe cele corespunzătoare din limba germană. Tot cu bunicul va lua primele cunoștințe de istorie și drept și, mai ales, va citi «Sfînta Scriptură».

Mama, Babeli și bunicul au făcut ca baza sufletească a lui Heinrich să fie toată viața, iubirea de cei mici și săraci, o iubire creștinească în care vorba se împletește cu fapta pînă la sacrificiu.

1. Ion A. Rădulescu-Pogoneanu, *Johann Heinrich Pestalozzi. O schiță a vieții și ideilor sale*, București, 1910, p. 2. 2. *Idem*, p. 5.

Bodmer și Breitinger — vestiții profesori de la școala înaltă de la Zürich al căror elev a fost și Pestalozzi, l-au ajutat la lămurirea și fixarea idealului vieții sale — educarea poporului pentru scoaterea lui din sărăcie. Din această dorință s-a lăsat Pestalozzi antrenat în activitatea «Societății elvetice» întemeiată de Bodmer.

Și tot din această dorință vrea să se facă preot, dar se îndreaptă apoi spre avocatură din credința că astfel va putea ajuta mai mult poporul oropsit.

În anul 1772 apar «Contractul social» și «Emil» — lucrările lui Rousseau. Sub influența lor Pestalozzi se hotărăște să se stabilească la țară. Alături de soția sa, mama și Babeli, își întemeiază un cămin la Neuhof. Mijloacele sale materiale sînt însă prea reduse pentru a putea ajuta pe țărani să iasă din mizerie. Se hotărăște să se facă învățător și luptă pentru prevenirea acestei stări — să trezească în copii sentimentul demnității umane, să le formeze, prin educație și instrucție, destoinicia de a-și găsi mijloacele necesare unui trai mai bun.

Își transformă casa într-o școală pentru copiii săraci. Copiii învață aici să lucreze în atelier și pe cîmp, să vorbească, să scrie, să citească, să socotească și, mai ales, aici li se face educația sufletească pe baza sentimentului religios.

În 1774 avea 20 de elevi și numărul lor creștea mereu. Dar această experiență de la Neuhof nu a reușit și Pestalozzi trebuie să închidă școala. De acum, 18 ani înainte, publică romane, disertații, meditații filozofice pe marginea aceluiași ideal — aflarea căilor și mijloacelor pentru educarea poporului. Apar în această perioadă: *Glusul de seară al unui sihastru* (1780), — o culegere de aforisme, partea I-a din romanul *Leonard și Gertruda* (1781) și apoi, din doi în doi ani, celelalte trei părți, *Cristof și Elsa* (1782) — a doua carte pentru popor.

Prin «Leonard și Gertruda», Pestalozzi a încercat să prezinte (sub forma unei povestiri din viața unui sat) principii de conduită în viața personală, în familie și în sat.

Lucrarea atrase atenția, prin ideile sale, contelui de Zinzendorf și a arhiducelui Leopold de Toscana. Speranțele lui Pestalozzi în ajutorul material al acestora se năruiră repede. Începe însă prietenia cu alți doi renumiți oameni: Nicolovius — viitor consilier de stat în Prusia și Fichte — profesor de filozofie la Iena.

Tot acum «Societatea economică» din Berna trimite lui Pestalozzi un ajutor material ca recunoștință și o medalie de aur cu inscripția «civi optimo» («celui mai bun cetățean»).

În 1782 este proclamat cetățean de onoare al Franței, numele său fiind înscris alături de cel al lui Schiller, Washington etc.

Nici înființarea republicii helvetice nu-i aduce împlinirea speranțelor sale. Scrie acum broșuri și apeluri: *Către poporul Elveției, Chemare către toștolo cantoano democratice, Deșteaptă-te popor! Către patria mea, etc.*

Cu o experiență de aproape 30 de ani, Pestalozzi își dă seama că schimbarea stării țărănilor se poate face numai pornind din interior. De aceea, deși ajunsese cunoscut ca scriitor, jurnalist și prieten cu oamenii de stat, el se hotărăște să se facă simplu învățător. Cu acest prilej încearcă aplicarea unor noi metode de învățămînt elementar.

Lui Pestalozzi i s-a încredințat conducerea unui orfelinat la Stanz. Începe astfel o nouă perioadă a vieții marelui pedagog, 1798—1799.

«Eram singur, cu desăvîrsire lipsit de mijloacele neapărat trebuincioase unei opere de educație... Numărul copiilor refugiați se ridică puțin cîte puțin pînă la 80. Erau de toate vîrstele; unii obraznici, alții obișnuiți să cerșească în public, toți, afară

de rari excepții, cu totul ignoranți. Să-i înveți și să dezvolti pe toți acești copii! Ce problemă grea de dezlegat. Eu îndrăznii s-o dezleg» spune Pestalozzi mai târziu³.

Din 1799 trece la Burgdorf deoarece orfelinatul din Stanz e transformat în spital de campanie. Dorește să ridice aici un institut de educație cu metode noi. Îl cunoaște acum pe Herbart.

În anul 1800, în scopul «psihologizării învățămîntului», al întemeierii lui pe principiul respectării particularităților de vîrstă ale copiilor, publică «*Die Methode*». Iar în anul următor dă la iveală lucrarea «*Wie Gertrud ihre Kinder lehrt*» (Cum își învață Gertruda copiii). Aici se convinge încă o dată că «toată învățătura de dat omului constă numai în arta de a ajuta acestei tendințe naturale (a omului) către propria ei dezvoltare»⁴.

Anul 1805 înseamnă începerea celei de a 4-a perioade, la Iverdon. Ideile sale, aplicate aici sub forma lor sintetică, sînt difuzate de marele filozof Fichte prin toate universitățile din Iena și Berlin. La el vin să învețe arta educației Froebel, Carol Ritter și Turk. Printre admiratorii săi se numără Împăratul Alexandru al Rusiei, Regele Prusiei, al Olandei, Doamna de Staël etc.

Sub intrigile răuvoitorilor însă așezămîntul de la Iverdon se desființează. Fără a se lăsa doborât, Pestalozzi înființează în 1818, cu averea sa, un nou institut, la Clindly.

Cu trei ani în urmă îi murise soția⁵.

Obosit, se retrage din activitate în anul 1825 păstrînd în suflet același ideal de odinioară.

Scrie acum *Cintecul lebedei*, o sinteză a experienței vieții sale.

Johann Heinrich Pestalozzi a murit la Brugg, în anul 1827. Pe monumentul funerar este o inscripție ce exprimă întreaga sa activitate :

«Salvatorul săracilor în Neuhof
 Predicatorul popoului în *Lienhard și Gertrud*
 Părintele orfanilor în Stanz
 Fondatorul școlii populare în Burgdorf
 Educatorul omenirii la Iverdon
 Om, creștin, celățean
 Totul pentru alții, nimic pentru sine.

De-a lungul întregii sale activități, îndemnat de dragostea sa pentru oameni, Pestalozzi a căutat neîncetat mijloace de îndreptare a stării de mizerie morală și economică a clasei de jos :

În introducerea la «*Învățătorul natural*» adresîndu-se «către cel mai de jos popor al Elveției» spunea: «Am văzut că ești rămas cu mult în urmă și mi-a fost milă de tine. Nu posed nici-o artă, nu cunosc nici-o știință și nu sînt nimic în lumea asta, absolut nimic; dar am fost în stare să pătrund cu toată stăruința vieții mele.

Toți oamenii sînt ființe ale lui Dumnezeu și toți au dreptul de a-și trăi viața în condiții normale. Datoria noastră de creștini este deci aceea de a nu împiedica pe nimeni să-și exercite acest drept sfînt — precizează Pestalozzi.

Starea celor de jos, considera Pestalozzi, se îmbunătățește prin două mijloace: ajutorul material și, mai ales, crearea posibilităților morale și materiale de a se ajuta

3. I. H. Pestalozzi, *Cum își învață Gertruda copiii*, București, f.a., p. 37.

4. *Idem*, 54.

5. Ion A. Rădulescu-Pogoneanu, *op. cit.*, p. 176.

singuri. Cultura — aceasta este, după Pestalozzi, mijlocul fundamental de îndreptare a stării jalnice a poporului. Iar cultura se dă prin educație.

Oamenii, posedă posibilități de îndreptare și înălțare fapt ce se poate realiza prin educație. Forțele morale, intelectuale și fizice au fost sădite și în copiii săraci. Noi trebuie doar «să le așăptăm, să le deșteptăm, să le curățăm de nămolul brutalității și sălbăticeii»⁷.

Acest optimism pedagogic l-a dominat întotdeauna pe Pestalozzi. El a fost format sub influența raționalismului, curent mult răspândit la sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului următor.

Umanitatea există în fiecare suflet. Educația are sarcina de a o dezvolta în scopul atingerii umanității perfecte.

Asemeni lui Kant, Pestalozzi vorbește de un ideal moral, cel al umanității perfecte. Cum se atinge acest ideal? Prin credință susține Pestalozzi. Iubirea, această forță morală, este dată omului de la naștere. De aici necesitatea așezării în centrul educației, a iubirii și a credinței.

«Astfel, adevărata înălțare a naturii noastre la umanitate izvorăște din iubire și credință... Cu un cuvânt iubirea și credința sînt α și ω culturii naturale către umanitate»⁸.

Fiul conducător al acestui proces îl constituie legile naturii umane, predispozițiile. Aceste forțe interne ale fiecărui individ trebuie dezvoltate prin ele însele: credința prin credință, iubirea prin iubire, rațiunea prin cugetare și nu prin simpla memorare.

Educația morală, căci după Pestalozzi aceasta trebuie să stea în centrul atenției pedagogului, se realizează prin trei mijloace care sînt de fapt trei etape succesive: 1) producerea unor dispoziții sufletești favorabile moralității, 2) exercitarea moralității (deprinderile morale) și 3) stabilirea, pe baza materialului intuitiv, a maximelor morale conducătoare.

Dispozițiile sufletești favorabile moralității se pot produce numai în familie. Aici copilul se educă prin fapte și nu prin vorbe. Copilul percepe intuitiv iubirea și, drept rezultat, apare germele natural al iubirii. «Numai cine a iubit poate să iubească», spune Pestalozzi. De la dragostea de mamă apar treptat sentimente de încredere, recunoștință și supunere. Cînd acestea au prins rădăcină, cînd iubirea față de mama s-a extins asupra oamenilor — creaturi ale lui Dumnezeu —, apare credința.

«Într-adevăr, trebuie să iubesc pe oameni, să fiu recunoscător oamenilor și să ascult pe oameni»⁹.

Iată deci, conchide marele pedagog, cum din relațiile mamei cu pruncul său sînt trasate primele linii esențiale.

«De aici înainte dezvoltarea acestor germeni stă în mîna oamenilor, ceea ce constituie o artă superioară»¹⁰. Datorită acestei arte, pe măsură ce se adîncește sentimentul iubirii, devenim mai morali, mai umani.

6. George G. Antonescu, *Pestalozzi și educația poporului*, București, 1922, p. 35.

7. I. H. Pestalozzi, *Cum își învață Gertruda copiii*, București, f.a., p. 62.

8. I. H. Pestalozzi, *Schwannengesang*, apud I. A. Rădulescu-Pogoneanu, *op. cit.*, p. 89.

9. I. H. Pestalozzi, *Cum își învață Gertruda copiii*, București, f.a., p. 293; conf. și I. Găvănescu, *Istoria pedagogiei*, București, 1927, p. 287.

10. *Idem*, p. 298.

Tot ceea ce învață copilul trebuie învățat prin intuiție, prin faptă și prin vorbă.

«După ce l-a învățat la sînul ei să gîngăvească numele lui Dumnezeu îi arată dragostea universală în soarele ce răsare, în rîulețul ce murmură, în fibrele arborului, în frumusețea florilor, în picăturile de rouă»¹¹.

În concepția lui Pestalozzi familia este cel mai potrivit mediu pentru punerea în mișcare a minții și a inimii.

Școala preia acest fond sufletesc ducînd mai departe educația din familie asigurînd copilului însușirea celor necesare adopției lui la viața de toate zilele.

I. H. Pestalozzi nu a fost un făuritor de teorie pedagogică. Ideile sale pedagogice au rezultat din viața sa agitată și s-au împletit unitar cu aceasta.

Ceea ce l-a preocupat toată viața a fost problema găsirii mijloacelor pentru ridicarea morală a poporului prin el însuși, prin educarea și instruirea sa. Om practic, Pestalozzi încearcă să-și ajute poporul înființînd o școală unde educația și învățătura se bazează pe muncă. Copiii erau învățați să se ajute singuri. În acest proces avea loc educația lor morală, fizică și intelectuală.

Marele pedagog a surprins de la început valoarea socială a educației, faptul că pentru a-ți ajuta poporul nu-i suficient ajutorul material.

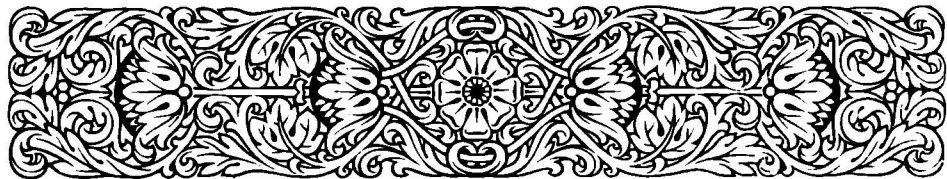
O altă idee preluată din concepția lui Pestalozzi, de pedagogia modernă este aceea a *respectării psihologiei copilului*. Ceea ce este specific psihicului copilului, este dorința lui de a avea un permanent contact cu lucrurile înconjurătoare. *Instrucția* trebuie să constituie baza procesului instructiv-educativ. Prin ea, conform psihologiei copilului, se merge de la simplu la complex, de la senzații și sentimente la noțiuni și precepte: prin ea se educă chiar și sentimentul religios. Este vorba însă de o intuiție cu plan și metodă, o adevărată artă.

La Pestalozzi, educația fizică și intelectuală sînt de fapt mijloace de realizare a educației sufletești a copilului. Toate la un loc îi învață pe indivizi cum să se conducă singuri, le dezvoltă puterile interioare, îi face cu adevărat oameni.

Lor, oamenilor, și-a închinat Pestalozzi întreaga sa viață și activitate.

IOAN F. STĂNCULESCU

11. *Idem*, p. 311.

DOCUMENTARE

EPISCOPI ORTODOCȘI DIN ȚARILE ROMÂNE ÎN SECOLUL AL XIII-LEA

Existența unor episcopi ortodocși, înainte de așa-zisa «intemeiere» a celor două țări române, a fost studiată doar parțial¹, întrucât cercetătorii și-au îndreptat atenția în special asupra episcopilor catolice din secolul al XIII-lea². Știrile despre episcopii ortodocși provin din două acte din anii 1234 și 1304 referitoare la Cumania și țara Brodnic (brodnicilor). Spre a înțelege importanța existenței acestor episcopi ortodocși, trebuie cercetată mai întâi dezvoltarea istorică a celor două țări amintite.

În stepele de la nordul Mării Negre, în a doua jumătate a secolului al XI-lea, triburile uzo-lurce și apoi cumane iau locul celor pecenege³. Cronicile ungare indică, la începutul secolului al XIII-lea, că pe teritoriul locuit de cumani, luaseră naștere trei formațiuni politice numite Cumania Albă, de la Nipru spre răsărit, Cumania Neagră, între Nistru și Nipru⁴ și, în sfârșit, Cumania din regiunea Bărăganului, care interesează în special istoria țării noastre. Diploma ioașiților din anul 1247 amintește că acestor cavaleri li s-a dăruit «de la fluviul Olt și munții Transilvaniei, toată Cumania... în afară de țara lui Seneslau, voievodul românilor...»⁵. Deci în Muntenia se găseau două formațiuni politice, Cumania, în partea de răsărit, și Țara Românească, numită de bulgari Vlașco⁶, în partea de apus. Printr-un document din anul 1222 li se cedează cavalerilor teutoni un teritoriu, care după alte acte rezultă că era Cumania. Aceasta avea ca limită spre nord munții Carpați, spre vest un hotar mai puțin definit ce cobora de la izvorul Bîrsei la Dunăre, deci care separa Bărăganul de zona pădurilor din vest, în spre sud și est probabil Dunărea, iar spre nord-

1. N. Iorga, *Istoria bisericii românești și a vieții religioase a românilor*, ed. II, v. I, București, 1928, p. 22; S. Reli, *Istoria vieții bisericești a Românilor*, v. I, 1942, p. 205-206; Pr. G. I. Moisescu, Pr. Ștefan Lupșa. Pr. Alexandru Filipașcu, *Istoria bisericii române*, v. I, București, 1957, p. 133-138.

2. R. Rosetti, *Despre unguri și episcopii catolice din Moldova*, în «An. Ac. Rom. Mem. Secț. Ist.», sec. II, v. XXVII, București, 1905, p. 257-282; C. Auner, *Episcopia Mitcoviei în veacul al XIV-lea*, în «Revista catolică», III, 1, 1914, p. 60-80; Dr. Ioan Ferenț, *Cumanii și episcopia lor*, Blaj, 1931, p. 115-145; Dr. G. I. Moisescu, *Catolicismul în Moldova pînă la sfîrșitul veacului XIV*, București, 1942, p. 3-39; C. C. Giurescu, *Istoria românilor*, ed. IV, v. I, București, 1912, p. 346-348; *Istoria României*, v. II, București, 1960, p. 111-116 (E. Stănescu).

3. P. Diaconu, *Les Petchénégues au Bas-Danube*, București, 1970, p. 79-81, 130-133.

4. *Cronica pictată de la Viena*, ed. G. Popa-Lisseanu, în «Izvoarele istoriei românilor», v. XI, București, 1937, p. 6, 7, 18, 119, 120, 133.

5. *Documente privind istoria României. Veacul XIII, XIV și XV. B. Țara Românească (1247-1500)*, București, 1953, p. 1-5, 285-289; *Documenta Romaniae Historica. B. Țara Românească, vol. I (1247-1500)*, București, 1966, p. 3-11.

6. *Атлас по българска история*, Sofia, 1963, p. 13, 17, 19, 21, 24, 27.

est se mărginea cu țara brodnicilor⁷. După cele relatate de prelatul catolic Rogerius, rezultă că acest holar era format de râul Siret⁸. După cum indică cercetările arheologice și toponimice, în Cumania în zona dealurilor (aproximativ în vechile județe Prahova, Saac, Buzău și Râmnic) locuiau numai românii, iar în câmpie (aproximativ în vechile județe Iași și Brăila) alături de autohtoni își aveau sălaşurile mai înaintele pecenegii, apoi cumanii⁹. La începutul secolului al XIII-lea, misiunii catolice își fac apariția în Cumania și reușesc să convertească mai întâi viitorii conducători cuman și apoi pe supușii lor. Din cauza amenințării invaziei tătară, clasa conducătoare cumană creștinată se refugiază prin Bulgaria în imperiul latin de Constantinopol (1204—1261). Aici regele cuman Ionas și căpetenia cumană Soronius încheie o alianță cu feudații cruciați francezi, ce se întărește prin trei căsătorii¹⁰. Restul populației a rămas în Cumania din Muntenia și s-a supus tătarilor. Două acte din anul 1253 amintesc că locuitorii acestei țări au fost reinforși la credința creștină de către călugării predicatori (dominicani)¹¹. Mai târziu locuitorii din aceste părți, amintiți sub numele de «lătari negri», vor ajuta pe voievodul Basarab în luptele din Serbia și cu ungurii din anul 1330¹². În anul 1344 sau 1345, după cum ar rezulta din cronică lui I. Thuróczi, ungurii au întreprins o campanie peste munți, în contra tătarilor, în-cununată de succes¹³. În Cumania se constată, în anul 1347, că se reînființează episcopie de Milcov, fapt ce se încercase fără succes și în anul 1332¹⁴. În anul 1359 sigur Cumania nu mai exista, întrucât actele amintesc că Țara Românească era vecină cu regiunea păstorită de mitropolitul din Vicina¹⁵.

În ce privește cealaltă țară amintită în documente, cea a brodnicilor, ea se găsea în Moldova. Despre Moldova, înainte de așa-zisa «întemeiere» de la 1359, izvoarele istorice ne dau multe știri, în bună parte insuficient valorificate de cercetători. Așa precum ne dovedesc cercetările arheologice din ultima vreme, în Moldova se găsea în secolele X—XIII o numeroasă populație românească¹⁶. Desigur că și românii din Moldova, asemănător celor din Transilvania, erau organizați într-un voievodat propriu. Știrile din cronică rusă de la Ipatie indică că în secolul al XII-lea în Moldova exista un voievodat cu capitala la Birlad, amintită la 1174¹⁷. Locuitorii țării numiți birladnici apar sub anii 1159 (real 1158), 1160 (real 1159) și 1166¹⁸. Acest voievodat cuprindea atât sudul cât și nordul Moldovei și era puternic, căci o armată de 6.000 de birladnici îl ajută pe Ivan Rostislavici, pretendent la domnia țării de Halici, să atace în 1158 așezările fortificate Cucelemîn și Ușița, din sudul acestei țări¹⁹.

7. *Documente privind istoria României. Veacul XI, XII și XIII. C. Transilvania. Vol. I (1075—1250)* (prescurtat *Documente, C. veac. XI—XIII, vol. I*), București, 1951, p. 188.

8. Rogerius, *Cintecul de jale*, ed. G. Popa-Lisseanu, în «Izvoarele istoriei românilor», v. V, București, 1935, p. 33, 72.

9. P. Diaconu, *Cu privire la problema căldărilor de lut în epoca feudală timpurie (sec. X—XIII)*, în «Studii și cercetări de istorie veche» (SCIV), VII, 1956, 3—4, p. 421—439; I. Conea, I. Donat, *Contribution à l'étude de la toponymie péchéhénégue-comane de la plaine roumaine du Bas-Danube*, în «Contributions onomastiques», București, 1958, p. 139—169; M. Comșa, *Contribuții la cunoașterea culturii străromâne în lumina săpăturilor de la Bucov (r. și reg. Ploești)* (studiu preliminar), în «SCIV», X, 1959, I, p. 81—99; P. Diaconu, *К вопросу о глиняных котлах на территории РНР*, în «Dacia», N. S., VIII, 1964, p. 219—253.

10. Dr. Ioan Ferenț, *op. cit.*, p. 82—85.

11. *Documente, C. veac. XIII, vol. II (1251—1300)*, București, 1952, p. 7, 8.

12. P. P. Panaitescu, *Mircea cel Bătrîn*, București, 1944, p. 265—266.

13. Joannis de Thuróczi, *Cronica Hungarorum*, ed. I. G. Schwandtner, în «Scriptores Rerum Hungaricarum», part. I, Viena, 1706, p. 221.

14. *Documente, C. veac. XIV, vol. III (1331—1340)*, București, 1954, p. 279—280.

15. E. de Hurmuzaki, *Documente privitoare la istoria românilor, v. XIV, part. I (1320—1716)*, București, 1915, p. 1—6.

16. N. Zaharia, M. Petrescu-Dîmbovița, Em. Zaharia, *Așezări din Moldova. De la paleolitic până în secolul al XVI-lea*, București, 1970, p. 122—143.

17. *Летопись по Ипатскому списку*, (prescurtat *Летопись*), ed. II, Sanktpetersburg, 1871, p. 390.

18. *Очерки истории СССР (IX—XIII вв)*, v. I, Moscova, 1953, p. 369 (V. T. Pașuto).

19. *Летопись*, p. 341; B. A. Timošciuc, în «КСИМК», 53, 1954, p. 86—90 și 57, 1955, p. 109—114; B. A. Timošciuc, *Древнерусское городище Галица в северной Буковине*, în «Археологические открытия 1969 года», Moscova, 1969, p. 335—337, localizează Cucelemîn, în contornitate cu datele cronicii de la Ipatie, lângă Ușița la localitatea Neprorotovo-Galița, unde s-au găsit rămășițele unei mari cetăți, a unei așezări, lungă de doi kilometri, și a unei minăstiri în peșteră.

În 1159 birladnicii atacă cu luntrile portul Oleșia de la gura Niprului, dar sînt urmăriți la reîntorcere și dau o bătălie la Vicina (Dcin) ²⁰. B. P. Hașdeu, cunoscător al cronicilor rusești, spre a face mai convingătoare aceste știri, a plăsmuit un act ca provenind de la Ivan Rostislavici, referitor la țara Birladului ²¹. Falsul său patriotic a avut pentru istoria Moldovei un efect negativ, amplificat de lucrarea epică «Cîntec despre oastea lui Igor», în care se amintea de o influență a țării de Halici la Dunăre sub Iaroslav Osmomisl (1153—1187). Cercetătorii sovietici ²², cît și alții străini, au arătat că frumoasa poemă, considerată ca o creație populară, este în realitate de la sfîrșitul secolului al XVIII-lea și este o operă literară din epoca romantismului, cum au observat de altfel și N. Iorga și N. Bănescu ²³. În consecință, ea nu poate fi folosită ca document istoric. Numai existența unui singur voievodat în Moldova poate explica prinderea la 1164 a lui Andronic Comnen la granița țării Haliciului, în nordul Moldovei, și readucerea lui în imperiul bizantin ²⁴.

Unii cercetători, începînd cu D. Onciul, au plasat în nordul Moldovei o populație numită bolohoveni ²⁵. Cronica de la Ipatie indică numai o localitate cu numele Bolohov și pe locuitorii ei numiți bolohovți ²⁶. Majoritatea cercetătorilor ruși, cît și N. Iorga, pe baza datelor din cronică, amplasează acest ținut în țara Kievului la granița cu Volinia ²⁷.

De asemenea toponimicele cu rădăcina boloh sau bolech, adunate de I. Holban și I. Kniezsa ²⁸, se găsesc toate pe vechiul teritoriu al Poloniei și al cnezatelor rusești, din secolele XII—XIII.

Deci existența unei organizații a bolohovenilor în nordul Moldovei nu este confirmată de nici un act, ci este o simplă ipoteză, care a complicat inutil istoria Moldovei și a făcut pe cercetători să creadă că înainte de așa-zisa «întemeiere» au existat mai multe voievodate și nu unul singur pe teritoriul acestei provincii.

La începutul secolului al XIII-lea puternicul voievodat român din Moldova este denumit, de izvoarele istorice bizantine ²⁹ și ungare, țara brodnicilor. Rușii numeau pe fugarnicii lor, care preferau libertatea în locul împilării feudale, *brodnici*, care s-ar traduce ca *oamenii liberi ce locuiesc la vadurile de trecere*. Ei sînt predecesorii cazacilor de mai târziu și erau așezați pe Volga, între Nijni-Novgorod (Gorki) și Kazan, și mai ales în bazinul superior al Donetului. Aceștia din urmă, deși creștini, vor trăda la 1223 la Kalka pe cnezii ruși în favoarea tătarilor ³⁰. Alți brodnici și-au găsit adăpost în nordul Ungariei și în Transilvania și în sfîrșit un grup destul de numeros în nordul Moldovei. Cei din Moldova erau refugiați din țara de Halici, ca și Ivan Rostislavici. Zonele în care s-au așezat se pot determina aproximativ pe baza documentelor din secolele XIV—XV, ținînd seama că satele întemeiate de ei erau

20. *Лѣтопись*, p. 316.

21. P. P. Panaitescu, *Diploma birladeană din 1131 și hrisovul lui Iurg Koriatovici din 1374*, în «Revista istorică română», v. II, fasc. I, 1932, p. 46—51; P. P. Panaitescu, *Din nou despre diploma birladeană din 1131*, în «Romanoslavica», XIII, 1906, p. 85—91.

22. A. A. Bolșaco-Ghimpu, *Identificarea așezării Ruscia din anul 1228 și importanța ei*, în «Romanoslavica», XVIII (1971) (sub lipar).

23. N. Iorga, *Brodnicii și românii. O problema din vechea istorie a românilor*, în «An. Ac. Rom. Mem. Secț. Ist.», ser. III, v. VIII, mem. 6, 1928, p. 117—151; N. Iorga, *Histoire des Roumains* (prescutat *Histoire*), v. III, București, 1937, p. 109; N. Bănescu, *Sfîrșitul unei legende: «Slovo o polku Igoretes»*, în «Revista istorică», XXIX, 1933, 7—12, p. 211—211.

24. G. Fopa-Ișseanu, *Dacia în autorii clasici*, v. II, București, 1943, p. 139.

25. D. Onciul, *Opere complete*, ed. A. Sacerdoțeanu, v. I, București, 1946, p. 63—65, 289—292, 295.

26. *Лѣтопись*, p. 278, 376, 511, 516, 526, 555.

27. M. S. Hrușevski, *История України - Руси*, v. III, Liov, 1900, p. 585—586; N. Iorga, *Histoire*, v. III, p. 101.

28. I. Kniezsa, *Pseudorumänen in Pannonien und in den Nordkarpaten*, Budapesta, 1936, p. 23—27; Th. Holban, *Contribuții la problema originii și localizării bolohovenilor*, în «Studii», 21, nr. 1, 1968, p. 21—27.

29. G. Murnu, *Din Nichita Acominates Honiatul*, în «An. Ac. Rom. Mem. Secț. Ist.», ser. II, v. XXVIII, București, 1906 (extr.), p. 25—31.

30. K. Horedt, *Contribuții la istoria Transilvaniei în secolele IV—XIII*, București, 1958, p. 146—154.

conduse, ca și în țara de băștină, de vătămări și purtau denumiri terminate în *-ăuți* (Rădăuți, Vășcăuți, ș.a.)³¹. Brodnicii sînt amintiți prima dată în secolul al XII-lea pe Donet, iar în Moldova, pe baza toponimiei, se confirmă apariția lor tot în același secol³².

Cum pe Volga și Donet brodnicii trăiau în regiuni proprii libere, voievodatul român din Moldova, în care își găsiseră adăpost numeroși refugiați, a fost denumit de vecini țara brodnicilor, în ideea unui teritoriu liber, și nu în sens etnic, deoarece, cum se va vedea mai departe, documentele indică clar că ea era o țară a românilor. Locuitorii din Moldova au ajutat pe Asan I (1187—1196) și pe Asan II (1218—1241) în luptele lor pentru tron³³, iar în 1223, coborînd cu 1 000 de luntre pe Nistru, vor merge și vor lupta la Kalka alături de cnezii ruși³⁴. După atacul tătarilor din 1241, voievodatul va continua să existe. Misionarul catolic Giovanni da Pian del Carpine, în 1247, în apropierea Kievului întîlnește pe cneazul rutean Roman, desigur fiul cneazului Daniil, întorcîndu-se de la curtea Hoardei de Aur și pe alt cneaz, socotit de el tot rutean, OIaha, care se ducea la reședința tătară³⁵. Acesta nu putea să fie după nume decît voievodul din Moldova, care ca și cnezii ruși, se ducea să recunoască suveranitatea tătară, neexistînd altă alternativă. Un act ungar din anul 1250 confirmă indirect acest lucru, amintind țărilor Rutenia, Cumania, Brodnici și Bulgaria ca supuse tătarilor³⁶. Capitala voievodatului în această vreme era, cum se va arăta mai departe, Moldova (Baia), de la care țara și-a căpătat ceva mai tîrziu numirea.

Amintirea la 1250 numai a țărilor brodnicilor alături de celelalte, indică clar că și în secolul al XIII-lea în Moldova exista numai un singur voievodat puternic și nu mai multe formațiuni statale, cum se susține obișnuit.

Înfloritoare a activitatea comercială a genovezilor la Vicina, constatată mai ales pentru anul 1281³⁷, de cînd ni s-au păstrat date mai multe, nu se poate explica decît prin existența unui voievodat în Moldova, cu o clasă feudală înstărită. Un lezaur de obiecte de podoabă și de monede tătare găsit la Ofeleni lîngă Vaslui și îngropat probabil în 1300 reflectă, destul de bine, buna stare a acestor feudali locali³⁸.

După moartea, la sfîrșitul anului 1299, a guvernatorului tătar Nogai, ce conducea partea de apus a Hoardei de Aur, Moldova se va elibera de sub suveranitatea tătară, fapt confirmat de documente și de studiile numismatice. După anul 1300 circulația monedelor tătare încetează atît în Muntenia cît și în Moldova³⁹ și, în schimb, încep să reapară monedele ungare. În 1307—1308, după cum relatează cronică lui Ottokar de Stiria, voievodul Transilvaniei Ladislau Kan (1294—1315) îi trimite, pentru mai multă siguranță, pe un pretendent german la tronul Ungariei, peste munți, adică

31. V. Mihăilescu, *Infiltura ruteană în nordul Moldovei*, în «Bul. Soc. Reg. Rom. Geogr.», v. XLII, 1923 (1924), p. 71—82; M. Ștefănescu, *Rusismele-rutenismele din toponimia românească*, în «Arhiva», 1924, 3—4, p. 199—206; C. Cihodaru, *Judecra și cnezatul în Moldova. Contribuții la cunoașterea lor*, în «Analele științifice ale universității «A. I. Cuza» din Iași. Istorie», XI, 1965, p. 9—42.

32. E. Petrovič, *Toponimice slave de est pe teritoriul R.P.R.*, în «Romanoslavica», IV, 1960, p. 41—63 și VI, 1962, p. 5—18.

33. V. T. Pașuto, *Очерки по истории галицко-вольской Руси*, Moscova, 1950, p. 169; E. Frances, *Slavii pe pămîntul patriei noastre în veacul al XII-lea*, în «Studii», 8, 1955, III, p. 73—74.

34. *Лѣтопись*, 496; C. Cihodaru, *Considerații în legătură cu populația Moldovei din perioada premergătoare invaziei tătarilor (1241)*, în «Studii și cercetări științifice. Istorie», XIV, fasc. 2, 1963, Iași, p. 215—248.

35. A. Sacerdoteanu, *Guillaume de Rubrouck et les Roumains au milieu du XIII-e siècle*, Paris, 1930, p. 21; A. Boldur, *Intemeierea Moldovei*, în «Studii și cercetări istorice», XIX, 1946, p. 174—193; *Istoria României*, v. II, p. 160 (B. Cîmpina — Șt. Ștefănescu).

36. *Documente*, C. veac. XI—XIII, vol. I, p. 344—345.

37. Barbu T. Cîmpina, *Despre rolul genovezilor la gurile Dunării în secolele XIII—XIV*, în «Studii», VI, 1955, I, p. 191—236.

38. Dan Gh. Teodor, *Obiectele de podoabă din lezaurul feudal limpurii descoperit la Ofeleni*, în «Arheologia Moldovei», II—III, 1964, p. 343—361.

39. O. Iliescu, *Monede tătarăști din secolele XIII—XV, găsite pe teritoriul R.P.R. Notă preliminară*, în «Studii și cercetări de numismatică», III, 1960, p. 263—277; O. Iliescu, *Monede din tezaurul descoperit la Ofeleni*, în «Arheologia Moldovei», II—III, 1964, p. 363—407.

în Moldova, la domnul acestei țări⁴⁰. Deci Moldova se bucura de o independență deplină. După cronică polonă a lui J. Długosz, în 1326 trupe de români și ruteni au ajutat pe regele Poloniei în luptele din Brandenburg⁴¹, ceea ce denotă că voievodul moldovean era puternic. Pe baza unor acte ale călugărilor minorii (franciscani) din anii 1334 și 1345, rezultă că în acea vreme Siretul era capitală, întrucât este citat în fruntea orașelor din Moldova, înaintea vechei capitale Moldova (Baia)⁴².

În sfârșit, pe baza cronicilor moldovene, polone și a unuia răzuzane se pot reconstitui evenimentele ce au condus la așa-zisa «întemeiere» din anul 1359, și nu 1352, cum se susține obișnuit. În acest an comitele Maramureșului, Dragoș din Bedeu, profund de lupta pentru tron dintre Ștefan și Petru, fiii voievodului Moldovei Ștefan, care decedase, se instaurează domn în această țară⁴³. Un act din Maramureș din 20 martie 1360 amintește de «restaurazione terrae nostrae Moldavanae» și de răsplătirea cneazului Dragoș din Giulești cu șase sate⁴⁴. Toate aceste fapte n-ar fi avut sens, dacă voievodul Bogdan din Cuhea ar fi descălecat în 1359 în Moldova, dar corespund întru totul realității în cazul ocupării tronului în acest an de către Dragoș. Deci Bogdan a venit în Moldova în 1364, fapt confirmat indirect de actul din 2 februarie 1365, prin care moșiile acestuia sînt date lui Balc și fraților săi ca primă despăgubire⁴⁵. Dragoș s-a instaurat domn în Moldova și n-a întemeiat o marcă de graniță, cum se susține obișnuit, căci în acest caz ca nobil ungar ar fi trebuit să apară în actele vremii, dar acest lucru nu se constată nici pentru el și nici pentru ipotetica marcă (banat) a lui. De altfel în contra «întemeierii» țării Moldovei pledează și faptul că toată ierarhia boierească a acestei țări este de factură bizantină prin filieră sud-slavă⁴⁶ și nu ungară, dacă acest voievodat s-ar fi format de-abia atunci. De altfel vilejii din Maramureș apar ca niște intruși în actele moldovene și la începutul secolului al XV-lea vor dispărea din acestea.

În lumina faptelor arătate se va putea înțelege mai bine însemnătatea celor două acte referitoare la episcopii ortodocși din Cumania și țara brodnicilor din anii 1234 și 1304.

Apariția acestor acte a fost precedată de o serie de evenimente, care trebuie studiate mai în amănunt, spre a putea localiza cu siguranță teritoriul unde păstorea acești episcopi ortodocși români.

În anul 1211, regele Ungariei Andrei II (1205—1235) dăruiește cavalerilor teutoni (germani) din ordinul Ospitalierilor ai Sf. Maria regiunea Birsei⁴⁷. La scurtă vreme după așezarea lor aici, un act din anul 1217 amintește de episcopul cumanilor și înaintașii săi⁴⁸. Deci episcopia exista de cîțva timp și probabil a fost întemeiată la începutul secolului al XIII-lea. Două acte din anul 1218 ne fac cunoscut că această episcopie ținea de arhiepiscopia de Calocsa (Kalocsa)⁴⁹, de care depindeau episcopii din jumătatea de est a Ungariei⁵⁰. Dintr-un act datat cca. 1222, dar care în realitate este anterior cu cîțiva ani, rezultă că «cetatea ce se numește Cruceburg

40. E. Lăzărescu *Despre voievodatul românilor din 1307—1308*, în «An. Ac. Rom. Mem. Sec. Ist.», ser. III, v. XXVII, mem. II, București, 1945, p. 309—318.

41. J. Długosz, *Dziejew Polskich*, v. III, Cracovia, 1868, p. 110.

42. J. Bromberg, *Toponymical and historical miscellanies*, în «Byzantion», XII, 1937, f. I, p. 151—180.

43. I. Bogdan, *Cronicle slavo-române din sec. XV—XVI, publicate de Ion Bogdan*, ed. P. P. Panaitescu, București, 1959, p. 1—23, 41—73, 152, 161; Gr. Ureche, *Letopisețul Țării Moldovei*, ed. II, P. P. Panaitescu, București, 1958, p. 72—73; J. Długosz, *op. cit.*, v. III, p. 257—259; Giacomo di Pietro Luccari, *Copioso ristretto degli annali di Ragusa*, Ragusa, 1790, p. 178.

44. J. Mihalyi, *Diplome maramureșene din secolele XIV și XV*, Sighet, 1900, p. 37—40.

45. J. Mihalyi, *op. cit.*, p. 56—59, pe baza documentelor a tras concluzia reală că Dragoș a trecut în Moldova în 1359, iar Bogdan în 1364 (p. 40); G. Mihalyi, *Reflexii asupra diplomelor maramureșene din sec. XIV—XV*, Sighet, 1931, p. 28; Radu Popa, *Țara Maramureșului în veacul al XIV-lea*, București, 1970, p. 240—247, susține ipoteza cu «întemeierea» la 1352.

46. N. Stoicescu, *Sfatul donnesc și marii dregători din Țara Românească și Moldova (sec. XIV—XVII)*, București, 1968, p. 42—52, p. 299—301.

47. *Documente, C, veac. XI—XIII, vol. I*, p. 150—151.

48. *Documente, C, veac. XI—XIII, vol. I*, p. 161.

49. *Documente, C, veac. XI—XIII, vol. I*, p. 168—169.

50. F. W. Putzgers, *Historischer Schul-Atlas*, ed. 52, Leipzig, 1935, p. 63; *Történelmi atlasz*, ed. VIII, Budapesta, 1967, p. 8.

(Kreuzburg) pe care o zidiseră din nou (de novo construxerant) «cruciații din Birsa-le-a fost dăruită «împreună cu livezile din jurul acelei cetăți», deci o regiune res-trînsă așezată în zona dealurilor⁵¹. Cetatea se găsea, după precizările din alte acte de mai târziu, dincolo de munți, probabil cum a presupus W. Horwath la Slon în zona dealurilor din Muntenia, acolo unde se termină drumul de culme ce trece prin pasul Tătarilor, și nu în munții la Teliu (Nyén) sau la Podul Dîmboviței, cum s-a presu-pus⁵². La Slon, în concordanță cu actele unde se subliniază că cetatea a fost zidită din nou, deci probabil fusese distrusă anterior, prin cercetări arheologice s-au des-coperit urmele a două cetăți medievale. Ele au fost atribuite fie bulgarilor, fie bizan-tinilor⁵³, dar materialele arheologice găsite dau posibilitatea unei datări și mai târzii. Printr-un act din al șaptesprezecelea an de domnie al lui Andrei II (7 mai 1221—7 mai 1222), cavalerii teutoni capătă și «ținutul de la capătul pămîntului Cruceburg, ce merge pînă la hotarele brodnicilor, și de cealaltă parte, de la întăriturile Hălmea-gului pînă la izvorul apei ce se cheamă Birsa și de aici înaintează pînă la Dunăre»⁵⁴, adică li se dăruiește toată Cumania. Această danie este confirmată de papa Honoriu al III-lea la 19 decembrie 1222⁵⁵. Din actele de mai târziu aflăm că în realitate această danie nu făcea decît să consfințească un fapt împlinit, ocuparea acestor regiuni cu forța de către cavalerii teutoni. Pătrunderea cavalerilor teutoni la sudul Carpaților a dus implicat la desființarea episcopiei cumanilor, credincioșii catolici intrînd sub oblăduirea arhiepiscopului țării Birsei și a celei de dincolo de munții Carpați, ce linea direct de Roma, cum rezultă din patru scrisori emise de cancelaria papală în anul 1224⁵⁶. În anul 1225, regele Andrei II, supărat de cuceririle cavalerilor teutoni în Cumania, ocupă cu forța ținutul Birsa și cetatea Cruceburg și îi silește să plece din Ungaria⁵⁷. La scurt timp după aceea, în anul 1227, Bela, fiul lui Andrei II, împreună cu arhiepiscopul Robert de Strigoniu vin în Cumania pentru a răspîndi credința catolică în această țară⁵⁸. Arhiepiscopul de Strigoniu (Esztergom) avea sub oblăduirea sa episcopiile din vestul Ungariei, fiind în același timp și primat al Ungariei. Un act din anul 1227 și altul cu conținut asemănător din anul 1231, ambele de la papa Grigore al IX-lea, ne fac cunoscut că arhiepiscopul Robert a fost numit «legat al scaunului apostolic, întrucît autoritatea (apostolică) s-a bucurat întotdeauna de mare prețuire în Cumania și în cea țară vecină a brodnicilor, despre convertirea cărui neam se trage nădejde»⁵⁹. Deci avea sub oblăduirea sa credincioșii catolici din două țări separate, cu deosebirea că în una din ele, anume Cumania, se obținuseră unele succese în răspîndirea credinței catolice. Din mai multe acte papale din anii 1228 și 1229 rezultă că fusese un ca episcop al cumanilor Teodoric din ordinul predicatorilor (dominicani)⁶⁰. Din păcate nu s-a păstrat actul de întemeiere, care desigur delimita noua episcopie și preciza drepturile episcopului său, precum rezultă dintr-un act din anul 1234⁶¹. Dioceza acestui episcop cuprindea în primul rînd credincioșii catolici din Cumania și, desigur, și pe credincioșii catolici din țara vecină a brodnicilor, după cum reiese din titlul arhiepiscopului Robert, al cărui reprezentant în aceste părți era episcopul Teodoric. În anul 1234, papa Grigore îi reamintește lui Bela făgăduiala făcută legatului papal Iacob, care în anii 1232 și 1233 a fost în Un-ga-

51. Documente, C, veac. XI—XIII, vol. I, p. 195.

52. Dr. Ican Ferenç, *op. cit.*, p. 63; I. Clinciu, *Cetatea de deasupra Podului Dîmboviței — zisă și cetatea Neamțului — numita de inginer G. Treiber și de W. Horwath «Rucărburg», în «Buletinul muzeului militar național», 5—6, III, 1939—1940, p. 91—99; V. Vătășianu, *Istoria artei feudale în Țările Române, v. I*, București, 1959, p. 12, 14; G. Györfly, *Az Árpádokori Magyarorszáig történeti földrajza*, v. I, Budapesta, 1963, p. 830.*

53. M. Comșa, *Die bulgarische Herrschaft nördlich der Donau während des IX. und X. Jh. im Lichte der archäologischen Forschungen*, în «Dacia», N. S. IV, 1960, p. 395—422.

54. Documente, C, veac. XI—XIII, vol. I, p. 182—184.

55. Documente, C, veac. XI—XIII, vol. I, p. 187—188.

56. Documente, C, veac. XI—XIII, vol. I, p. 204—206.

57. Documente, C, veac. XI—XIII, vol. I, p. 213—218.

58. Documente, C, veac. XI—XIII, vol. I, p. 230—231; A. I. Gonța, *Afirmarea existenței statului moldovean în luptele dintre catolici și ortodocși pînă la întemeiere. Voievodatul lui Dragoș*, în «Mitropolia Moldovei și Sucevei», XXXVI, 9—12, 1960, Iași, p. 555—571.

59. Documente, C, veac. XI—XIII, vol. I, p. 228, 244—245.

60. Documente, C, veac. XI—XIII, vol. I, p. 231—232, 235.

61. Documente, C, veac. XI—XIII, vol. I, p. 273—274.

ria, de a construi o biserică catedrală în Cumania⁶². Din actele ulterioare din anii 1332 și 1347 se știe că ea a fost ridicată în cetatea Milcov, amplasată de cercelători în diferite locuri din zona Focșani⁶³. Cetatea s-ar putea să fie identică cu cea cucerită de bizantini în 1148 la granița Cumaniei cu Tauroscitia (Rusia), țara Birădului fiind considerată de cronicarul bizantin I. Kinnamos printre cnezatele rusești. Cetatea se găsea în apropiere de muntele Tenu Ormon, probabil Măgura Odobeștii (1001 m), care este vizibilă din câmpie de la mare distanță⁶⁴. Cetatea Milcov se găsea în Cumania, deci în Muntenia, și ea trebuie căutată probabil undeva la sud de râul Milcov.

Intrucât arhiepiscopul Robert este amintit atât în 1227 cât și în 1231 ca legat apostolic al catolicilor din Cumania și țara brodnicilor, desigur că biserica catolică, după unele succese din Cumania, se străduia în continuare să obțină unele similare și în țara brodnicilor. Cel care trebuia să îndeplinească această misiune era Teodor-ric, episcopul cumanilor, care desigur că avea sub oblăduirea sa și pe catolicii așezați în țara brodnicilor. Numai așa se explică fixarea reședinței sale în cetatea Milcov, pe granița dintre cele două țări, titulatura arhiepiscopului Robert cât și pretențiile de mai târziu, din secolul al XVI-lea, după reînființare, ale episcopului de Milcov de a păstori o parte din Moldova.

În lumina acestor precizări, binecunoscutul act papal din 14 noiembrie 1234 devine explicabil. În acesta, papa Grigore al IX-lea se adresează lui Bela, care conducea ducatul din partea răsăriteană a Ungariei, în felul următor: «După cum am aflat, în episcopatul cumanilor sînt niște oameni care se numesc *Walati (români)*, care, deși după nume se socot creștini, îmbrățișînd diferite rituri și obiceiuri într-o singură credință, săvîrșesc fapte ce sînt potrivnice aceslui neam. Căci, nesocotînd biserica romană, primesc toate tainele bisericesti, nu de la venerabilul nostru frate... episcopul cumanilor, care este diecezan al a celui țînut, ci de la niște pseudo-episcopi, care țîn ritul grecilor, iar unii, atît unguri, cît și teutoni (germani), împreună cu alți dreptcredincioși din regatul Ungariei, trec la dinșii ca să locuiască acolo și astfel, alcătuiînd un singur popor cu pomeniții *Walati (români)*, nesocotindu-l pe acesta (episcopul cumanilor), primesc sus-numitele taine spre marea indignare a dreptcredincioșilor catolici și spre o mare abatere a credinței creștine. Așadar, pentru ca din felurimea riturilor să nu se ivească o primejdie pentru suflete, noi, în dorința noastră de a preîntîmpina această primejdie, și ca să nu aibă sus-numiții *Walati (români)* cuvînt din lipsa (săvîrșirii) tainelor de a se îndrepta către episcopii schismatici, dăm prin scrisoarea noastră numitului episcop ponunca de a le orîndui, pentru nevoile de mai sus, după chibzuită constătuire și potrivit rînduieilor conciliului general, un episcop catolic potrivit a celui popor («illi nationi»), care să-i fie vicar (locțiitor) pentru acestea și care să fie ascultător și supus în toate. Silindu-i prin pedepse bisericesti, fără drept de apel, pe cei care s-ar împotrivi. Deoarece însă tu, ca un principe catolic, la îndemnul iubitelui nostru fiu, Iacob (episcop) ales de Preneste, pe atunci legat al scaunului apostolic, i-ai făgăduit sub jurămint că vei sili pe toți meascultătorii față de biserica catolică din țara ta să se supună acestei biserici, după cum arăta scrisoarea ta întocmită în această privință și după cum ai spus și prin viu grai a celuiiași (episcop) ales, că vei sili pe sus-numiții *Walati (români)* să primească pe episcopul pe care zisa biserică li-l va fi dat și că din veniturile pe care le strîngi de la ei vei da și (episcopului) venituri îndestulătoare și potrivite demnității sale, după cum ne-a înștiințat numitul (episcop) ales»⁶⁵.

Asupra localizării episcopiei catolice a românilor s-au făcut diferite ipoteze. Majoritatea cercetătorilor au opinat că episcopia cuprindea zona subcarpatică din estul Munteniei și sudul Moldovei⁶⁶.

62. *Documente, C. veac. XI—XIII, vol. I*, p. 274—275.

63. *Documente, C. veac. XIV, vol. III*, p. 279—280; *Documente, C. veac. XIV, vol. IV (1341—1350)*, București, 1955, p. 345—346.

64. A. A. Bolșacov-Ghimpu, *La localisation de la cité byzantine de Demnitzikos*, în «Revue des études sud-est européennes», V, 1967, 3—4, p. 543—549.

65. *Documente, C. veac. XI—XIII, vol. I*, p. 275—276 (traducerea), p. 403—404 (textul în limba latină).

66. R. Rosetti, *op. cit.*, p. 257—282; Dr. G. I. Moiescu, *op. cit.*, p. 3—30; *Istoria bisericii române*, v. I, p. 133—138; *Istoria României*, v. II, p. 114—116; C. C. Giurescu, *Tîrguri sau orașe și cetăți moldovene din secolul al X-lea pînă la mijlocul secolului al XVI-lea*, București, 1967, p. 39—42.

Este bine cunoscut faptul că limitele diocezelor episcopilor, din cele mai vechi timpuri, coincideau cu cele ale formațiilor administrative obăduite⁶⁷. În consecință, episcopia românilor putea să se găsească numai în două regiuni distincte, în Cumania sau în țara brodniciilor.

În cazul că dieceza episcopului cumanilor am restringe-o în 1234 numai la Cumania, atunci episcopia românilor ar fi trebuit să cuprindă zona dealurilor (vechile județe Prabhova, Saac, Buzău și Rîmnic) locuită de români. Dar în acest caz ar rămâne neexplicate mai multe afirmații din actul din 1234. În act se spune că românii se găseau în episcopia cumanilor și episcopul cumanilor este diecezan al celui ținut, deci regiunea ocupată de români nu se afla în Cumania, căci s-ar fi spus direct acest lucru, ci se găsea în altă țară. Nu era necesară numirea unui episcop catolic potrivit aceluiași popor — textul spune chiar națiune, deci un popor separat — și pentru catolicii așezați printre ei, dacă românii și coloniștii s-ar fi găsit chiar în Cumania, întrucât aici exista o episcopie catolică de la începutul secolului, care ar fi avut grijă de ei. De asemenea ar rămâne complet neexplicată rugămintea adresată lui Bela de a sili pe români să primească pe episcopul nou numit. Acest lucru nu era necesar dacă românii s-ar fi găsit în zona dealurilor din Cumania. Pe deasupra nu s-ar explica de ce s-a amplasat reședința la Milcov pe graniță, decât în ipoteza că era în centrul diecezei, episcopia românilor în acest caz trebuind să fie numai în Moldova.

Dacă din contra dreptul diecezan al episcopului cumanilor îl extindem, după cum sugerează actele anterioare, și la țara brodniciilor, atunci totul devine clar. În acest caz episcopia catolică a românilor se găsea în această țară. O episcopie catolică, care ar fi cuprins parțial teritoriul din două țări, ar fi fost contrarie sistemului organizatoric al bisericii și ipoteza nu poate fi luată în considerație, căci ar fi însemnat în același timp și diminuarea parțială a veniturilor directe ale episcopului cumanilor. Actul din 1234 conține precizarea însemnată că printre români s-au așezat coloniști unguri și teutoni (germani). Unii cercetători au considerat că acest fapt s-ar fi produs în zona fostului județ Saac pe valea Teleajenului, dar altă actele vechi cît și toponimele din acest ținut indică numai așezări de români transilvăneni⁶⁸. Așezările cele mai vechi de unguri și sași la sudul munților fiind la Cîmpulung, Argeș, Tîrgoviște și Rîmnicu-Vîlcea⁶⁹. O amplasare în Muntenia de vest a episcopiei, cum s-a propus de unii cercetători, nu este justificată de actele anterioare, care nu pomenesc nimic de această regiune. În schimb, în Moldova este bine cunoscută imigrarea unor grupuri de unguri mai ales în partea ei sudică și a germanilor în cea nordică, încă din epoca anterioară «intemeierii»⁷⁰. *Deci episcopia catolică a românilor din anul 1234 coincide ca teritoriu în întregime cu țara brodniciilor din anii 1227 și 1231.* Astfel rezultă că populația țării brodniciilor (Moldova) era română, brodnicii ruși reprezentînd numai o mică parte a populației, concluzie confirmată de cercelările arheologice și studiile de toponimie, care își găsesc acum și o corespondență documentară istorică. De altfel și faptul că în act se specifică că în această țară erau mai mulți episcopi ortodocși, indică de asemenea un teritoriu întins și nu unul restrîns numai la zona dealurilor din răsăritul Munteniei.

Lămurită localizarea episcopiei catolice a românilor, se pune problema dacă ea a luat ființă într-adevăr. În acest sens pledează două fapte. Prelatul catolic Rogerius indică că în epoca măvălirii tătarilor în 1241, episcopia cumanilor includea la Siret, deci nu mai includea de a înainte de 1234 și Moldova, întrucît între timp luase ființă episcopia catolică din țara brodniciilor.

În anul 1278 papa Nicolae al III-lea numește pe Philippus, episcop de Firmano (Fermo, Italia), legat apostolic în Ungaria, Polonia, Croația, Serbia, Galiția, Cumania, ș.a.⁷¹. În 1279 papa îi scrie lui Philippus: «...la lătari sălășluiesc mulți frați ai aceluiași ordin (minorit)... Deoarece însă, nu este acolo nici un episcop catolic care să-i poată

67. A. A. Bolșacov-Ghîmpu, *Scythia Minor: prima mitropolie de pe teritoriul țării noastre*, în «Glasul Bisericii», XXVIII, 11—12, 1969, p. 1223—1225.

68. Ecaterina Zaharescu, *Vechiul județ al Saacului în lumina istorică și antropogeografică*, în «Bul. Soc. Reg. Rom. Geogr.», v. XLI, 1922, p. 147—173.

69. P. Chihaia, *Monuments romans et gothiques du XIII-e au XIV-e siècle en Valachie*, în «Revue roumaine d'histoire de l'art», V, 1968, p. 37—60.

70. C. C. Glurcsiu, *Tîrguri sau orașe și cetăți moldovene*, p. 81—88.

71. *Documente, C. veac. XIII, vol. II*, p. 195; E. de Hurmuzaki, *op. cit.*, v. I, part. 1 (1199—1345), București, 1887, p. 414—416.

hirotonisi pe acei frați, iar orașul de Mullo așezat la hotarele tătarilor, a fost odinioară distrus de numiții tătari și nu mai sînt acolo de patruzeci de ani și mai bine, nici episcopi și nici alți locuitori catolici poruncim frăției tale, prin scrisoare apostolică, ca spre folosul sufletelor, dacă s-a obișnuit să fie acolo un episcop, după cum s-a zis, să cerceteze despre veniturile privind scaunul apostolic dacă ar putea cumva să rezulte vreunele, ca nu cumva ăutoritatea pontificală să fie micșorată...»⁷².

N. Iorga, prin comparație cu actele din anii 1332 și 1347, care amintesc episcopia din «civitas Mylko», a tras concluzia că ar fi vorba tot de episcopia de Milcov⁷³. Însă denumirea Mulda este mai asemănătoare cu Molga din cronica lui Ulrich von Richental⁷⁴, cu Mulda din versiunea germană a cronicii lui Ștefan cel Mare⁷⁵, cu Molda și Molde din documentele germane⁷⁶, care toate se referă la Moldova (Baia), și amintește și de legendara Molda a lui Dragoș. Deși la început în act se spune că nu mai există episcopia catolică de Mullo și nici locuitori catolici, pe urmă se recunoaște că de fapt exista un episcop, care avea și unele venituri, pe care trebuia să le cerceteze episcopul Philippus. Rezultă clar că în act este vorba de Moldova (Baia), și nu de Milcov din Cumania, unde continuau să activeze călugării dominicani. De altfel este puțin probabil ca în 1279 niște călugări franciscani (minoriti) să se așeze tocmai la Milcov la marginea Bărganului, unde erau puține șanse să se mai găsească catolici, cumanii ducind în general o viață de păstori. În schimb Moldova (Baia) era așezată într-o regiune adăpostită și bogată și era unul din primele ținuturi în care s-a așezat o populație stabilă catolică de origine ungară și germană și unde călugării găseau o primire bună și un domeniu de activitate propice. Papa, care desigur avea informații sigure, de aceea îl și trimite pe Philippus, ca să pună ordine în aceste locuri.

Actul din anul 1279 indică deci că episcopia românilor din anul 1234 se înființase avînd reședința la Moldova (Baia), dar că a fost distrusă de tătari ca și cea de la Milcov. Înființarea ei la Moldova în 1234 și încercarea de a o reînființa în 1279 oficial pledează pentru ideea că aici se găsea capitala țării brodnicilor și de la ea țara și-a luat numele de Moldova. Deci între anii 1174 și 1234 capitala voievodatului român s-a mutat de la Bîrlad la Moldova (Baia). Acest transfer probabil s-a produs în urma dispariției după 1185 a stăpînirii bizantine de la Dunăre⁷⁷, deci a vecinătății ocrotitoare de la granița de sud. Existența acestei vechi episcopii la Moldova (Baia) explică de ce la începutul secolului al XV-lea se va înființa tocmai aici o nouă episcopie catolică, iar Baia este calificată, în actul din anul 1413, de «cap a țării» (caput est ipsius patriae), cînd acest ținut începuse să decadă și nu era nici măcar capitală de județ⁷⁸.

Este posibil ca tot aici în capitala țării să-și fi avut reședința pe lângă voievod și unul din episcopii ortodocși amintiți în actul din 1234.

Organizarea românilor în voievodate independente impunea și existența unei ierarhii bisericești, care să aibă în fruntea ei cel puțin un episcop⁷⁹. Aceștia se constată în secolul al XIII-lea în toate regiunile locuite de români.

Un act din anul 1304 amintește că în Albania, Cumania, Split și Durazzo se găseau episcopi și mulți preoți și clerici de rit grecesc⁸⁰.

72. Documente, C. veac. XIII, vol. II, p. 222—223.

73. N. Iorga, *Studii și documente cu privire la istoria românilor. I—II*, București, 1901, p. XIX (nota 2).

74. C. I. Karadža, *Delegații din țara noastră la Conciliul din Constanța (în Baden) în anul 1415*, în «An. Ac. Rom. Mem. Secț. Ist.», ser. III, v. VII, București, 1926, p. 69—70.

75. D. Ciurea, *Noi contribuții privind orașele și ținuturile din Moldova în secolele XIV—XIX*, în «Anuarul institutului de istorie și arheologie «A. D. Xenopol»», VII, 1970, p. 23.

76. C. C. Giurescu, *Ținuturi sau orașe și cetăți moldovene*, p. 183, 187.

77. N. S. Derjavin, *История Болгарии* v. II, Moscova-Leningrad, 1946, p. 118—127.

78. R. Rosetti, *op. cit.*, p. 302—304.

79. Șt. Ștefănescu, «*Intemeierea Moldovei în istoriografia românească*», în «Studii», XII, 1959, 6, p. 35—54.

80. Documente, C. veac. XIV, vol. I (1301—1320), București, 1953, p. 38; E. de Hurmuzaki, *op. cit.*, v. I, part. I, p. 563—565.

Actul desigur reflectă realitățile de la sfârșitul secolului al XIII-lea și se poate trage concluzia că românii din Cumania aveau și ei un episcop ortodox. Este interesant de amintit că în fruntea trupeii de cumani care se opune în anul 1148 bizantinilor se găsea un conducător cu numele creștin de Lazaros⁸¹. La acea dată nu poate fi vorba de un catolic, căci ungurii de-abia cuceriseră sub Geza al III-lea (1141—1161) sudul Transilvaniei⁸². Dacă Lazaros era cuman, cum se spune în cronică, sau un român ce lupta în rindul cumanilor, nu este posibil să se precizeze.

Un act din anul 1237, adresat călugărilor predicatori (dominicani), amintește prezența unei populații și a unor clerici ortodocși în banatul Severinului. În act se spune: «De aceea dorim din adîncul sufletului ca *mulțimea oamenilor din țara Severinului să fie adusă prin strădaniile deosebite voastre sîrquinte să primească învățătura credinței catolice și apoi cu voia domnului să stăruiască în ea. Vă împun-ternicim prin cele de față, că dacă vreunii din acei locuitorii, după ce vor fi primit taina botezului, fie clerici, fie mireni, vor cădea din vreo pricină oarecare sub pedeapsa ăturiseneii, să le dați, după ritul bisericii, binefacerea iertării, dacă vor cere»⁸³. Iar un alt act, tot din anul 1237, se adresează: «Către noii convertiți aflători în Severin și în ținuturile învecinate»⁸⁴. Deci și în Oltenia, asemănător cu Moldova și Muntenia, la o populație numeroasă cu preoți proprii trebuia să existe de asemenea episcopi locali ortodocși, care păstureau bisericele din această regiune. Același lucru trebuie să presupunem și despre Țara Românească (Muntenia de vest), unde la sfârșitul secolului al XIII-lea exista un episcop catolic la Argeș.*

Numărul mare de episcopi ortodocși ce se constată va face necesar ca în secolul al XIV-lea, o dată cu întărirea puterii politice a voievozilor români, să se înființeze și mitropoliile, ca for ierarhic superior al bisericilor din țările românești.

În actul din 1234 episcopii ortodocși sînt numiți o dată pseudo-episcopi și altă dată episcopi schismatici. Denumirea, singulară de altfel în acele vremii, de pseudo-episcopi nu se referă la ideea că nu ar fi fost hirotonisiți canonic, căci atunci i-ar fi numit totdeauna pe episcopii ortodocși, din teritoriile locuite de români ca «falși episcopi», ci la faptul că aceștia nu depindeau oficial de patriarhia din Constantinopol, ca și multe alte biserici vecine din răsărit (Armenia, Persia, ș.a.). Această stare de lucruri este confirmată direct de numeroasele «Notitia episcopatum» înlocuite la patriarhia din Constantinopol, care nu amintesc de nici una din episcopiile existente în voievodatele române, dar nici de alte episcopii, care să fi obținut voievodatele noastre⁸⁵. De asemenea nici la sinoadele patriarhale nu sînt amintiți acești episcopi, deci oficial ei nu depindeau de patriarhie, ci o recunoșteau numai ca for spiritual suprem. Această tradiție de independență explică dirza împotrivire a episcopilor moldoveni în secolul al XIV-lea, care s-a terminat cu recunoașterea ca mitropolit a unuia din episcopii existenți. Dacă Moldova s-ar fi «intemeiat» la 1359, episcopii noi hirotonisiți la Halici, care depindea de patriarhie, ar fi recunoscut desigur supremația acesteia. Această independență a episcopilor români a făcut pe prelații catolici să se străduiască să-i aducă la unire cu biserica Romei, în teritoriile stăpînite de Ungaria. Încercările de unire se făceau cu multă băgare de seamă, mai cu seamă cînd relațiile dintre Constantinopol și Roma erau bune. În acest sens două acte catolice din Ungaria sînt revelatoare. Într-un act din 1204 se spune: «Prea iubitul nostru fiu întru Hristos (Emeric) ilustrul rege al Ungurilor ne-a înștiințat că *unele biserici ale monahilor greci alăturate în regatul Ungariei se ruinează de tot prin lipsa de grijă a episcopilor (catolici) diecezani și din pricina acelor greci care, după cum spune dînsul, sînt foarte stricați. El me-a rugat cu umilită și cu stăruință ca prin autoritatea noastră să se înființeze un episcopat din sînul aceluiași (greci), care să ne fie supus nemijlocit nouă sau să fie așezați în acele (biserici) abați ori prepoziți latini, prin rivna și osîrdia cănora să se poată îndrepta mai bine starea acelor biserici»⁸⁶. În alt act, din anul 1205, precizările făcute sînt mai clare: «Am fost*

81. Vezi «Byzantina», I (1969), p. 176 (nota 24), unde se arată, pe bună dreptate, că Lazaros era diferit de Sota.

82. K. Horedt, *op. cit.*, p. 109—131.

83. *Documente, C. veac. XI—XIII, vol. I*, p. 301.

84. *Documente, C. veac. XI—XIII, vol. I*, p. 302.

85. H. Gelzer, *Ungedruckte und ungenügend veröffentlichte Texte der Notitiae episcopatum, ein Beitrag zur byzantinischen Kirchen- und Verwaltungsgeschichte*, München, 1901. Nici un act nu se referă la țările române, înainte de înființarea mitropoliilor.

înștiințați din partea ta că pe pământul fiilor cneazului Bela se află un *oarecare episcopat pe care, cum nu e supus nici unei mitropolii, vrei să-l aduci la ascultarea scaunului apostolic și să-l așezi sub jurisdicția bisericii din Caloceea, dacă noi îți dăm învoirea noastră în această privință. Iar noi, încuviințînd dorința ta, pe cît putem, cu ajutorul domnului, îți îngăduim prin autoritatea scrisorii de față că, în cazul că cele de mai sus sînt adevărate, să ai voie să aduci acel episcopat la ascultarea scaunului apostolic și să-l așezi sub așternerea bisericii din Caloceea. Totuși să fii cu multă băgare de seamă ca acel episcopat să nu fie cumva supus bisericii din Constantinopol, deoarece, întruclă această biserică din Constantinopol s-a reîntors de curînda la unitatea scaunului apostolic, nu vrem s-o lipsim de dreptul ei»⁸⁷. Acest act arată, ca și celelalte de altfel, că nu se punea în discuție canonicitatea episcopilor ortodocși, ci grije era ca nu cumva ei să depindă de patriarhia din Constantinopol.*

Actul din anul 1234 indică că în Moldova erau mai mulți episcopi ortodocși și indirect deci că bisericile și așezările din acest voievodat erau numeroase, lucru confirmat și de cercetările arheologice. Acești episcopi ortodocși, precum arată actele din secolul al XV-lea, purtau numele de vlădică, adică de conducător spiritual al bisericii. Numărul acestor episcopi la începutul secolului al XIV-lea era destul de mare atît în Moldova cît și în Muntenia, căci numai așa se explică că după întemeierea primelor mitropolii (Suceava, Argeș) s-a simțit necesitatea înființării și a altora (Roman, Severin)⁸⁸. Ulterior, după organizarea definitivă a episcopioilor, numărul prelaților s-a reglementat și s-a redus simțitor.

Hirotonisirea episcopilor români se făcea în secolul al XIII-lea probabil la sud de Dunăre, la Ohrida sau Tirnovu. Mai tîrziu, după 1234, cînd aceasta din urmă devine patriarhie, hirotonisirea se putea face și la celelalte mitropolii noi ale ei, printre acestea în primul rînd la Vicina, care a jucat un rol însemnat în legăturile patriarhiei cu episcopii din voievodatele române. Faptul că episcopii și preoții români aveau legături cu bisericile de la sudul Dunării, face ca în documentele ungare să fie amintii uneori ca «greci», altelei însă corect numai cu specificația de «rit grecesc».

Ipotezele făcute de unii cercetători că episcopioile, ce existau pe teritoriul locuit de români, înainte de întemeierea mitropolioilor, ar fi depins de arhiepiscopia din Ohrida sau de mitropolioile din Tirnovu sau Halici nu se pot susține, niciînd confirmate de actele oficiale ale patriarhiei de care țineau aceste mitropolii și nici de actele proprii ale acestor biserici. Obișnuit se dă ca exemplu că biserica din Moldova a fost subordonată mitropoliei de Halici, întruclă în două acte din anul 1401 se amintește că episcopul moldovean Iosif nu era episcop sîrb, ci a fost hirotonisit la Halici⁸⁹. Dar actul indică clar că Iosif era hirotonisit canonic ca episcop al Moldovlahiei și că nu era un pseudo-episcop, cum susțineau adversarii lui, dar nu se amintește nimic de o dependență ierarhică. De altfel în anul 1234 episcopii din Moldova nici nu puteau depinde de Halici, deoarece aici se găsea tot un episcop, egal ca grad ierarhic cu aceștia. Episcopii din Moldova au început să se îndrepte spre Halici după ce aceasta a devenit mitropolie (1302—1347, 1371—1391)⁹⁰. Mai înainte ar fi însemnat ca pentru hirotonisire, să se întreprindă de viitorii episcopi o călătorie tocmai la mitropolia din Kiev, lucru greu de presupus, cînd mai scurt era drumul spre sud.

După ce s-a înființat mitropolia de Halici, de aceasta depindeau șaptele episcopii: Vladimir, Halici, Holm, Luțk, Peremîșl, Turov și Asprokastron (Belgorod, Cetatea Albă)⁹¹. S-a crezut că Moldova a ținut de episcopia de Asprokastron și că episcopul Iosif a păstorit aici⁹². De asemenea se neglijează că în anul 1393, cînd mitropolitul Ieremia aruncă anatema asupra Moldovei, în această țară erau doi episcopi, Iosif și Meletie, hirotonisiți probabil amîndoi de mitropolitul Antonie din Halici, mort în 1391. Deci nu se poate admite că Moldova ar fi ținut de o episcopie, care se găsea pe teritoriul Hoardei de Aur, și în același timp să aibă totuși doi episcopi. De asemenea, nu pare de loc verosimil ca episcopul Iosif al Moldovlahiei, care se înrudea cu dom-

87. Documente, C. veac. XI—XIII, vol. I, p. 29.

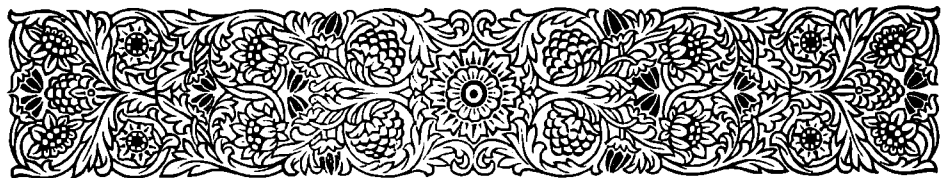
88. V. Costăchel, P. P. Panaitescu, A. Cazacu, *Viața feudală în Țara Românească și Moldova (sec. XIV—XVII)*, București, 1957, p. 447—449.

89. E. de Hurrnuzaki, *op. cit.*, v. XIV, part. I, p. 31—36.

90. N. Tihomirova, *Галицкая Митрополия* Sanktpetersburg, 1896, p. 30, 41, 112, 123.

91. N. Tihomirova, *op. cit.*, p. 65.

92. B. D. Grecov, A. I. Iacubovschi, *Hoarda de Aur și decăderea ei*, București, 1953, p. 336—337.

LEGATURILE ROMÂNNO-BIZANTINE ȘI GRECO-ROMÂNE OGLINDITE ÎN REVISTA «BISERICA ORTODOXĂ ROMÂNĂ» ÎN PRIMII 30 DE ANI DE LA APARIȚIE

O latură specifică a Ortodoxiei este vitalitatea ei exprimată prin legăturile de toldeauna ale Bisericilor Naționale Autocefale. Aceste legături au avut și au drept caracteristică păstrarea unității de credință, de cult și de manifestare. Prin această prismă de vederi, Ortodoxia nu reprezintă o concepție învechită și statică a creștinismului cum greșit s-a afirmat în trecut de către necunoscători ai situației reale sau de către cei rău intenționați în această problemă.

Bisericile Naționale Autocefale se identifică cu tezaurul de doctrină și trăire ale creștinismului primelor opt veacuri, când Biserica lui Hristos, era așa cum o întemeiasă El, una, sfântă, sobornicească și apostolească și care slujește cu abnegație aspirațiile de dreptate, de libertate și progres ale tuturor popoarelor.

Bisericile Ortodoxe au pilduit cu învățătura și cu viața lor unitatea Bisericii creștine și n-au pierdut niciodată din vedere că întemeietorul și Capul ei s-a rugat pentru Sfinții Apostoli și pentru urmașii lor de pretutindeni «ca toți să fie una» (Ioan XVII, 21).

Niciodată între Bisericile Ortodoxe naționale nu s-au ridicat baricade de netrecut. Bisericile Ortodoxe au avut comun același tezaur de învățătură, ziditor de suflet; cărțile de slujbă, bogăția arhitecturală și de artă creștină, din care tezaur fiecare din Bisericile Ortodoxe au luat și l-au pus la temelia zidirii sufleteste a credincioșilor lor, iar pe de altă parte fiecare Biserică Ortodoxă a sporit cu ceea ce a putut cu specificul său, dola Ortodoxiei.

Bisericile Ortodoxe sînt înfrățite cu Patriarhia Ecumenică de Constantinopol, formînd o singură familie, socolindu-se ca surori egale între ele. Conducătorii și Ierarhii Bisericilor Ortodoxe au avut atitudine de dragoste de frate unii către alții și de împreună-slujitori ai Bisericii lui Hristos singurul Cap și Conducător.

«Din dragostea aceasta frățească și din conștiința unității de credință și de slujire ecumenică a Bisericii lui Hristos au izvorât sprijinul reciproc din trecut și de azi între Bisericile Ortodoxe autocefale, scrisorile irenice dintre conducătorii și credincioșii lor, vizitele reciproce dintre ierarhii, slujitorii și credincioșii Bisericilor Ortodoxe, și mai ales, în secolul nostru, colaborarea pe plan interortodox și intercreștin pentru rezolvarea în comun a problemelor care se pun Ortodoxiei, creștinismului și lumii contemporane»¹. În lumina celor de mai sus se încadrează și titlul acestui articol.

În anul 1874 apare primul număr al revistei bisericești, «Biserica Ortodoxă Română» potrivit hotărîrii Sf. Sinod care aprobase în ședința sa din 6 noiembrie 1793 un *Regulament*, pe baza căruia avea să funcționeze noua publicație.

Articolul 6 al Regulamentului prevedea ca «în acest jurnal» să se trateze probleme privind învățătura dogmatică, morală, disciplinară și liturgică pentru progresul

1. Prof. N. Chițescu, *Sanctitatea Sa Patriarhul Ecumenic Atenagora I al Constantinopolului a vizitat Biserica Ortodoxă Română și pe Intîistătătorul ei Prea Fericitul Patriarh Justinian*, art. în «Biserica Ortodoxă Română», I.XXXV, nr. 9—10, septembrie—octombrie 1967, p. 849.

spiritual al clerului și poporului. Desigur că nu putea fi trecută cu vederea problema raportului dintre Biserica Ortodoxă din Țara Românească și Moldova cu Bizanțul, Muntele Atos și celelalte centre ortodoxe orientale. De aceea, în primii ani de la apariție, în revista «Biserica Ortodoxă Română», se găsesc știri, cronici, traduceri de documente grecești și articole care privesc aceste raporturi. Între redactorii preocupați de această problemă, două nume rețin atenția: Arhimandritul Ghenadie Enăceanu, mai târziu episcop de Râmnic, și Constantin Erbiceanu, fondatorul *Revistei Teologice*. Cunoșcători buni ai limbii grecești au avut posibilitatea unei solide informații și acces la unele acte și documente din care au extras un interesant material privind relații româno-bizantine și greco-române. Mai sînt și alți colaboratori ai acestei reviste preocupați de a pune la îndemîna clerului informații legate fie de trecutului Bisericii Ortodoxe din Valahia și Moldova, fie din viața de atunci a Bisericii.

În tratarea subiectului anunțat am expus materialul sub formă de *Bibliografie*, fapt ce dă puțința de a urmări mai ușor unele evenimente consemnate în această revistă. Se remarcă faptul că în *Cronica Ecleziastică* a revistei se dau informații, mai ales în primii doi ani, despre Patriarhia de Constantinopol și despre unii ierarhi greci, fără importanță pentru subiectul ce ne interesează, de aceea au fost lăsate la o parte.

1. *Hotărîrea Patriarhiei din Constantinopol cu privire la raporturile monastirei românești în Muntele Atosului, cu Lavra cea mare*. Traducere de Genadie Enăceanu, III, 177, nr. 8 p. 319—332. O ceartă iscată între monahii Nifon și Neclarie pe de o parte și Damian pe de altă parte, pentru înfrîntate între muntenii și moldovenii de la schitul românesc din Sfîntul Munte face obiectul unei cercetări sinodale. Președintele sinodului, Patriarhul Ioachim întărește o hotărîre din care desprindem: a) Schitul să se conducă pe viitor conform cu dispozițiunile și ordinele celorlalte Sfinte Așezăminte din Sfîntul Munte, b) scrisoarea singiliodică (din 1856) rămîne fără autoritate, afară de articolele relative la taxele și darurile proaduse de către prea fericitul domnitor Grigorie Ghica și afară de articolul ce determină dreptul anual de fostă proprietară a Sfintei Monastiri Lavra, de a se da 1000 de lei anual, afară de dările împărătești pentru fond după cum se vor determina în comunitatea Sf. Munte ca un ce indispensabil. Călugării trebuie să-și procure lemnele din pădurile mînăstirii pentru necesitățile schitului, pentru lucru, pentru foc, pentru var, «în schimbul cărora Sf. Monastire va avea să primească acest drept anual, care este mic în raport cu natura lucrului», «s-a determinat însă cu condescendență pentru părinții moldoveni așceți». c) Schitul Prea Cinstitului Înainte Mergător va purta numele: Schit românesc. d) Ieromonahul Damian este confirmat Dikiu al schitului: va administra și metohurile din toate locurile și proprietățile lui, consultîndu-se cu frații mai înțelepți. e) Dikiul va fi ales pe viitor din adunarea fraților, fără deosebire de origine. f) Forma sigiliului: în mijloc săpată icoana Botezului Domnului, iar împrejur scris în românește: «Sigiliul Schitului românesc, chinovia din Sf. Munte al Atosului».

2. Arhimandritul Genadie Enăceanu, *Patriarhia de Constantinopol în Cronica Ecleziastică*, IV, 1878, nr. 7, p. 427—429. Guvernul turc a dispus înlocuirea Reglementului Sfîntului Munte Atos cu unul propriu. Prin acest nou Regulament se desființează gărzile Sfîntului Munte compuse din creștini și se înlocuiesc cu musulmani; se desființează comunitatea ce reprezenta în afară interesele mînăstirilor din Sfîntul Munte și se înlocuiesc cu un tribunal prezidat de Caimacamul locului.

3. Arhim. Genadie Enăceanu, *Patriarhia din Constantinopol în Cronica Ecleziastică*, IV, 1878, nr. 8, p. 509—510. Articolul XXII din Tratatul de la San Ștefanu precizează că rușii de la Sfîntul Munte se bucură de prerogativele anterioare. Celelalte mînăstiri, și monahii dintr-nsele ori de ce naționalitate ar fi, se supun bisericește tronului Patriarhiei de Constantinopol.

4. Arhim. Genadie Enăceanu, *Patriarhia de Constantinopol în Cronica Ecleziastică*, IV, 1878, nr. 10, p. 634—637. Autorul extrage anumite pasaje din ziarul grecesc «*Steaua Orientului*» din care se vede cum privește elementul elenic poziția sa în Orient. Interesant pentru noi, românii: «Ce se atinge de Elada cea nouă, există în Orient vreo națiune care să nu-i recunoască tributul recunoștinței? Fanariotii atîd de urfii au făcut pe Moldo-Vlahi ca să se împărțăsească de civilizațiunea Europei, iar românii și-au răz bunat răpind proprietățile Sf. Mormînt și răspătînd pe binefăcătorii lor cu o ingrătitudine amară contra căreia în 'desert s-a pronunțat Europa întregă». Autorul cronicii remarcă: «Este în genere cunoscut că Elada cea nouă s-a ridicat cu brațele românilor din dreapta Dunării și cu fondurile celor din stînga. Cine acum este ingrătit?»

5. Arhim. Genadie Enăcenu, *Mitropolia Ungro-Vlahiei, Theodosie, V, 1880, nr. 1, p. 25—47; nr. 2, p. 78—110*. Un scurt istoric din care să văd raporturile ecleziastice dintre Patriarhia de Constantinopol și Moldova cu Valahia, precum și amestecul Patriarhului de Constantinopol în treburile bisericești în vremea Mitropolitului Teodosie și independența acestuia.

6. Arhim. Genadie Enăcenu, *Mitropolia Ungro-Vlahiei, Titulatura Mitropoliților, V, 1880, nr. 3, p. 135—149*. Se arată rolul Patriarhiei de Constantinopol în titulatura Mitropoliților Ungrovlahiei și rolul elementului românesc față de această titulatură. Interesant studiul bazat pe o serie de mărturii din care se vede, pe etape, poziția ce a ocupat Mitropolia Ungrovlahiei față de Patriarhia Ecumenică cum reiese din titlurile acordate de aceasta (ca privilegii). Ultimul titlu recunoscut printr-o gramată de Patriarhul Sofronie, Mitropolitului Ungrovlahiei, Grigore II, la 10 octombrie 1776, este de «Locțiitor al Cezareei Capadociei», titlu ce se menține până azi.

7. Arhim. Genadie Enăcenu, *Mitropolia Ungro-Vlahiei, Filaret, V, 1881, nr. 5, p. 314—325 și nr. 7, p. 443—463*. Prezentarea situației economice, sociale și politice în Moldova și în Muntenia la sfârșitul secolului al XVIII-lea, în epoca de culme a Ungrovlahiei. La hirotonia în episcop, Filaret a pronunțat simbolul credinței în limba greacă și a manifestat deplină supunere față de Patriarhul de Constantinopol, făcându-l să păstreze prerogativele acestui scaun în eparhia ce i se încredințează. Filaret demisionează în anul 1793, numai după un an de la înscăunare și are un rol decisiv în alegerea urmașului său, în persoana episcopului de Buzău, Dositei, potrivit dispozițiilor patriarhului Neofit.

8. Arhim. Genadie Enăcenu, *Patriarhia de Constantinopol în Cronica Ecleziastică, V, 1881 nr. 6, p. 386—388*. Discuții între Patriarhia de Constantinopol și guvernul român cu privire la minăstirile românești, zise închinale; subvenția acordată de statul român Bisericii din Constantinopol; ajutorul acordat prin episcopul Iacob al Amfipolei, Patriarhiei Ecumenice pentru înființarea unei școli teologice în insula Halki.

9. Arhim. Genadie Enăcenu, *Patriarhia de Constantinopol în Cronica Ecleziastică, V, 1881, nr. 8, p. 544—550*. Se dau informații cu privire la un proiect al guvernului român de a se înființa o școală românească la Constantinopol.

10. XXX *Schitul Român din Muntele Atos, V, iunie 1881, nr. 9, p. 623—635*. În prima parte se arată situația destul de grea în care trăiesc călugării români de la Schitul Prodrom față de călugării greci și de alte naționalități din Muntele Atos. În a doua parte se dau extrase din acte vechi, din care rezultă făcerile de bine ale românilor către minăstirile atonite: Stavronichita, Xenopol, Rusicul, Zograf, Dionisiu, Grigoriu. O serie de minăstiri ca: Xiropotamul, Sfântul Pavel, Doheriu, Cutlumuș, Pantocrator, au fondatori români. Sunt enumerate pe scurt Daniile făcute cu o largă mărinimie de Domnitorul Neagoe Voievod unor biserici din Sfântul Munte, Constantinopol și Elada, precum și altor biserici și minăstiri din Orient.

11. XXX *Schitul român din Muntele Atos, V, 181 nr. 11, p. 765—778*. Este reprodus un articol din publicația «Românul» care tratează despre judecata dintre schitul românesc și Marea Lavră de la Atos. Se dă în întregime «Singiul patriarhicesc» cu privire la poziția schitului românesc față de Marea Lavră. Schitul va purta numele de «Schit moldovenesc al Înainte Mergătorului» și va depinde direct de minăstirea Lavră. Schitul e condamnat să plătească cheltuielile de judecată minăstirii Lavră, în sumă de 150 lei. Se anulează singiul din 1876.

12. Melchisedec, episcop de Roman, *Sinodul Constantinopolitan din 1593, sub patriarhul ecumenic Ieremia, V, 1881, nr. 12, p. 785—796*.

Se dă în traducere actul sinodal al sinodului din 1593 în problema Calendarului, important pentru toate Bisericile Ortodoxe.

13. Arhim. Genadie Enăcenu, *Meșterul Manole, VII, 1883, nr. 2, p. 75—95; nr. 3, p. 149—168; nr. 4, p. 217—234*. Elemente legendare și istorice cu privire la Meșterul Manole. Relațiile Atonului cu Țările Românești la începutul secolului al XVI-lea. Daniile lui Neagoe Basarab la Atos. Meșterul Manole este același cu «Manea» al Atonului. Sfințirea «Bisericii Adormirea Maicii Domnului» de la Curtea de Argeș de către Nifon Patriarhul, la cererea domnitorului Neagoe Basarab. Logofătul Stan, ctitor la Pantocrator (Atos) unde a și murit.

14. XXX. *Notițe istorice asupra timpului și împrejurărilor religioase în care s-a ținut Sinodul din Iași. Extras din Revista Teologică, VII, 1883, nr. 11, p. 705—715*. Importante mărturii istorice din care se vede grija și sacrificiile bănești ale Dom-

ntorului Vasile Lupu pentru înflorirea Ortodoxiei; legăturile acestuia cu Patriarhiile de Constantinopol și Ierusalim.

15. Arhim. Genadie Enăcenu, *Descripțiunea călătoriei la Constantinopol și Ierusalim a Ieromonahului Silivestru și Nicodim în anul 1722*, VII, 1883, nr. 11, p. 781—784. Informații cu privire la minăstirile din Iași închinat Muntelui Atos (Golia și Trei Ierarhi).

16. Arhim. Genadie Enăcenu, *Petru Movilă*, VIII, 1884, nr. 1, p. 4—39; nr. 3, p. 185—221; nr. 4, p. 282—320. Sinodul de la Iași și rolul domnitorului Vasile Lupu în sprijinul Ortodoxiei. Mitropolitul Petru Movilă ca «exarh al Sfântului Tron al Constantinopolului». Istoria Mărturisirii de Credință. O scurtă descriere privind starea administrativă și financiară a Moldovei la anul 1616.

17. Strătila Gh., avocat, *Notițe istorice*, Extras din publicația «Binele public», VIII, 1884, nr. 2, p. 160. Minăstiri închinat Muntelui Atos. Radu Vodă (1613), Cotroceni (1682).

18. Strătila Gh., *Notițe istorice*, Extrase din publicația «România», nr. 32, 70, 151, 152. VIII, 1884, nr. 9, p. 698—712; nr. 10, p. 794—808. Sînt prezentate documente traduse din grecește privind legăturile politice cu Bizanțul în perioada de domnie a fanarioților; informații despre: așervirea economică și politică față de Poarta Otomană, răscoala poporului împotriva lui Nicolae Mavrocordat, situația minăstirilor din România închinat legal, ilegal sau prin acte mincinoase.

19. Arhim. Genadie Enăcenu, *Condica Sfîntă*, VIII, 1884, nr. 3, p. 161—176; nr. 4, p. 241—254; nr. 5, p. 321—334; nr. 6, p. 393—409; nr. 9, p. 625—642; nr. 10, p. 713—732; nr. 11, p. 809—829; nr. 12, p. 905—924; IX, 1885, nr. 1, p. 28—41; nr. 2, p. 89—104; nr. 3, p. 177—189; nr. 4, p. 237—251; nr. 6, p. 397—412; nr. 7, p. 457—466; nr. 9, p. 648—662; nr. 10, p. 745—767; nr. 11, p. 848—861; X, 1886, nr. 1, p. 20, nr. 2, p. 67—81; nr. 3, p. 131—152; nr. 4, p. 207—223; nr. 5, p. 303—323; nr. 6, p. 487—507; nr. 7, p. 567—580; nr. 8, p. 663—686; nr. 9, p. 759—778 și nr. 10 care cuprinde tabela materiilor din *Condica Sfîntă*, p. 779—792. Începută în anul 1688, *Condica Sfîntă* a Mitropoliei Ungrovlahiei a păstrat acte și semnături în legătură cu alegerea ierarhilor și o interesantă corespondență cu Patriarhia de Constantinopol. O dată cu publicarea acestor documente s-a făcut și traducerea lor în românește. Volumul I din *Condica Sfîntă*, publicat în întregime, are 185 de pagini și cuprinde 225 de titluri de documente, ultimul datînd din 20 noiembrie 1820. Din aceste documente se văd legăturile bisericești cu Patriarhia de Constantinopol ca și imixtiunea unor Patriarhi în treburile Mitropoliei Ungrovlahiei. Autorul prezintă aceste documente și le însoțește cu bogate note explicative.

20. XXX *Acte privilegiate la Autocefalia Bisericii Ortodoxe a României*, IX, 1885, nr. 5, p. 333—354; nr. 8, p. 553—557; nr. 12, p. 921—933. Sînt publicate: scrisoarea Ministrului Cultelor și Instrucțiunilor Publice, D. Sturza către Patriarhul Ecumenic Ioachim IV; scrisoarea Mitropolitului Primat al României, Calinic, către Patriarhul Ecumenic Ioachim IV; răspunsurile Patriarhului Ioachim IV și *Tomosul* Autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române, anul 1885, aprilie 15 (în limba greacă cu traducere românească); semnăturile Sfîntului Simod al Patriarhiilor de Constantinopol; epistola Mitropolitului Primat al României prin care mulțumește Patriarhului Ecumenic, Ioachim IV, pentru recunoașterea autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române; Epistola autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române de către Patriarhul Ecumenic; Enciclicla Patriarhiei Ecumenice către Patriarhiile și Bisericile Ortodoxe prin care face cunoscută autocefalia Bisericii Ortodoxe Române și răspunsurile acestor Patriarhii și Biserici.

Sînt redată textele în original cu traducerea în românește plus facsimilele sigiliilor.

21. Genadie Craioveanu, *Iconografia Bisericii Ortodoxe*, X, nr. 3, p. 172—182. Vorbind despre pictura ortodoxă, autorul găsește o strînsă legătură între iconografia românească și cea a școlii de la Muntele Atos.

22. XXX *Domnii și boierii români ca fondatori și ctitori al monastirilor din St. Munte Atos*, X, 1886, nr. 3, p. 185—192. Extras din *Revista Teologică*. Fragmente traduse din opera Dr. Ioan Commen, fost profesor la școala din București de științele fizico-matematice și medicul domnitorului Constantin Brîncoveanu, din care rezultă

binefacerile unor boieri și domnitori români care au ctitorit multe dintre așezămintele monahale din Muntele Atos.

23. Ghenadie al Râmnicului, «*Trei manuscripte slavone*», X, 1886, nr. 11, p. 969—970. O însemnare de pe un Tetravanghel arată că acesta a fost dăruit în anul 1502 de către Ștefan cel Mare, «la Sfântul Munte în biserica noastră din Monastirea Zografu».

24. E. (Constantin Erbiceanu), *Una din cărțile de pe care și-a făcut studiile și cercetările sale neuitatul Mitropolit al Moldovei Dositeiu*, X, 1887, nr. 15, p. 1218—1225. Cartea este scrisă în limba greacă cu diferite notări ale Mitropolitului Dositeiu. La sfârșit se găsește un act important pentru români, din care reiese că la sfârșitul secolului al XIV-lea, Dragoș Vodă a făcut o călătorie la Constantinopol unde a intrat în relații cu Patriarhul Ecumenic Antonie, închinând, cu acest prilej, mănăstirea cu hramul «Sf. Mihail» din Maramureș.

25. George P. Samurianu, *Cronica Bisericească*, X, 1887, nr. 15, p. 1232—1240. Biserica Ortodoxă Română recunoscută ca autocefală de Patriarhul Ioachim IV cu care a avut legături și Mitropolia din Sibiu.

26. Episcopul Romanului, Melchisedec, *Șiște biografice din viața mitropolitului Ungro-Vlahiei Filaret II*, 1792, XI, 1888, nr. 1, p. 3—43; nr. 2, p. 126—163. Dezvoltarea școlii grecești în Țările Române. Legăturile cu Patriarhia de Constantinopol în alegerea lui Filaret ca episcop al Râmnicului și apoi ca Mitropolit al Ungrovlahiei.

27. Gherasim Piteșteanu, *Familia Cantemir* (Traducere din *Histoire de la Moldavie et de la Valachie par. ch. c., Iași, 1779*), XI, 1888, nr. 4, p. 348—356. Se găsesc informații în legătură cu relațiile politice cu Constantinopolul la sfârșitul secolului XVII și începutul secolului al XVIII-lea.

28. Gheorghe P. Samurianu, *Cronica Bisericească*, XI, 1888, nr. 5, p. 468—471. Știri despre școala din Halki unde a învățat și Genadie Enăcianu, episcop de Râmnic, cu numele de Ghenadie Craioveanu.

29. Constantin Erbiceanu, *Material pentru Istoria Bisericească*, XI, 1888, nr. 7, p. 625—627. Este prezentată o listă de banii care se dădeau anual ca ajutor în Orient; în special la Mănăstirile din Muntele Atos.

30. Ghenadie al Râmnicului, *Din Istoria Bisericească a Românilor Popa Nicodim, înfiul întemeietor de mănăstiri în Valahia + 1406*, XII, 1889, nr. 9, p. 894—903. Sunt subliniate legăturile religioase cu Muntele Atos, prin călugărul Nicodim, organizatorul mănăstirilor Vodița și Tismana.

31. Constantin Erbiceanu, *Material pentru Istoria Bisericească și Națională a Românilor*, extras din «Acta Patriarchatus Constantinopolitani», scriere publicată de For. Miklosich și Ios. Müller, XII, 1889, p. 116—133; Informații în legătură cu organizarea bisericească în Moldova și Ungrovlahia și dependența acestora de Patriarhia de Constantinopol. Excomunicarea episcopilor Iosif și Meletie de către Patriarhul Ecumenic, fiindcă alungaseră pe Mitropolitul Ieremia.

32. C. Erbiceanu, *Necesitatea pentru noi Români, de a înființa o iconografie românească*, XII, 1889, p. 499—504. Relații culturale cu Bizanțul. Influențele iconografiei bizantine în iconografia românească.

33. C. Erbiceanu, *Material pentru Istoria Contemporană Bisericească și Națională*, XII, 1889, p. 529—537. Chiriac Ieroshimonahul, Egumenul Sfintei Mănăstiri Călușiu, descrie ce a văzut în Muntele Atosului. Influența românilor din acest Munte, cum rezultă dintr-un manuscris al acestuia.

34. C. Erbiceanu, *Condica mea de casă (din Naum Protosinghe)*, XII, 1889, p. 627—637. Cîteva jalbe din care se vede starea socială din vremea Fanariotilor, cînd unii români sărăciți, apelau la mila conducătorilor turci din Bizanț.

35. C. Erbiceanu, *Condica mea de casă*, XII, 1889, p. 758—766. Este publicată scrisoarea Protosinghelului Naum către Mitropolitul Grigorie, în chestiunea mănăstirilor închinată și a ierarhilor țării. El spune: «și mai înfiul mai vîrtos a curății scaunele, adică Episcopii și Mănăstirile Patriei de greci, fiind vreme primită, care altă dată poate să fie cu anevoie» (p. 758). O altă scrisoare către Divanul Valahiei înfățișează starea economică a țării, în urma domniilor fanariote.

36. C. Erbiceanu, *Scrierea Ieroshimonahului Arhimandrit Chiriac Romnicenu*, XIII, 1890, p. 25—33; 215—225; 283—295; 361—377; 442—443. Este descrisă călătoria

sa la Sfântul Munte unde a rămas patru ani. Acolo e făcut arhimandrit de fostul Patriarh Grigorie. De asemenea este descrisă aducerea moaștelor Sfântului Grigorie Decapolitul, de către Boerul Barbu Craiovescu. Cu acest prilej s-au întâlnit la Dunăre, Patriarhii de Constantinopol și Ierusalim, cu Episcopul Râmnicului și Mitropolitul Tirgoviștei.

37. C. Erbiceanu, *Material pentru Istoria Bisericească și laică a Românilor*, XIII, 1890, p. 65—86. Informații despre depunerea și caterisirea Mitropolitului Gavriil de către Patriarhul de Constantinopol, la cererea Domnitorului Alexandru Moruz; știri că la numirea unui episcop sau mitropolit Patriarhul lua bani, de pildă, numindu-l pe Dositei al Buzăului Mitropolit, în locul lui Filaret, a luat «filatim gras»; o listă cu oamenii invitați și profesorii greci de la Academile din București și Iași, amintiți de Sergiu Macreu în a sa *Istorie Bisericească*.

38. C. Erbiceanu, *Cîteva date asupra vieții părintelui Ieroschimonaș Nectarie, Protopsalt în Sf. Munte Atos, sezător la Schitul românesc de acolo, numit Prodromul*, XIII, 1890, p. 410—416. Cunoscut sub numele de Nectarie Vlahul a fost un mare cântăreț și dascăl de psalichie la Sf. Munte. Ucenic al protopsaltului Macarie, mai întâi a fost frate în Mănăstirea Ciolanu (Buzău) și apoi s-a călugărit la Neamț. A avut peste 70 de ucenici.

39. C. E. (Constantin Erbiceanu), *Hotărîrea Sinodală a Patriarhului de Constantinopol în chestiunea de Consangvinitate*, XIII, 1890, p. 509—514. Această hotărîre a fost trimisă de Patriarhul Grigorie la anul 1798, luna februarie, Mitropolitului Moldovei.

40. Iconom Al. Mironescu, *O călătorie în Orient*, XIII, 1890, p. 378—390; 453—471; 514—530; 601—621; 703—730; XIV, 1851, p. 218—252. Călătoria a fost făcută de P. S. Gherasim Piteșteanu, profesor și decan al Facultății de teologie, C. Erbiceanu și Icon. Dr. Alex. Mironescu avînd ținta Constantinopol și Sf. Munte. Interesante descrieri ale vieții religioase și ale vieții din Constantinopol. Vizita la Patriarhul Dionisie vizitarea bisericilor ortodoxe și a muzeelor. Recepția dată de greci în onoarea lor. La metocul Sf. Mormînt în Fanar au găsit o veche carte românească într-un manuscris al lui Mihail Logofătul din Tirgoviște. Întîlniri cu oameni de cultură. La Sfântul Munte: vizitarea tuturor mănăstirilor, notițe istorice foarte interesante cu privire la relațiile culturale, economice și religioase din trecut, între Sf. Munte și Țările Române.

41. C. Erbiceanu, *Viața și scrierile Protosinghelului Naum Râmniceanu*, XIV, 1891, p. 1—17. O descriere a slăriei sociale și politice în timpul Eteriei; învățămîntul din țară era orientat spre grezizare.

42. P. S. Partenie, Episcopul Dunării de Jos, *Autocelalia Bisericii Române și chestiunea Bisericii grecești de la Sulina*, XIV, p. 121—168 și 169—217. Abitudinea recalitrantă a unor preoți și epitropi greci, și refuzul de a pomeni la slujbe pe conducătorii țării, au făcut obiectul unei discuții în senat.

43. C. Erbiceanu, *Despre originea și întinderile tronurilor patriarhale în Biserica creștină, și în special la care tron am lăcut parte noi românii*, XIV, 1891, p. 569—700 (Traducere însoțită de note a Operei lui Nilu Doxastariu, intitulată *Ordinea tronurilor patriarhale*. Se arată unele raporturi ale Bisericii noastre cu Patriarhia ecumenică).

44. C. Erbiceanu, *Atanasie Comnen Ipsilant. Despre obiceiurile Moldovei și Valahiei*, XV, 1892, p. 97—116. Dă informații despre legăturile politice, sociale și economice ale acestor două țări cu Bizanțul.

45. C. E. (Constantin Erbiceanu) *Material pentru completarea Istoriei Bisericești și Naționale. Documente inedite*, XV, 1892, p. 769—800; 883—901. Între altele se arată comportarea abuzivă a egumenilor greci precum și slarea mănăstirilor închinale.

46. C. E. (Constantin Erbiceanu), *Documente inedite privitoare la Istoria Națională, politică și bisericească*, XVI, 1895, p. 289—318; 870—911. Schimb de scrisori între Patriarhul Dositei (care se afla în Constantinopol) și Ștefan Cantacuzin Voievod, din care se vede situația grea a țării, aservită Porții Otomane; Hatîșeriful prin care a fost numit domnitor Alexandru Ipsilant, arată că atît Moldova cît și Valahia, erau adevăratul grînar al Turciei; diferite alte documente înfățișează legăturile politice și bisericești cu Bizanțul.

47. C. E. (Constantin Erbiceanu) *Elementele lui Ioan Cariolii, Marele Logofăt al Marii Biserici a lui Christos*, XVI, 1813, p. 545—600. Note și informații despre rela-

țiile politice cu Poarta și legăturile bisericești cu Patriarhia de Constantinopol, între anii 1676—1689.

48. P. S. Gherasim Timuș, *Minăstirea Cernica Stavropighie*, XVII, 1894, p. 642—671. Se indică averea minăstirii. Diferite documente arată averea care se scurge din țară, luând drumul Patriarhiei din Constantinopol, căreia îi era închinată Minăstirea Cernica.

49. C. Erbiceanu, *Studii istorico-economice, asupra existenței ierarhiei Bisericii Române, între secolul al IX-lea pînă la al XIV-lea*, XVII, 1894, p. 536—557. Cei dinții Mitropoliți ai Ungrovlahiei și dependența lor de Patriarhia Ecumenică, după cum spune și o decizie sinodală: «ca să fie de acum (mitropolitul) și înainte acesta și toată stăpînirea și puterea lui sub judecata bisericească și îndrumarea Prea Sfinței noastre Biserici a lui Dumnezeu și să primească arhieru hirotonit de smerenia noastră și să fie sub divinul și Sf. Sinod și să-l aibă ca pe un păstor adevărat a toată Ungrovlahia» (p. 552).

50. C. E. (Constantin Erbiceanu) *Scrierea lui Meletie Sirig contra calvinilor și a lui Ciriil Lucaris, compusă din ordinul sinodului ținut la Iași*, XVIII, 1895, nr. 1, p. 6—27. Imprimată la îndemnul și cu cheltuielile Domnitorului Ioan Constantin Basarab Voievod, în anul 1690 care aduce prin aceasta un real folos Ortodoxiei, după cum se menționează în câteva epigrame de la începutul cărții.

51. C. E. (Constantin Erbiceanu), *Cîteva cuvinte asupra administrației bisericești, prin timpul Zaveret, Eteriei 1821*, XIII, 1895, nr. 1, p. 41—47. Cîteva documente atestă că în timpul Eteriei, Dionisie Lupu, Mitropolitul Ungrovlahiei, însărcinează cu girarea treburilor bisericești pe un episcop, care semna: «Epitropul Scaunului Ungrovlahiei, Benedict al Troadei».

52. C. E. (Constantin Erbiceanu), *Documente inedite privitoare la Istoria Națională, politică și bisericească a Românilor*, XVIII, 1895, nr. 2, p. 97—122. O serie de scrisori ale Mitropolitului Dionisie Lupu, în care se arată amestecul Porții și al Rușilor în alegerea ierarhilor români.

53. C. E. (Constantin Erbiceanu), *Un document patriarhal din 1786, prin care se arată că două școli grecești, din Neohar pe Bosfor, erau întreținute cu bani românești*, XVIII, 1895, nr. 3, p. 308—311. Este un fragment din lucrarea lui Manuel I. Ghedeon. *Învățătura și sărăcia la noi în ultimele secole* (Constantinopol, 1893 limba greacă). Autorul arată că și alte așezăminte bisericești din Constantinopol și Muntele Atos, s-au bucurat de «darurile Valahilor și Domnitorilor Moldoveni».

54. XXX *Istoricul Sf. Munte Atos. Extras din actele autentice alate prin Bibliotecile Mănăstirilor Sfîntului Munte, cu data de la 300 de ani după Christos, pînă la 1820, de cuvioșia sa Ieromonahul Ghedeon Ploesteanul, superiorul Cenobiului Românesc Prodromul din Muntele Atos*, XVIII, 1895, nr. 7, p. 553—564; nr. 8, p. 659—668. Date interesante cu privire la ctitoriile românești, de la Sfîntul Munte, precum și manuscrise românești, mărlurii ale relațiilor economice și bisericești ale Moldovei și Munteniei cu Sfîntul Munte.

55. C. E. *Diverse documente. Daruri de la Matei Basarab în Sfîntul Munte Athos*, XVIII, 1895, nr. 10, p. 773—775. Este vorba de o Evanghelie pe pergament în limba greacă, dăruită de Matei Basarab Marei Lavre. Pe această Evanghelie se află portretul donatorului și al soției sale, Elena. Se găsesc informații și despre un schit zidit de același domnitor, în spatele Bisericii celei Mari, cu hramul Sf. Mihail al Sinodelor.

56. C. E. (Constantin Erbiceanu), *Descrierea Valahiei de Cesarie Daponte, în 1851*, XVIII, 1895, nr. 10, p. 855—863. Într-o epistolă a lui Cesarie Daponte către Marele Vornic Constantin Dudescu, este înfățișată starea economică a Valahiei, pe timpul fanarioților. Epistola lui Daponte este publicată și în *Revista Teologică*, III, 1885, nr. 39 p. 305—308.

57. C. E. (Constantin Erbiceanu), *Epistole Irenice*, XIX, 1896, nr. 4 p. 131—153. Epistola irenică a Patriarhului Antim al VII-lea prin care face cunoscută alegerea sa ca Patriarh și invită a se lua legătura canonică cu Patriarhia.

58. C. E. (Constantin Erbiceanu), *Acte Oficiale*, XIX, 1896, nr. 5, p. 193—196. Răspunsul Mitropolitului Primat Ghenădie la scrisoarea Patriarhului Antim, în care, după cuvintele urării pentru alegerea sa ca Patriarh Ecumenic, îl roagă să înghăduie credincioșilor români din Patriarhia de Constantinopol, ca să săvîrșească slujba în limba română.

59. Gh. (P. Gârboviceanu), *Cronica Bisericii Ortodoxe Române, O serbare în schitul chinovial românesc Prodromul din Sfântul Munte Atos*, XIX, 1896, nr. 7, p. 440—442. Fostul Patriarh Ioachim al III-lea a oficiat o slujbă în Biserica Schitului românesc de la Sfântul Munte, pomenind pe Mitropolitul Primat Ghenadie cu întreg Sfântul Sinod. Se face un scurt istoric al Schitului Prodromul.

60. D. D. (Dragomir Demetrescu), *Epistola enciclică sinodală a Sanctității Sale Patriarhului Ecumenic de Constantinopol*, XIX, 1896, nr. 9, p. 597—631. Răspunsul dat la două enciclice ale Papei Leon al XIII-lea, de către Patriarhia de Constantinopol. Enciclica patriarhală a fost trimisă și Bisericii Ortodoxe Române, prin Ministerul de Externe, Sfântul Sinod a dispus publicarea ei însoțită de traducerea în românește.

61. D. D. (Dragomir Demetrescu), *Acte Oficiale*, XIX, 1896, nr. 11, p. 673—681. Sînt redată în grecește cu traducerea în românește, două scrisori ale Patriarhului Ecumenic Antim al VII-lea, care își arată mulțumirea pentru faptul că Enciclica sa, adresată Papei Leon al XIII-lea, a fost publicată în revista «Biserica Ortodoxă Română».

Patriarhul trimite totodată și un exemplar din cartea *Rezumat al Sfintelor Slujbe* (Σύνοψις ἑρῶν Ἀκολουθιῶν), exprimîndu-și dorința de a i se trimite textul românesc, (și lămuriri asupra pronunțării) al pericopei evanghelice ce se citește la Înviere, spre a o intercala și a se citi în Biserica Patriarhiei Ecumenice.

Prezintă mulțumiri Mitropolitului Primat, pentru revista Bisericească Ortodoxă Română, și îl roagă să-i trimită o fotografie.

62. D. D. (Dragomir Demetrescu), *Biserica Bulgară*, XX, 1897, nr. 2, p. 181—196. Două scrisori ale Patriarhului Ecumenic adresate Mitropolitului Primat al Ungrovlahiei, prin care îl informează asupra problemei Bisericii Bulgare.

63. G. (P. Gârboviceanu), *Cuvîntul lui Dumnezeu în graiul național*, XX, 1897, nr. 10, p. 1004—1021. Influențele grecești asupra limbii de cult în Biserica românească, în secolele XVI—XIX.

64. D. (Dragomir Demetrescu), *Bisericești*, XX, 1897, nr. 11, p. 1186—1191. Se aduce la cunoștință alegerea Locțiitorului Patriarhului de Constantinopol în persoana Mitropolitului de Efes, Constantin. Totodată ziarul patriarhal «Adevărul Bisericesc» își informează cititorii, că I. P. S. Iosif a fost reales ca Mitropolit Primat al Bisericii Ortodoxe Române.

65. XXX *Scrisoarea irenică la intronizarea Mitropolitului Iosif Gheorghian, adresată Bisericii Ortodoxe Surori și răspunsul Patriarhiei de Constantinopol*, XXI, 1898, nr. 7, p. 603—609.

66. C. E. (Constantin Erbiceanu), *Biografiile marilor Dragomani (interpreți) greci din Imperiul Otoman, de Epaninonda Stamatiade*, XXI, 1898, nr. 7, p. 694—708; nr. 8, p. 748—768; nr. 9, p. 866—887; nr. 10, p. 1000—1020; XXII, 1899, nr. 1, p. 57—80. Legăturile politice cu Bizanțul prin «interpreți» la Curtea Otomană. Acești «interpreți» erau politicieni abili, și, în cele mai multe cazuri, ajung Domnitori în Moldova și Muntenia. Perioada descrisă este cuprinsă între anii 1783—1821, cînd se desființează această demnitate.

67. C. E. (Constantin Erbiceanu), *Istoria «Mărturisirii Ortodoxe»* XXII, 1899, nr. 3, p. 803—822 și nr. 9, p. 853—873. Informații despre relațiile bisericești ale Patriarhiei de Constantinopol cu Biserica din Moldova în legătură cu ținerea Sinodului de la Iași în anul 1642.

68. C. E. (Constantin Erbiceanu), *Vechile privilegii ale Bisericii Române în secolul trecuți*, XXII, 1899, nr. 8, p. 721—736. Un document din a doua domnie a lui Mihail Racoviță informează, că datorită împrejurărilor istorice s-au ciuntit și au slăbit privilegiile și prerogativele vechi ale ierarhiei Bisericii Naționale și cere să se aplice canoanele Bisericii spre respectarea avuțiilor țării, care se scurgeau peste hotare, prin mînnăstirile închinatc fie Atosului, fie Patriarhiei din Constantinopol, fie altor Patriarhii Ortodoxe. Documentul este însoțit de note critice.

69. M. P. (Mihai Popescu), *Dări de seamă*, XXIII, 1900, nr. 4, p. 339—343. Se prezintă teza de licență alcătuită de G. M. Ionescu, cu titlul «Istoricul închinării minăstirilor românești și abuzurile călugărilor străini». Sînt interesante considerațiile autorului cu privire la raporturile bisericești ale Bisericii noastre cu Ortodoxia greacă.

70. C. E. (Constantin Erbiceanu), *Un anonim către alt anonim. O epistolă din Constantinopol*, XXIII, 1900, nr. 6, p. 558—563. Conține planuri secrete ale Porții cu

privire la Țările Noastre și, în special, la Tudor Vladimirescu. Descriere a slării economice și sociale a țării.

71. G. (Dr. P. Gârboviceanu, *Cronica bisericească*, XXIII, 1900, nr. 6, p. 587—590. Este dat un rezumat al cărții lui G. M. Ionescu, «Influența culturii grecești în Muntenia și Moldova, cu privire la biserici, școală și societate (1359—1873)».

72. C. Erbiceanu, *O pericopă din Dorothei al Monemvasiei, privitoare la Patriarhatul Constantinopolului și la Români*, XXIII, 1900, nr. 7, p. 620—642. Se descrie starea Patriarhiei, vizitele Patriarhului Ieremia făcute Domnitorilor Moldovei și Munteniei, de la care a încasat frumoase sume de bani.

73. C. Erbiceanu, *Viața și activitatea literară a Protosinghelului Naum Rîmniceanu*, XXIV, 1901, nr. 2, p. 121—146; nr. 3; p. 248—270. Interesante informații cu privire la legăturile culturale între Țara Românească și Constantinopol.

74. C. E. (Constantin Erbiceanu), *Material pentru Istoria Bisericească a Românilor*, XXV, 1902, nr. 5, p. 463—466. Un document din care se vede amestecul Porții Otomane în treburile bisericești din Moldova, fără avizul Patriarhului Ecumenic.

75. C. E. (Constantin Erbiceanu), *Bibliografia greacă*, XXV, 1902, p. 821—842; 988—1007; 1086—1113; 1193—1210; XXVI, 1903, p. 193—206; 421—435; 518—529; 664—677; 788—800; 872—882; 974—985; 1097—1113; 1259—1267; 1357—1366. Analiza unor cărți grecești publicate în țară și peste hotare cu bani românești, arătându-se pe de o parte sacrificiile materiale ale românilor pentru creștinii din Orient, iar pe de altă parte, influența acestor cărți asupra societății în secolele XVII—XIX.

76. C. E. (Constantin Erbiceanu), *Un nou Codice de legislațiune românească*, XXVI, 1903, p. 1017—1029; 1221—1236. Domnitorul Ștefan Racoviță dorind să introducă o nouă legislație, a adus din Constantinopol pe un legist erudit și filozof, Mihai Fotin, punându-l să facă un Extras din *Basilicale*, care să servească drept legi pentru români. Acest învățat a întocmit un codice în două volume, în limba greacă, la anul 1765. Sînt publicate fragmente traduse în românește.

77. C. E. (Constantin Erbiceanu), *Mitropolitul, Dositei Filitis 1793—1810*, XXVI, 1903, p. 1334—1342. Însemnat pentru ajutorul larg pe care l-a acordat grecilor veniți în Țara Românească. În timpul lui s-au dezvoltat și au folosit școlile grecești. Episcopul de Buzău din vremea sa, Constandie, era nepot lui Dositei.

78. C. E. (Constantin Erbiceanu), *Date din Condica Sfîntă*, XXVI, 1903, p. 1367—1374. Extrase din «Condica Sfîntă» a Mitropoliei Moldovei, între anii 1750—1886. Din aceste extrase se vede amestecul Patriarhiei de Constantinopol în alegerile de episcopi în Moldova.

79. C. E. (Constantin Erbiceanu), *Bibliografia greacă*, XXVII, 1904, p. 76—77. *Noul Anastasimatar prelucrat după metoda cel nou al musichiei de la Constantinopol* a lui Petru Efesiu. Se arată influența muzicii psaltice bizantine, asupra psaltichiei românești.

80. C. Erbiceanu, *Bibliografia greacă. Prefață*, XXVII, 1904, p. 126—131. Organizarea școlilor grecești a avut o influență deosebită asupra stimulării învățămîntului în Muntenia și Moldova. Un schimb reciproc: Grecii au găsit la români o a doua patrie, iar ei au pus la îndemîna românilor, valori culturale.

81. D. (Dragomir Demetrescu) *Episcopiile de Roman și Huși și Mîndștirile Moldovei*, de Andrei Wolf, XXVII, 1904, p. 167—178. Andrei Wolf, medic, a învățat românește și a căutat să cunoască bine pe moldovenii. Observațiile și le-a sistematizat într-o carte «Beiträge zu einer statistisch-historischen Beschreibung des Fürstentums Moldau» (Contribuții la descrierea statistic-istorică a principatului Moldovei). Face o descriere interesantă a mîndștirilor din Moldova. El spune că cele mai bogate mîndștiri din Moldova sînt în mîinele grecilor, unele fiind închinat Muntelui Athos. Unii călugări de la Muntele Athos, vînd relicve, iar alții uneori înșală buna credință a credincioșilor simpli. În Moldova mai circula și episcopi și egumeni greci însoții de monahi. Unii călugări greci deveneau pedagogii odraselor boierești.

82. G. Gârboviceanu, *Patriarhul Ecumenic de Constantinopol și Sfîntul Sinod al Sîntei Biserici Autocefale Ortodoxe Române*, XXVII, 1904, p. 184—188. Patriarhul Ecumenic consultă pe ceilalți Patriarhi ortodocși și Sinoadele Bisericești Autocefale

asupra următoarelor chestiuni: ce mijloace să se folosească pentru întărirea Ortodoxiei; raporturile ei cu celelalte confesiuni (Romano-Catolici, Vechi-Catolici și Protestanți) și reforma calendarului Iulian. Sinodul Bisericii Ortodoxe Române răspunde.

*

Această lucrare este un respectuos omagiu adus memoriei marelui Nicolae Iorga de la a cărui naștere se împlinesc în anul 1971 o sută de ani.

Ținem să amintim că în anul 1924 s-a ținut la București și din inițiativa acestui mare savant român primul congres internațional de bizantinologie la care au participat 64 de savanți și cercetători, reprezentând academii, institute științifice și universități din 13 țări.

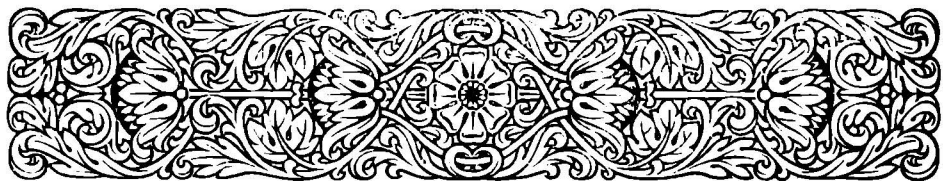
În anul 1971 va avea loc cel de-al 14-lea Congres Internațional de Bizantinologie tot la București. El își propune spre dezbateră temele «Societatea și cultura bizantină în secolul XIV și Geografia istorică bizantină».

Ca teme complementare sînt propuse următoarele: «Evoluția artei profane în Bizanț și Bizanțul și Țările Române»².

Socotim că acest articol se va încadra în ultima din temele complementare și va constitui o modestă aducere aminte de marele savant și bizantinolog român Nicolae Iorga.

Pr. ILIE D. NEGOIȚĂ

2. Informare asupra Congresului Internațional de Bizantinologie în «Magazin Istoric», IV, nr. 7 (40), iulie, 1970, la rubrica Semnal, p. 89.

VIAȚA BISERICESCĂ ÎN CUPRINSUL MITROPOLIEI

ADUNAREA GENERALĂ A CASEI DE AJUTOR RECIPROC A CLERULUI ȘI SALARIAȚILOR BISERICEȘTI DIN ARHIEPISCOPIA BUCUREȘTILOR

În conformitate cu prevederile art. 10 și 14 din Regulamentul pentru organizarea și funcționarea Caselor de Ajutor Reciproc din cuprinsul Patriarhiei Române a avut loc în ziua de 28 ianuarie 1971 ședința anuală de lucru a Adunării generale a membrilor Casei de Ajutor Reciproc a Clerului și salariaților bisericești din cuprinsul Arhiepiscopiei Bucureștilor.

Ședința Adunării s-a ținut în sala de festivități a Institutului teologic de grad universitar din București și a început prin oficierea unui Te-Deum în Paraclisul Institutului, în prezența membrilor Adunării Generale, a Comitetului de conducere și a invitaților.

În continuare P. C. Președinte, Pr. Petre F. Alexandru, salută prezența la ședință a delegațiilor unităților bisericești. Arătând că dacă și anul acesta — 1970 — lucrările casei au dat rezultate bune, aceasta se datorește în primul rînd sprijinului acordat de Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian la a cărui îndrumare am apelat în toate problemele mai dificile, precum și Departamentului Cultelor, care, prin reprezentanții săi ne-a dat prețioase îndrumări.

Ca o modestă concretizare a devotamentului ce le păstrăm Adunarea generală hotărăște să se trimită următoarele telegrame omagiale Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian și D-lui Profesor Dumitru Dogaru, Președintele Departamentului Cultelor.

Trecîndu-se la primul punct din ordinea de zi — Darea de seamă a Comitetului de conducere a C.A.R. pe perioada 1 ianuarie—31 decembrie 1970, — P. C. Pr. Președinte Petre F. Alexandru arată modul de desfășurare a activității Casei, subliniind rîvna celor patru salariați permanenți, ai Comisiei de verificare și ai protoierilor, care prin munca lor a ajutat mult activitatea din anul precedent.

Din darea de seamă prezentată se constată că la data de 31 decembrie 1970 C.A.R. a avut un număr de 2843 membri activi cu un capital

de 6.306.673 lei, în anul 1970 încasându-se suma de lei 612.043. Evidența membrilor «Diverși cotizanți», adică depunerile celor care din diferite cauze și-au pierdut calitatea de membru prezintă un capital de lei 61.012,09.

În anul 1970 au fost acordate 783 împrumuturi în valoare totală de lei 4.269.082 și s-au restituit din împrumuturi prin rate lunare suma de lei 3.828.530. În acest an cota împrumuturilor a depășit linia anilor precedenți pentru faptul că mărindu-se salariile a crescut și plafonul la care au dreptul membrii să contracteze împrumuturile.

De asemenea, potrivit prevederilor regulamentului, au fost acordate 132 ajutoare de boală membrilor casei în sumă de lei 53.800 și 7 ajutoare pentru soțiile lor în sumă de lei 2.150. Aceste ajutoare au variat între 250—500 lei, în funcție de durata spitalizării, iar pentru soții cu un procentaj mai mic.

Au fost acordate ajutoare pentru 44 membri decedați, în sumă de 132.000 și 16 ajutoare pentru soțiile decedate ale membrilor casei în sumă de lei 24.000, fondul prevăzut fiind depășit cu lei 36.000.

După cum este cunoscut în primăvara anului 1970 calamitățile naturale produse de inundații în patria noastră au adus mari pagube materiale și în vieți omenești. La eforturile generale inițiate de către conducerea de stat la care au contribuit toți cetățenii și Casa noastră de ajutor reciproc a venit în ajutorul sinistraților cu suma de lei 60.000, care a fost virată la B.N.R.S.R. în contul sinistraților la vreme.

Astfel Contul de execuție financiară întocmit la 31 decembrie 1970 prezintă la «Venituri» suma de lei 4.858.897,53, iar la «Cheltuieli» suma de lei 4.682.802,55, lucrările Casei soldându-se cu un excedent de lei 109.028,98.

Bilanțul Casei încheiat la 31 decembrie 1970 prezintă atât la activ cât și pasiv suma de lei 6.964.810,92.

Comisia de verificare prin raportul citit de către Dl. Traian Hanciu, arată desfășurarea contabilă a lucrărilor Casei și supune spre aprobare darea de seamă, în forma prezentată și Contul de execuție financiară.

La discuțiile purtate asupra Dării de seamă iau cuvîntul: P. C. Protoiereu Ion Cristache-Videle, Pr. Gabriel Popescu — Administrația Patriarhală, P. C. Protoiereu Emil Bîldescu-T. Măgurele; P. C. Protoiereu Constantin Ruse-Alexandria, P. C. Protoiereu Marin Cîlă-Ploiești, P. C. Pr. Sinea Stan-Tîrgoviște, P. C. Pr. T. Georgescu-Cîmpina și P. C. Pr. Gh. Rădan-Vălenii de Munte.

În toate completările făcute vorbitorii și-au arătat adevărata imagine a membrilor Casei pentru desfășurarea lucrărilor în anul 1970, aprobînd darea de seamă, raportul Comisiei de verificare și Contul de execuție financiară în forma prezentată, aducînd respectuoase mulțumiri Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, care cu părintească obla-duire a vegheat ca această Instituție caritabilă ce poartă misiunea samaritanului milostiv și revarsă mîngiere asupra vieții tuturor membrilor casei, ajutîndu-i în momentele mai critice, din punct de vedere economic. Case și căminuri noi clădite cu ajutorul C.A.R., copii crescuți și educați după cuviință, luminați și dăruți societății ca elemente de cultură și de progres.

Aceleași mulțumiri au fost aduse Departamentului Cultelor pentru concursul dat lucrărilor Casei, încredințând autoritatea de stat de devotament și colaborarea pe care preoțimea o desfășoară cu toate organele locale din întreaga eparhie.

Dl. Revizor contabil M. Stanciu de la Departamentul Cultelor solicită ca Adunarea Generală să aprobe contribuția de 60.000 pe care Casa a dat-o pentru Fondul Sinistraților, fapt ce Adunarea Generală aprobă în unanimitate.

În continuare P. C. Președinte supune spre aprobare Adunării Generale proiectul Planului Financiar pentru anul 1971 care prezintă atât la «Venituri» cit și la «Cheltuieli» lei 4.170.500.

După desfășurarea primei părți vechiul comitet de conducere mulțumind pentru încrederea acordată, își depune mandatul, urmînd a se alege un nou comitet pentru viitorii doi ani.

În partea a II-a a ședinței, Adunarea Generală, sub președinția P. C. Diac. Prof. Dr. Nicolae I. Nicolaescu, rectorul Institutului teologic, alege noul comitet care va lucra doi ani, dimpreună cu noua comisie de verificare.

Preotul Gh. Iliescu-Izvoare, în numele noului Comitet mulțumește pentru încrederea dată, asigurînd pe toți membrii Casei de toată înțelegerea și sollicitudinea cuvenită.

Ședința s-a încheiat cu o agapă colegială la trapeza Institutului teologic.

Din datele de mai sus, preoțimea din Arhiepiscopia Bucureștilor poate lua cunoștință de desfășurările lucrărilor pe care Casa de Ajutor Reciproc le are pentru acordarea de împrumuturi, diferite ajutoare în cazuri de boală sau de deces, lucrări efectuate în cadrul dispozițiilor legale și ale regulamentului.

Pr. DAVID POPESCU

SĂRBĂTORIREA „ZILEI HRAMULUI“ LA INSTITUTUL ȘI SEMINARUL TEOLOGIC DIN BUCUREȘTI

Popas de reculegere spirituală, de desfătare sufletească și de destindere intelectuală înainte de începerea sesiunii de colocvii din luna februarie, praznicul Sfinților Trei Ierarhi Vasile cel Mare, Grigorie Teologul și Ioan Gură de Aur — «ziua hramului» celor două școli teologice ortodoxe din Capitală — a fost sărbătorit și anul acesta cu fastul cuvenit unei asemenea sărbători.

În ajunul creștinescului praznic, seara, în biserica Sfinta Ecaterina, paraclisul Institutului și Seminarului teologic din București, un sobor de preoți și diaconi de la cele două școli a oficiat slujba vecerniei și a litiei.

A doua zi, dimineața, s-a oficiat slujba solemnă a sfintei liturghii, cu pomenirea profesorilor de la cele două școli adormiți în Domnul, mai de mult sau mai recent. Din soborul de slujitori au făcut parte : P. S. Episcop Antim Țirgovișteanul, vicar patriarhal, P. C. Pr. Prof. pro-rector Ene Braniște, P. C. Pr. Prof. I. Rămureanu și P. C. Pr. spiritual Asistent Dumitru Radu de la Institutul teologic ; P. C. Pr. spiritual Gheorghe Sîrbu, P. C. Pr. A. Zarea și P. C. Pr. Prof. N. Bordașiu din partea Seminarului teologic, precum și CC. Diaconi Prof. M. Velea, M. Mihuț și I. Boștenaru.

În timpul sfintei liturghii, la momentele potrivite, P. S. Episcop-Vicar Antim a hirotonit în treapta de diacon pe Dl. Mihail-Gabriel Popescu, doctor în teologie, salariat la Serviciul Relațiilor externe bisericești din Patriarhia Română și în treapta de preot pe C. Diac. Marian Ionică, absolvent al Seminarului teologic.

Predica zilei a fost rostită de studentul Popa Constantin din anul IV, care a rostit un panegiric în cinstea Sfinților Trei Ierarhi sărbătorii.

La sfîrșitul slujbei P. S. Episcop Antim, pornind de la conduita exemplară a Sfinților Trei Ierarhi în viața de școlari și de toate zilele, a adresat câteva sfaturi și îndemnuri studenților teologi și elevilor seminaști, privind conduita și îndatoririle școlărești ale acestora.

La orele 12, în sala de festivități a Institutului teologic s-a desfășurat un frumos program festiv, în prezența Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, a P. S. Episcop-Vicar Antim Țirgovișteanul, a P. C. Pr. Al. Ionescu, vicarul Arhiepiscopiei Bucureștilor, a PP. CC. Pr. Consilieri : Constantin Pârnu, Sabin Verzan, Th. Cazan din partea Administrației Patriarhale ; Petre F. Alexandru și Mihai Marinescu din partea Arhiepiscopiei Bucureștilor ; a profesorilor onorari și a profesorilor în funcție de la cele două școli teologice. Erau de față numeroși părinți și rude ale studenților și elevilor.

După ce întreaga asistență a întâmpinat cu tradiționalul *Imn patriarhal* pe Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian și suita sa, la intrarea în sală, a început programul festiv propriu-zis.

Alcătuit din două părți, programul a fost deschis printr-un *Scurt cuvînt de salut către oaspeți*, rostit de D-l Prof. N. Grosu, directorul Școlii de cîntăreți bisericești și Seminarului teologic. Pornind de la semnificația deosebită a praznicului închinat Sfinților Trei Ierarhi Vasile cel Mare, Grigorie Teologul și Ioan Gură de Aur, vorbitorul a spus printre altele : «Evocînd chipurile luminoase ale celor Trei Mari Învățători și Sfinți, factori pozitivi de frumoase inspirații și călăuze vii în strădaniile noastre, evocînd și viața culturală creștină care a înflorit, datorită în bună măsură lor, «secolului de aur» al Bisericii creștine, festivitatea de astăzi reprezintă pentru noi, elevi, profesori și ostentori în acest așezămînt de învățămînt teologic și slujire a Sfintei noastre Biserici, pe lîngă prilejul de curată rugăciune și evlavie obștească, un moment solemn aparte, în care — cu toții — sîntem stăpîniți de sentimente și gînduri care ne luminează orizontul credinței, ne încălzesc inima pentru hotărîrea și fapta cea bună, ne întăresc în năzuința de a pune în valoare noi învățături, străluciri, frumuseți, și

îndemnuri din tezaurul Ortodoxiei, în slujba instruirii și educării viitorilor slujitori ai altarelor străbune. Prăznuirea «zilei hramului», ne ajută — în fiecare an — să ne însuflețim tot mai deplin de valoarea mărturiilor cuprinse în Sfintele Evanghelii, precum și de adevărurile religioase și morale pe care le-au adâncit și le-au explicat Sfinții Trei Ierarhi. Căci, datorită vieții, activității și scrisului lor teologic, ochii sufletului și inimii noastre se deschid mereu spre orizonturi noi și minunate, care înscriu cu lumini de gând în cugetele noastre și mai temeinice încredințări mîntuitoare».

În continuare, corul elevilor seminariști sub conducerea P. C. Diac. Marin Velea, profesor de muzică psaltică și liniară, a interpretat următoarele bucăți muzicale : *Rugăciune*, cor de Etienne Mehul, *Luminînda Sfinților Trei Ierarhi*, cîntare psaltică armonizată de Victor Frangulea, *Cînt de mărit este Domnul în Sion*, cor de Dimitrie Bortneanschi, *Corul vînturilor* din opera «Freischütz» de K. M. Veber și *Oltenii lui Tudor*, cor pe versuri de G. Coșbuc, compoziție proprie a profesorului dirigor.

Partea a doua a programului a aparținut Institutului teologic și a fost deschisă printr-un *Scurt cuvînt festiv* rostit de P. C. Diac. Prof. N. Nicolaescu, rectorul Institutului teologic.

După ce a exprimat bucuria deosebită prilejuită de praznicul Sfinților Trei Ierarhi, ocrotitorii și îndrumătorii cerești ai învățămîntului nostru teologic, al cărui nou ctitor și reorganizator este Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, P. C. Sa a subliniat în cîteva trăsături sintetice viața, rodnică și multilaterală activitate teologic-cărturărească și pastoral-duhovnicească a fiecăruia dintre cei Trei Mari Dascăli ai lumii și Ierarhi, conchizînd că «pilda vieții și operei lor constituie un neprețuit îndreptar pentru activitatea ce se desfășoară în Institutul nostru, deoarece, ca elevi și studenți, ei au fost ascultători și corecți, punctuali și serioși, conștienți și statornici în muncă, pătrunși de respect față de dascălii lor, cu dragoste sinceră pentru colegii lor de studii, iubitori și rîvnitori de adevăr, bine și frumos ; iar ca teologi și păstori sufletești, arzînd de rîvnă pentru păstrarea dreptei credințe și pentru triumful egalității și dragostei frățești dintre oameni... Pe cărările de lumină, de trăire și de slujire ilustrate de ei, sîntem chemați și noi ca teologi, ca preoți și ca viitori preoți, — și aceasta ne este făgăduința astăzi, cînd le cinștim numele și cînd apelăm la mijlocirea lor către Părintele ceresc pentru binecuvîntarea ostanelilor noastre».

În încheierea cuvîntului festiv, au fost exprimate omagii de recunoștință și de dragoste filiască Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian și au fost adresate respectuoase mărturisiri de devotament și recunoștință D-lui Prof. Dumitru Dogaru, Președintele Departamentului Cultelor și colaboratorilor Domniei Sale. Apoi Părintele Rector a oferit Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian un medalion-bust al Prea Fericirii Sale, sculptat în lemn de Pr. Popescu Toma, student în anul I.

După cuvîntul P. C. Părinte Rector, corul studenților teologi sub conducerea P. C. Diac. Asist. Nicu Moldoveanu și a D-lui Conf. Nicolae Lungu a interpretat mai multe compoziții muzicale bisericesti și laice : *Prăznuiește astăzi...*, cîntare psaltică armonizată de Diac. N. Moldo-

veanu, *Veniți toți*, cor de N. Lungu, *Priveghere*, cor de N. Lungu, *Oda bucuriei*, fragment coral din «Simfonia a IX-a» de L. van Beethoven, *Pui de lei*, cântec patriotic de I. G. Brătianu și *Trăiască Republica*, horă de N. Lungu.

Programul muzical interpretat de studenții teologi a încadrat prelegerea festivă *Teologie și Biserică în gândirea Sfinților Trei Ierarhi* ținută de P. C. Diac. Asist. Ion Bria.

Magistral concepută și judicios argumentată cu citate din scrierile lor, prelegerea a început prin punerea în relief — în scop comparativ — a frământărilor și tendințelor noi care se manifestă astăzi în teologia apuseană.

Adresându-se în continuare studenților teologi, conferențiarul a conturat în ultima parte a prelegerii sale câteva din învățăturile ce se pot scoate din gândirea și trăirea cu adevărat creștinească a Sfinților Trei Ierarhi, ca: «necesitatea și importanța teologiei pentru misiunea pastorală și omiletică a preotului», teologia fiind «o componentă esențială a formației sacerdotale»; «necesitatea continuării și înnoirii teologiei», în sensul că o dată ce «teologia se integrează în viață în continua dezvoltare a Bisericii, care este un organism viu, ea nu poate trăi numai din repetarea tradiției, deoarece ea trebuie să răspundă problemelor care preocupă pe credincioșii ei din fiecare epocă; în fine, «punerea în valoare a Ortodoxiei românești»: a Bisericii Ortodoxe Române, care deși Biserică locală, «posedă toate însușirile Bisericii sobornicești» și a teologiei românești, care, pe lângă faptul că «păstrează tezaurul comun întregii Ortodoxii, ea deține anumite valori care îi sînt proprii», izvorînd «din rădăcinile ei din trecut», posedă un etos propriu, provenit dintr-o «împletire organică între credință, spiritualitate și viață socială».

La sfîrșitul prelegerii, vorbitorul a fost călduros felicitat de Preafericitul Părinte Patriarh Justinian, de înalții oaspeți și de colegii profesori.

În acordurile *Imnului patriarhal* întreaga asistență a părăsit apoi sala de festivități.

După o scurtă pauză, în sufrageria mare a internatului a avut loc tradiționala agapă festivă.

ADRIAN N. POPESCU

BISERICA „SFÎNTUL GHEORGHE“ DIN MUNICIPIUL CĂLĂRAȘI JUDEȚUL IALOMIȚA

Ziua de 4 octombrie 1970, a însemnat pentru enoriașii parohiei Sfîntul Gheorghe din municipiul Călărași, județul Ialomița, moment de înaltă trăire sufletească, prilejuită de solemnitatea resfințirii bisericii parohiale, în urma lucrărilor de restaurare a picturii.

Slujba resfințirii a fost oficiată de P. C. Părinte Ioan Purcărea Protoiereul Protoieriei Călărași, în fruntea unui sobor de preoți din localitate. Răspunsurile la Sf. Liturghie fiind date de corul bisericii Sf. Nicolae Catedrală-Călărași, dirijat de cîntărețul Ilarion Anghelenici.

Predica zilei a fost rostită de Pr. Nicolae Popescu de la parohia Sf. Nicolae Catedrală-Călărași.

La sfîrșitul slujbei religioase, se citește Documentul Comemorativ de resfințire a bisericii, care înscrie acest eveniment deosebit în cronică parohiei.

Preotul paroh Alexandru Z. Ionescu, a făcut apoi o dare de seamă asupra lucrărilor executate, mulțumind cu recunoștință tuturor ce'or ce l-au sprijinit.

În numele Consiliului Parohial, a vorbit episcopul Oprea Mavrodin care, în cuvinte simple și pline de simțire, a mulțumit P. C. Părinte Protoiereu și soborului slujitor, pentru osteneala de a încununa munca de o vară întreagă a conducerii parohiale, prin frumoasa slujbă de resfințire.

După raportul preotului paroh, a luat cuvîntul P. C. Părinte Protoiereu, care a evidențiat rîvna enoriașilor, a Consiliului Parohial și a parohului, pentru podoaba Casei Domnului, subliniind însemnătatea ce o are un sfînt locaș bine îngrijit pentru obștea creștină a unei parohii.

În cuvinte pline de sfaturi folositoare pentru viața creștinească și cetățenească, mulțumește cu profundă recunoștință Conducătorilor Statului pentru largă libertate ce o acordă desfășurării vieții religioase, îndemnînd pe toți cei de față să rămînă și pe mai departe buni credincioși și loiali cetățeni ai Patriei.

Slujba s-a încheiat cu un polihroniu pentru Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, pentru Conducătorii Statului, pentru ctitorii și binefăcătorii Sf. Locaș.

ASISTENT

† PREOTUL NICOLAIE ANGELESCU

În ziua de 10 ianuarie 1971 s-a stins din viață, după o grea suferință preotul Nicolaie Angelescu, slujitor la parohia Bunavestire-Giu-lești din București, venerabil și distins preot din Capitală.

Născut la 17 iulie 1896 ca fiu al preotului Gheorghe Angelescu din Comuna Ciorogiria județul Ilfov și crescut într-o familie preoțească aleasă — în care a fost viu cuvîntul lui Dumnezeu și care a educat și îndrumat pe cei trei fii ai săi spre calea preoției, iar pe cele două fiice spre căminuri preoțești —, preotul Nicolaie Angelescu a ilustrat cu figura și cu bunătatea sa cartierul în care a păstorit și biserica în care a slujit altarului vreme de 43 ani.

Din suburbia modestă de odinioară a comunei Militari-Giulești, — cu credincioși modești dar plini de evlavie, cartierul nou al Giuleștilor pierde pe un bun păstor, care mai bine de patru decenii, cu prezența, cu prestața și cu rugăciunea, le-a sfințit căminurile și viața și i-a îndrumat pe calea cinstei, a corectitudinii în viață, a muncii și a jertfei.

Distrugătoarele bombardamente germane ale celui de al II-lea război mondial a lăsat urme adânci și dureroase în parohia sa. Pe lângă numeroasele case distruse și victime omenești nevinovate, la care preotul Nicolaie Angelescu a fost martor, a mai văzut și frumoasa sa biserică dărîmată de o bombă ce a căzut chiar în mijlocul ei. Atunci din ruine amestecate cu odoare și cărți sfinte a amenajat un locaș de închinăciune, pe care l-a înzestrat din nou cu cele trebuincioase și la care a slujit ani de zile, pînă cînd, de curînd, a văzut-o din nou ridicîndu-se.

Prohodirea a avut loc în ziua de 14 ianuarie 1971 în biserica sa, de către un sobor de preoți în frunte cu P. C. Protoiereu Ion Neamu de la protoieria Circa I Capitală, într-o atmosferă copleșitor de dureroasă.

Preotul Ștefan Dobra, de la parohia Bragadiru, județul Ilfov, a vorbit în numele preoților colegi din cuprinsul Protoieriei Circa I Capitală, arătînd viața și munca preoțească și socială, depusă de preotul repauzat Nicolaie Angelescu în cei 43 ani de sacerdoțiu petrecuți numai la un singur altar. A subliniat caracteristica și linia vieții celui dispărut — linie dreaptă și neabătută, care a fost înțelegerea, bunătatea omenească de adevărat părinte sufletesc al credincioșilor săi.

Mii de suflete și de familii din acel cartier a primit prin mîna ce acum se odihnește rece pe sfînta Evanghelie, harul, binecuvîntarea și taina sfîntului botez. De aceea întregul cartier plînge azi despărțirea de părintele lor duhovnicesc.

În numele enoriașilor și al organelor parohiale a luat cuvîntul consilierul parohial Dragomir Ion, care a subliniat munca depusă de preotul N. Angelescu în conducerea și administrarea bisericii, — mai ales după ce biserica a fost bombardată, — și a adus un ultim omagiu memoriei sale.

Spre seară, sicriul, purtat de colegii preoți a fost condus și depus în cripta sa de la Cimitirul Sfînta Vineri. •

ASISTENT

EPISCOPIA BUZĂULUI

PRĂZNUIREA SFINȚILOR TREI IERARHI LA SEMINARUL TEOLOGIC

La 30 ianuarie, Biserica Ortodoxă prăznuiește pe «organele Duhului, Trîmbițele adevărului», pe «arhieriei lui Hristos și lauda Părinților, Turnul credinței, pe învățătorii credincioșilor și Păzitori» pe «Vasile

înțeleptul și stîlpul cel neclătit, pe mîntea cerească prea mare, pe bogoslovul Grigorie și Ioan Gură de Aur «cel cu totul de aur, luminat propovăduitor al pocăinței».

În această zi, Seminarul teologic din Buzău este în sărbătoare pentru că își prăznuiește hramul, cei trei mari Dascăli și Ierarhi fiind ocrotorii școlilor teologice.

Sărbătorirea din anul acesta a început prin săvîrșirea, în Paraclisul Sfintei Episcopii, a Vecerniei cu Litie, de către Prea Cucernicii Părinți profesori, la care au asistat toți elevii.

A doua zi, Sfînta Liturghie a fost oficiată, în asistența Prea Sfințitului Episcop Antim, însoțit de membrii Permanenței Consiliului Eparhial, de Prea Cucernicii Părinți Profesori Dumitru Luca, directorul Seminarului, Ion Constantinescu și Manea Cristișor. Răspunsurile au fost date de corul seminarului.

Predica zilei a fost rostită de elevul Manole Vasile din anul al V-lea, care a înfățișat chipurile Sfinților Trei Ierarhi în lumina veacului în care au trăit și importanța învățăturilor lor pentru timpul nostru.

După săvîrșirea Sfintei Liturghii, același sobor a slujit parastasul pentru odihna sufletelor ctitorilor seminarului, directorilor și profesorilor care au ostenit aici — de peste un veac — ca să realizeze «suflete și cugete curate», deviza revistei de odinioară «Muguri».

La orele 12,30, în sala de festivități a seminarului, Prea Sfințitul Episcop Antim, însoțit de membrii Permanenței Consiliului Eparhial, Protopopul de Buzău, corpul didactic și administrativ al Seminarului, preoți din oraș și alți invitați, au participat la desfășurarea serbării, care s-a deschis prin *Imnul arhieresc* și *Republică măreață vatră*, de prof. I. Chirescu, după care părintele profesor Cristișor Manea a vorbit despre *Legăturile Sfîntului Vasile cel Mare și Ioan Gură de Aur cu Biserica din Scîția Minor și Goția*.

P. C. Sa arată că Biserica de pe teritoriul țării noastre, din secolul al IV-lea, a avut legături strînse de prietenie cu Sfinții Vasile cel Mare și Ion Gură de Aur.

Aceste legături sînt dovedite de scrisorile marelui ierarh din Cezairea Capadociei trimise lui Iunius Seranus, guvernatorul din Scîția Minor și două, episcopului Vetronius de Tomis.

Toate aceste scrisori sînt generate de martirizarea Sfîntului Sava Gotul în rîul Buzău, la 12 aprilie 372 și de trimiterea moaștelor sale, la cererea Sf. Vasile cel Mare în Capadocia.

Legăturile de strînsă prietenie ale Sfîntului Ioan Gură de Aur cu episcopul Vetronius s-au vădit cu ocazia osîndirii Sfîntului Ioan Gură de Aur la sinodul de la Stejar (403—404).

În această tristă împrejurare, singurul episcop care i-a luat apărarea a fost cel de Tomis, fapt ce demonstrează adîncă prietenie dintre cei doi ierarhi.

După această cuvîntare, ascultată cu interes, s-a desfășurat un program artistic alcătuit din recitări; *Odă lui Chesarie*, *Psalm*, *Mircea cel Mare și solii* de Bolintineanu și *Latina gîntă*, intercalate de corurile;

Troparul Sfinților Trei Ierarhi, Luminînda Sfinților Trei Ierarhi, armonizată de preotul buzoian Antofie Radu, *Nu pricep Curată*, cor de G. Cucu, *Doamne, Doamne* cor de A. Uncu și *Pe-al nostru steag*, conduse de părintele diacon profesor Tudor Mihalache.

Întreg programul a fost executat cu multă însuflețire și evlavie religioasă, la care a contribuit ca solist la «Nu pricep Curată» și licențiatul în teologie Gabriel Sibiescu, pedagogul Seminarului.

La sfîrșitul programului, Prea Sfințitul Episcop Antim, vădit impresionat de atmosfera creată de programul desfășurat, a mulțumit tuturor celor care au contribuit la realizarea lui.

Subliniind apoi că Seminarul este o școală specială și deci metoda de predare și mai ales scopul urmărit, atît în instrucția care se dă, cît și în educația tinerelor vlăstare care se pregătesc pentru preoție, trebuie să fie urmărită cu un deosebit interes, Prea Sfinția Sa a spus: «Religia este convertirea și direcția vieții noastre spre Dumnezeu, Mîntuitorul Iisus și Biserică. Ceva mai mult, religia este supunerea sufletului și a inimii, a tuturor simțurilor și întreaga purtare autorității divine.

Sîntem convinși în acest caz, că noi creștinii pentru a ajunge prin cuvînt la astfel de rezultate, cuvîntul nu este decît unul din mijloacele pentru a ajunge la scopul urmărit. Iar scopul urmărit este de a face să voim și să practicăm binele, a inspira oroare de rău și a decide pe credincioși de a face toate eforturile necesare pentru a duce o viață curată și creștină. Pentru aceasta însă este necesar să vorbim inimii și cu atît mai mult sufletului. Trebuie să ne adresăm inimii, s-o atacam pe toate laturile și să ajungem la aceasta prin învățătură și rațiune, prin imaginație, sentiment și emoție. De asemenea, trebuie să ne rugăm noi personal și să facem și pe alții să se roage, pentru ca să atragem Harul divin, fără de care cuvîntul nostru nu poate nimic.

Din cele spuse, înțelegem deplin că misiunea pastorală nu este numai instrucțiunea minții. Este elevația religioasă, a întreg sufletului. Este via cultura a tuturor puterilor spirituale și ale inimii spre a le orienta către Dumnezeu, Mîntuitorul Hristos și Biserică.

Avem de-a face cu un învățămînt religios, cu dezvoltări, detalii, aplicații practice și totodată cu viața, focul și zelul pe care îl cere o catedră de științe religioase.

Ținta este să producă viața în suflete și să le încurajeze și să iubească adevărul, să se învrednicească de Har și să prospere în virtute. Numai în felul acesta cuvîntul și propovăduirea devin esențial exhortative, îndemnare, sfat, încurajare.

Domnul Iisus a instituit cuvîntul pastoral exhortativ și în astfel de cuvînt presupune zelul pentru suflete, pentru autoritate, pentru misiune. De aceea, se cere azi, mai mult ca oricînd, acest cuvînt exhortativ. Retorii de odinioară vorbeau spre a plăcea, pentru a debita maxime, fastuoase teorii, prea puțin se interesau de ceea ce devenea cuvîntul lor în sufletul auditorilor lor.

Domnul Iisus a voit ca Sfinții Apostoli și urmașii acestora să vorbească cu un alt scop. Să vorbească pentru a converti și a mîntui sufletele, pentru a reînnoi și pentru a sfinți viața lor. Pentru aceasta, Dom-

nul Iisus Hristos a dat Sfinților Săi Apostoli trei lucruri : misiunea, autoritatea și zelul, al căror focar nu-l găsim pe pământ, nici în inima omului, ci la Mîntuitorul Iisus Hristos, care ne poruncește ; învățați și îndemnați, iar Sfîntul Apostol Pavel ne îndeamnă să nu luăm în zadar Harul lui Dumnezeu».

Vorbind în continuare despre necesitatea de a cucerii inimile, Prea Sfințitul Episcop Antim, referindu-se la situația din seminar, subliniază că la studiul manualelor și al cărților, trebuie să adăugăm marea carte a sufletelor și a vieții. De aceea, «educatorii trebuie să știe și să poată chema asupra lor Harul de sus prin rugăciune, meditație profundă a adevărilor divine și prin dragostea de suflete ca să aprindă în inimi flacăra zelului. Numai așa vom fi în stare de a face ca alții să simtă ceea ce noi înșine simțim.

Pentru a instrui pe alții, trebuie să fim noi instruiți. Tot astfel pentru a exhorta — a determina pe alții — trebuie să ne determinăm pe noi înșine, să ne lăsăm să fim pătrunși în adînc de harul lui Dumnezeu, să fim pătrunși de ceea ce spunem.

Proorocul Iezechiil spunea : «Ascultă cuvîntul din gura mea și vestește-le lor de la mine». Trebuie așadar să ne determinăm să traducem în fapt cele ce învățăm prin meditație pentru sufletul nostru și pentru învățătura sfîntă ca să ne hrănim și să trăim din ea. De aceea trebuie să ne silim să fim un om al lui Dumnezeu, un adevărat preot».

În continuare, Prea Sfințitul Episcop Antim, prezentînd ideea și planul unei vieți cu adevărat creștine, care trebuie să se întroneze în școala noastră teologică, adaugă : «Ceea ce se pretează în legătură cu meditațiile religioase și mai ales a unui cuvînt pastoral și exhortativ sînt : sfîrșitul vieții noastre, ce este viața de pe acest pământ în planurile Providenței divine, sfîrșitul vremii și neantul a tot ceea ce este trecător, viața viitoare cu recompensele ei sau pedepsele ei veșnice, păcatul unicul obstacol în calea mîntuirii, răutatea acestui păcat, și despre presantele motive de a-l urî, de a-l plînge cînd l-am săvîrșit și a-l evita cu orice preț pe viitor.

Se va sublinia stricta obligație de a iubi pe Mîntuitorul Hristos și a-i sluji Domnului Iisus care este răscumpărătorul și mijlocitorul mîntuirii sufletelor noastre care ne-a răscumpărat cu scump sîngele Său. Se va insista asupra încrederii nemărginite pe care trebuie s-o avem în El și învățăturile Sfintei Sale Evanghelii.

Taina Spovedaniei și pregătirea pentru a o primi cu vrednicie, trebuie să fie pusă și ea pe primul plan. Ea trebuie să fie sinceră și să cuprindă toate păcatele.

În felul acesta, învățămîntul teologic devine un învățămînt pastoral care nu are nimic pur speculativ, nimic în aer, nimic care să nu se adreseze direct sufletului. Trebuie deci un asalt al sufletelor, un atac viu al inimilor ca să tindă mereu să atingă sufletele. În sfîrșit, ne trebuie o întreținere cordială a profesorilor cu elevii. O întreținere simplă, familială în care se face o comunicare a tot felul de lucruri, în care se spun toate lucrurile și necazurile, nădejdiile și temerile, satisfacțiile și nemulțumirile. În felul acesta, seminarul devine o familie, educatorul

făcîndu-se după îndemnul Sfîntului Apostol Pavel tuturor toate, se bucură cîteodată ca un copil, cîteodată ca o mamă, în același timp amenință, dar totdeauna cu dragoste.

Lucrurile acestea, noi ca ierarh al locului vi le-am spus și în alte împrejurări. Am folosit și acest prilej festiv pentru a reveni și a vi le reaminti. Una din marile dorinți ale noastre este aceea ca meditațiile religioase să aibă scopul de a cucerii sufletele».

În încheiere, Prea Sfinția Sa își îndreaptă gîndul către Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, sprijinitorul învățămîntului religios și face urări de sănătate Prea Sfințitului Episcop Chesarie al Dunării de Jos, seminarul buzoian avînd și elevi din cuprinsul Eparhiei respective.

Toate acestea au fost concretizate în textul următoarelor telegrame, care au fost aprobate cu însuflețite aplauze :

Prea Fericitului Patriarh Justinian,

Ne-a învrednicit Marele Păstor Ceresc să serbăm și-n acest an Patronul Seminarului teologic din Buzău. Gîndurile noastre și ale P. S. Episcop Chesarie, ale colaboratorilor noștri în frunte cu Pr. Vicar, ale corpului profesoral și ale elevilor, se întreaptă către Prea Fericeirea Voastră cu recunoștință pentru a fi dat Bisericii noastre învățămîntul teologic cuvenit și credincioșii să aibă pe bunii și adevărații preoți pe care îi așteaptă fiii Bisericii, spre binele Bisericii și al Patriei.

În prag de ajungere la vîrsta patriarhală-biblică, primiți din partea clerului și a credincioșilor din cele două Eparhii asigurarea rugăciunilor pentru viață îndelungată și plină de roade duhovnicești.

Întru mulți și fericiți ani !

† ANTIM
Episcop al Buzăului

Prea Sfințitului Episcop Chesarie al Dunării de Jos,

Vă transmitem cu prilejul Patronului Seminarului salutări și frățești îmbrățișări în Iisus Domnul nostru, rugînd pe Dumnezeu pentru sănătatea Prea Sfinției Voastre și Vă spunem «Întru mulți ani!»

† ANTIM
Episcop al Buzăului

După aceasta, Prea Sfinția Sa s-a retras, mulțumit de buna desfășurare a acestui praznic, după care cei invitați au participat la agapa tradițională.

CRONICAR

EPISCOPIA DUNĂRII DE JOS

**HIROTONIA ÎN ARHIEREU - VICAR A PREA CUVIOSULUI
ARHIMANDRIT GHERASIM CRISTEA**

O dată cu pacea cerului adusă pe pământ prin nașterea Pruncului Iisus și prin mesajul divin, cântat de corul îngeresc, anul 1970 s-a înscris cu litere sfinte de aur și pentru Eparhia Dunării de Jos, care a primit un nou Arhiepiscop-Vicar, la conducerea treburilor Eparhiei, ca ajutor al Prea Sfințitului Episcop Chesarie.

Bucuria aceasta a prilejuit-o hotărârea Sf. Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, care, în ședința sa din 15 decembrie 1970, a ales în funcția de Arhiepiscop-Vicar la Eparhia noastră și Consiliul de Stat l-a recunoscut, pe P. Cuv. Arhimandrit Gherasim Cristea, Starețul M-rii Căldărușani, fost ucenic și elev al P. S. și venerabilul nostru Episcop Chesarie al Dunării de Jos.

Hirotonia întru Arhiepiscop al celui ales a dat prilej, în zilele de 26 și 27 decembrie 1970, la Episcopia Dunării de Jos, a unor solemnități deosebite și nemaivăzute de mulți ani la Centrul istoricii noastre Eparhii.

Aceste festivități religioase au fost cinștite de prezența a trei Ierarhi : P. S. Episcop *Chesarie* al Dunării de Jos, P. S. Episcop Dr. *Antim* al Buzăului și P. S. Episcop *Teoctist* al Aradului, P. C. Vicar Administrativ Arhim. Ieronim Motoc, PP. CC. Consilieri Ad-tivi *Teofan* Stănescu și Gheorghe Ciupercă, P. C. Inspector Bisericesc P. Copceac, P. C. Secretar Eparhial Gr. Gumeniuc, P. C. Secretar General al Adunării Eparhiale C. Cronț, PP. CC. protoierei ai Eparhiei, de clerul Catedralei Episcopale și de un număr de preoți din oraș, de membrii Consiliului Eparhial și de foarte mulți credincioși. De asemenea, au fost prezenți și membrii familiei noului Arhiepiscop.

Solemnitățile au început sîmbătă seara, 26 decembrie 1970, în Catedrala Episcopală, în prezența Chiriarhilor, prin oficierea s'ujbei Veceraniei, de către un sobor de preoți în frunte cu P. C. Protopop Nicolae Vicol, răspunsurile fiind date de către corala Catedralei Episcopale, condusă de Stanciu Lazăr.

După slujba de seară, într-un cadru impunător, stînd în jețuri în mijlocul Bisericii, PP. SS. Ierarhi, fac chemarea Ipopsifiului Gherasim la treapta de Arhiepiscop.

Conform rînduiei tipiconale, chemarea a fost citită de P.C. Vicar Ad-tiv Arhim. Ieronim Motoc, prin care se arată că Sf. Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, în ședința din 15 decembrie 1970, la propunerea P. F. Patriarh *Justinian* din 25 noiembrie 1970, la chemat la treapta de Arhiepiscop-Vicar la Episcopia Dunării de Jos și la recomandarea Departamentului de Culte, Consiliul de Stat, prin Decretul nr. 544/1970, l-a recunoscut în acest post.

Răspunsul la chemare a fost dat cu tărie de credință și cu emoție sufletească, de către noul chemat la arhierie.

În imnurile colindelor și a concertelor religioase, executate de către corala Catedralei Episcopale și închinare frumuseții fără de asemănare a acestor zile memorabile, a luat sfârșit programul zilei de sîmbătă.

A doua zi, Catedrala Episcopală era plină de credincioși încă de la revărsarea zorilor de Duminică, pentru că aceasta a fost ziua cea mare duhovnicească, cînd, în dangătul îndelungat al clopotelor, PP. SS. Ierarhi sînt primiți în Biserică, după toată rînduiala și tradiția, cu Sfînta Evanghelie și Sf. Cruce, apoi înveșmîntați în mantii arhieresti, se închină la Sfintele icoane.

După terminarea Utreniei, soborul arhieresc, format din cei trei PP. SS. Ierarhi și din clerul Catedralei Episcopale, iese în mijlocul bisericii, de față fiind Conducerea Centrului Eparhial și un număr de preoți din oraș, rînduiți cu ordinea.

Acum Ipopsifiul, îmbrăcat în epitrahil și felon și cu Sfînta Evanghelie în mîini, este adus din Sf. Altar de către diaconi, iar primii preoți slujitori, P. C. Arhim. Ieronim Motoc și P. C. Arhim. Roman Stanciu, îl prezintă pe rînd, în etape, pe cei trei vulturi, zicînd «Se aduce prea iubitorul de Dumnezeu Ipopsifiul Gherasim, spre a fi hirotonit Arhiereu, în funcția de Arhiereu-Vicar, cu titlul de Constanțeanul».

La întrebările puse de cei trei Prea Sfinți Ierarhi, asupra credinței sale, Ipopsifiul răspunde, citind pe rînd trei părți ale mărturisirii sale de credință, la care soborul arhieresc binecuvîntîndu-l, îi zice : «Harul Sf. Duh, să fie cu tine, luminîndu-te, întărîndu-te și înțelepțîndu-te în toate zilele vieții tale».

Un moment important, urmează atunci cînd, cu glas tare, zice și subscrie mărturisirea sa de credință, astfel : «Eu Gherasim Arhimandritul, din mila lui Dumnezeu, candidat de Arhiereu în funcția de Arhiereu-Vicar, cu a mea mină am scris și am scris», semnînd actul după care P. S. Episcop Chesarie binecuvîntînd pe candidat, zice : «Harul Sfîntului Duh, prin smerenia mea, te înaintează pe tine, iubitorul de Dumnezeu, Arhimandrite Ipopsifiu Gherasim, Arhiereu în funcția de Arhiereu-Vicar — cu titlul de Constanțeanul».

Slujba arhierescă continuă, apoi, după toată rînduiala, iar la ultimul «Sfînte Dumnezeule», Ipopsifiul este condus în mijlocul Bisericii, făcînd trei metanii, după care este adus la ușile Împărătești și este binecuvîntat de P. S. Episcop Chesarie, iar ceilalți doi Prea Sfinți coliturghisitori, luîndu-l pe Ipopsifiu de mină, ocolesc împreună Sf. Masă și se cîntă alternativ : «Sfinților Mucenici...», «Slavă Ție Hristoase...» și «Isaia dăntuiește...».

Urmează acum momentul culminant al hirotoniei, cînd toată asistența este îngenunchiată, iar Ipopsifiul și el îngenuncheat și cu mîinile pe Sf. Masă, i se pune pe cap omoforul și Sf. Evanghelie, deschisă cu fața în jos, sub care toți cei trei Prea Sfinți Ierarhi își pun mîinile lor cele drepte și-l binecuvîntează, rugîndu-se încet și invocînd tot harul Sfîntului Duh asupra Ipopsifiului.

Noul hirotonit este arătat de acum credincioșilor, P. S. Episcop Chesarie zicînd : «Vrednic este !» după care i se dă pe rînd : sacosul,

omoforul, engolpionul, crucea și mitra, 'cu repetarea de «Vrednic este» și răspunzându-se în cor tot repetat : «Axios» și «Dignus est».

Terminându-se sfințirea și consacrarea, PP. SS. Ierarhi hirotonisitori îmbrățișează și sărută pe noul Arhiereu, care ia protia slujbei pînă la sfîrșitul ei și care se desfășoară cu deosebită solemnitate și cu adîncă pietate.

După apolisul Sf. Liturghii, noul ales, înveșmîntat în mantie arhierescă, într-un cadru solemn, i se încredințează cîrja arhierescă ca Arhiereu-Vicar, de către P. S. Episcop Chesarie, Chiriarhul locului înconjurat de soborul Arhieresc și de cel preoțesc.

Urmează cuvîntarea noului ales hirotonisit Arhiereu.

«Cîntarea îngerilor : «Slavă întru cei de sus lui Dumnezeu și pe pămînt pace, între oameni bunăvoire» (Luca II, 14), care a răsunat deasupra peșterii sfinte din Betleem, acum aproape 2 000 de ani, s-a perputat peste veacuri, pînă în zilele noastre, cîntîndu-o și noi pentru binefacerile revărsate de milostivul Dumnezeu asupra noastră. Căci din marea dragoste față de creatura Sa, Cel veșnic a trimis pe unicul Său Fiu, pe Iisus Hristos în lume, ca lumea prin El să aibă viață.

În aceste sfinte și luminate zile de praznic sărbătorim întruparea Domnului, Cel făgăduit dintr-un început strămoșilor noștri, pe Cel așteptat de dreptii Vechiului Testament, Cel prezis de Patriarhi, Cel proorocit de Profeți, Fiul lui Dumnezeu ; Fiul născut din Prea Curata Fecioară, Născătoare de Dumnezeu.

Roadele dumnezeieștii întrupări, ne-au readus pe noi oamenii și în întreaga creatură în legătura dragostei, cei dintii cu Dumnezeu ; căci cîți în Hristos ne-am botezat, am devenit părtași dragostei și bunătăților divine prin Fiul, Iisus Hristos.

Întreg tezaurul dumnezeiesc dobîndit prin suferința și învățătura Sa, de la Întrupare și pînă la Înviere, l-a dat celor ce vor crede în El. «Mergînd — zice Mîntuitorul Sf. Apostoli — învățați toate neamurile, botezîndu-le în numele Tatălui și al Fiului și al Sfîntului Duh, cel ce va crede și se va boteza se va mîntui ; iar cel ce nu va crede se va osîndi» (Marcu XVI, 15) ; Iar în altă parte le încredințează puterea : «Cîte veți lega pe pămînt, vor fi legate și în ceruri și cîte veți dezlega pe pămînt, vor fi dezlegate și în ceruri».

Urmînd porunca ce li s-a dat, Sf. Apostoli au propovăduit divinul mesaj, iar Apostolii, la rîndul lor, și-au ales ucenici peste care punîndu-și mîinile cu invocarea harului lui Dumnezeu, i-a așezat episcopi și preoți în laturile și cetățile în care numele lui Hristos era preaslăvit. Din veac în veac, prin urmașii Sf. Apostoli — episcopii —, învățătura Domnului a trecut din generație în generație, pînă în zilele noastre.

Sfînta slujbă a hirotoniei smereniei sale în Arhiereu, prin punerea mîinilor Prea Sfințiților Episcopi slujitori, la care ați participat cu rugăciunea Dvs., drept credincioși creștini m-a rînduit și pe mine, ca o verigă la milionarul lanț al arhierieilor, care au slujit și slujesc Domnului Hristos și oamenilor.

Sublimă este slujirea de păstor rînduită de Mîntuitorul Hristos Bisericii, după cum spune Sf. Ap. Pavel efesenilor : «El a dat pe unii să

fic Apostoli, pe alții Prooroci, pe alții binevestitori, pe alții păstori și învățători, spre desăvârșirea sfinților la lucrul slujirii, la zidirea Trupului lui Hristos» (Efes. IV, 11—12).

Cântarea îngerilor din noaptea sfântă stă la temelia zidirii Trupului lui Hristos. Adică, slăvind pe Dumnezeu pentru binefacerile lui, asupra noastră, iar pe pământ nu ne aflăm tihnă, pînă nu avem cu aproapele nostru bunăvoire».

Cu acest crez, din cîntarea îngerească, pornesc și eu la noua slujire a lui Hristos, sub îndrumarea înțeleaptă a Prea veneratului nostru Parinte duhovnicesc Episcopul Chesarie.

Prea Sfinția Sa, mi-a fost părintească călăuză în începutul uceniciei carturarești, la Seminar, acum 36 de ani, iar acum îmi este făclie în cele ale arhieriei.

Fîind înveșmîntat cu mantie arhierescă și primind în aceste clipe cîrja arhierescă din mîinile Prea Sfinției Voastre, Vă încredințez de toată rîvna și ascultarea mea, iar pe Prea Cucerniciile voastre toți prea iubiți părinți și dreptmăritori creștini, de dragostea fierbinte în Hristos Domnul.

În aceste momente solemne, cu multă căldură și recunoștință îmi îndrept gîndul către Sfîntul și îndreptătorul Sinod, în frunte cu Prea Fericirea Sa, Părintele Patriarh *Justinian*, înțeleptul chivernisitor al Sfintei noastre Biserici strămoșești, pe care o conduce de mai bine de 22 de ani, cu atîtea roade mîntuitoare și tuturor slujitorilor Sf. Altar și dreptcredincioșilor creștini.

Ca fiu și cetățean al scumpei noastre Patrii, ridicată pe culmi de prosperitate și înflorire, prin munca și avîntul întregului popor, vor sprijini cu hotărîre înfăptuirea tuturor acțiunilor luate de conducerea Statului nostru, pentru tot mai binele poporului nostru.

Nu pot să-mi închei cuvîntul meu fără a aduce prinosul meu de recunoștință pentru Prea Sfinția Sa, Părintele Episcop al Dunării de Jos *Chesarie*, — pentru Prea Sfinția Sa Părintele Episcop al Buzăului *Antim*, pentru Prea Sfinția Sa Părinte Episcop al Aradului, *Teoctist*, încredințîndu-i de căldura rugăciunii mele și dragostea ce o voi purta pentru osteneala și bunăvoința cu care m-au îmbrățișat astăzi.

Dar iubiților mei părinți, slujitori la hirotonia mea : Arhimandriți, Consilieri, Protoierei, Preoți, Diaconi și credincioși, vă împărtășesc tuturor dragostea mea părintească și rog pe Cel Atotputernic să reverse asupra tuturor darurile Sale mîngîietoare.

Vă rog să-mi îngăduiți, ca să închin și de această dată, un gînd pios și de respect, față de bunii și dragii mei părinți trupești, care sînt aici de față, plugari harnici pentru jertfelnicia cu care m-au crescut și mi-au îndreptat pașii pe drumul muncii cinștite și al dragostei față de glia străbună și poporul nostru. Acum, încheind cuvîntul meu, ca mărturie a gîndului curat și dragostei ce v-o port, vă împărtășesc cea dintîi binecuvîntare ca Arhieriu al lui Hristos, rugînd ca Harul Domnului nostru Iisus Hristos și dragostea lui Dumnezeu-Tatăl și împărtășirea Sfîntului Duh, să fie cu voi cu toți».

La această cuvîntare răspunzînd, P. S. Episcop Chesarie, arată că este un cîştig pentru Biserică, alegerea și sfințirea noului arhiereu, care se datorește Prea Fericitului Patriarh Justinian, intrat în istorie prin marile sale înfăptuiri pentru Biserică.

Noul Arhiereu, spune P. S. Sa, primind astăzi consacrarea, sarcina sa va fi cu atît mai mare, cu cît va duce la bun sfîrșit, cu răbdare și cu stăruință, toată obligațiile și angajamentele față de Biserică și față de Patrie, făcîndu-i, totodată, urarea de a fi un bun colaborator și de folos, pentru că «celui ce i s-a dat mult, mult i se va cere».

La toate acestea, noul Arhiereu răspunde spontan, că va face toate cele de trebuință cu prisosință.

A urmat apoi, prezentarea felicitărilor din partea PP. SS. Ierarhi prezenți, și din partea invitaților, precum și Polihroniu pentru Prea Fericitul Patriarh Justinian și PP. SS. Ierarhi, pentru Conducătorii Patriei, pentru noul Arhiereu și clerul bisericesc și pentru întregul popor, în care timp corul Catedralei, a cîntat «Mulți ani trăiască!»

După aceasta, noul ales, binecuvîntează pe credincioși și le împarte anafora, iar invitații, în frunte cu Prea Sfințiii Episcopi, se retrag în imnurile coralei : «Pre Stăpînii și Arhieriei noastre».

Solemnitățile hirotoniei au luat sfîrșit într-o atmosferă de desăvîrșită bucurie sufletească pentru poporul nostru credincios, de la Dunărea de Jos, deoarece aici, pe aceste meleaguri, după tradiție, a predicat Sf. Apostol Andrei ; părțile acestea au dat în primele veacuri, un mare număr de martiri creștini și în cuprinsul ei, a Eparhiei (Scythia Minor) s-a încheiat prima organizare superioară bisericească de pe teritoriul țării noastre.

Trebuie să înserăm un fapt foarte important, apoi, cînd noul arhiereu a primit investitura și Decretul Consiliului de Stat cu nr. 544 din 24 decembrie 1970, împreună cu alți trei Ierarhi aleși : P. S. Episcop Vasile Coman al Oradei, P. S. Episcop Vicar Patriarhal Antonie Ploieșteanul, și P. S. Episcop Vicar la Mitropolia Olteniei, Nestor Severineanul, în ziua de 29 decembrie 1970, într-un cadru festiv, la Departamentul Cultelor, prin Domnul Profesor D. Dogaru, Președintele Departamentului, de față fiind Prea Fericitul Patriarh Justinian, și un număr de membri ai Sf. Sinod.

Cu acest prilej, P. S. Arhiereu Vicar Gherasim, a ținut următoarea cuvîntare :

«Înmînarea Decretului Consiliului de Stat al Republicii Socialiste România, de recunoaștere a alegerii mele, de către Sf. Sinod al B.O.R., în frunte cu Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, ca Arhiereu Vicar al Episcopiei Dunării de Jos, mă face să trăiesc clipe de emoție pentru că, o dată cu acest act se întăresc două aprecieri deosebite aduse smereniei mele : alegerea de către Sf. Sinod și recunoașterea de către Conducerea de Stat și amîndouă se împletesc într-o singură poruncă, aceia a slujirii.

Slujirea mea ca Arhiereu Vicar, la care sînt chemat, răspunde într-adevăr acestei înalte chemări pentru că, unde este arhiereul sînt și credincioșii, fii ai Bisericii Ortodoxe Române, și cetățeni loiali ai Repu-

blicii Socialiste România. Tot formînd o singură unitate de dragoste și trăire, în care slujitorul Altarului, se simte cu adevărat apropiat de poporul în mijlocul căruia trăiește.

Biserica Ortodoxă Română, a fost întotdeauna alături de poporul nostru, de năzuințele lui sfinte. În acest sens, încrederea pe care Biserica și Statul mi le acordă astăzi, mă fac să mă gîndesc și mai mult, la cele ce am de făcut ca slujitor al Bisericii și ca cetățean loial al Statului nostru.

E drept, pînă acum am fost un smerit stareț al Sf. Mînăstiri Căldărușani, pentru a cărei chivernisire, Prea Fericirea Sa Părintele Patriarh Justinian, ne-a dat sprijinul moral și material neprecupețit pentru care eu și obștea de la Căldărușani, îi rămînem adînc recunoscători.

Ascultarea la care mă cheamă astăzi Biserica, și cu a cărei recunoaștere, Înaltele Autorități de Stat m-au întărit, mă duce acolo unde este fereastra țării noastre, către nemărginitul apelor mării și oceanelor pămîntului, în Eparhia Dunării de Jos la Galați : orașul care a renăscut din ruinele și cenușa lui și ne-a dat cel mai mare Combinat Siderurgic al țării la Tulcea și Constanța, pămînt străbun.

Acolo istoria ne povestește că anticul poet Ovidiu își plămădea versurile în paragina locurilor și în vijitiul vinturilor. Versurile au rămas, statuia lui este, dar fața pămîntului dobrogean și a lucrurilor s-a schimbat, așa cum s-a schimbat întreaga noastră Patrie care face pași mari pe drumul civilizației și progresului.

În acest nou climat și a unei orînduiri ieșite dintr-o concepție superioară umană despre viață și om, despre Stat și muncă, slujitorii Bisericii au îndatorirea sacră de a sprijini munca poporului nostru și a naționalităților conlocuitoare, și să le fie mereu într-ajutor în strădania de ridicare a nivelului material și cultural, în lupta pentru apărarea păcii și pentru slujirea vieții.

Biserica Ortodoxă Română, prin slujitorii ei, a dovedit mereu că ține seama de realitățile vieții sociale din patria noastră și a acordat tot sprijinul pentru împlinirea idealurilor scumpe ale poporului nostru. Întotdeauna, Domnule Președinte, voi purta recunoștință conducerii de Stat pentru încrederea ce mi s-a acordat prin recunoașterea alegerii mele de către Sf. Sinod, în frunte cu Prea Fericirea Sa, Părintele Patriarh Justinian.

Vă asigur că mă voi osteni să fiu un bun exemplu de cetățean pentru credincioșii Eparhiei Dunării de Jos, sub îndrumarea venerabilului Părinte Episcop *Chesarie*, împreună cu tot clerul și credincioșii și voi avea întotdeauna în inimă, înălțarea și propășirea scumpei noastre Patrii, Republica Socialistă România.

Animat de aceste sentimente, Vă rog să primiți Domnule Președinte, asigurarea respectului meu desăvîrșit, pentru Domnia Voastră personal și toți colaboratorii din Departamentul Cultelor, pe care-l conduceți cu atîta distincție și înțelepciune.

De asemenea, vă rog să asigurați Onoratul Guvern și Consiliul de Stat, de întreaga mea loialitate.

Festivitatea de la Departamentul Cultelor, a marcat o justă apreciere din partea Conducerii de Stat, pentru aportul ce-l aduce Biserica Păcii și prosperității poporului nostru și înflorirea continuă a Patriei noastre dragi.

De asemenea, trebuie să consemnăm, tot la un loc de mare bucurie duhovnicească, pentru Eparhia noastră, urările tradiționale de Anul nou, aduse și cuvenite P. S. Episcop Chesarie, și P. S. Arhiepiscop-Vicar Gherasim, din partea clerului gălățean prezent și a salariaților Centrului Eparhial, prin cuvântul P. C. Protoiereu N. Vicol.

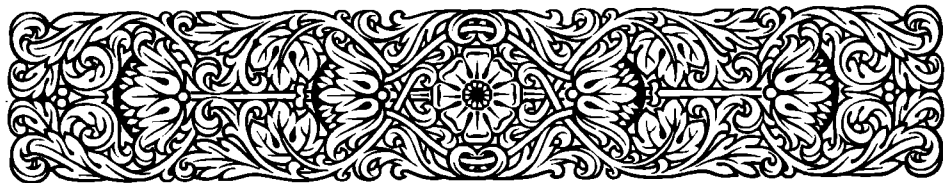
Cu acest prilej, P. S. Episcop Chesarie, după ce mulțumește pentru prezența și urările clerului, la început de an nou, face prezentarea noului Arhiepiscop Vicar, arătându-l ca pe un ales și vrednic colaborator al Prea Sfinției Sale, și al Eparhiei Dunării de Jos.

Drept răspuns la această prezentare, P. S. Arhiepiscop Vicar, la rîndul său, și-a manifestat marea bucurie de a fi apropiat colaborator al P. S. Episcop Chesarie, Chiriarh cu renume și plin de toată bunătatea, blîndețea, înțelepciunea și vrednicia faptelor, și a realizărilor în această de Dumnezeu-păzită Eparhie, așa de înfloritoare și cu un cler foarte pregătit, harnic și devotat intru totul Bisericii și Patriei.

A fost în adevăr, o atmosferă de mare însemnătate și acest moment de întîlnire și de prețuire reciprocă, cu ocazia anului nou, dintre Ierarhia Episcopală și clerul din Centrul Eparhial, poate fi socotit o nouă și tot mai înaltă treaptă pentru prezentul și viitorul luminos al Eparhiei noastre.

Căci, avînd o tradiție și o istorie necontestată, care stau ca o cărămidă tare la baza Bisericii Ortodoxe Române, Eparhia Dunării de Jos, a trăit și va trăi, tot mai intens, bucuria neștearsă și sporită prin hirotonia unui nou Arhiepiscop, după toată rînduiala «Arhiepiscop cuvios, așa cum se cuvenea nouă, slujitorilor Sfințelor și cortului celui adevărat, care l-a înfipt Domnul și nu omul și s-a așezat de-a dreapta tronului slavei în ceruri» (Evrei XVIII, 1—2).

Pr. C. CRONȚ

R E C E N Z I I

Immanuel Kant, *Critica rațiunii pure*, traducere din l. germană de Nicolae Bagdazar și Elena Moisuc, Studiu introductiv, Glosar kantian și Indice de nume proprii : Nicolae Bagdazar, Editura științifică, București, 1969, C + 700 p.

În *Studiu introductiv* se dau anumite criterii pentru înțelegerea lui Immanuel Kant și a filozofiei sale, bazată pe o vastă cultură umanistă și teologică; apoi sînt infățișate viața sa zburciată și contactul său cu gîndirea vremii. Kant a ajuns la o concepție înaltă despre viață, lume și societate, pe care o dorea fără războaie, fără ură și bazată pe dreptate. Dreptatea, după Kant, este firul Proniei divine, care încearcă să oprească omul de la rău.

Format în școala vremii, Immanuel Kant nu s-a împăcat cu teologia protestantă speculative, rațională, fideistă, teozofică, ci mai mult a înclinat spre un raționalism «îmbălsămat» de mila creștină... Era simpatizant al anglicanismului și rece față de papalitate. De altfel, «Kant susținea că era de origine scoțiană...» (p. XIII) și atunci este și mai explicită atitudinea sa. Aprecia empirismul și pietismul englez.

Predicile lui Immanuel Kant și prelegerile sale de teologie erau o «curiozitate a secolului», pentru că el «trăia ce spunea și împărțea ce cîștiga...», așa cum văzuse la tatăl său, «care a murit liniștit și sărac... și mama sa, de o bunătate nemăintîlnită». La 12 februarie 1804, cînd a murit, rostind cuvintele *Es ist gut*, «cu el se stîngea din viață unul dintre cei mai mari gînditori ai omenirii...» (p. XXXIII). Kant a rămas un mare gînditor pentru că a abordat toate problemele legate de existența umană, rezolvîndu-le nu prin analogii și adaptări, ci prin propria cugetare.

Problema cheie a filozofiei kantiene a fost *Ideea de Dumnezeu* impropriată din filozofia idealistă și trecută prin raționalismul protestant, «idee care incheie și încoronază întreaga cunoaștere omenească» (p. LXXXIX). Prin aceasta filozoful a pus capăt nenumăratelor curente teologice la modă, curente atît catolice (iezuite și scolastice) cît și protestante (teiste și fideiste), care căutau «cu orice preț demonstrarea ideii (ființei) lui Dumnezeu», lucru cît se poate de absurd. Dar «demonstrînd nulitatea pretenzelor demonstrații teoretice despre existența lui Dumnezeu, Kant nu a înțeles să nege însăși această existență. El a vrut să demonstreze că problema existenței unei Ființe supreme nu este o problemă teoretică, ci una practică, arătînd că ea nu aparține domeniului rațiunii pure, ci celui al rațiunii practice, că Dumnezeu nu este obiect al științei, ci al credinței...» (p. LXXXIX).

Este interesant de a vedea afirmate aici — e drept că numai pînă la un punct — învățătura teologiei răsăritene cu privire la trăirea credinței ca fenomen indispensabil al cunoașterii manifestării existenței divine. Dar, această cunoaștere nu angajează opera lui Kant spre ultimul punct al credinței — continuare firească a rațiunii și totodată copleșirea acesteia: minuirea credinciosului, ci spre încadrarea demonstrații existenței sau negării lui Dumnezeu în tiparele logice, ceea ce el încearcă prin *Critica rațiunii pure* (Kritik der reinen Vernunft). El chiar precizează, în *Prelața la ediția a II-a* că «dacă nu cunoaștem, trebuie să gîndim» (p. 29); indiferența a fost întotdeauna specificul oamenilor lași, munca și căutarea formează caracterele. «Cine pleacă de la

indoiială, ajunge la certitudine», spunea Francis Bacon, filozoful căruiua îi dedica *Instauratio magna. Praefatio*, unde își exprima dorința ca omului să i se creeze bunăstarea și să i se cultive demnitatea (p. 7).

Critica rațiunii pure este opera fundamentală a lui Kant — pentru aceasta însuși autorul a dat a doua ediție — și una dintre cele mai importante pentru întreaga filozofie. Filozofia lui păstrează un simț al măsurii, cu o nostalgie a respectului față de adevăr și niciodată grăbită în abordarea unei probleme indefinite și care ar putea provoca tulburare. Pentru aceasta filozoful mai întâi a trăit și apoi a tras concluzii; a studiat și apoi a comparat; și-a însușit și apoi a împărtășit; a suferit și apoi a compătimit; viața lui era o expresie fidelă a gândirii lui. Așa și-a dat seama, bineînțeles mai târziu, că alit empirismul cit și iraționismul nu sînt în stare să dea soluții satisfăcătoare *problemei cunoașterii*, cel mai dificil compartiment filozofic, ce angajează gîndirea în complexitatea ei, și că aceste soluții nu pot garanta adecvarea ei la realitatea obiectivă. Cu alte cuvinte, și aici insistă permanent Immanuel Kant — înainte de a construi sisteme — se impune un examen critic al capacității de judecată al rațiunii în general, un examen al facultății de cunoaștere respectivă pentru a putea stabili temeinic cîmpul și valoarea acesteia, posibilitatea și limitele ei. În această operă sînt angajate și apar, printre altele, ca probleme fundamentale: *apriorismul, metoda transcendențială; antinomiile; spațiul și timpul; rolul intelectului; sinteza; lumea fenomenală și lumea noumenală* etc.

Dacă Immanuel Kant socotește pe Dumnezeu ca obiect de trăire în relație intimă cu credinciosul, ca obiect de gîndire pentru cugetători, noțiunea sau ideea de Dumnezeu o scoate din preocupările rațiunii pure și o trece în preocupările rațiunii practice.

În *Critica rațiunii pure* sînt cuprinse și explicate, în lumina filozofiei kantiene și a concepției despre viață și transcendența în lumea de dincolo, problemele Teologiei fundamentale; *Problema cunoașterii; Problema divină* — existența; și *Problema antropologică* — existența sufletului după moartea trupului.

Desigur, a încerca prezentarea gândirii kantiene din *Critica rațiunii pure* înseamnă a pătrunde și a înțelege acel «compendiu filozofic» cuprins în ea. Interesează însă cum anumiți termeni ca: transcendent-transcendental, fenomen-noumen, immanent-abstracție, iluzie-corespondență, cauză-efect, idee-realitate etc. au fost impropriiați de unele tratate de teologie protestantă și neoprotetantă, așa cum făcuseră cu peste un mileniu și jumătate înainte sectele gnostice și cultele ezoterice.

Kant face totdeauna distincție între religie-păreră și credință-realitate, încercînd să înlăture «idealismul lui Descartes și Berkeley» ca piedică în înțelegerea «rațiunii pure, ca sediu al aparenței transcendentale; pentru că orice cunoaștere a noastră începe cu simțurile, înaintează de aici spre intelect și sfîrșește cu rațiunea...» (p. 283); «intelectul fiind facultate a regulilor», *facultate a principiilor*. Așadar, ideea este «abstracție», pe cînd Dumnezeu este «realitate»; ideea se poate divide, se poate nega și înlătura după placul celui ce o creează; or, Dumnezeu-realitate este autentic prin Sine însuși și prin esență: cauză pentru lume; efect pentru credință... Nu se poate confunda Divinitatea, ca principiu de mîntuire, cu animismul, totemismul, fetișismul, care sînt forme de manifestare ale sentimentului religios al primitivului ce nu și le poate explica: «E destul de curios, deși nu se putea întîmpla altfel în mod firesc, că oamenii în perioada copilăriei filozofiei au început de acolo unde noi am prefera să sfîrșim acum, anume prin a studia mai întîi cunoașterea lui Dumnezeu și speranța și chiar natura unei alte lumi...» (p. 630), pentru a-și explica existența lui Dumnezeu.

Se știe că în timpul lui Kant, teologia ca gîndire și curent era la modă în toate cercurile intelectuale și filozofice. Dumnezeu era considerat «conceptul absolut, principul suprem», fără a angaja trăirea de care făcea uz Kant, înțelegînd prin trăire armonia perfectă între natura umană și cea divină; «iar Dumnezeu, în cazul acesta, este ființă transcendențială și idealul rațiunii pure și totodată obiectul unei *teologii* transcendentale...» (p. 468). Toate au izvorul într-o «ființă atotcuprinzătoare», nu în rațiune. «Idee speculative» (p. 530). Dumnezeu nefiind idee ci ființă, substanță, prima manifestare a existenței Sale este creația. În această calitate de «Ziditor» și-a făcut apariția în lumea sensibilă, dînd posibilitate ființei raționale să-L cunoască direct, nu «prin analogie cu altă inteligență...» (p. 536).

Gîndirea reprezentanților vechilor religii și chiar filozofia populară au atribuit puteri deosebite adoratorilor lor, dar niciodată n-au demonstrat existența obiectului cre-

dinți și nici ei (zeii sau idoli) nu s-au arătat ființe cu atribute sau acțiuni, ci au rămas lucruri sau idei, adorate de frică sau interes. Dumnezeu unic și adevărat și-a ales credincioșii Lui pe care i-a format în vederea planului providențial, iar viața morală deosebită a credincioșilor Săi a fost argumentul existenței alegerii lor. De aici se înlătură «speculația și filozofarea» deoarece, «prin rațiunea speculativă nu sînt posibile decît trei moduri de a demonstra existența lui Dumnezeu: dovada *fizică teologică*, dovada *ontologică* și dovada *cosmologică*», acestea însă pentru rațiune (p. 474—475). Pentru credință, prin experiență «Dumnezeu este atotputernic» (p. 477) și aceeași atotputernicie creează credinciosului acea energie și încredere a posibilității de a moșteni făgăduința reală» (p. 479).

Istoria religiilor arată că toți zeii «au promis» adepților lor, prin reprezentanții lor, bunuri, fie materiale fie de altă natură, dar acestea nu garantau eliberarea de coșmar. Filozofii, în marea lor majoritate, au creat altă lume în același scop: al împlinirii unor dorințe sufletești, ajungînd la *Ideea absolută*. Kant operează însă cu ideea transcendentă pe care nici nu o confundă cu Ideea absolută și nici n-o consideră «postulat». «După toate considerațiile de mai sus — scrie autorul — ...caracteristica ideii constă tocmai în aceasta că nici o experiență nu-i poate fi adecvată vreodată. Ideea transcendentă despre o ființă primă, necesară și absolut suficientă este altă de imensă, atît de înălțată deasupra a tot ce este empiric, care e toldeana condiționat și se va căuta zadarnic necondiționatul, despre care nici o lege a unei sinteze empirice oarecare nu ne dă vreun exemplu sau o indicație cît de mică... Ființa supremă este în afara acestora și nu se află în acest lanț de condiții...» (p. 492). Ființa supremă, Dumnezeu, existentă prin ea însăși, se caracterizează prin bunăta față de creatura obișnuită și din dragoste față de creatura rațională; creatură care la rîndu-i naște *civilizația* prin demnitate, și cîntea prin *moralitate* (p. 567).

Deosebirea între existența supremă și cea creată de aceasta — omul — rațiunea, constă în faptul că Dumnezeu a pus legi imuabile în natură, iar rațiunea le *ordonează* pe acestea, nu le creează (p. 506, 511). Dumnezeu nu poate fi cuprins de concepte filozofice. El este obiect al credinței, nu al rațiunii; pentru aceasta Kant consideră dogmatica drept o eroare (p. 561), iar filozofia cunoaștere rațională restrînsă (p. 558, 560).

Ajungînd la acest stadiu, autorul ia în discuție «componenta metafizicii», analizînd *ontologia*, *fiziologia rațională*, *cosmologia rațională* și *teologia rațională*, asupra cărora insistă pentru a dezvălui rădăcinile raționalismului protestant și pietismului care-și bazau doctrina pe «rațiunea pură». Ori, Kant afirmă categoric că «rațiunea pură se găsește numai în matematică...» (p. 547). Matematica (și fizica uneori) nu experimentează, dar demonstrează; intuiția are un rol deosebit. Metafizica nu are nimic comun cu mintuirea sufletului și cu existența divină; ea s-ar putea încadra în desăvîrșirea unei culturi filozofice. «Ca simplă speculație (metafizica) servește mai mult spre a preveni erori, decît spre a extinde cunoașterea» (p. 629). Metafizica deci aparține rațiunii, este creată de ea ca arbitru. «Scopul final spre care tinde în cele din urmă speculația rațiunii — accentuează autorul — în folosirea transcendentă privește trei obiecte: *libertatea voinței*, *nemurirea sufletului* și *existența lui Dumnezeu*...» (p. 597) Dacă s-a ajuns aci, atunci gânditorul își pune problema capitală a existenței umane: *idealul binelui suprem*. Atunci «Dumnezeu și viața viitoare sînt deci două supoziții inseparabile de obligația pe care ne-o impune rațiunea pură...» (p. 605).

Dumnezeu și viața viitoare sînt două adevăruri sudate de legea morală și atunci găsim edificiul uman reprezentat prin credință și suflet. Acestea însă au la bază trăirea și aici nu mai are loc rațiunea pură, ci cea practică. Convingerea în rațiunea practică joacă rolul transcendenței din rațiunea pură și atunci «convingerea nu este certitudine logică, ci morală și cum ea se bazează pe temeiuri subiective (simțăminte morale), nici nu trebuie măcar să spun: este cert din punct de vedere moral că există un Dumnezeu etc., ci eu sînt sigur din punct de vedere moral etc...».

Ca să fie mai explicit, filozoful adaugă: Cu alte cuvinte, «*credința într-un Dumnezeu și într-o altă lume este altă de împlătită cu simțămintele mele morale, încît pe cît de puțin există pericolul de a pierde simțămintele morale, tot pe atît de puțin mă tem că mi-ar putea fi smulsă vreodată credința*» (p. 616 — subl. n.).

Legea morală, după Kant, creează *fericirea* pentru mulți credincioși, iar pentru alții *acel corpus misticum*, încît natura obișnuită pare că vizează și ea tot moralul (p. 599). Evident, după Kant, și chiar după creștinismul autentic, Legea morală și Existența divină dau naștere vieții viitoare și demonstrează nemurirea sufletului, încît «dovada

ontologică (cartesiană) — însușită de scolastici și cercurile clericale «filozofice» romano-catolice și de cultele protestante și neoprotetante, care caută să demonstreze din concepte, existența unei ființe supreme, înseamnă cheltuială zadarnică de străduință și muncă; iar din simple idei, un om s-ar îmbogăți tot atît de puțin în cunoștințe ca și un negustor în averea lui, care, voind să-și amelioreze situația, ar adăuga cîteva zerouri în registrul lui de casă...» (p. 481).

Analizînd pe filozoful idealist Platon, punînd în paralelă dificila problemă: materialism-spiritualism, și scoțînd în afara preocupărilor serioase paralogismul psihologic, Kant insistă asupra «celor două judecăți cardinale ale rațiunii pure: există un Dumnezeu, există o viață viitoare (p. 564) creată pentru suflet. Sufletul este, după Kant: 1. substanță-vie; 2. simplu — în ce privește calitatea lui; 3. numeric identic, adică unitate (nu pluralitate), în ce privește diferitele timpuri în care există; 4. în relație cu obiecte posibile în spațiu (p. 311). De fapt Dumnezeu a creat pe om tocmai pentru ca să fie nemuritor și atunci nostalgia nemuririi a devenit un deziderat existențial nu un ideal rațional, filozofic: «Deci fără un Dumnezeu și fără o lume care nu este vizibilă pentru noi acum, dar în care sperăm, ideile sublimе ale moralității sint, fără îndoială, obiecte de aprobare și admirație, dar nu mobile ale intenției și executării, fiindcă ele nu împlinesc întregul scop, care pentru fiecare ființă rațională este natural determinat a priori tocmai de aceeași rațiune pură, și care este necesar...» (p. 606). A crede în existența sufletului fără existența Dumnezeirii și a vieții de apoi este pentru Kant un nonsens. Așa cum creatura este «cauza cauzată din cauza cauzelor» și în orice argumentare, deocamdată, stă dovada cosmologică, despre Ființa supremă, iar la baza acestei dovezi, dovada ontologică și fiindcă în alara acestor trei căi nu mai este deschisă nici una pentru rațiunea speculativă, dovada ontologică, numai din concepte pure ale rațiunii, «este singura posibilă, dacă mai este cumva posibilă o dovadă a unei judecăți înălțate alit de mult deasupra folosirii empirice a intelectului...» (p. 498).

Kant nu neglijează pe marii gînditori ai omenirii, în ceea ce privește cunoașterea existenței lui Dumnezeu, ontologia, existența sufletului după moartea trupului, viața viitoare etc. El împletește cugetarea sa cu vasta cultură și cu trăirea personală. Immanuel Kant ajunge la concluzia că nimic nu-i posibil de demonstrat în chestiunile delicate ale sufletului uman ancorat în credință, și rațiunea, cît de înaintată; rațiunea este neputincioasă dacă nu sesizăm intervenția «iluminării» prin *Revelație*. Am rămîne niște ființe rătăcite, n-am ști nimic despre Ziditor și despre noi dacă nu ne-ar fi fost descoperit prin profeti și aleșii lui Dumnezeu. Această «coborîre la om» — *Revelație (Revelata)* face din teologie obiect de existență (p. 498). Filozoful apreciază și efortul celorlalte religii la descoperirea adevărului, dar această teologie *naturală* sau teologia transcendențială (suma conceptelor despre ființa supremă), rămîne tot în granițele obișnuitului, supusă criticii, adăugirii, desființării, completării sau înlocuirii datorită gradului de cultură, gîndire și civilizație al omenirii (p. 499, 504).

Ajungînd la acest punct: *Revelația* dvină, filozoful nu se pronunță, pentru că nu-l înțelege; de altfel, nici n-ar fi folosit nimănui în mediul protestant unde el își ducea activitatea și unde speculația și cît mai multa contribuție personală erau apreciate. Argumentul *Revelației* divine era negarea conceptelor, postulatelor, aprioriilor, aposterioriilor, transcendențului și imanentului. Apoi izvoarele *Revelației* divine erau deja tulburi, pe de o parte negarea *Tradiției* din cauza falsificării ei de către papalitate, pe de altă parte, «bibliolatria» — moșteniri pe care Kant, în sinceritatea și respectul său pentru trecut, le-a luat drept «convingeri experimentate». Numai așa ne putem explica «*Teoria transcendențială a elementelor* (p. 67—543) și *Metodologia transcendențială* (p. 544—634), incît *Critica rațiunii pure* este o supapă de siguranță a poziției speciale pe care a avut-o gînditorul german în acea epocă.

Așadar, autorul distinge două teologii: pe cea naturală — care pleacă din simple rațiune (*theologia rationalis*), și care s-ar putea numi un Studiu al istoriei religiilor și manifestărilor divinității în lume și *teologia experienței*, a vieții, a moralei, a trăirii preceptelor și a conformării cu învățătura Descoperitorului, deci teologia pură a *Revelației* divine (*Revelata*). Filozoful Kant nu face o apologie a religiei creștine și nici nu simpatizează cu vreun curent, ci el își expune punctul de vedere în calitate de profesor, de sfătuitor, de confident. *El este un unicat în acest sens în lumea filozofilor*. El n-a dorit să se supraestimeze, sau să se subestimeze în fața altora, ci pe toți i-a apreciat chiar dacă nu a fost de acord cu doctrina lor. El chiar avertizează — în *Prefață la ediția a II-a*, că unii teologi (evident protestanți), «falsifică doctrinele lor», iar «dogmatismul este o cunoaștere din concepte (o cunoaștere filozofică) fără critica prealabilă a capacității ei proprii» (p. 33). Deducem că Immanuel Kant era convins de adevăr și evită discuțiile sterile cu reprezentanții raționalismului protestant. Totodată el consi-

dera că *Revelația divină s-a desăvârșit și s-a încheiat cu Mântuitorul Hristos*, a cărui întrupare, patimă, înviere și înălțare sînt inexplicabile pentru rațiunea pură. Pentru aceasta, Kant întrebuițează argumentele ontologic, cosmologic, causal etc. în raport cu Divinitatea; și pe cel moral și gnoseologic-psihologic, în raport cu credinciosul, respingînd categoric *idealismul* psihologic și derivatele lui.

Traducerea integrală a *Criticii rațiunii pure* este un instrument prețios în mîna specialiștilor, o posibilitate deosebită de a cunoaște acel colos filozofic care a fost Immanuel Kant. Avînd cartea, cititorul matur se orientează mai ușor și evită unele tendințe școlărești despre care a luat cunoștință în anii de formare intelectuală.

Lucrarea este importantă și pentru înțelegerea izvoarelor filozofiei religioase apusene, precum și pentru explicarea unor tendințe și curente neoprotestante actuale, apărute chiar în cadrul Mișcării ecumenice.

Anexele (Glosar kantian; Indice de nume proprii; Traducerea citatelor latine; Opere ale lui Kant apărute în limba română; Studii asupra lui Kant în limba română) de la p. 633—700 măresc importanța traducerii.

Diac. P. I. DAVID

Torquato Tasso, *Ierusalimul liberat*, în românește de Aurel Covaci, prefață de Ovidiu Drimba, 2 vol., Editura pentru literatură, București, 1969, XLVI + 364 + 372 p.

Apreciată unanim ca fiind una din marile capodopere ale Renașterii, epopeea *Ierusalimul liberat* și-a consolidat acest renume de-a lungul celor aproape patru veacuri de existență, datorită sensibilității sale deosebite, gravității temelor tratate și profunzimii de gîndire, împletite într-un lirism original, de autentică valoare. Bucurîndu-se de la început de o largă circulație, sub forma de copii manuscrise, marelui poem al lui Tasso a cunoscut, — după publicarea în întregime, sub titlul *Ierusalimul liberat* (1580) — un succes de proporții neobișnuite, fiind retipărit în sute de ediții și tradus în numeroase limbi, inspirînd multe opere literare, muzicale sau de pictură, cu caracter religios și profan.

În literatura română, cea dintîi inițiativă a traducerii acestei opere aparține lui I. Heliade Rădulescu, C. Negruzzi și C. Aristia. Proiectul a fost doar parțial realizat, în anul 1840, cînd Heliade-Rădulescu publică în «Curier de ambe sexe» cîteva fragmente din epopeea lui Tasso. Prima traducere integrală apare în anul 1852, în două volume în proză; traducătorul, Atanasie V. Picleanu, nu a folosit însă textul original, ci o versiune franceză. Diferite fragmente au mai tradus și publicat apoi: Aron Densusianu (în «Convorbiri literare», 1869), Grigore Alexandrescu (în «Cîmpoiul», 1882) și N. Ținc (în «Revista literară și politică», 1902). În versiunea de față, poetul Aurel Covaci a dat pentru prima dată o traducere românească integrală, în versuri, făcută după original, a acestei mari capodopere a literaturii universale.

După cum se arată în prefața lucrării, intitulată *Tasso — tragedia omului și apoteoza operei* (p. V—XXXV), opera lui Torquato Tasso nu poate fi înțeleasă fără a se cunoaște viața și preocupările poetului, precum și preocupările spirituale ale epocii sale. De aceea autorul studiului introduce înțelegător încercări să familiarizeze pe cititori cu viața lui Tasso și cu ansamblul operei lui. Același lucru îl urmărește sintetic și un *Tabel cronologic* (p. XXXVII—XLVI), foarte instructiv, din care extragem cîteva date necesare pentru înțelegerea operei lui Tasso.

Torquato Tasso s-a născut la Sorrento (Italia), la 11 martie 1544. Studiază dreptul la Universitățile din Padova și Bologna, frecventînd paralel și cenaclurile literare. Încă de tînr, scrie sonete, madrigale și poeme, urmate apoi de o dramă pastorală (*Aminta*). Devine, pentru o perioadă de patru ani, «poet de curte» al ducelui Alfonso al II-lea d'Este. Timp de zece ani lucrează la marelui său poem *Ierusalimul liberat* (intitulat inițial *Goffredo*), pe care îl termină în 1575, dar care este publicat abia cinci ani mai tîrziu, la Parma. Din cauza criticilor aduse acestei opere și a scrupulozității religioase a autorului, provocată mai ales de teama față de Inchiziție, care, după cîte se pare, calificase unele părți din poem drept «eretice», Tasso trece printr-o gravă tulburare psihică. Pribegeste prin diferite orașe ale Italiei, este închis timp de șapte ani în spitalul cu regim de închisoare al Mînăstirii Sfînta Ana, continuă să scrie — în rîgazul perioadelor

de luciditate — versuri, dialoguri filozofice, poeme și tragedii și își sfârșește viața, în vîrstă de 51 ani, la Mînăstirea Sant'Onofrio, în ziua de 25 aprilie 1595.

Capodopera lui Tasso, *Ierusalimul liberat*, este o operă cu subiect religios: lupta creștinilor apuseni pentru eliberarea Ierusalimului de sub stăpînirea musulmană. Urmărind să elogieze prima cruciadă, autorul îmbină izvoarele istorice ale acestui eveniment cu elemente miraculoase, fantastice, toate acestea desfășurîndu-se sub decoul pasiunilor cavaleresti medievale.

Caracterul religios creștin al epopeei se vădește încă de la primele cuvinte cu care ea începe. Anume sînt considerate drept «sfinite» (*Cîntul I, 1*), iar muza pe care o invocă poetul, după modelul clasic al *Eneidei* și Virgiliu (*Cîntul I, 2*), este deosebită de muzele păgîne ale antichității; urmînd să zugrăvească luptele pentru eliberarea Sfîntului Mormînt, autorul invocă «muza creștină», cerîndu-și iertare pentru amănuntele și episoadele profane pe care va fi nevoit, în mod obiectiv, să le introducă pe parcursul desfășurării acțiunii.

Eroii, puțini la număr, sînt bine conturați, iar firul acțiunii se poate urmări cu ușurință. În această privință, traducătorul versiunii de față, Aurel Covaci, a recurs la procedee, foarte indicate, de a transcrie numele eroilor epopeei așa cum sînt ortografiate în țările lor de origine. Astfel, eroul principal, Goffredo, a devenit Godefroi (de Bouillon), Giugliemo — Wilhelm sau William, după cum acesta este de origine germană sau engleză ș.a.m.d.

Epopea lui Tasso este împărțită în 20 de «cînturi» de mari proporții, unele din acestea depășind 100 de strofe a 8 versuri.

Evenimentele descrise se referă la asedierea Ierusalimului de către creștinii apuseni, în timpul primei cruciade (1096—1099). Cruciații sînt ajutați de puterile cerești arhanghelul Gavriil avînd un rol important în această privință, ca unul ce a primit sarcina de a fi purtătorul voinței divine și de a face legătura dintre Dumnezeu și creștini: «Dar după ce stăpînul peste lume / Pătrunse inimile omenești, / Pe Gabriel îl și strigă pe nume, / Al doilea-ntră cinuri mari, cerești, / Al ziditorului tilmaci anume / Și nunțiu mult plăcut ce duce vești / În cer despre ce este pe pămînt / Și nouă despre ce-i în cerul sfînt» (*Cîntul I, 11*).

Godefroi este ales comandant, ca urmare a voinței divine. Arhanghelul Gavriil primește, în acest sens, poruncii precise de la Dumnezeu: «Și-i spuse Domnul: — «Află-mi-l îndată / Și spune-i însuși tu lui Godefroi: / Cetatea sfîntă n-o vrei liberată? / Războiul nu mai este fala ta? / În jurul tău pe duci îl cheamă roată, / Fii tu imboldul celor ce-or urma! / Te-alege Domnul, și ei te-or alege, / Egali ți-s azi, le vei fi miine rege!» (*Cîntul I, 12*).

Primind misiunea ce i se încredințase, Godefroi adună în jurul său pe cei mai vestiți războinici, cărora le expune, în cuvinte înflăcărate, motivele și scopul cruciadei: «Nu dragostea după deșartă faimă / Ne-a smuls de lingă soate dragi și prunci; / Și n-am brăzdat noi mările ce-nspaimă / Cătînd războaie lungi, pe drumuri lungi; / ...Cl gîndul care și-aslăzi ne mai scumă / A fost Sionul sfînt să-l slobozim, / Să alungăm din el păgina turmă, / Să nu mai fie jug pentru creștin / Și nou regat durînd aici, pe urmă, / Sălaş să aibă în Ierusalim / Credința, pelerini putînd oricînd / Să se închine la mormîntul sfînt» (*Cîntul I, 22—23*).

Ajutat de clișeva războinici bravi — Rinaldo, Tancredo și Raimond — cărora le încredințează conducerea diferitelor corpuri de oaste Godefroi pornește la luptă. În tabăra adversă sînt însă luptători tot atît de vestiți: Aladin, regele Ierusalimului, Soliman, Argate și faimoasa Clorinda; aceștia sînt ajutați de puterile iadului și de farmecele frumoasei vrăjitoare Arminda. Strecurîndu-se în tabăra cruciaților, Arminda seduce numeroși cavaleri, pe care îi atrage și îi întemnează în castelul ei fermecat. Printre aceștia nimereste și viteazul Tancred, îndrăgostit de Clorinda care refuză să-i împărtășească iubirea.

La început înfrînți în citeva lupte, cruciații își regrupează forțele. Petru Eremitul îndeamnă pe Godefroi ca înainte de a începe asaltul să ceară, împreună cu întreaga oaste, ajutorul lui Dumnezeu: « Fă-ți cerul sprijin... Publicile rugă / Să cheme oști de îngeri și de sfînti, / Căci ei aduc izbînda sfîntei cruci. / Răsune sfînte armonii fierbinți... Cer preoții-n odăjdii să-i aduci, / De cîntec gata și de umilință...» (*Cîntul XI, 2*).

Godefroi îi ascultă povața și în ziua următoare întreaga oștire, avînd în frunte stindardul crucii, se adună la rugăciune, manifestînd aleasă cucernicie și umilință: «În

zori se-adună preoțescul cin / La locul hărăzit doar slujbei sfinte. / Din sinul taberei lăcaș divin / Revarsă ale Domnului cuvinte» (Cîntul XI, 4). Rugăciunile se adresează în primul rînd Sfintei Treimi. Sînt invocate apoi spre ajutorare: Sfînta Fecioară Maria, Sfîntii Arhangheli, Sfîntul Ioan Botezătorul, Sfîntul Petru — pe care autorul, fidel confesiunii sale, îl consideră «piatră temeliei de neclintit a casei Domnului» (Cîntul XI, 7) —, Sfîntii Apostoli, Sfîntii Mucenici, Sfîntii Părinți și toți cei ce au luptat într-un fel oarecare pentru triumful credinței creștine.

Comandanții și ostașii primesc Sfînta Împărtășanie, act pe care îl săvîrșesc înaintea fiecărei lupte: «Bouillon piosul, în ajun de-asalt, / În rugă confundat ades rămîne; / Greselile mărturisindu-și cald, / Soldații gustă din cereasca piine» (Cîntul XVIII, 62).

Prizonierii Armindei sînt eliberați de oastea condusă de Rinaldo, în timpul luptei, Tancred răpune, fără s-o recunoască, pe însăși iubita sa Clorinda. La rîndul ei, vrăjitoarea Arminda se îndrăgostește de Rinaldo, care găsește însă puterea de a se smulge de sub farmecele ei și de a se reîntoarce în tabăra cruciaților, înfruntînd numeroase alte vrăjitorii și ănteliri ale demonilor. În lupta finală, de proporții grandioase, își găsesc sfîrșitul luptătorii musulmani cei mai aleși, în frunte cu Aladin și Soliman. Victoria este de partea creștinilor, care cuceresc Ierusalimul, îndeplinindu-și legămîntul. Ajunși în fața Sfîntului Mormînt, Godefroi de Bouillon aduce cuvenitele mulțumiri lui Dumnezeu: «Astfel Bouillon e-vingător și, cum / În zări lumina zilei mai străluce, / El în Sionul slobozit acum / La Sfînt Mormînt ostirea și-o aduce... / Făcîndu-și printre toți spre templu drum, / În singe încă tot, supremul Duce / Și-atîrnă armele, cinstind mormîntul / Prin rugi, — astfel plinindu-și legămîntul» (Cîntul XX, 144).

O privire de ansamblu asupra *Ierusalimului liberat* duce la concluzia că Tasso a reușit să realizeze, prin această operă, o grandioasă epopee, de inspirație creștină și de factură clasică.

Lupta creștinilor pentru eliberarea Sfîntului Mormînt era, în vremea lui Tasso, o temă foarte actuală. Expansiunea otomană devenise o gravă primejdie pentru Apusul Europei, amenințînd — după transformarea părții centrale a Ungariei în pašalic (1541) — să se întindă asupra țărilor occidentale. Pentru stăvilirea invaziei musulmane se formase un curent de opinie care cerea cu stăruință luarea de măsuri grabnice. Sub influența acestui curent, papa Pius al V-lea a organizat în anul 1571 — deci doar cu puțin timp înainte de apariția celebrului poem al lui Tasso — o cruciadă antiotomană (alcătuită din Spania, Malta, Veneția, Genova, Savoia și alte cîteva state), a cărei flotă a repurtat o strălucită izbîndă asupra flotei turce, în bătălia navală de la Lepanto (7 octombrie 1571), contribuind la intensificarea curentului antiotoman. *Ierusalimul liberat*, elogiînd una din cele mai răsunătoare victorii ale luptelor purtate de statele apusene ale Europei împotriva Imperiului otoman, s-a bucurat de la început de o primire călduroasă în țările europene, devenind apoi una din cărțile cele mai răspîndite.

După aproape 400 de ani de la prima sa apariție, poemul lui Tasso continuă să înfrunte timpul, găsindu-și resursele de existență nu atît în evocarea momentului istoric, cît în grandioasa autentică a temei tratate: în zugrăvirea unei lumi ideale, în care sentimentul religios se împletește cu rațiunea, iar contemplația cu pasiunile omenești permanente valabile. Deși forma generală a poemului este solemnă, totuși gravitatea acestuia este sensibilizată de un lirism euceritor, intim, care o propriu lui Tasso, imprimînd operei sale o puternică notă de originalitate.

Apariția în limba română a acestei opere, în prima traducere integrală în versuri făcută după original, constituie un eveniment vrednic de semnalat și în același timp un prilej de contact cu adîncimile de gîndire ale unei capodopere universale.

Pr. DUMITRU SOARE

George Breazu l, *Pagini din Istoria muzicii românești, II*, Ediție îngrijită și prefațată de Gheorghe Fircă, Editura Muzicală a Uniunii compozitorilor, București, 1970, 256 p.

Creator al istoriografiei muzicale românești moderne, cercetător și pedagog pasionat, George Breazu l a posedat acea perspectivă asupra destinului poporului și cul-

lurii românești de-a lungul istoriei. Aceasta l-a dus la inaugurarea în istoriografia muzicală românească a interesului pentru creația populară. În susținerea ideii că folclorul este un document al istoriei celei mai îndepărtate, al unei preistorii muzicale... al existenței și continuității la strămoșii noștri daci, a unei culturi muzicale, autorul aduce multiple dovezi epigrafice, lingvistice și istorico-literare.

Volumul de față continuă, prin caracterul istoric al scrierilor, un volum anterior consacrat de Editura muzicală operei muzicologice a lui George Breazul. Scrierile au fost elaborate în perioade diferite dar sînt legate între ele prin aceeași idee a unității culturii muzicale românești.

Prinul studiu din volum este intitulat «*Muzica tracilor*» și a fost scris în 1941. Așa precum spune însuși autorul, muzica tracilor a reprezentat totdeauna un interesant subiect de cercetare tocmai datorită legăturilor sale cu muzica românească. Scriitorii români (începînd cu Grigore Ureche, Miron Costin și Dimitrie Cantemir) și străini au evidențiat această asemănare.

Ideea conducătoare din istoriografia română era aceea a originii latine a poporului și, implicit a muzicii sale. Despre traci și muzica lor mențiunile sînt puține și cu atît mai puține erau ideile despre proveniența tracică a poporului român.

Această problemă intră cu adevărat în preocupările oamenilor de știință abia în a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Muzica românească națională, consideră Dr. Fligier, este o măturie de seamă a faptului că românii sînt descendenți ai vechilor traci. Acest fapt — susține muzicologul George Breazul — se cuvine a fi cercetat cu toată atenția.

«*Muzica bisericească română*» este cel de-al doilea studiu din acest volum.

Apărută în limpurile apostolice — spune autorul —, o dată cu învățătura cea nouă, muzica creștină este purtată și transmisă de creștini și misionari pe cît posibil, cu toate elementele ei specifice. Răspîndirea creștinismului și pe teritoriul dacoromanilor implică propagarea, aici, a cîntării creștine. La elementele acestea se adaugă elementele populare ale geto-dacilor.

Printre primii doctrinari ai muzicii creștine se numără episcopul dacoroman Nicetas de Remesiana (335—414), autorul lucrării *De psalmodiae bono*. Tot el este «considerat ca autor al *Te-Deum-ului*, în care se întrevede o formă străveche creștină de *imnodie* în proză, în formă psalmodică, cu *parallelismus membrorum*» (p. 24). Activitatea lui pe această linie a dat un nou impuls creației și execuției melodiilor bisericești în rîndul comunităților creștine dacoromane. Ca rezultat are loc introducerea, la daco-romani, a *Octoehului lui Ioan Damaschin și a celorlalte cîntări bisericești*. Cîntările bizantine vor suferi astfel adoptările impuse de specificul firii și limbii poporului român ce începea a se defini prin fondul său etnic, prin psihologia și graiul său.

Viața creștină din ținuturile românești și, implicit cultura lor muzicală cunosce o dezvoltare deosebită mai ales după căderea Constantinopolului. Mînăstirile românești, asemenea celor din întreaga creștinătate, sînt adevărate centre de cultură muzicală. Aici, și apoi, la reședințele mitropolitane și episcopale, se predă muzica bisericească. Devine renumită peste hotare școala de *muzică bisericească de la Suceava* din timpul lui Alexandru Lăpușeanu.

Predarea muzicii bisericești se făcea pe baza *neumelor bizantine*. Mărturiile despre folosirea acestora datează din secolul al XV-lea. Din secolul al XVI-lea datele asupra muzicii bisericești a creștinilor munteni și moldoveni sînt mai numeroase. Aceasta cu atît mai mult cu cît cultivarea muzicii bisericești era sprijinită și de domnitori. Se presupune astfel, că numărul micilor gramatici muzicale numite «*papadike*» asemănătoare celeia din manuscrisul Ieromonahului Filothei (1714), era cu mult mai mare. Treptat, mai ales în secolul al XVIII-lea, în mînăstiri, biserici și catedrale, influența bizantină e înlocuită cu cea neolatină. Este perioada domniilor fanariote. La începutul secolului al XIX-lea spiritul patriotic începe să predomine și să impună înlăturarea elementelor grecești.

«Un puternic curent de cultivare a psaltichiei, ia naștere sub impulsul marilor maeștri Macarie Ieromonahul, Anton Pann, Dimitrie Suceveanu, Ștefanache Popescu, iar în vremea noastră I. Popescu-Pasărea.

În bisericele românești se introduce treptat și corul vocal. Printre reprezentanții noului curent componistic se numără D. G. Kiriak, Gavriil Muzicescu, George Cucu, T. Teodorescu, Gavriil Galinescu, I. D. Chirescu și mai apoi Sabin V. Drăgoi — autorul unei *Liturghii* și al impresionantului «*Acatist*». «În domeniul științei sînt de semnalat lucrările de paleografie bizantină ale preotului I. D. Petrescu.»

Un alt studiu al volumului este consacrat lui *Ion Popescu-Pasărea* — cel cărui îi revine dificila sarcină de a pune iar în practica strănei vechile cîntări.

În secolul al XIX-lea apăruse în Biserică o cîntare veched deosebită de specificul românesc și chiar de psaltichia lui Macarie Ieromonahul și Anton Pann. Aceasta face parte din așa-numita încercare de «europenizare» a muzicii bisericești.

Numit să rezolve această situație, I. Popescu-Pasărea începe cu selectarea și retipărirea rarelor cărți ale lui Macarie Dimitrie Suceveanu și așa apar: *Podobiile, Cîntările Triodului, ale Sf. Paști, Catavasierul, Prohodul, Cîntările de la Te-Deum, Sies-tanie, Cununia și Înarmorîntare, Liturghii, Idiomelarul, Penticostarul* etc. Ca profesor la cele două seminarii din București, ca executant și cîntăreț de strană la biserica «Kalinderu», Pasărea aplică concepțiile sale muzicale. Ideile teoretice le publică sub titlul «*Principii de muzică bisericească orientală*». Au devenit renumite *Axionul pe glasul al V-lea* și prelucrările de heruvice, axioane, răspunsuri și cîntări la Liturghie. Prin aceste prelucrări ale muzicii psaltice, dă naștere unui nou stil de muzică bisericească «deschizînd prin aceasta noi orizonturi de creație muzicală religioasă românească».

Pentru reînvierea interesului față de muzica plastică, Pasărea începe reorganizarea învățămîntului cîntărilor bisericești în seminarii, înființează societatea «*Macarie*», apoi «*Asociația generală a cîntăreților bisericești*», organizează cursuri speciale, dă concerte publice etc.

În studiul «*Un muzicant român peste hotare în secolul XIV*» George Breazul se oprește asupra dezvoltării muzicii românești din această epocă. Principala sursă documentară o constituie, în lipsa izvoarelor scrise, *folclorul literar*. Dar problema valorii documentare a cîntecului popular, a componentelor sale — versul și muzica — a fost prea puțin studiată. Același lucru se poate spune despre problema executanților muzicii laice.

Primul document scris ce atestă prezența, în Valahia, a unui muzicant este cel descoperit la Marienburg, la 1 septembrie 1399. Se vorbește aici de un «*SPLIMAN US DER WALECHIYEN*». Dar, ocupația propriu-zisă de «alăutar» lăutar, apare abia în secolul al XVI-lea.

Lucrarea istorică «*Învățămîntul muzical în Principatele Românești de la primele începuturi pînă la sfîrșitul secolului al XVIII-lea*» a fost redactată de autor cu prilejul alcătuirii anuarului *Conservatorului* din București pe anul 1941—1942.

O dată cu apariția creștinismului între Dunăre și Carpați, a apărut și necesitatea învățării cîntărilor bisericești. Centrele de cultură muzicală au fost ca pretutindeni, mînăstirile și bisericile. Documentele vorbesc și despre existența, în trecutul românesc, a unor *școli speciale de muzică bisericească* (scrisoarea lui Alexandru Lăpușeanu către creștinii ortodocși din orașul Lemberg etc.). Chiar înainte de secolul al XVI-lea apăruse și notația neumatică bizantină. Domnitor ca Alexandru Lăpușeanu, Matei Basarab, Petru Șchiopul sînt cunoscuți pentru protecția și sprijinul acordat muzicii bisericești și școlilor pentru învățarea ei.

«Dovadă că scris-cititul muzical a fost sistematic predat în învățămîntul cîntărilor bisericești din Principate, sînt manualele respective, mici gramatici muzicale» — argumentează în continuare George Breazul. Au circulat, în țările românești și așa-numitele tratate muzicale asemenea celui legat cu «*Psaltichia ce se chiamă papadiche*» ce se află azi în Biblioteca Universității din Iași. Acesta e datat cu probabilitate în secolul al XVI-lea. Majoritatea celorlalte tratate aparțin sfîrșitului secolului al XVII-lea și începutului secolului al XVIII-lea. Deși autorii erau greci, «predarea nu a fost făcută decît parțial în limba greacă». La începutul secolului al XVIII-lea exista deja o «*Psaltichie românească...*» dedicată lui Constantin Basarab Voievod, în timpul păstoriei Mitropolitului Antim Ivreanul. Printre cîntările și slujbele bisericești enumerate în titlu și dedicația-prefață apare și «*propedia și cu tot meșteșugul*». Aceasta însemna de fapt «introducerea în teoria și practica psaltichiei».

Dar învățarea după propedee se face, așa cum se menționează în manuscrisul din 1788 al lui Naum Râmniceanu, abia la sfîrșitul secolului al XVIII-lea. Propediile au fost răspîndite în manuscrise a căror copiere se făcea deseori cu greșeli și omisiuni. Ele cuprindeau o parte teoretică cu expunerea semnelor de notație și una aplicativă cu exerciții de parolaghie.

În concluzie, începuturile și progresele învățămîntului muzicii bisericești sînt evidente. Ele sînt expresia evoluției culturale, artistice și religioase a poporului român.

În Transilvania învățămîntul muzical ortodox are o evoluție specifică. Aici, cîntărilor românești așa cum circulau în Caransebeș și Lugoj, li se adaugă «cîntece create în atmosfera literaturii bisericești rituale, de caracter semireligios.

Apărut destul de timid, la începutul secolului al XVIII-lea învățămîntul muzical se constituie ca atare, cu elevi și dascăli speciali. La 15 iunie 1715 erau amintite ca existînd în București, la biserica Colței, școli pentru diferite învățături și învățătura cîntării. În 1754 era menționată școala slavo-românească dublată de cea pentru învățămîntul muzicii bisericești. Cîțiva ani mai târziu, Alexandru Ipsilante prevedea la școlile de la Sfîntul Sava, un dascăl pentru muzică.

Grigore Ghica Vodă emite în 1776 un hrisov de organizare a școlii domnești de la Sfîntul Nicolae care să aibă și un psalt pentru glesuri și «alte bisericești cîntări». La sfîrșitul secolului este menționată clasa de muzică bisericească a lui Dimcea protopsaltul.

Dar muzica bisericească începuse a fi predată și în școlile orășenești și sătești, nu numai în cele domnești, episcopale și minăstirești.

O dată cu începutul secolului al XIX-lea apare în Principate muzica germană și mărturiile sînt numeroase. Apare apoi muzica franceză, italiană, și, în genere, se înclină tot mai mult spre muzica europeană.

Este, ceea ce George Breazul numește «Zori de vremuri noi...».

Această expunere asupra tuturor factorilor ce au influențat într-o formă ori alta viața muzicală românească de la începuturile sale pînă la sfîrșitul secolului al XVIII-lea are, ca toate celelalte studii, o impresionantă bază documentară.

Cu prilejul aniversării a 90 de ani de la înființarea Conservatorului de muzică și declamație din București, George Breazul a scris studiul «*Învățămîntul muzical din Țara Românească*».

Începuturile învățămîntului muzical în Principate reprezintă de fapt începuturile învățămîntului muzical bisericesc. Prima școală specială de muzică este cea de la biserica Sfîntul Nicolae Șelari, înființată în 1820, în timpul mitropolitului Dionisie.

Muzica europeană pătrunde, în Principate, în secolul al XVIII-lea. La curțile domnești și boierești începe să se studieze arta muzicală a maeștrilor clasicismului. Sînt cunoscuți ca predînd muzica — pian, canto ori clavier — Elena Tayber, viitoarea soție a lui Asaki, Francisc Șerfim Caudella etc.

Un rol important în dezvoltarea învățămîntului muzical din Principate, l-a avut «Societatea Filarmonică» înființată în 1827 prin stăruința lui I. Cămpineanu și Eliade. La 8 februarie 1834 «Curierul Românesc» anunță deschiderea «Școlii de muzică vocală a Societății filarmonice». După un an membrii Societății hotărăsc înființarea unei *Școli publice de muzică vocală și instrumentală* unde urmau să predea Iohann Andreas Wachmann, Ludwig Wiest și Ferlendis.

În dezvoltarea învățămîntului muzical românesc, un rol important l-a avut și *Horul cîntăreșilor Ștabului oștirii înființat în Țara Românească* la 1836, sub inițiativa și conducerea Arhimandritului Visarion. Prin acest «hor» se face, pentru prima dată, încercarea de introducerea în Biserica Valahă a muzicii armonice, așa-numita «muzica vocală». Mai apoi, această muzică a fost introdusă și în Moldova. Prin stăruința aceluiași neobosit arhimandrit Visarion, «horul» s-a transformat într-o instituție de Slat sub numele de «Așezămîntul corpului cîntăreșilor bisericii domnești de la Curtea Veche».

În cadrul acestui așezămînt se face primul pas spre întemeierea învățămîntului muzical instrumental ca învățămînt de stat. În 1849, se predă aici un *curs vocal*, pe patru ani și unul *instrumental*, pe doi ani. Așezămîntul horal este trecut în cadrul Seminarului mitropolitan pentru ca în 1860 să treacă din nou sub administrarea Ministerului Culetelor transformat fiind în *Școală specială de Bellearte cu studii muzicale instrumentale și desen*.

Au funcționat, în cadrul Așezămîntului, profesori renumiți ca Alexandru Flechtenmacher, Salvatori Carolli, Louis Wiest etc.

O importanță deosebită o are inițiativa Arhimandritului Visarion, de a înființa coruri la episcopii, seminarii școli districtuale.

Preocupările de dezvoltare a învățămîntului muzical sînt multiple: la Iași, din inițiativa lui Asaki, se înființează *Conservatorul filarmonic-dramatic* care, deși nu a trăit decît doi ani, în 1838 a reprezentat, pentru prima oară în românește, opera *Norma* de Bellini. În Muntenia, Louis Wiest face un interesant proiect de întemeiere a unui conservator de muzică.

Muzica își face loc și în teatru. Se remarcă pe această linie activitatea lui Căstache Caragiale, Matei Millo, Pascally, etc.

Cu aprobarea domnitorului Alexandru Ioan Cuza, se înființează în iulie 1863 Școala de muzică instrumentală.

Treptat încep să se stabilească regulamente, atribuții, cursuri, discipline, biblioteci și instrumente necesare.

În anul 1860 și apoi 1864 au fost înființate la Iași și respectiv București, câte o Școală de muzică și declamațiune.

Școala va lua numele de Conservator. Scopul acestuia este, așa cum se arată în regulament, «de a forma artiști români în muzică bisericească, instrumentală și vocală și în arta dramatică cit și de a lucra în toate mijloacele la întinderea și îmbunătățirea gustului muzical în țară».

La București, directorul Conservatorului era Alexandru Flechtenmacher. Alături de el activează profesori ca Wachmann la armonie, Alfonso Castaldi, compoziție, George Stephănescu, canto, Constantin Dimitrescu violoncel etc. Cu ajutorul lor se organizează concursuri pentru recrutarea de noi profesori, se întocmesc programe, manuale didactice, culegeri de melodii populare, se pregătesc dirișori de coruri bisericești, cântăreți bisericești, paracliseri. Se afirmă, din rîndul elevilor de la Conservator, noi generații de compozitori cântăreți, instrumentiști ce ridică pe noi culmi învățămîntul muzical românesc.

«Contribuții la cunoașterea trecutului muzicii noastre» reprezintă de fapt o nouă argumentare a ideii că școala națională românească își trage rădăcinile din «muzica poporului — înțelegem... cea profană ca și cea bisericească — și din pedala isonrilor, din haugul cobzarilor și din burdoiul cimpoiului...» Studiul pasionează mai ales datorită împletirii subtile dintre argumentația științifică, comentarea documentelor. (Așa de exemplu se prezintă călătoria — lui Demidoff în Principate — respectiv de la Giurgiu la București, și concertul dat la București, în anul 1812 de Bernhard Romberg) și citate din «cronicile muzicăe» sau alte însemnări despre viața muzicală a acelor timpuri (cum ar fi manualul *Anfangsgründe der practischen Tonkunst* al lui Wenzel Ruriczka — manuscris găsit la familia Glagovcanu).

După aceste «Pagini de istorie», cum se intitulează prima parte a volumului, urmează cea de a doua parte «Insemnări cu privire la creația muzicală românească».

Studiul «Audițiile Societății compozitorilor români» înmănușiază articolele în care muzicologul George Breazu comentează audițiile Societății în perioada anilor 1924—1930 (compoziții și lucrările lor, interpretii și arta lor interpretativă, auditoriul, etc.).

În «Creația muzicală autohtonă» sînt prezentați cîțiva dintre compozitorii contemporani cu operele lor reprezentative: I. Scărlătescu (*Bagatelle, pentru violină și pian*), Ionel G. Brătianu («Pui de lei», «De-acum nu te-oi mai vedea»), Ion Nonna Otescu (*Les Enchantements d'Armide*), Filip Lazăr (*Preludiu pentru orchestră Scherzo*), Stan Galestan (*Rapsodia concertantă*), Mihail Jora (*Marș evreiesc, Priveliști moldovenești, La piață*), Alexis Catargi (*Nunta tragică*), Tiberiu Brediceanu (*La șezătoare, România în port, joc și cîntare, Scara mare, La seceriș*), Sabin V. Drăgoi (*Năpasta, Divertisment rustic*), George Țucacovici (*Suită în stil românesc*), Theodor Rogalski (*Două dansuri românești*), Victor Gheorghiu (*Alcodor, Viziuni dramatice*), E. Papp (*Cîntece*), Lucian Teodossiu (*Papură împărat*), Nicolae Brânzeu (*Preludiu și Fuga. Săptămîna luminată*) etc.

Lucrearea este un bine-venit prilej pentru omagierea profesorului și muzicianului George Breazu, om de vază și delatit la cultură, de cunoștințe profesionale enciclopedice «comunicate cu prisosința și conștiința desăvîrșită a actului intelectual».

Pentru cultura muzicală românească figura ilustrului dispărut reprezintă lumină pe culmi la care «ucenicii» și iubitorii de cînt și istoria muzicii se străduiesc să urce după exemplul strădaniilor și muncii «maistrului».

Prof. N. STĂNCULESCU

NOTE BIBLIOGRAFICE

«Buletinul monumentelor istorice», XXXIX, nr. 3, 1970, 80 p.

În cele ce urmează vom prezenta următoarele studii dedicate unor monumente de artă lăică și religioasă.

1. Panait I. Panait, *Cercetări privind turnul Colței din București*. —

Autorul readuce în discuție mult-discutata istorie a turnului de la Colțea.

Așa precum menționează și pisania, construcția sa a început în anul 1701 sub oblăduirea marelui spătar Mihail Cantacuzino și s-a terminat în timpul mitropolitului Antim, 1714—1715. De la început turnul, prin arhitectonica sa deosebită de cea a bisericii și a clădirilor din jur, a atras atenția cercetătorilor. Vizitatorii ai Bucureștiului, istoriografi au lăsat numeroase date asupra acestei construcții medievale. Ele nu au lămurit însă toate problemele legate de istoria turnului. Una dintre acestea a fost aceea a aportului la ridicarea turnului și a zidului înconjurător, al unor meșteșugari din armata lui Carol al XII-lea.

Dr. Panait I. Panait consideră ca inexistent acest aport intrucit descoperirile recente au dovedit că planul de lucru al turnului a aparținut meșterilor autohtoni.

O altă problemă controversată a fost și aceea a distanței dintre turn și biserică. Desenele, unele imprecise, cretau impresia unei apropieri destul de mari dintre turn și biserică. Corectările au dovedit însă că Turnul Colței ridicat pe fundații de piatră, se afla pe axul longitudinal al bisericii la 20 m de scările pridvorului.

Planul turnului reprezenta de fapt un II dublu cu o suprafață totală de 100 m.p. Înălțimea sa era impunătoare și ceruse desigur fundații masive și rezistente realizate din bolovani de piatră.

Primul desen al Turnului Colțea a fost realizat de topografi ruși într-un plan din anul 1770. Această reprezentare se datorează unui marilor ocular ceea ce face ca valoarea reprezentării să fie deosebit de mare. Un alt izvor iconografic îl constituie desenul slugarului N. Oteleșeanu.

Dacă în primul desen era reprezentată latura de sud a turnului cu etajul II, III și acoperișul, în cel de al doilea apare pentru prima dată partea inferioară a construcției. Se observă astfel, la intrare, două contraforturi deasupra căreia Papazoglu — cel care a realizat litografia «Turnul Colței» în anul 1879 — doi ostași presupuși a fi din oastea lui Carol al XII-lea.

Turnul avea parter, etajul I și etajul II despărțite printr-un brâu și etajul III era scund cu un balcon închis cu balustradă din parapet de piatră. Deasupra acesteia se ridică svellă clo-

potnița propriu-zisă. Acoperișul, flancat la colțuri de patru turnulețe, era făcut în stil baroc cu folșor deschis. Deasupra lui erau doi hulbi cu o cruce.

La reconstituirea aspectului inițial al turnului au contribuit și desenul coșocarului Ion Șin Dobre din mahalaua Bățiștei, desenul lui C. Doussault din 1841, acuarelele lui C. Begearu, fotografiile realizate în ultimile decenii de existență a monumentului. Ultimile dintre acestea îl prezintă izolat înconjurat de ruinele clădirilor demolate. Un timp, în anul 1790, a fost folosit ca folșor de foc. Aceeași întrebunțare a avut-o și între anii 1847—1888. La sfârșitul acestei perioade a început discuția asupra dărâmării lui, fapt realizat în august 1888.

Cercetările recente au dus la stabilirea locului în care s-a înălțat această construcție și au demonstrat, încă o dată, că autorii lui au fost meșteri români și nicidecum suedezi. Dacă meșteri străini și-au adus totuși contribuția, ei au intervenit numai la realizarea părții superioare. Planul turnului și decorația sa aparține meșterilor populari creatori a numeroase comori de artă românească.

2. Mișu Davidescu, *Cetatea Severinului*. — În secolele XIII—XVI a stăpînit Cetatea Severinului. Însămna a avea în mină puntea de legătură între Europa răsăriteană și cea apuseană. De aceea Severinul a fost secole de-a rîndul un prilej de dispută între marile puteri europene.

Cercetările arheologice la ruinele Cetății Severinului, distrusă de turci în 1524, au fost începute în anul 1869, de Cezar Bollnac. Ele au continuat sub conducerea a diferiți cercetători ca: Teohar Antonescu și Al. Bărcăcilă.

În anul 1966, Muzeul Porților de Fier a reluat cercetările înființînd totodată acțiunea de consolidare a Cetății Severinului.

Așa cum arată astăzi, Cetatea Severinului prezintă o incintă interioară, mai veche, și o incintă exterioară. În interior se mai păstrează ruinele a două biserici suprapuse.

Autorul prezintă, în continuare, principalele ruine existente la Cetate și rolul lor de odinioară.

Incinta de Sud, prezintă la extremități cîte un turn. Zidul său era făcut din bolovani de rîu și se presupune că avea o înălțime destul de mare din moment ce astăzi prezintă 6,20—6,50 m.

Printre ruinele din incintă a fost descoperit un bloc de piatră cloplit în forma unei coroane cu șapte raze hexagonale. Autorul consideră că este vorba de o emblemă asupra căreia va reveni cu un alt prilej.

Turnul de sud-est unit cu incinta, prezenta o intrare ce a fost descoperită încă din 1869 de Cezar Bollnac.

Turnul de sud-vest este lipsit de intrarea amintită la primul turn și nici nu comunică cu zona exterioară.

Se presupune deci că accesul se făcea aici cu ajutorul unei scări de frînghii.

Cercetările au dat la iveală, în colțul de sud al incintei exterioare, un zid pornit spre Dunăre, în apropierea cărui există o gură de tragere. Și în partea de vest a turnului de sud-est și a turnului de sud-vest au fost descoperite cîte un zid de piatră de rîu și mortar adăugate ulterior.

Pe latura de sud ca o prelungire a incintei exterioare a fost descoperit încă un zid. Aceste adaosuri sînt din epoci diferite și pentru încădrarea lor s-a făcut apel la rezultatele cercetărilor la turnuri.

S-a ajuns la concluzia că cele patru ziduri de pe latura de sud au fost făcute pe la mijlocul secolului al XV-lea în scopul întăririi zidurilor incintei. Se presupune că ele au fost făcute de Ioan de Hunedoara ca urmare a amenințării otomane.

Contraforturile de pe incinta exterioară și cel de la turnul din sud-vest au fost realizate probabil într-un timp foarte scurt în scopul reparării Cetății în urma atacului din 1505. Probabil că în acest atac a fost distrusă și biserica Cetății din moment ce în zidurile incintelor și ale contraforturilor au fost găsite blocuri de piatră cu urme de pictură pe ele, bucăți de coloane și capitele ce au aparținut bisericii.

Descoperirea la baza construcțiilor a masivitatății de culoare roșie cu resturi de lemn carbonizat a dus la presupunerea că prima incintă de piatră a cetății a fost așezată pe o fortificație de lemn și pămînt, incendiată, a cărei datare nu s-a stabilit încă.

Turnul de nord-est este singurul ce mai prezintă și astăzi o parte din măreția sa de odinioară. Și în construcția sa au fost găsite blocuri de piatră cu urme de pictură, dovadă a provenienței lor de la biserica distrusă. Asupra lui au fost efectuate lucrări de consolidare a zidurilor în scopul cedării imaginii sale inițiale.

4. Voica Maria Pușcașu, *Date noi cu privire la evoluția ansamblului de arhitectură medievală de la Strehala*. — Lucrările de restaurare a Mînăstirii Strehala înalte de Direcția Monumentelor Istorice în anul 1963 au adus noi elemente referitoare la trecutul istoric al acestor locuri. Acest fapt a determinat readucerea în discuție a încadrării cronologice a construcției din Interiorul Incintei și a semnificației monumentului din punct de vedere arhitectural.

Biserica Mînăstirii Strehala, așa cum se păstrează astăzi, este cunoscută drept ctitorie a voievodului Matei Basarab.

Săpăturile arheologice au dus la respingerea ipotezelor că biserica mînăstirii ar fi fost doar re-

făcută de Matei Basarab pe locul unei clitorii a boierilor Craiovești.

Mînăstirea Strehala este înconjurată și astăzi de ziduri de incintă ce are la nord-est un turn de intrare și pe trei laturi, construcții anexe, existente astăzi doar ca fundație. În partea de sud-vest a curții se înalță biserica cu altar, și cu un pridvor adăugat la sfîrșitul secolului al XVII-lea. Deasupra pronaosului este turnul clopotniță în care se pătrunde printr-o scară în spirală.

În apropierea bisericii se află ruinele unei construcții cu becluri ce au dezvăluit, cu prilejul cercetărilor, elemente cu totul noi. Asupra acestora se oprește, cu precădere autoarea studiului.

S-au stabilit elementele de plan, a fazelor evolutive ale construcției cu becluri și raportul cronologic dintre această construcție și restul ansamblului mînăstiresc.

În secolul al XIX-lea clădirea cu becluri a fost demolată. Ea apare în documente, sub denumirea de «palat domnesc», trapeză cu becluri sau ca fiind așezată «pă zid în ceardac la chiliile orhieresști». De aici ipoteza că existența ce ar fi fost strîns legată de cea a obștei mînăstirii (trapeză, arhondărie, stăreție, etc.). Construcția este anterioară bisericii construite în 1645. Se presupune că aceasta ar fi fost și reședința boierilor craiovești.

Cercetările arheologice au urmărit și dezvăluit particularitățile fațadelor bisericii. Au fost scoase la iveală toate fațadele înălțurîndu-se straturile pînă la cel de tencuială originală. S-a descoperit astfel o decorație zugrăvită ce a putut fi fotografiată și păstrată. O decorație distrusă dar reconstituită precum și suprafețe fără nici-un indiciu de zugrăvire.

Decorația bisericii a fost făcută astfel: pe o tencuială proaspăt aplicată zidăriei se trasa motivul cu un obiect ascuțit. Fațadele au fost spoite, iar conturul motivelor era umplut cu roșu. Aceasta în ceea ce privește decorațiile geometrice întrucît celelalte decorații erau realizate cu mina liberă de către zugrav.

În anul 1693 transformările și adăugirile făcute la mînăstire au inclus și cioplitrea fațadei nord-vestice ce a fost pictată așa cum arată astăzi. Această acțiune a dus la distrugerea bogatei ornamentații originale.

Turnul clopotniță de pe pronaos prezintă în general aceeași decorație ca și biserica.

Ceea ce dă un aspect original decorației sînt reprezentările realizate de zugrav cu mina liberă. Pe fațadele de sud-vest ale bisericii și sud-est și sud-vest ale turnului, atrag atenția în mod deosebit două panouri de pe fațada sud-vestică a bisericii.

Prin gradul deosebit de păstrare a paramentului ce a permis reconstituirea decorației, biserica Mînăstirii Strehala este primul monument

cercetat în întregime din punct de vedere al decorațiilor exterioare, reprezentând totodată o verigă în evoluția sistemului decorativ muntesc. Ea se înscrie astfel în rîndul bisericilor minăstirilor Cozia, Snagov, Cobia și Tutana.

Reconstituirea aspectului inițial al decorației înădărilor bisericii Minăstirii Strehaiia a contribuit la înțelegerea sistemului de decorație exterioară pe tencuială a bisericilor din Țara Românească din secolul al XVIII-lea.

4. Dr. Corina Nicolescu, *Conservarea și restaurarea operelor de artă în trecut*. — Preocupările oamenilor pentru păstrarea a tot ceea ce vorbește despre trecutul lor, a apărut încă din antichitatea greacă. Ca expresie a acestor preocupări au apărut tezaurele, muzeele, bibliotecile, sălile cu statuile unor personalități etc. Epoca migrațiilor a atras însă distrugerea monumentelor antice, folosirea materialului lor de construcție pentru ridicarea de noi cetăți, biserici, locuințe.

Catedralele și minăstirile devin, încetul cu încetul locuri în care sînt adunate relicvele creștine. Aceasta însemna de fapt, renașterea ideii de constituire a tezaurului.

Din punct de vedere istoric, cea mai veche măsură legislativă de păstrare a unui monument este edictul roman din anul 1162 prin care columna lui Traian este decretată monument care nu trebuie să fie distrus sau mutilat niciodată, ci trebuie să rămînă așa cum este pentru cinstea poporului roman pînă la sfîrșitul lumii.

În adevăratul sens al cuvîntului interesul pentru mărturiile civilizației și artei generațiilor anterioare a apărut abia în epoca Renașterii.

Au fost descoperite și cercetate ani de-a rîndul monumentele Egiptului, Orientului Apropiat, Indiei și Extremului Orient.

Din secolul al XIX-lea cercetătorii și-au îndreptat atenția și asupra culturii populației africane, creațiilor inkașilor etc.

O dată cu evoluția cercetărilor s-au schimbat și accepția noțiunilor de muzeu, restaurare și conservare.

Muzeul este definit ca instituție de cercetare a vestigiilor trecutului în scopul restaurării și conservării lor. Restaurarea constă într-un complex de măsuri întreprinse în scopul reducerii operei de artă într-o stare mai bună care să-i permită supraviețuirea. Conservarea reprezintă totalitatea mijloacelor necesare protecției bunurilor culturale de factorii dăunători. Ea are deci un caracter preventiv. Spre deosebire de restaurare care poate fi și parțială, conservarea are un caracter general.

După expunerea principiilor de bază ale conservării, autoarea face un scurt istoric asupra preocupărilor pentru vechile monumente din Țara Românească și Moldova.

Primul domnitor ce se înscrie pe această linie a fost Neagoe Basarab (1512—1521) care inițiază restaurarea Minăstirii Snagov, a Mitropoliei din Țirgoviște și a ctitoriei de la Argeș a lui Alexandru Nicolae Basarab.

În Moldova repararea și păstrarea vechilor monumente a constituit una din preocupările de seamă ale lui Ștefan cel Mare și mai apoi ale lui Vasile Lupu.

În secolul al XVIII-lea, cărturari de seamă ca stolnicul Constantin Cantacuzino, Dimitrie Cantemir și alții au subliniat necesitatea descoperirii și restaurării tuturor monumentelor străvechi.

În perioada de după revoluția din 1848 se fac noi încercări de restaurare a unor minăstiri și a altor vestigii ale trecutului.

Printre acestea se remarcă acțiunile lui Bibescu și Barbu Știrbei și în special ale generației Unirii în fruntea căreia se afla Al. Odobescu. Istoric și scriitor, Alexandru Odobescu desfășoară intense cercetări asupra monumentelor și tezaurelor minăstirești insistînd asupra stringerii cărilor vechi, a icoanelor, inscripțiilor, în muzeu.

Dacă la începutul acestor acțiuni de studiere a monumentelor istorice, selecționarea lor se făcea în ordinea cronologică, mai apoi s-a adăugat criteriul artistic. În perioada contemporană, noțiunea de monument istoric inclus de bunurile cu deosebită valoare arheologică, istorică, arhitectonică sau artistică, aduce dovezi concrete asupra vieții culturale sau istorice din patria noastră. Treptat, noțiunea de monument s-a extins și asupra obiectelor interioare ce prezintă interes istoric și artistic. Cercetarea și includerea în rîndurile monumentelor a unei construcții sau a unor bunuri culturale, este o acțiune ce o desfășoară astăzi și Comisia Monumentelor Istorice. Buletinul, publicația sa trimestrială prezintă studiul asupra minăstirilor, bisericilor și palatelor cercetate.

De-a lungul anilor și acțiunea de restaurare a fost concepută în mod diferit.

În secolul al XIX-lea a început cu adevărat acțiunea de restaurare a unor monumente rezultată din — precizează autoarea — fiind deseori dezastruoasă. Desfășurată de arhitecți germani, restaurarea unor monumente ca Tismana, Blîrștia, Putna, Dragomirna, Sucevița, Biserica Mirăușilor din Suceava, etc. a dus la pierderea a numeroase elemente originale.

Necunoscătorii al arhitecturii autohtone, aceștia au înlocuit elementele originale cu imitații.

Această concepție a atins apogeul la cei doi frați Lecomte din Noșy restauratori ai bisericii episcopale din Curtea de Argeș, Mitropoliei din Țirgoviște, biserica Sfîntul Dumitru din Craiova, biserica curții domnești Sfîntul Nicolae și Minăstirea Sfîntii Trei Ierarhi din Iași.

După anul 1900 arhitecții ca Cerkez, Ghica Budești, Gabrielescu, Cegăneanu, Gh. Balș, au inițiat o nouă concepție de restaurare combătând pe aceea a fraților Lecomte du Noüy.

Între cele două războaie mondiale, după noua concepție au fost restaurate bisericile Crețulescu și Scaune din București, biserica Sfântul Ioan din Platra, Sfânta Treime din Siret, biserica din Rebegești, etc.

Mai puțin rezistentă, pictura murală s-a distrus mult mai repede. Ea a suferit urmările acțiunilor de restaurare după șabloane, repictare sau înlocuire totală.

Așa s-a întâmplat la biserica episcopală din Argeș, biserica Sfântii Trei Ierarhi din Iași, biserica Sfântul Dumitru din Craiova, unde pictura inițială a fost înlocuită cu o pictură lipsită de valoare artistică.

Restaurarea oricărei picturi murale impune cunoașterea iconografiei tehnologiei monumentului în scopul stabilirii fiecărei etape în care au avut loc repictări sau refaceri ale iconografiei inițiale. Acolo unde pictura murală originală s-a păstrat prea puțin, porțiunile respective au fost luate pentru conservare la muzeu.

Restaurarea și păstrarea monumentelor din punct de vedere al arhitecturii lor, a picturii murale și obiectelor cu valoare artistică și istorică, toate acestea sînt preocupări multiple ale Comisiei Monumentelor Istorice. Rezultatele lor sînt prezentate în Buletinul Monumentelor Istorice.

5. Dr. Ion Nicola, *Monumentele Gorjului, astăzi*. — Valoarea monumentelor istorice, rolul lor în munca de educare patriotică a maselor este pe deplin recunoscută astăzi. De aceea se desfășoară o largă acțiune de inventariere, păstrare și conservare, popularizare și amenajare a căilor de acces în scopul cunoașterii acestor monumente de cît mai mulți vizitatori.

Aceste probleme constituie o preocupare actuală și pentru organele de răspundere ale județului Gorj.

În județului Gorj există 101 de monumente istorice și 20 monumente arheologice și ale naturii. Dintre acestea în ultimii ani au fost restaurate 47 de monumente: componente ale ansamblului creației lui Brâncuși, casele spitalului Măldărescu și a slugarului Barbu Gănescu, Cișmeaua Sâmboteanu, Cula de la Curtișoara, culele de la Șiau și Groșerea, peștera Mulierilor.

Sînt prevăzute în perspectivă acțiuni de restaurare a locurilor natale ale lui Brâncuși de la Hobița și Tg. Jiu precum și reamenajări la Complexul Brâncușian.

La această acțiune sînt antrenați 600 de specialiști: ingineri, istorici, economiști, profesori, învățători, medici.

Planul de viitor cuprinde, de asemenea, amenajarea pe platoul culei de la Curtișoara, a unui adevărat muzeu al creației populare gorjene: construcții țărănești, țesături, ceramică, piese de port, creștături în lemn, etc.

Acțiunea de descoperire, protecție și restaurare a monumentelor se împletește cu aceea de creare a unor căi de acces cît mai bune spre aceste monumente. La cei 250 km de drumuri și alei modernizate spre cule, peșteri și alte monumente istorice, se adaugă drumurile, la care se lucrează în prezent spre Tismana, Padeș, Vlădimiri, Valea Sohodului, etc. În scopul popularizării monumentelor, al educării maselor în spiritul patriotismului prin intermediul vestigiilor trecutului în județul Gorj se organizează, în fiecare an, expuneri și simpozioane privind opera lui Constantin Brâncuși, serbări populare ca cele de la Padeș, Poiana lui Mihai, Schela-Gorj, în jurul monumentului lui Mihai Viteazul, parada portului de la Tismana, etc.

În acest fel acțiunile întreprinse în județul Gorj, pe linia protecției complexului muzeistic și de monumente, se înscrie în procesul larg de educare patriotică a maselor ce se desfășoară în întreaga țară.

6. Adrian Rădulescu, *Date tehnice despre Edificiul cu mozaic din Constanța*. — Edificiul roman cu mozaic din Tomis a fost descoperit în anul 1959. De atunci, spune autorul, acestui edificiu nu i s-a făcut o prezentare cu adevărat într-o lucrare specială. De aici necesitatea elaborării unui studiu monografic asupra problemei acestui complex în scopul înțelegerii lui din punct de vedere istorico-arheologic.

Mai întâi, autorul face o expunere asupra săpăturilor arheologice de aici cu includerea etapelor respective. Rezultatul acestora a fost devaluirea unui adevărat complex de construcții arhitecturale de la sfîrșitul secolului III și începutul secolului IV e.n. Dintre acestea primul loc îl ocupă edificiul cu mozaic. Construcțiile propriu-zise au fost realizate în taluzul natural sub forma unor terase. Edificiul cu mozaic este alcătuit dintr-o construcție trapezoidală alungită pe două nivele și o anexă. Nivelul superior cuprinde covorul cu mozaic pe o lungime de 98 m și o lățime de 18,45 m. Nivelul inferior este format din 11 compartimente cu acoperișuri din bolți semicilindrice. Bolțile formează de fapt planșeul nivelului superior.

Peste nivelul pardoselii se ridică zidurile de la nivelul pavimentului. În număr de trei ele se întrepătrund încît se presupune că sînt din aceeași perioadă de construcție. Este prezentat în continuare nivelul încăperilor boltite, în număr de 11 fiecare cu țesire în afară. Porțile acestora au o înălțime de 4,5 m. Zidurile lor s-au păstrat numai fragmentar. Urmează apoi prezentarea propriu-zisă a complexului cu mozaic. Pe argilă

galben-roșcată se află un strat de mortar din var și cărămidă. Pe aceasta se află pavimentul covorului de mozaic. Covorul este format dintr-un chenar din benzi de motive geometrice și vegetale stilizate. Lățimea chenarului este de 6,20 m.

Centrul mozaicului are în mijloc două cercuri înscrise în cite un pătrat și trei câmpuri dreptunghiulare. Decorația vegetală sau geometrică este realizată din *tesserae* de 5-6 culori și nuanțe (alb, roșu, negru, verde-albăstrui și galben-bej).

Din punct de vedere arhitectonic și artistic edificiul cu mozaic «se înscrie în arheologia românească drept unul dintre cele mai mari obiective de cercetat pentru care eforturile începute trebuie preluate și continuate, cu toate greutățile inerente unei acțiuni de importanță națională».

7. Ing. Ion Istudor. *Considerații tehnice asupra lucrărilor de restaurare a picturilor de la Galata*. — În anul 1961, sub conducerea arhitectului N. Diaconu, au început lucrările de restaurare la biserica Galata din Iași, ctitorita de Petru Șchlopu 1584. Cu acest prilej au fost descoperite fragmente, de pictură în frescă un arhanghel în pridvor (1963) și un tablou votiv în naos 1967.

Avându-se în vedere că biserica Galata este primul monument moldovenesc cu evidente influențe arhitecturale din Țara Românească se cuvenea dată o atenție deosebită acestor fragmente de pictură în frescă de sub pictura în ulei.

Îndepărtarea picturii în ulei a dat la iveală elemente de pictură în frescă ce a fost odinioară răzuită sau uneori acoperită cu var.

Cercetările au dus la concluzia că pictura în ulei a fost făcută peste pictura în frescă din altar, arcele absidelor și turla naosului dar, și în naos și pronaos unde nu exista nici o pictură, suprafețele fiind tencuite în var și nisip fin.

Pictura în ulei (sfinți, motive decorative geometrice și florale, evangheliști) era destul de degradată, iar legendele scenelor erau în limba română cu caractere specifice, perioadei de trecere de la alfabetul chirilic la cel latin.

Se desfașoară astăzi cu multă atenție, acțiunea de îndepărtare a picturii în ulei ce mai există în altar. Se evidențiază astfel frumoasa pictură în frescă preparată din var, ciliși și 25% de agregat fin.

Pornind de la observația că pictura în frescă se oprește la un moment dat, iar marginile laterale sînt țesute pînă la zidărie autorul ajunge la concluzia că după pictarea altarului, a turlei naosului și a arcelor absidelor, pictura în frescă a încetat. Restul rămînînd netencuit și nepictat. Această stare a durat pînă în secolul al XIX-lea cînd biserica a fost restaurată.

Dintre picturile în frescă descoperite cu prilejul cercetărilor arheologice întreprinse se deosebește aceea care îl reprezintă pe arhanghelul Mihail.

Acțiunea de îndepărtare a unei picturi în ulei de pe o pictură în frescă implică — spune autorul — unele riscuri. Încercările pe această linie au fost multiple în țară și peste hotare.

La biserica Galata s-a reușit curățarea unei suprafețe de aproximativ 76 mp. prin următorul procedeu: pictura în ulei a fost acoperită cu tamponane de moiton îmbibate cu «Decanul» și izolate la exterior cu foi de polietilenă.

Stratul de ulei așezat de aproximativ 100 de ani a fost îndepărtat mecanic. Pictura în frescă astfel descoperită a fost spălată cu solvenți.

Viltoarele lucrări de scoatere la lumină a picturii în frescă de la Mînaștirea Galata va reda bisericii aspectul său de odinioară.

8. Radu Crețeanu, *Date privind monumentele vechi din Pitești și punerea lor în valoare în cadrul acțiunii de sistematizare a orașului*. — În ultimele două decenii orașul Pitești a cunoscut o dezvoltare deosebită. Aceasta impune restructurarea centrului său al cărui caracter istoric este unanim recunoscut.

Acțiunea de sistematizare și restaurare trebuie să pună în evidență dezvoltarea orașului Pitești, de la începuturile sale pînă astăzi — ca țirg și reședință domnească.

Din vechea curte domnească s-a mai păstrat ctitoria lui Constantin Vodă Șerban și a domniței Bălașa, din anul 1656, biserica domnească Sfîntul Gheorghe.

Au dispărut, cu totul, hanurile de altădată, ca: *hanul Buliga, hanul Episcopiei, hanul Gabroveni și hanul Bizbik*.

Autorul prezintă, pe scurt, hanul Gabroveni aflat pe Str. Sfînta Vlneri nr. 23 clădit în anul 1877, de negustorul Hagl Hristea Vasiliu din satul bulgăresc Gabrova.

Ceea ce atrage atenția cercetătorilor asupra acestui han, este faptul că el reprezintă un exemplar unic în orașul de astăzi și faptul că, prin arhitectonica sa este reprezentant al tipului de construcție ce face trecerea de la tradiționala casă țărănească la construcțiile cu influențe orientale.

Autorul exprimă părerea de restaurare a acestei construcții și redarea funcției de odinioară, lian sau hotel.

În orașul Pitești mai există încă construcții a căror vechime ajunge la 100-150 de ani și care, prin arhitectonica lor, merită a fi conservate. Printre acestea se numără: *casa Broșteanu, casa fostă Paraschiv Vlădescu, casa din Str. Horia, Cloșca și Crișan, colț cu Str. Nicolae Bălcescu, casa cu soclu înalt de tip musceleon, de pe aceeași stradă, casa cu gemlic din str.*

Tellor, *casa Eugenia Tatmir*, din str. 1 Mai, *casa boterească* din str. 1 Mai, colț cu str. Gri-vițel.

Dacă acestea ar fi declarate monumente de arhitectură — consideră autorul — s-ar aduce peisajului piteștean contemporan o notă specifică evitându-se astfel monotonia.

În continuare, autorul demonstrează măsura în care monumentele de cult contribuie la înfrumusețarea orașului Pitești.

În 1657 Paul de Alep în drum spre Curtea de Argeș a făcut un scurt popas la Pitești. El menționa cu acest prilej existența aici a zecii bisericii de zid. Dintre acestea unele au dispărut apărând altele în locul lor, iar cele rămase au fost modificate de-a lungul anilor.

Cea mai veche biserică din Pitești, notează autorul, este *Bunavestire-Greci* numită și *Sf. Mina*. Zidită prin 1564 de negustori macedoneni, clădirea a suferit transformări în secolul al XIX-lea și la începutul secolului XX. Ea își păstrează totuși, în parte, structura inițială fiind astfel singurul monument piteștean din secolul al XVI-lea și una dintre cele mai vechi biserici de negustori din țară.

Având în vedere aceste elemente — spune autorul — se cuvine a fi restaurată pentru a obține strălucirea arhitectonică de odinioară.

De o vechime asemănătoare este și biserica *Sfântul Gheorghe* (1656). Urmează fostul schit *Beștelei* astăzi biserica *Sfânta Treime*.

Iată câteva date despre biserica Sfânta Treime ctitorită de Iulian Vistierul, om de încredere al mitropolitului Varlaam al Ungrovlahiei. Cunoscută mai apoi de Schitul Beștelei, biserica a devenit metoh al Mănăstirii Mihai Vodă din București. În 1862 i s-a adăugat un pronaos, un pridvor închis, i s-a desființat zidul dintre naos și vechiul pronaos, s-au mărit ferestrele și zidurile, a fost refăcută decorația exterioară. După doi ani a fost repetată în ulei. Sînt două elemente ce îndreptătesc restaurarea acestei biserici: 1) ancadramele ferestrelor cu baghete de tip gotic și rozete sculptate în motive deosebite de la o ferestă la alta; 2) pictura în fresca realizată în 1732 de urmași ale aceleiași familii Beștelei ce au dat numele schitului.

Schitul Trivalea, ctitorie a mitropolitului Varlaam între anii 1684—1698, este și el un monument piteștean de seamă ce se cuvine a fi restaurat.

Cunoscut și sub numele de «Mănăstirea Stăncheștilor», Schitul Trivalea a fost restaurat radical în timpul domnitorului Barbu Știrbei nemăpăstrînd astăzi nimic din aspectul de odinioară. Dar, trecutul său, arhitectonica clădirilor anexe, parcul din jur sînt elemente ce impun întărirea și menținerea monumentului. Autorul propune în legătură cu aceasta, ca o soluție adecvată, re-

facerea monumentului în întregime, după elementele originale și modelul Schitului Beștelei.

Problema restaurării și păstrării monumentelor se extinde și asupra bisericii Mavrodolu, biserica Sfîntul Ilie și biserica Sfîntii Voievozi.

În încheiere autorul arată necesitatea ca aceste monumente restaurate să fie totodată eliberate, cu prilejul sistematizării orașului, de acele clădiri din jur care împiedică ochii iubitorilor de artă și frumos să admire aceste vestigii de artă românească.

I. F. STANCULESCU

Dr. Corina Nicolescu, *Lucrări de artă românească în colecțiile străine: O broderie moldovenească din sec. al XVI-lea în muzeul «Victoria și Albert» din Londra*, art. în «Revista muzeelor», nr. 5, 1970, p. 423—425.

Cu prilejul cercetărilor întreprinse în câteva muzee din Marea Britanie în anul 1965, dr. Corina Nicolescu a făcut câteva descoperiri interesante.

În Muzeul regal al Scoției din orașul Edinburgh a descoperit o frumoasă colecție de cămăși românești din secolul al XIX-lea.

La Muzeul de artă decorativă «Victoria și Albert» din Londra, printre catifelele și mălăsurile din Orientul Apropiat și Europa Răsăriteană, au fost descoperite două broderii românești din secolul al XVI-lea, una din Moldova și alta din Țara Românească.

Cercetătoarea se oprește îndeosebi asupra broderiei moldovenești un epitrahil brodat cu fir de argint pe mătase dublată cu pinză de cîneapă. În fiecare din cele opt registre în care e împărțit, este cusut câte un serafim.

Materialul, tehnica, coloritul și, mai ales, inscripția slavonă cu numele donatorului, Hatmanul Dimitrie, încadrează piesa printre broderiile moldovenești de la mijlocul secolului al XVI-lea.

Compararea atentă a acestui epitrahil cu piese similare ce se află una în muzeul de la Dragomirna și alta în cel de la Muntele Athos, duce la concluzia că toate ar aparține aceluiași atelier. Este vorba și de un alt atelier decît cel de la Slatina, ctitorie a lui Alexandru Lăpușneanu. Ele au aparținut inițial, presupune cercetătoarea, Mănăstirii Voroneț, ctitorie a lui Ștefan cel Mare, restaurată de mitropolitul Grigore Roșca.

Pr. UDREA AURELIAN

«Revista arhivelor», nr. 1, 1970

Primul număr al «Revistei arhivelor» pe anul 1970 prezintă un viu interes pentru cititorii săi.

Publicația are periodicitate bianuală. Prezintă un aspect grafic îmbunătățit, adoptă în locul copertei anterioare un model mai sobru, mai impunător, indicat pentru caracterul științific al revistei.

Concomitent cu coperta s-a schimbat și nume-
ratoria anilor de apariție, precum și seria volum-
melor, revenindu-se la numerotația începută în
anul 1924, anul înființării revistei.

În felul acesta se constată că revista a carci-
nău serie, după întreruperea din 1947 a reapă-
rut în 1968, se află astăzi în al 17-lea an de
apariție, totalizând 32 de volume.

Schimbarea numerotației a fost determinată
pe de-o parte de dorința revistei de a releva com-
unitatea preocupărilor sale științifice, ambele
serii urmărind aceleași scopuri — iar pe de altă
de a înlesni munca de informare a cititorilor săi.

Subliniem amploarea, varietatea și valoarea
științifică a conținutului revistei, noul număr
fiind din acest punct de vedere superior celor
precedente.

Reținem din acest număr, pe lângă noile con-
tribuții la istoricul orașului Bistrița, cu care se
deschide numărul, temelnicul studiu al lui
L. Roman asupra localităților și populației Țării
Românești pe baza unei lucrări cartografice ma-
nuscrite din 1790—1791, studiul lui C. Bușe asu-
pra instituirii regimului de porto franco — port
liber — pentru portul Galați în 1837, precum și
informațiile cu privire la încercarea de redesc-
chidere a școlilor sătești în Țara Românească în
anii 1851—1853 de G. D. Iscru și bursierii români
trimiși în străinătate (1820—1877) de V. Grozav.

Menționăm interesantul studiu al lui I. Sef-
tuc privind activitatea diplomatică a României
la Conferința de la Lausanne (1922—1923, pre-
zentările de fonduri și colecții — rubrică per-
manentă a publicației — colecția Gh. Nicolaiusa,
Astra — Despărțământul cultural Arad.

Din rubrica «Arhivele de peste hotare» tre-
buie să reținem studiu merituos — Noi docu-
mente turcești privitoare la Istoria Transilva-
niei din secolul al XVII-lea.

La rubrica Documente merită amintită lucra-
rea «Documente privitoare la Asociația generală
a lucrătorilor tipografi din România».

Cronica revistei e vială, variată. Revista se
încheie cu o Bibliografie a Revistei arhivelor pe
1968—1969. Index alfabetic (semnat de I. Burlac,
V. Grozav, M. Tudorică).

Cu un volum remarcabil de 371 p., la înălți-
mea conținutului ei prețios, variat, Revista ar
avea și mai mult de câștigat dacă s-ar acorda
o mai pronunțată atenție documentelor arhivistice
concluyente sub raportul vieții social-econ-
omice, culturale (inclusiv de învățământ), al
relațiilor diplomatice de-a lungul veacurilor.

«Revista arhivelor», nr. 2/1970

Remarcabilă este și apariția celui de-al doi-
lea număr al Revistei arhivelor, care suscită un
viiu interes atât prin amploarea, varietatea și
valoarea științifică a conținutului cit și prin pre-
zentarea grafică impecabilă.

Reținem din acest număr: comunicarea cu
care se deschide revista «Un act orientat me-
dieval în arhivele noastre» de A. Sarcedoțeanu
în care se semnalează existența unui text orien-
tal găsit în tezaurul de la Concești în 1812 și
de care s-a ocupat și Alexandru Odobescu în
1871. A. Sarcedoțeanu atrage atenția asupra
scrisului textului pe care îl consideră sogdian
— arameic, scris apărut ulterior secolului al VIII-
lea și folosit până în secolul al XIV-lea, inclu-
siv de unele triburi tătare. Comunicarea are me-
ritul de a atrage atenția specialiștilor în ve-
derea descifrării și traducerii textului, care ră-
mine valoros pentru arhivele noastre ca act în
sine. Documentul este reprodus în fotocopie. Te-
meinicul studiu al Mariei Dogaru asupra sigilli-
lor cancelariei domnești a Țării Românești între
anii 1715—1821 — de o mare întindere, cu bogate
trimiteri bibliografice, aduce noi contribuții la
sigilografia românească. Importanța articolului
crește și prin frumoasele și numeroasele repro-
duseri de sigilii provenite din diferite fonduri ale
Arhivelor statului București și ale Bibliotecii
Academiei R. S. României M. Kandel în «Diver-
gențe sociale la Giurgiu după desființarea Paia-
lei» reluând un material documentar folosit în
studiile sale anterioare, ilustrează divergențele
care au loc între negustorii din Giurgiu și clasa
dominantă a boierilor, luptă care se termină
printr-un compromis între negustorime și noi
guvern.

Menționăm ca pe o inițiativă valoroasă pu-
blicarea în paginile revistei, succesiunea guver-
nelor României din perioada anilor 1806—1945,
pentru a oferi arhiviștilor, cadrelor didactice și
cercetătorilor un instrument util de lucru în
studierea istoriei moderne și contemporane a
României. Lista de miniștri este încheiată cu o
anexa de înființări, desființări și transformări
de ministere și un indice de nume. Autoarele,
Mioara Tudorică și Ioana Burlacu, au adoptat
metoda folosită de Dan Berindei, de a prezenta
succesiunea guvernelor, adică a formațiilor mi-
nisteriale conduse de un președinte titular, chiar
dacă în componența noului cabinet intra ma-
joritatea membrilor formației ministeriale prece-
dente. Un articol interesant și util este cel al
Nataliei Drăghici, unele aspecte ale restaurării
cu adevărat.

De asemenea, menționăm articolul «Experimen-
tarea prelucrării electronice a datelor în Arhi-
vele din România». Considerăm experimentarea
efectuată un prim pas spre o colaborare rodni-
că, care ar impulsiona și facilita cercetarea, co-
laborare în cadrul căreia prelucrarea electronică
și bogatele informații existente în documentele
de arhivă, vor oferi arhiviștilor căi largi spre
valorificarea tezaurului istoric al patriei. Ru-
brica Fonduri și colecții prezintă «Fondul de
documente Ioan Micu Moldovan» de Ioana Bo-

tezan. Acest fond constituie un izvor prețios de documente inedite a căror consultare se impune cercetătorilor atât pentru istoria economică și politică a Transilvaniei, cât mai ales pentru istoria ei cultural-școlară din a doua jumătate a veacului al XIX-lea, și din primele două decenii ale secolului al XX-lea. Tot la această rubrică Ion Frățilă și Nicolae Wardegger prezintă «Societatea de istorie și arheologie a comitatului Hunedoara». Rubrica Documente este ilustrată prin: «Jurnalul expediției Polone în Moldova din 1595» de Ilie Corfuz, «Patru documente inedite din secolele XVI—XVII privind Satul Boteni» semnate de Ion Chelcea, Veronica Vasilescu, conținând și numeroase reproduceri de hrisoave. Maria Soveja și Traian Ionescu-Nișcov — reproduc în original și transcriere trei acte de cancelarie inedite din Țara Românească, din prima jumătate a secolului al XVII-lea.

S. Iancovici, dă publicității 19 documente noi, aproape toate inedite despre Tudor Vladimirescu. De asemenea semnalăm studiile: «Un manuscris necunoscut al ponturilor lui Tudor Vladimirescu» de N. Gr. Stejcu și I. Vataman,

«Două documente din arhivele italiene despre mișcarea revoluționară din 1821» aparținând lui Dumitru Zaharia; Domeniul Cimpulungului și deposedarea țărănimii după anul 1848 semnat de I. Dîrdală.

Rubrica Addenda et Corrigenda este bogată și variată. Reține atenția: «O precizare cu privire la pretendentul Ioan Bogdan (1591)» de Radu Valentin și Paul Simionescu; articolului lui M. A. Cristian «Despre locul și deslășurarea bătăliei de la Călugăreni»; «Un exemplu de colaborare bilaterală, acum un veac» de Victoria Popovici și Ion Cojocar; Scrisori inedite de la Vasile Alecsandri prezentate de V. Tatomir. Volumul se încheie cu o cronică: Arhivele statului Cluj la 50 de ani; H. D. Sirunt la 80 de ani; Arhivele și pregătirea studenților în istorie. Revista se încheie cu o listă a documentelor publicate în volumul al XXXII-lea.

Cu un volum de 300 pagini corespunzător conținutului variat, de un înalt nivel științific, revista apare îmbogățită și înfrumusețată prin valoroase reproduceri de hrisoave în alb-negru și color care-i ridică mult valoarea grafică și științifică.

VICTORIA POPOVICI

I M N

*Închinat Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian
cu prilejul aniversării a 70 ani de viață*

(Cor pentru voci bărbătești)

Versuri : Diac. Anatolie Lefter

Muzica : Nicolae Lungu

Mlădiță din viță străbună
Și rod din pământul oltean ;
Odraslă de jos din tulpină,
Sfințit la altarul vîlcean.

Urcat prin chemare divină,
Luceafăr, în scaun străbun,
Părinte cu minte senină
Și fapte de tată prea bun.

Sol al Bisericii peste hotare
Sol al credinței drept-slăvitoare
Stîlp al Bisericii întregitoare
Apostol al păcii în sfîntă lucrare

Urăm ca viața să-ți fie senină
Și vîrsta-mplinită-n cununii de lumină.
Cu roade bogate și har peste har
Reverse-ți Prea Bunul în fiecare an,
Prea Fericite Părinte Justinian !

U R A R E

Prea Fericitului Patriarh Justinian la împlinirea vîrstei de 70 de ani

Textul : Diac. Anatolie Lefter

Muzica : Pr. Constantin Drăgușin

«Doamne mîntuiește pe cei binecredincioși
Și ne auzi pe noi»... cînd strigăm către Tine :
«Mîntuiește poporul Tău și binecuvintează moștenirea Ta»

Pe cel neprihănit îl binecuvintezi
Și-l înconșori cu bunătățile Tale
Tu îl umbrești cu scutul Tău

Și îl înalți cu milostivirea Ta.
Mila Ta îl însoțește pururea
În toate zilele vieții lui.

Și el va locui zile multe în casa Dumnezeului nostru.

Veniți să ne bucurăm
Și să cântăm lui Dumnezeu
În imne și-n cântări să strigăm :

Pe Prea Fericitul Părintele nostru Patriarhul Justinian
Doamne îl păzește, întru mulți ani !

CĂRȚI NOI

În editura Centrului Arhiepiscopesc Sibiu a apărut lucrarea I. P. S. Mitropolit Nicolae intitulată : «*Studii de teologie morală*». Volumul are 408 pagini, cu câte un rezumat în limbile : franceză, germană și engleză și cuprinde două mari capitole : I. «*Probleme de morală socială*», cu teme ca : problema muncii în creștinism, Biserica și lumea în rapidă transformare, problema omului, etc. și II. «*Probleme de morală generală și specială*», cu teme ca : Iisus Hristos în viața morală a credincioșilor, despre caracterele fundamentale ale moralei ortodoxe, valoarea morală a Sfințelor Taine, personalitatea morală ortodoxă, familia creștină, etc.

Prețul unui exemplar broșat este de 28 lei. Cartea se poate comanda la : Arhiepiscopia Sibiului, Sibiu, str. 1 Mai nr. 24.

IMN

ÎNCAINAT PREA FERICITULUI PĂRINTE PATRIARA JUSTINIAN

Cu prilejul aniversării a 70 ani de viață

(Cor pentru voci bărbătești)

Versurile de Diac. Anatolie Lefter

Muzica de Nicolae Lungu

Solemn

T. I
T. II

mf

Mlă - di - ță din vi - ță stră - bu - nă, și

B. I
B. II

mf

Mlă - di - ță din vi - ță stră - bu - nă, și

rod din pă - mîn - tul ol - tean; O - dras - lă de jos, din tul -

rod din pă - mîn - tul ol - tean; O - dras - lă de jos, din tul -

pi - nă, Sfin - țit la al - ta - rul vil - cean. O -

pi - nă, Sfin - țit la al - ta - rul vil - cean. O -

dras - lă de jos, din tul - pi - nă, Sfin - țit la al - ta - rul vil -

dras - lă de jos, din tul - pi - nă, Sfin - țit la al - ta - rul vil -

pp
cean. Ur- cat prin che-ma-re di - vi - nă, Lu-

pp
cean. Ur- cat prin che-ma-re di - vi - nă, Lu-

cea-făr, în sca-un stră - bun, Pă - rin - te cu min-te se-

cea-făr, în sca-un stră - bun, Pă - rin - te cu min-te se-

ni - nă, Și fap-te de ta - tă prea bun. Ur-

ni - nă; Și fap-te de ta - tă prea bun. Ur-

Vivace, quasi recitativo
mf
bun. Sol al Bi - se - ri - cii pes-te ho -

mf
bun. Sol al Bi - se - ri - cii pes-te ho -

ta - re Sol al cre - din - ței drept slă - vi - toa - re,

ta - re Sol al cre - din - ței drept slă - vi - toa - re,

poco a poco rit.

f Stîlp al Bi - se - ri - cii în - tre - gi - toa - re, A -

f Stîlp al Bi - se - ri - cii în - tre - gi - toa - re, A -

ff pos - tol al pă - cii în sfîn - tă lu - cra -

ff pos - tol al pă - cii în sfîn - tă lu - cra -

re! Sol al Bi - cra - re! U -

re! Sol al Bi - cra - re! U -

răm ca via - ța să-ți fi - e se - ni - nă și

răm ca via - ța să-ți fi - e se - ni - nă și

vîr - sta - m - pli - ni - tă - n cu - nuni de lu - mi - nă

vîr - sta - m - pli - ni - tă - n cu - nuni de lu - mi - nă

roa - de

bö - ga - te și har pes - te har, Re -

și har pes - te har, Re -

ver - se - ți Prea Bu - nul în fi - e - ce an, Prea Fe - ri -

ver - se - ți Prea Bu - nul în fi - e - ce an, Prea Fe - ri -

ci - te Pă - rin - te Jus - ti - ni - an!

ci - te Pă - rin - te Jus - ti - ni - an!

VRARE

PREA FERICITULUI PATRIARH JUSTINIAN

La împlinirea vârstei de 70 de ani

(Cor mixt)

Versurile de Diac. Anatolie Lefter

Muzica de Pr. Constantin Drăgușin

Moderato

S. *pp*

A.

T. *mp*

B. *pp*

« Doam-ne min - tu - ieș - te pre cei

A.

bi - ne - cre - din - ciași — și nr a - uzi pre

A.

noi... cînd stri - găm — că - tre Ti — că - tre

mp
« Mîn - tu - ieș - te po -
mp
« Mîn - tu - ieș - te po -
ne!
ti -
A
ne:

po - rul Tău și > bi - ne - cu - vîn -
po - rul Tău și > bi - ne -
și bi - ne -
și bi - ne -

tea-ză moș-te - ni - rea - Ta» Pre
 cu - vin - tea ză
 cu - vin - tea ză
 cu - vin - tea ză

cel ne - pri - hă - nit îl bi - ne - cu - vin - tezi
 A
 A

Și-l în - con - jori cu bu - nă - tă - ți - le

Ta - - - le Tu il um-brești cu
 Tu il um-brești cu
 Tu il um-brești cu
 Tu il um-brești cu

scu - tul Tău și il în-nalți
 scu - tul Tău și il în-nalți
 scu - tul Tău, cu scu-tul Tău și il în-nalți
 scu - tul Tău și il în-nalți

cu mi - los - ti - vi - rea Ta!
 cu mi - los - ti - vi - rea Ta! Mi -
 cu mi - los - ti - vi - rea Ta!
 cu mi - los - ti - vi - rea Ta! Mi -

Mi - la Ta il în - so - țeș - te pu - ru -
 - la Ta pu - ru -
 Mi - la Ta pu - ru -
 - la Ta pu - ru -

rea în toa - te zi - le - le vi - e - șii
 rea
 rea
 rea

lui. Și el va lo - cu - i zi - le
 Și el va lo - cu - i zi - le
 Și el va lo - cu - i zi - le
 Și el va lo - cu - i zi - le

(#)

mul - - te în ca - sa Dum - ne -

mul - - te în ca - sa Dum - ne -

mul - - te în ca - sa Dum - ne -

mul - - te în ca - sa Dum - ne -

ze - u - lui nos - tru! Ve - niți

ze - u - lui nos - tru! Ve - niți

ze - u - lui nos - tru! Ve - niți

ze - u - lui nos - tru! Ve - niți

să ne bu - cu - răm și să cîn - tăm lui Dum - ne -

să ne bu - cu - răm și să cîn - tăm lui Dum - ne -

să ne bu - cu - răm și să cîn - tăm lui Dum - ne -

să ne bu - cu - răm și să cîn - tăm lui Dum - ne -

zeu În im - ne și - n cîn - țări să stri -

zeu În im - ne și - n cîn - țări să stri -

zeu În im - ne și - n cîn - țări să stri -

zeu În im - ne și - n cîn - țări să stri -

găm: Pe Prea Fe - ri - ci - tul Pă -

găm: Pe Prea Fe - ri - ci - tul Pă -

găm: Pe Prea Fe - ri - ci - tul Pă -

găm: Pe Prea Fe - ri - ci - tul Pă -

rin - te - le nos - - tru Pa - tri -

rin - te - le nos - - tru Pa - tri -

rin - te - le nos - - tru Pa - tri -

rin - te - le nos - - tru Pa - tri -

ritard.

ar - hul Jus - ti - ni - an. —

ar - hul Jus - ti - ni - an.

ar - hul Jus - ti - ni - an.

ar - hul Jus - ti - ni - an.

mp Doam-ne il pă- zeș- te, il pă- zeș- te, în -

mp Doam - ne il pă- zeș - te, il pă- zeș - te, în -

mp Doam - ne il pă - zeș - te, în -

tru mulți ani, în - tru mulți

tru mulți ani, în - tru mulți

tru mulți ani!

mf
 ani! Doam - ne il pă - zeș - te în -
 ani! Doam - ne il pă - zeș - te în -
mf
 Doam - ne il pă - zeș - te, il pă - zeș - te în -
mf
 Doam - ne il pă - zeș - te, il pă - zeș - te în -

tru mulți ani, în - tru mulți ani, în -
 tru mulți ani, în - tru mulți ani, în -
 tru mulți ani, în - tru mulți ani, în -
 tru mulți ani, în - tru mulți ani, în -

tru mulți ani, în - tru mulți ani, mulți ani!
 tru mulți ani, în - tru mulți ani, mulți ani!
 tru mulți ani, mulți ani, mulți ani!
 tru mulți ani, mulți ani!

a - - - *pă - ră, pă* - - -

a - - - *pă - ră, pă* - - -

zeș - - - *te,* - - - *pre* - - -

zeș - - - *te,* - - - *A* - - -

cei - - - *ce* - - - *ră* - - - *dăj* - - -

du - - - *esc* - - - *spre* - - - *Ti* - - -

ne

Allegro

mf În lege, în umbră

p În lege, în umbră

p În lege, în umbră

p și în scriptură, în-

p și în scriptură, în-

p și în scriptură, în-

p chi-pu-i re-vedem-

p chi-pu-i re-vedem-

p chi-pu-i re-vedem-

noi, cre-din - cio - șii. Toa - tă

noi, cre-din - cio - șii. Toa - tă

noi, cre-din - cio - șii. Toa - tă

par - tea băr - bă - teas -

par - tea băr - bă - teas -

par - tea băr - bă - teas -

că ce des - chi - de

că ce des - chi - de

că ce des - chi - de

pîn - te - ce - le, sfînt - lui

pîn - te - ce - le, sfînt - lui

pîn - te - ce - le, sfînt - lui

Dum - ne - zeu es -

Dum - ne - zeu es -

Dum - ne - zeu es -

te; deci, pre Cu - vîn

te; deci, pre Cu - vîn

te; deci, pre Cu - vîn

tul cel mai na - in - te năș - cut,

tul cel mai na - in - te năș - cut

tul cel mai na - in - te năș - cut

Fi - ul Ta - tă - lui ce - lui fă -

Fi - ul Ta - tă - lui ce - lui fă -

Fi - ul Ta - tă - lui ce - lui fă -

ră de în-ce-put Cel în-tîi năs-cut din

ră de în-ce-put Cel în-tîi năs-cut din

ră de în-ce-put Cel în-tîi năs-cut din

mai - - - că - - - fă - ră de is -

mai - - - că - - - fă - ră de is -

mai - - - că - - - fă - ră de is -

pi - tă băr-bă - teas - că, îl - mă -

pi - tă băr-bă - teas - că, îl - mă -

pi - tă băr-bă - teas - că, îl - mă -

rall.
rim, - - - il - mă - rim!

rim, - - - il - mă - rim!

rim, - - - il - mă - rim!